

73. Uluslararası İzmir Fuarı'nda "İzmir Mimarlığı Sergisi"ni Açtık

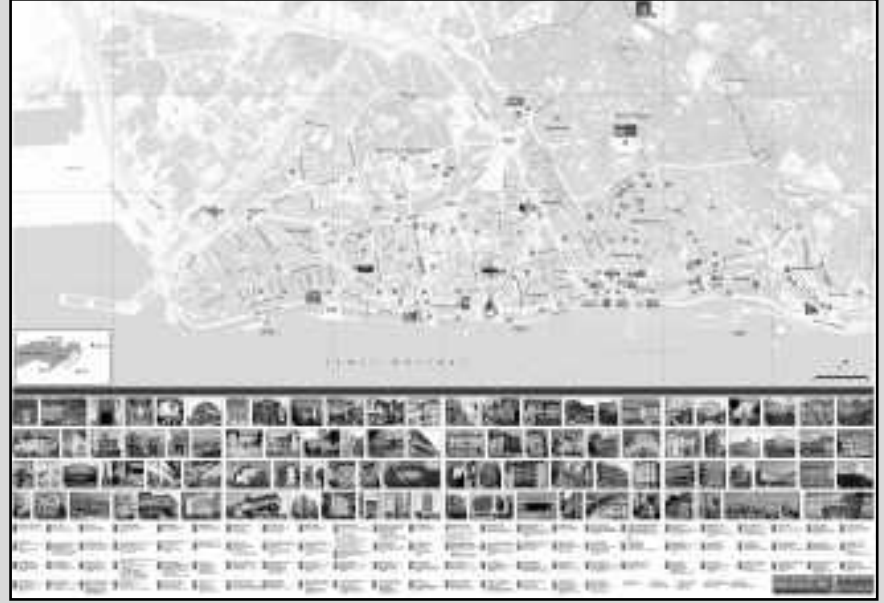
Mimarlığın ve mimarların kamuoyunun gündeminde sürekli yer almasını ve mimarlık kültürünün yaygınlaşmasını sağlamayı amaçlayan etkinliklerimiz, 27 Ağustos-5 Eylül arasında, İzmir Uluslararası Fuarı kapsamında izlenen "İzmir Mimarlığı Sergisi" ile sürdü.

Geçtiğimiz günlerde kaybettiğimiz İzmir Büyükşehir Belediye Başkanı Sayın Ahmet Piriştina anısına düzenlenen sergi, İzmir Mimarlık Envanteri'ni oluşturmak, kentimizin mimarlık birikimini belgelemek amacıyla yürütülen çalışmaların ilk ürünü olan "İzmir Kent Merkezi Mimarlık Haritası"ndan seçilen 22 yapıyı içeren panolardan oluşmaktaydı.

Açıklama metinleri Deniz Güner'e, tasarım ve uygulamasının Aydın Özyay'a ait olan sergideki yapı fotoğrafları Cemal Emden tarafından çekildi, panoların grafik tasarımını ise Ömer Can Bozkurt gerçekleştirdi.

İzmir Kent Merkezi Mimarlık Haritası Şubemiz ve İzmir Büyükşehir Belediyesi İşbirliği ile Yayınlandı

İzmir kentinin sahip olduğu mimari birikimi belgelemek, kamuoyunun dikkatine sunmak üzere Şubemizin İzmir Büyükşehir Belediyesi ile birlikte hazırlamış olduğu "İzmir Kent Merkezi Mimarlık Haritası" yayınlandı.

Haritanın içeriğini Alsancak Limanı'ndan Konak Meydanı'na kadar olan bölgede, İzmir'in sahip olduğu 5000 yıllık mimari ve kültürel mirası yansıtan yapı ve yerleşmeler oluşturuyor. Şubemiz bünyesinde oluşturulan çalışma grubu tarafından seçilen 89 mimarlık eserinin İzmir Kent Merkezi'ndeki konumlarını, mimarlarını ve yapım yıllarına dair künye bilgilerini içeren haritanın arka yüzünde Türkçe ve İngilizce olmak üzere İzmir'in kentsel tarihi yer alıyor.

Belle Vue (19. yy. İzmir Fotoğrafları, s.63)

Hümeysra AKKURT, Dr., Ar.Gör.

Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü

Batılı Kültürün 19. Yüzyıl İzmir’inde Mekansal Temsili Bornova ve Buca Levanten Konutları

İçinde yaşadığımız tarihsel yerleşimler, farklı dönemlerde, farklı anlayışlar, toplumsal, ekonomik ve kültürel girdiler dahilinde oluşmuş ve gelişmiştir. Bu yerleşimlerin sahip olduğu kozmopolit ve katmanlı yapı, söz konusu girdiler sonucu oluşan farklı kimlikler ve ortaya koydukları mekansal yapılanmalardan kaynaklanır. Bu noktadan bakıldığında, İzmir kentinin de farklı toplumlar, kültürler ve hakim söylemlerin oluşturduğu bir yapıya sahip olduğu açıktır.

Antik dönemlerden itibaren farklı toplulukların yaşam alanı olan İzmir kenti, 16. yüzyılın sonlarından itibaren giderek artan bir ivme ile gelişmiş ve 19. yüzyılda Batı Anadolu’nun ticari merkezi haline dönüşmüştür. Ekonomik alandaki bu gelişim kentin farklı etnik/sosyal gruplar tarafından benimsenmesine neden olmuştur. 19. yüzyılda, Osmanlı tebaasını oluşturan Müslüman, Rum, Musevi ve Ermeni toplulukların yanı sıra ticari, siyasi, dini ve eğitim amaçları ile kentte bulunan yabancı gruplar, toplumun kozmopolit yapısını oluşturan renkli girdilerdir. Tüm bu toplulukların kabul ettikleri anlayış ve sahip oldukları kimliklerin ifade yollarından biri, ve bizler için belki de en önemlisi, mekansal yapılanmalarıdır.

İzmir kentinin sahip olduğu tarihsel çevre ele alındığında, günümüz çağdaş yaşamına geçişte büyük rolü olan 19.yy batılılaşma sürecinin etkin olduğu izlenmektedir. Ekonomi ve güç olguları üzerine oturan batılılaşma anlayışının temel ticari hedeflerinin yanı sıra, toplumsal ve mekansal oluşumlarla da desteklendiği ortamda ön plana çıkan, sivrilene grup hiç kuşkusuz Batılılardır. 19. yüzyıl İzmir kentinde var olan Batılı topluluğun önemli bir bölümü, ticari amaçla kente yerleşmiş Avrupalı tüccarların oluşturduğu Levanten topluluktur. İzmir Levantenleri, dönemin hakim anlayışı olan batılılaşma söyleminin bilinçli ya da bilinçsiz temsilcileri olarak gerek giyim, eğlence, spor, eğitim alanındaki tavırları ile toplumsal olgularda, gerekse mimari yapılanmaları ile fiziksel çevrede model olmuşlardır.

Kentin toplumsal yapısının önemli unsurlarından olan batılı grupların ortaya koyduğu fiziksel çevreyi iki temel grupta ele almak doğrudur. Bunlardan ilki, kentin kuzeyinde kıyı bandı boyunca konumlanan ve önceleri Frenk mahallesi, ardından Rıhtım ve Punta bölgesini merkez alan yaşam alanlarıdır. Bu alanlar, Levanten topluluğun kültürel, toplumsal, idari ve ticari merkezi olmalarının yanı sıra, kentin batılı yüzü, vitrini olma iddi-

asına da sahiptir. Özellikle 1890'larda rıhtımın inşası ile birlikte kentin prestij alanı haline dönüşen kıyı bandı, batılı topluluklara ait konsolosluklar, şirket merkezleri, kulüp, tiyatro, kafeterya gibi eğlence yapılarının yanı sıra, varlıklı tüccarlara ait tekil konutların da konumlandığı bir yaşam alanıdır. Eşzamanlı bir oluşum süreci gösteren Punta alanı ise, küçük, düzgün geometrili adaların oluşturduğu gridal bir yerleşim dahilinde orta sınıf batılı gruplara ait sıra evlerin yer aldığı konut alanlarıdır¹. Kent merkezindeki bu mimari yapılanma bütününde, Rıhtım boyunca batılı mimari beğenilerin ve biçimlenişlerin hakimiyeti izlenirken, Punta alanındaki konutlarda ise mekan organizasyonu ve cephe düzenini şekillendiren batılı kültür ile cephenin temel karakterlerinden biri olan cumba elemanının sergilediği yerel ifadenin birlikteliği söz konusudur. Bu noktada, Levanten topluluğa ait kent merkezi mimari yapılanmasını; kentliyle bir aradalığının bilincinde olan, mekan organizasyonu ve iç mekan düzenlemelerinde batılı, ancak dış dünyaya açılımda yerel kabullere uyum gösteren, İzmirli bir yaklaşım olarak tanımlamak mümkündür.

İzmir Levanten topluluğunun diğer yaşam alanları banliyölerdir. 19. yüzyıla değin kent merkezini çevreleyen ikincil konut alanları olarak hizmet veren bu yerleşimleri; Bornova, Buca, Hacılar, Işıklar, Karşıyaka, Kokluca, Mersinli, Narlıköy, Pınarbaşı, Seydiköy ve hatta 20. yüzyılın ortalarında merkezin uzantısı niteliğinde gelişme gösteren Göztepe ve Narlıdere olarak sıralamak mümkündür. 19. yüzyılda, değişen sosyo-ekonomik yapı, hakim söylem ve bunlara paralel olarak güç kazanan batılı grupların özerk alanlar yaratma istemi, demiryollarının kullanıma açtığı yeni ve kimliksiz alanlar, periferide hakimiyet kurma gibi farklı nedenler üzerine oturan fiziksel yayılım dahilinde bu banliyöler ikincil konut alanı olmaktan sıyrılmış, özellikle varlıklı Levanten grupların ana yaşam alanı haline dönüşmüştür. Bu noktada, kentin tüm perifer yerleşimlerinin benzer gelişim ve dönüşüm göstermediğini belirtmek gereklidir. Bu süreçte Bornova ve Buca banliyöleri, gerek içerdikleri mekansal yapılanmanın niteliği, gerekse fiziksel ve kültürel süreklilikleri ile ön plana çıkmıştır. Önceleri birer köy niteliğinde olan Bornova ve Buca yerleşimleri, 19. yüzyılın ikinci yarısında barındırdıkları varlıklı Levanten topluluğun batılı kimliğini, ait olduğu, benimsediği yaşantı ve kültürü temsil eden mekansal yapılanmaları sergilediği yaşam alanları haline gelmiştir.

Bornova ve Buca yerleşimlerindeki Levanten yaşam alanları birbirinden farklı bir yayılım göstermekle birlikte, her iki yerleşimi de kent bütününde ayrıcalıklı ve farklı kılan unsurlar, geniş araziler içinde konumlanmış, gerek mekan ve kitle kurgusu gerekse cephe ve iç mekan düzenlemeleri ile yerel mimariden uzak bir ifade sergileyen büyük ölçekli Levanten konutlarıdır. Bu konutlar, kullanıcılarının milliyeti, sosyal statüsü ve toplumsal duruşuna bağlı farklılaşmalar göstermekle birlikte, benzer kurgular üzerinden dönemin toplumsal ve fiziksel yapısı dahilinde gücü, elitist ve ayrıcalıklı duruşu, hegemonyayı temsil etmeleri nedeniyle dikkat çekicidir.

Büyük bölümü 19. yüzyılın ikinci yarısında inşa edilmiş ve bir kısmı günümüze dek varlığını sürdürmüş olan bu konutları be-

Kent merkezi Levanten konut alanlarında sıkça rastlanan sıra ev oluşumu

lirli bir tipolojik kurguya oturtmak mümkün olmamakla birlikte, sahip oldukları mekansal kimliği oluşturan belli başlı karakterlerden söz etmek mümkündür. Söz konusu karakterlerin oluşmasında; yerleşim bütününde konumlanış, kullanıcının milliyeti ve sosyal statüsü, kullanıcının ekonomik gücü ile orantılı gelişen yapı ölçeği temel faktörler olarak belirtilebilir. Farklı ulusal değerler ve konut kullanımının temel girdisi olan aile yapısında farklılıklara sahip grupların ortak mimari söylemlere gitmesine yol açan bu girdiler, dönemin toplumsal yapısında etken olan ekonomik güç, sermaye ve iktidarın farklı açılımları olarak algılanabilir.

Yukarıda aktarılan temel faktörlerin ortaya çıkardığı mimari yapılanmayı beş temel başlık üzerinden değerlendirmek mümkündür. Bornova ve Buca banliyölerinde yaşamını sürdüren varlıklı Levanten topluluk, sahip olduğu ve daha da önemlisi sergilemek istediği toplumsal duruşunu; kitle ve cephe düzeni, mekan organizasyonu, iç mekan düzenlemeleri ve peyzaj yaklaşımları ile ifade etmiştir.

Temel girdiler olan konum ve ölçek, söz konusu yapıların kitle kurgusunda benzer oluşumlara yol açmıştır. Bu nedenle, Bornova ve Buca'daki varlıklı Levantenlere ait konutları, orta ve büyük ölçekli örnekler olarak değerlendirmek mümkündür. Bu bakış açısıyla yaklaşıldığında, orta ölçekli konutlarda yalın, kübik, simetrik kitle kurgusu hakimdir. Büyük ölçekli örnekler olarak nitelendirilebilecek Paterson, Rees, Forbes ve De Jongh ko-

nutlarında ise hareketli, asimetrik, düşey ve yatay kitlelerin yarattığı bir kompozisyon söz edilebilir. Gerek orta, gerekse büyük ölçekli örneklerin hemen hepsinin kitle kurgusunda izlenen yatay etki, yapıların karakteristik unsurlarındandır.

Bornova ve Buca Levanten konutlarının mekan kurgusunda izlenen temel özellik; kat kullanımları arasındaki belirgin ayırımdır. Yapıların büyük çoğunluğunda, iki kata dağılan bir mekan kurgusunu izlemek mümkündür. Bu kurgu dahilinde, üst katların ana kullanım olan konut işlevini yerine getirdiği, zemin katların ise bu işlevin yanı sıra kullanıcısının toplumsal, ekonomik ve sosyal statüsünü ifade eden bir biçimlenişe sahip olduğu görülmüştür. Zemin katta topluma açık, hatta toplumsal kullanımların şekillendirdiği, zengin bezeme ve iç mekan elemanlarının yer aldığı gösterişli mekanlar, üst katlarda ise aileye hizmet veren, yalın, gösteriştan uzak mekanlar yer almıştır. Zemin ve üst

kat kullanımlarında gözlenen belirgin ayırım, kitle ve mekan organizasyonunda "ön/arka, prestij/aile" olarak ikili kurgu oluşturmada, mekan dizilimi ve biçimleniş ile "kamusal/özel" farklılaşmasını belirginleştirmektedir.

Katlar arasındaki belirgin ayırım, iç mekan düzenlemelerindeki temel girdi olarak karşımıza çıkmaktadır. Düzenlemelerde dikkat çeken yaklaşım; "sosyal kullanım-mekan kurgusu-süsleme" ilişkisinin son derece net ve güçlü oluşudur. Toplumsal kullanıma hizmet veren ana salonlarda dönemin Batı mimarisinin popüler iç mekan düzenlemelerini gözlemek mümkündür. Zemin kat mekanlarında izlenen temel unsurlar; alçı silme ve göbekler, tavan köşe armaları ve bazı yapılarda resimlerle zenginleştirilmiş tavan düzenlemeleri, mekan geçişlerinde göze çarpan bezemeli konsollar, niş, şömine, sütun dizisi, plaster, duvar resmi ve vitray kullanımı, etkileyici kapı pervazlarıdır. Ailenin kullanımına hizmet veren birinci katları süsleyen unsurlar ise; yalın silme ve göbeklerden oluşmuş tavan düzenlemeleri, şömine ve plasterlerdir.

Levanten köşklarinin zemin kat yaşam mekanlarında gözlenen tavan düzenlemeleri, içerdiği alçı göbekler, silmeler ve köşe armaları ile mekanların etkileyici ifadelerinin belirlenmesinde büyük rol oynamaktadır. Zemin kat salonlarını zenginleştiren alçı göbek elemanları ve tavan köşe armalarında bitkisel motiflerin yanı sıra geometrik düzenlemeler de gözlenmektedir. İç mekanlarda izlenen silmelerde, sarmal bitkisel motiflerinin yanı sıra, volütlü konsol elemanları, dış sıraları (dentil) ve inci dizileri gibi klasik dönem biçimlenmeleri kullanılmış, bazı örnekler ise girlandlar, yıldız ve renk kullanımı ile zenginleştirilmiştir.

İç mekan düzenlemelerinin diğer unsurları olan konsollar, nişler ve plasterler, Türk konutunda da var olmakla birlikte, konum, malzeme ve biçimlenişleri ile ait oldukları batılı kültürü temsil etmektedir. Özellikle ana salonlarda ve dağılım hollerinde yoğun bezemeleri ile dikkat çeken plasterlerin büyük çoğunluğunda, klasik mimarinin temel üsluplarından olan Korent ve İyonik sütun başlığı düzenlemeleri model alınırken, konsollarda bitkisel motifler (özellikle geniş yaprak tasviri-palmetler) izlenmektedir. Özellikle ana salonlar, dağılım holleri ve merdiven sahanlıklarında yer alan nişler, mermer ya da bronz heykelleri, Meryem Ana büstleri ile zenginleştirilmiştir. Genellikle batılı ifadelerin kullanıldığı nişlere rağmen, Buca'da konumlanan Blackler Köşkü'nde gözlenen nişler, dörtgen formları, bitkisel motiflerle bezeli ahşap pervazları ile oldukça farklıdır. Ancak nişi çevreleyen ahşap panellerdeki bezemelerde alçı tavan göbeklerinde kullanılan motiflerin benzerlerinin izlenmesi, batılı biçimlenişlerin sürdürüldüğünü göstermektedir.

Zengin tavan düzenlemeleri ve gösterişli iç mekan elemanlarına rağmen, iç mekan düzenlemelerinin en belirgin elemanı şöminelerdir. Konumlandıkları mekanların kullanımı ile ilintili olarak şekillenmiş bu elemanların, biçimlenme ve bezemeleri ile işlevsel değerini aşan bir görseellik, aksesuar niteliği taşıdıklarını belirtmek mümkündür. Örneklerin hemen hepsinde pik döküm gövdeler, gövdelerin yanal alanlarında yer alan renkli çini panolar, bunları çevreleyen mermer ya da ahşap paneller izlenmektedir.

Forbes Köşkü, Buca

De Jong Konutu, Buca

İncelenen yapıların cephe kurguları ilk bakışta farklı bir dile sahip olmakla birlikte, detaylar ele alındığında benzerlikler göstermektedir. Büyük ölçekli Levanten konutlarının cephe karakterini belirleyen ana unsurlar; kuleler, açık ve kapalı çıkmalar, sütun dizilerinin yer aldığı verandalar, üçgen alınlıklar, vurgulu giriş aksları, silme ve plasterler, köşe vurguları (köşe taşı ve plasteri), kitle bitimleri (ahşap saçak, kagir bitim), boşluk düzenlemeleri, teras ve balkonları çevreleyen korkuluklardır.

Yapıların cephe kurgusunda, kullanıcı milliyeti ve yapı ölçeğinin etkin olduğu gözlenmiştir. De Jongh, Forbes ve Rees Konutları gibi büyük ölçekli örnekler ele alındığında, ana yaşama mekanlarının kitlesel dışa vurumu, Rönesans etkisini gösteren dizi boşluk düzenlemeleri, kitle-çatı birleşimindeki saçak ve konsol biçimlenişi, geniş veranda ve teras kullanımı, cephe bütününde etkin olan ortak ifadelerdir. Bununla birlikte orta ölçekli örnekler olarak nitelendirebileceğimiz Whittall, Edwards, Balliani Konutları yalın, kübik, simetrik düzenleri ile dikkat çekmektedir.

Yapıların prestij cepheleri; vurgulu giriş, sütun dizisinin yer aldığı veranda, yarım sekizgen kapalı çıkmalar ile özelleştirilmiş, giriş aksları ise çift kollu merdivenle ulaşılan veranda ya da teraslar, alınlık, sütun dizisi ve balkonlarla belirginleştirilmiştir. Bu düzenleme Edwards örneğinde yapı bütününde gözlenen, lineer bir biçimlenme gösterirken, Belhomme, Aliberti/Bornova ve Hanson örneklerinde yapı orta aksında yer almakta, üçgen alınlıkla sonlanmaktadır.

Kitlesel düzen içinde etkili olan ve görsel etkisinin yanı sıra, köşkün içinde yer aldığı araziye hakim, gözetleme imkanını sunan kule elemanının izlendiği konutların tümü (R. Whittall, Forbes, Rees Evleri) İngiliz ailelere ait ve diğer örneklerle kıyasla büyük ölçekli yapılardır. Ortaçağ şatolarının karakteristik özelliği olan feodal görünümü çağrıştıran kule elemanı, konumlandığı yapıların ölçeği ve kullanıcı ailenin statüsü göz önüne alındığında, yabancı bir ülkedeki güçlü azınlığın gücünü, hegemonyayı, hakimiyeti temsil eden bir prestij unsuru olarak tanımlanabilir. Bir diğer deyişle Levanten köşklerine görsel anlamda ayrıcalık, belirleyicilik ve ihtişam kazandıran kule elemanı, derebey şatolarındaki gücü, egemenliği, hatta toplumsal hakimiyeti ve baskıyı ifade eden kuleler ile eşleştirilebilir.

İncelenen Levanten konutlarının cephe kurgusunda, Viktoryan konut mimarisinde sıkça rastlanan, yarım sekizgen formu ile prestij mekanlarını cephe bütününde vurgulayan ve kapalı çıkma olarak nitelendirilebileceğimiz kitleler dikkat çekicidir. Bu elemanları yerel çıkma elemanından ayıran özellikler, giriş/zemin kat kullanımı dahilinde yer almaları, zemine oturmaları ve büyük bir kısmının birinci kat kullanımında teras haline dönüşmesidir. Wilkinson konutunda yer alan çıkma elemanı ise, dörtgen formu ve biçimlenişi ile yerel, mekansal açılımı ve zemin katta konumlanışı ile batılı ifade sergileyen farklı bir biçimlenişe sahiptir.

Varlıklı Levanten ailelerin konutlarındaki cephe düzenlemelerinde hakim olan bir diğer unsur; cephenin yatay etkisini güçlendiren, banliyö yaşantısı ve ılıman iklim gereği iç mekanın dışa açılımını sağlayan veranda, teras ve balkonlardır. Bazı ya-

Aliberti Konutu, Bornova

Pandispanya Konutu

pılarda sütun dizileri ile çevrelendiği gözlenen verandalar, yer aldığı cepheyi farklılaştırmakta, gösterişli hale dönüştürmekte ve yapıya Kolonyel bir etki yüklemektedir.

Kitle kurgusu içinde yükselerek görsel etki sağlayan bir diğer unsur, üçgen alınlıklardır. Yoğunlukla orta ölçekli örneklerde, giriş aksını tanımladığı gözlenen bu düzenleme, biçimleniş ve ifade olarak farklılıklar göstermektedir. Söz konusu elemanları yüzeysel ve çizgisel ahşap düzenleme olarak iki ana grupta toplamak mümkündür Yüzeysel bir ifade veren ve klasik mimarinin üçgen alınlık tanımlaması ile örtüşen örnekler sütun dizisi ve/veya plasterler ile vurgulanmış, yada kitle yüzeyi da-

hilinde oluşturulmuş ancak geri çekilmiş giriş mekanı ile vurgulanmıştır. Bornova'da Pandispanian ve Tristramp konutları, Buca'da Gavrilı ve Russo Konutları'nda izlenen üçgen alınlıklar, çizgisel alınlıklar olarak tanımladığımız düzenlemelere örnek verilebilir.

Geniş araziler içinde konumlanmış Levanten konutlarının, dışa kapalı, ulaşılmaz, ayrıcalıklı ifadelerini sağlayan temel faktörlerden biri de içinde yer aldıkları arazi, peyzaj düzenlemeleri, arazi sınır elemanları ve gösterişli giriş kapılarıdır. Konutların bahçelerinde gözlenen temel elemanlar; havuzlar, bu havuzları süsleyen gösterişli fiskiyeler ve/veya heykeller, kameriye ve gazebolar, pik döküm aydınlatma elemanlarıdır. Söz konusu peyzaj düzenlemelerinde kullanılan mimari öğelerin yanı sıra çiçek tohumlarının ve ağaçların da büyük bir kısmı Avrupa'dan getirtilmiştir². Batılı adetler ve beğeniler gereği önem verilen bahçe düzenlemelerinin büyük bir kısmı, geniş arazilerdeki ifraz uygulamaları ve kamu kullanımına hizmet veren yapı arazilerindeki yeni yapılaşmalar nedeniyle yitirilmiş, hatta yok olmuştur. Buna rağmen, özgün arazi kullanımlarını ve peyzaj düzenlemelerine ilişkin tercihlerine, söz konusu Levanten topluluğun günümüz temsilcileri ve döneme tanıklık etmiş kişilerin sözel aktarımları üzerinden ulaşmak mümkündür³.

Bornova ve Buca Levanten konutlarının bahçe düzenlemelerinde kullanıcının ulusal kimliğinin belirleyici rolü dikkat çekicidir. Buca'da yer alan Baltazzi ve Aliberti⁴ konutlarındaki özgün düzenlemelerde olduğu gibi, İtalyan kullanıcılara ait arazilerin net geometrilerle bölünmüş olduğu, havuz, kameriye, heykel gibi elemanların aksiyel düzenlemeler üzerine oturtulduğu saptanmaktadır. İtalyan bahçelerinde gözlenen bir diğer özellik,

yoğunlukla dut ağacı sıraları, bazı bölümlerde ise bodur bitkilerle tanımlanmış yürüyüş aksları, promenatlardır. Doğaya ve kırsal alanlara düşkün tutumları ile tanınan İngiliz topluluğun bahçelerinde ise, arazi içinde ormansal bir hava yaratan, belli geometrilere oturmayan bir anlayışla kurgulanmış koruluk ve ağaç dizileri ön plandadır.

Konutların geniş arazilerini çevreleyen sınır elemanları, yapının fiziksel çevrenin dış dünyadan algısını ve yerel toplumun Levantenlere bakışını belirleyen unsurlardır. Arazileri çevreleyen yüksek taş duvarlar, gizemli, ulaşılmaz bir etki yaratmanın yanı sıra mahremiyet olgusunu da sağlamakta, dövme demir çubuklarla oluşturulan şeffaf düzenlemeler ise yapının algısını mümkün kılmakla birlikte, ulaşılmaz etkiyi sürdürmektedir. Şeffaf elemanların gözlemlendiği sınırların hakim aks cepesinde yer alması, yapıların prestij cepheleri ile yöneldiği akslar üzerinden dış dünya/toplum üzerinde görkemli, ayrıcalıklı, güçlü etki yaratma istemini ifade etmektedir.

Yukarıda temel mimari özellikleri tanımlanılmaya çalışılan, varlıklı Levanten grupların Bornova ve Buca konutları, ortaya koydukları mimari yapılanma ile temsil ettikleri batılı sermaye, güç, kültür ile dikkat çekmektedir. Gerek iç mekan, gerekse cephe düzenlemelerinde, detaylardaki farklılıklara rağmen gözlenen ortak motif ve biçimlenişlerin, kullanıcıların ait olduğu batılı kültürün benimsediği geleneksel ve popüler üslup, beğeni ve mimari tercihten kaynaklandığını söylemek mümkündür.

Kullanıcıların kültür, yaşam biçimi ve sosyal statü açısından benzer karakterler taşıması ve aynı topluluğun bireyleri olmalarının yanı sıra konutların aynı coğrafyada eşzamanlı inşası ve benzer yaklaşıma sahip tasarımcı, ustalar tarafından oluşturul-

Russo Konutu, Buca

Tristramp Konutu, Bornova

masına neden olması nedeniyle, süsleme ve cephe kurgusundaki benzerliklerin usta ve/veya tasarımcının tercihi ve yönlendirmesi sonucu oluştuğunu olduğu düşünülmektedir.

Bornova ve Buca yerleşimlerindeki Levanten yaşam alanlarında, söz konusu topluluğun geniş araziler içindeki tekil duruş, özerk alan yaratma, yerleşim bütünündeki ana kullanımları belirleme yaklaşımları göze çarpmakta, ayrıca yerelden farklılaşan kitle ve mekan kurguları, gösterişli cephe düzenlemeleri, etkileyici iç mekanları ile ait oldukları kültür ve anlayışı temsil ettikleri gözlenmektedir. Bu bağlamda, siyasi, ekonomik ve toplumsal güce sahip Levanten grupların konut yapılanmaları üzerinden iktidar vurgusunu, sermayeyi, gücü, çağdaşlığı, ayrıcalıklı konumlarını, bu topraklardaki varlıklarının sürekliliğini, özerk alanları dahilinde gizemli, dışa kapalı, ulaşılmaz duruşlarını ifade ettiklerini söylemek mümkündür. Ele alınan topluluğun mimari yapılanmaları, sahip oldukları kültürel değer ve temsil ettikleri kavramların yanı sıra, dönemin çağdaş teknik ve malzemelerinin İzmir'e gelişinde öncü/model olmaları ile de önemli ve değerlidir. Tüm bu unsurlar, söz konusu yapıların ve/veya yapı grubunun mekansal kimliğini belirleyen, ait oldukları dönem, söylem ve kültüre ait ipuçları veren, sahip oldukları değerler nedeniyle kültürel miras olarak algılanmalarını ve korunmalarını gerektiren unsurlardır.

Değişen yaşam tarzı, mekan kullanımı, ihtiyaçlar çerçevesinde, kültürel varlıkların çağdaş kullanımına dahil edilmesi, bu yapıların sürekliliğinin sağlanabilmesi için kaçınılmazdır. Ancak önemli olan nokta, bu dönüşümlerin yapının mimari kimliği dahilinde gerçekleşmesi, olduğu koşulları temsil eden değerlerin korunmasıdır. Bu noktada yapıların detaylı analizi, sahip olduğu sosyal, işlevsel ve fiziksel değerlerin bütüncül algısı ve bu değerlerin önceliklerinin belirlenmesi gereklidir. Kültürel varlıkların sahip oldukları değerlerin toplum gelişimi için gerekli ihtiyaçlarla ilişkilendirilerek dönüşümünün sağlanması, mekansal kimliğin günümüze ve geleceğe aktarılabilir bir yaklaşımla korunması, kültürel çeşitliliğin sürdürülerek toplumsal gelişimin sağlanması için gerekli ve zorunludur. Bu nedenle incelenen yapıların bütüncül algısı, farklı tarihsel kesitlerin toplumsal yapıları hakkında bilgi vermesi ve geleceğe yönelik kurgularda geçmiş tecrübeleri yansıtarak yol göstermesi anlamında önemli ve vazgeçilmezdir. ■

Edwards Konutu, Bornova

Belhomme Konutu, Bornova

Dipnotlar:

- 1- Kent merkezi Levanten yaşam alanları için detaylı bilgi için bkz; Akyüz;1993, Atay; 1998, K.A.A.M.; 2001
- 2- Beyru,1992, s.165
- 3- A. Giraud, B. Giraud, D.W. Aliberti, M. Pagy, U. Uzun, H. C. Encer, H. Budak, W. Buttigieg, M. Kavala, N. Türker ve diğer yerel halk ile 2001-2003 sürecinde yapılan kişisel görüşmeler, gerek konutlar, gerekse arazilerin özgün durumlarına ilişkin bilgilere ulaşılmasını mümkün kılmıştır.
- 4- Varlığını sürdürememiş olan Aliberti konutunun içinde konumlandığı arazi, günümüzde DEÜ Dokuz Çeşmeler Kampus Alanı'nın bir parçası olarak kullanılmaktadır.

Kaynaklar:

- Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü (1997). 19. Yüzyıl İzmir Fotoğrafları, İstanbul: Vehbi Koç Vakfı
- Akyüz, E (1993). Traditional Housing Architecture in İzmir, Yayınlanmamış Doktora Tezi, DEÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir
- Atay, Ç (1998). Osmanlı'dan Cumhuriyet'e İzmir Planları, İzmir: Yaşar Eğitim ve Kültür Vakfı Yayınları
- Beyru, R (2000). 19. Yüzyılda İzmir'de Yaşam, İstanbul: Literatür Yayınları
- Birol Akkurt, H (2004). 19. Yüzyıl Batılılaşma Kesitinde Bornova ve Buca Levanten Köşkleri Mekansal Kimliğinin İrdelenmesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, DEÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir
- Calcas, E (1983). Gateways to the Past, Houses and Gardens of Old Bornova, İzmir: Bilgehan Basımevi
- Erpi, F (1985). Buca'da Konut Mimarisi (1983-1934), Yayınlanmamış Doktora Tezi, DEÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir
- K.A.A.M. (2001). Smyrna / Metropolis of the Asia Minor Greeks, Asimos: Ephesus Publishing

Gaye BİROL, Ar. Gör. Dr.

Balıkesir Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü

Gaye BİROL Arşivi'nden

Milli Kuvvetler Caddesi

Bir Batı Anadolu Kasabasının

Modern Bir Kente Dönüşümünün Hikayesi:

1940-1960 Yılları Arasında Balıkesir'de İmar Etkinliklerine Genel Bir Bakış*

Cumhuriyetin ilanını izleyen yıllar, öncelikle yeni başkent Ankara olmak üzere ülkemizin tüm kentlerinin yoğun biçimde imar etkinliklerine sahne olduğu bir dönemdir. Bu dönemde Ankara'nın hızla çağdaş ve modern bir kente dönüştürülmesi gerekmiştir. Bunun için, bu dönemde başkentte çok sayıda kamu yapısı inşa edilmiş, yeni yol ve bulvarlar açılmış, sosyal yaşam mekanları kurgulanmış ve toplu konut uygulamaları gerçekleştirilmiştir. Bu tür yenilikler başkent Ankara ile sınırlı kalmamış, Alsac'ın da belirttiği gibi (Alsac, 1973, s.12-25), Cumhuriyet döneminin mimarlık alanında getirdiği önemli bir yenilik olarak mimarlık düşüncesi tüm Anadolu kentlerine yayılmıştır. Bu kentlerde de yeni yapılar inşa edilmiş, kentlerin imar planları hazırlanmış, yeni karayolları ve demiryolları, su, elektrik ve kanalizasyon şebekeleri, köprüler yapılmıştır. Cumhuriyet döneminde Anadolu kentlerinde planlı imar etkinliklerinin gerçekleştirilmesi, gelişmekte olan Türkiye'nin hem kentsel hem de toplumsal açıdan hızla çağdaş ve batılı bir ülkeye dönüştürülmesi ve modernleştirilmesi çabalarının sonucudur.

Balıkesir, bu planlı imar etkinliklerine ve kentsel modernleşme çalışmalarına sahne olmuş Batı Anadolu kentlerinden biridir. Ülkenin diğer kentlerinde Cumhuriyetin ilk yıllarında başlayan kentsel ve toplumsal gelişmeler Balıkesir'de 1940'lı yıllarda yoğunluk kazanmıştır ve bu yoğunluk 1960'lı yıllara kadar devam etmiştir. Bu nedenle bu çalışmada, 1940-1960 yılları arasındaki dönemde Balıkesir'de gerçekleşen imar etkinlikleri incelenmiştir.

Cumhuriyet Öncesi Dönemde Bir Anadolu Kasabası Olarak Balıkesir

Cumhuriyet öncesi dönemde, özellikle 17. ve 18. yüzyıllarda Balıkesir, önemli bir üretim ve ticaret kentidir (Su, 1937; Eren, 1993; Egli, 1938). Kentte bulunan demiryolu, kentin ticari yönden gelişimine önemli katkı sağlamıştır. Ancak, Cerasi'nin de belirttiği gibi, 18. yüzyıl sonları ve 19. yüzyılda farklılaşan ekonomik yapı, Osmanlı İmparatorluğunda zaten büyük ve önemli olan kentlerin daha da gelişmesine, küçük Anadolu kentlerinin ise durgunlaşmasına ve yaklaşık iki asır boyunca çok az gelişmesine yol açmıştır (Cerasi, 2001). Bu durumda, 19. yüzyılda Bursa ve Edirne gibi hem idari hem de ticari önemi olan kentler daha da gelişmişlerdir. Balıkesir gibi daha küçük taşra yerleşmelerinin gelişmeye ve yoğun imar etkinliklerine sahne olmaya başladığı dönem daha çok Cumhuriyetin ilanını izleyen yıllardır.

Yapılan araştırmalarda, Balıkesir'in Cumhuriyet öncesi dönemdeki kentsel yapısına ilişkin ayrıntılı bilgi içeren bir çalışmanın bulunmadığı görülmüştür. İbn-i Batuta'nın seyahatnamesinde, küçük bir kent görünümünde olan Balıkesir'in oldukça sınırlı bir alanda kurulmuş olduğundan ve büyük bir çarşısının varlığından söz edilmektedir.

Balıkesir'de ilk imar etkinlikleri 1863 yılında başlamıştır¹. Bu dönemde dar sokaklar genişletilmiş, yeni caddeler açılmış, çıkmaz sokaklar iyileştirilmiş ve bütün bunlar yapılırken çok sayıda gayrimenkul istimlak edilmiştir. 1916 yılında bugün kentin en işlek ve ticari aktiviteler açısından yoğun caddesi olan Milli

Kuvvetler Caddesi açılmıştır (Resim 1). Bu cadde, açıldığı dönemde merkezdeki eski belediye binasını gar binasına bağlayan aksı oluşturması nedeniyle İstasyon Caddesi olarak anılmaktadır. Caddenin açılması sırasında çok sayıda konut istimlak edilmiştir. Bu açıdan bakıldığında, Balıkesir’de kentsel yenilenme çalışmalarının Cumhuriyet öncesi dönemde, 20. yüzyılın ilk yıllarında başlamış olduğu görülmektedir (Tanyeli, 1998a, s.64-67). Buna karşın Balıkesir, Cumhuriyet öncesi dönemde kentleşme açısından oldukça geri kalmış bir kasaba görünümündedir (Resim 2). Bu nedenle Cumhuriyetin ilanını izleyen yıllarda Balıkesir’in planlı bir şekilde "kentileştirilmesinin" gerekliliği ortadadır².

Modern Bir Cumhuriyet Kentine Doğru

Balıkesir, eskinin yok edilmesi ve yerine yeninin konulmasında gösterdiği hız ve kararlılık bakımından Cumhuriyet dönemindeki kentsel ve toplumsal yenilenmeyi oldukça kolay kabul etmiş gibi görünmektedir. Balıkesir’deki Cumhuriyet Dönemi öncesi yapılara, diğer kentsel imgelere ve kentsel yaşama ilişkin belgelerin azlığı, bu savı desteklemektedir. Bu çalışmada yer alan bilgilerin büyük bir bölümü Türkdili isimli yerel gazetenin 1940-1960 yılları arasındaki baskılarının incelenmesi sonucu elde edilmiştir.

1940-1960 yılları arasında Balıkesir’deki imar etkinliklerini incelerken, öncelikle 1944 yılında yürürlüğe giren Egli Planı’na (Resim 3) değinmek gerekir. Egli planında genel olarak modernist anlayış çerçevesinde düzenli yapı adalarının oluşturulmasına çalışıldığı dikkati çeker. Plan açıklama raporunda, kentsel gelişimin kuzey ve doğu yönlerinde olması gerektiği vurgulanmış, kentin özellikle demiryolu güzergahı üzerinde bulunması nedeniyle gelişime uygun bir bölgede bulunduğu belirtilmiştir. Raporda ayrıca, dar ve eğri sokakların genişletilmesi, kuzey ve doğu yönlerinde gelişim akslarının oluşturulması ve meydan olma potansiyeli taşıyan açık alanlarda yapı cephelerinin bir meydan duvarı oluşturacak şekilde birleştirilmesi önerilmiştir. Egli Planı, kentteki eski yerleşim alanlarına kapsamlı bir müdahalede bulunmayan ve yeni yerleşim alanlarını kent merkezinin dışında öneren bir yaklaşımdır. Bununla beraber, plan incelendiğinde eski yerleşim alanları ile yeni yerleşim alanları arasında mekansal sürekliliğin sağlanmasına çalışılmış olduğu gözlenmektedir. Ancak kentte bu planın uygulandığı dönem oldukça kısa sürmüştür. Plan üzerinde belediyenin yeni kararları ile bazı değişiklikler yapılmış³, 1955 yılında ise bu plan tamamen yürürlükten kaldırılmıştır.

Balıkesir’in Cumhuriyet dönemindeki kentsel gelişmeleri incelendiğinde, Bilgin’in de belirttiği⁴ kentsel ve toplumsal modernleşmeye ilişkin başlıca üç göstergenin Balıkesir’de de bulunduğu görülmektedir. Yeni kamu yapılarının, yeni yolların ve planlı toplu konut mahallelerinin yapılması şeklinde özetlenebilecek bu üç gösterge aşağıda Balıkesir kenti özelinde incelenmiştir.

Yeni Kamusal Alanlar ve Kamu Yapıları

Tanyeli’nin de değindiği gibi⁵, Cumhuriyet döneminde bir yandan kent mekanı yeni yapıların inşa edilmesi ve yeni caddeler-

Cumhuriyetin ilk yıllarında Balıkesir

Egli Planı (Kaynak: Balıkesir Belediyesi)

rin açılması ile çağdaş bir görünüm kazanmaktayken, diğer yandan da toplumsal yaşantı modern toplumun bireylerinin bir araya gelebileceği mekanlar aracılığıyla hızla modernleşmektedir. Balıkesir’de 1930’lu yılların ikinci yarısında Cumhuriyet döneminin kentsel donatı elemanları olan istasyon/demiryolu, park, halkevi yapıları gibi modern kamusal yaşamın gerektirdiği yeni kamusal mekanların oluşturulması, kentsel ve toplumsal modernleşmenin göstergesi olmuşlardır. Kentte 1934 yılında açılan Atatürk Parkı, kadın ve erkeklerin bir araya gelebilecekleri ilk rekreasyon alanlarından biridir (Resim 4). Kentlilerin bir araya geleceği ve sosyal etkinliklerde bulunacağı diğer kentsel bileşen, 24 Şubat 1933 günü açılan Halkevi’dir. Bu dönemde Halkevinde tiyatrolar (temsil ve müsamere), operetler, sanat ve halkı bütünleştirmeye yönelik konferanslar, İngilizce kursları, resim sergileri, klasik batı müziği konserleri, danslı-yemekli top-

Atatürk Parkı

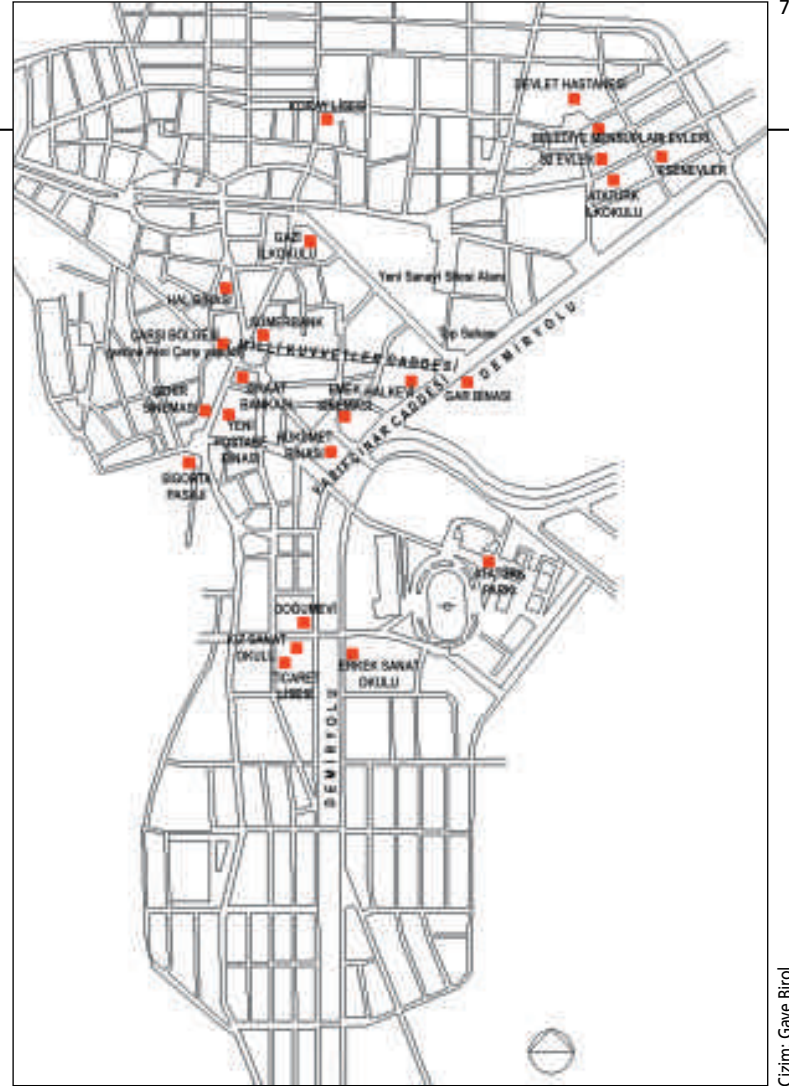
Hükümet Binası

Bugün yoğun bir araç yoluna dönüşmüş olan Vasıf Çınar Caddesi

lantılar, maskeli (kostümlü) balolar, Cumhuriyet baloları, 19 Mayıs baloları, 23 Nisan çocuk baloları, dans dersleri gibi pek çok sosyal etkinlik gerçekleştirilmektedir. Atatürk Parkı içinde yer alan Atatürk Park Gazinosunda ise açık havada gerçekleştirilen danslı-yemekli toplantılar (gardenparti), balolar ve konserler verilmektedir. Ayrıca, yazlık sinemalarda tiyatro oyunları ve sinema filmleri gösterilmektedir. Park ve Halkevi, birçok Anadolu kentinde olduğu gibi Balıkesir'de de geleneksel yaşamın yerini modern yaşama bırakmakta olduğunun belirtisi olmuşlardır.

Bu yıllarda inşa edilmiş olan kamu yapıları arasında, Hükümet Binası (Resim 5) büyük bir önem taşır. Bu yapı, hem temsilcisi olduğu düşünsel altyapı, hem de cephe biçimlenmesi açısından dönemin ülke genelindeki ideolojik ve mimari eğilimleriyle ko-

Vasıf Çınar Caddesi'nde ve kentin diğer bölgelerinde bu dönemde yapılmış binaların konumları (Egri Planı'nın yeniden çizimi üzerinde işlenmiştir.)

şut karakteristikleri barındırır. Hükümet binası, bir yandan modernleşmekte olan Balıkesir'de kentlilerin değişen gereksinimlerine yanıt verirken, bir yandan da eski kentin sınırında yer alan konumu ve lineer biçimiyle hem eski kent-yeni kent ayrımını tarifleyen bir sınır, hem de yeni bir kentsel referans noktası niteliğindedir⁶. Hükümet binası ayrıca, geleneksel kent dokusu ile mekansal ilişki kurmayan kapalı, simetrik, durağan ve anıtsal kitlesiyle kullanıcılarına devletin ve yönetimin gücünü ve üstünlüğünü hatırlatmaktadır.

Hükümet Binasının bu bölgede inşa edilmesi, önceleri kent merkezinde bulunan yönetim merkezinin bu bölgeye doğru kaymasına yol açmıştır. Bu yapının konumlandığı bölge olan Vasıfçınar Caddesi (Resim 6), o günlerde kentin en geniş caddelelerinden biridir. Bu dönemde cadde üzerinde önü bahçeli az katlı konut yapıları, açık hava sinemaları, gazinolar, gezinti yerleri bulunmaktadır. Cadde üzerinde birbirlerine oldukça yakın konumlanmış olan Hükümet Binası, Atatürk Parkı, Halkevi, Gar Binası, Ali Hikmet Paşa stadyumu (eski top sahası), yazlık sinemalar, aynı aksın devamında 1940'lı yıllarda inşa edilen Erkek ve Kız Sanat Okulları, Doğumevi Binası gibi kentsel donatılar, kentin geleneksel merkezinin uzantısında sosyal, kültürel ve rekreatif amaçlı yeni bir altmerkezin, yeni bir kentsel aksın oluşumunun da habercisidir (Biol, 2003a, s.475-480) (Resim 7). Özellikle Atatürk Parkının, eski kentin göreceli sınırını oluşturan demiryolunun arkasında konumlanması, planlı kentteki ge-

leneksel kent mekanı-modern kent mekanı farklılaşmasına uygun ortamı hazırlamıştır.

Bu dönemde kentte inşa edilmiş olan hastane ve okul yapıları da Balıkesir'in kentsel gelişimine katkısı bulunmuş önemli yapılarıdır. Devlet Hastanesi (Resim 8), Gazi İlkokulu (Resim 9), Necatibey Eğitim Enstitüsü, Kız ve Erkek Sanat Okulları, Ticaret Lisesi, daha sonraları yapılan Koray Lisesi ve Atatürk İlkokulu, 1940-1955 yılları arasında inşa edilmişlerdir. Bu yapılar, Cumhuriyet döneminde toplumun yeni gereksinimlerine cevap verebilecek sosyal ve kentsel donatılardır. Özellikle yeni eğitim yapıları, modern toplumun tüm üyelerinin kısa zamanda eğitilmiş bireyler olabilmeleri için gereklidir. Hükümet Binası, Devlet Hastanesi, ve yukarıda sayılan eğitim yapılarının inşası modernleşmekte olan bir kent için son derece gerekli ve önemli olduğundan, öncelik bu yapılara verilmiş ve kısa zamanda tamamlanmışlardır. Bu yapıların tümünde biçimlenme anlayışının dönemin ülke genelindeki mimari yaklaşımlarıyla tamamen örtüştüğü görülmektedir.

Bu yıllar arasında inşa edilen sinema yapıları, modern toplumun oluşumunu sağlayacak diğer kamusal yapılardır⁷. Bunlardan özellikle Salih Tozan Sineması (Resim 10), daha 10-15 yıl öncesine kadar bir Anadolu kasabası olan Balıkesir'de 1930'lu yıllarda ulaşılmış olan dikkate değer bir toplumsal modernleşmenin işaretidir. Balıkesir'in 1940 ve 50'li yıllarına tanık olan kentliler için bu sinema, önemli bir sosyal etkinlik merkezi olmuştur.

Bu dönemde kentin Cumhuriyet öncesi dönemdeki merkezi eski önemini kaybetmiş durumdadır. Ancak buradaki geleneksel ticaret bölgesi, kentin ticari yaşamı üzerindeki etkinliğini sürdürmektedir. Bu dönemde bölgede tarihsel ve mekansal sürekliliği zedeleyecek birçok girişim yapılmış, 1940 ve 1950'li yıllarda Cumhuriyet öncesindeki döneme ait han yapıları (Abahane Hanı, Zarbalı Hanı, Pamuk Hanı, Ali Şuuri Hanı) yıkılarak yerlerine Meyve Sebze Hali ve banka binaları (Resim 11 ve 12) inşa edilmiştir. Diğer yandan, 1950 yılında çıkan bir yangın, 1-2 katlı ahşap dükkanlardan oluşan geleneksel ticaret mekanlarının tamamen ortadan kalkmasına yol açmış ve yangını izleyen yıllarda bu bölgede "Yeni Çarşı" adı verilen iki katlı bir modern çarşı kompleksi (Resim 13) inşa edilmiştir (Birol, 2003).

Kentte demiryolunun varlığı, kentin geleneksel çekirdeğinin dışına doğru ilk yayılmanın gar binasına ve Vasıfçınar Caddesine doğru olmasına yol açmıştır. Milli Kuvvetler (ya da İstasyon) Caddesi, kentin geleneksel merkezinin uzantısında, iki yanında diğer kentlerden ya da ülke dışından gelen malların satıldığı mağazaların (Resim 14), banka ve otel binalarının bulunduğu bir diğer kentsel aksa dönüşmüştür. Bu cadde, dönemin kentte modernleşme sürecinin başlangıcı olduğunu göstermesi bakımından özel bir öneme sahiptir (Birol; Çetin, 2003b, s.309-316).

Halkevinin kapatılmasını izleyen 1950'li yıllarda, kentte yeni bir "sosyal merkez" oluşturma girişimi başlatılmıştır. Bunun için, eski Hükümet Konağı yıkılarak yerine içinde dükkanlar, sinema ve toplantı salonları, kafeteryalar gibi birimlerin buluna-

Devlet Hastanesi

8

Fotoğraf: Gaye Birol

Gazi İlkokulu

9

Fotoğraf: Gaye Birol

Salih Tozan Sineması

10

Gaye Birol Arşivi'nden

Ziraat Bankası

11

Fotoğraf: Gaye Birol

12

Fotoğraf: Gaye Birol

Sümerbank

13

Fotoğraf: Gaye Birol

Yeni Çarşı

14

1940-60 arasındaki dönemde gazetelerde yayınlanan reklamlardan örnekler

15

Fotoğraf: Gaye Birol

Sigorta Pasajı

çağı bir belediye kompleksinin (Resim 15) yapılmasına karar verilmiştir⁸. Bu yapı da dönemin ülke genelindeki mimari eğilimlerini yansıtmaya açısından önemlidir. Erken Cumhuriyetin simetrik, ağırbaşlı ve anıtsal biçimlenme anlayışının yerini 1950'lerde etkin olmaya başlayan daha yalın, asimetrik ve dışa daha fazla açılan bir biçimlenme yaklaşımı almıştır. Bu yapının inşaatı 1960'larda tamamlanabilmiştir.

Yeni Yollar

Bilgin'in belirttiği gibi, insanların, ulaşım araçlarının, pis ve temiz suyun, elektriğin, haber ve bilginin düzenli ve kesintisiz dolaşımını sağlayacak bir sirkülasyon şebekesi oluşturmak üzere yeni yolların yapılması, bir kentin modernleşmekte olduğunun bir diğer göstergesidir. 1940-1960 yılları arasında Balıkesir'de gerçekleştirilen bu doğrultudaki çalışmalar, kentin modernleşmesi yönünde önemli bir gelişme sağlamıştır. Bu dönemde kenti diğer illere bağlayan karayolları yapılmış; kentin en işlek caddeleri olan Vasıfçınar, Milli Kuvvetler ve Anafartalar Caddeleri genişletilmiş ve asfaltlanmış, kent içinde ve dışındaki yollar üzerinde çok sayıda köprü, ayrıca içme suyu ve kanalizasyon şebekeleri yapılmıştır. 1941 yılında hizmete açılan yeni Postane Binası, kentin ülke ve dünya ile iletişimini sağlayacak önemli bir kentsel donatıdır.

Bir kentin önemli ticaret yolları üzerinde bulunması, geçmişten bu yana o kentin ticari ve ekonomik gelişmesini arttıran bir unsur olagelmıştır. Özellikle endüstrileşmekte olan ülkelerde, demiryolu güzergahı üzerinde yer alan kentler, yeni kurulacak fabrika ve imalathaneler için en uygun yerler olarak seçilmişler, bu fabrikalar da bulundukları kentlerin gelişmelerine önemli katkılarda bulunmuşlardır. Bu durum Cumhuriyet döneminde kurulan fabrikaların yer seçimlerinde de kendini gösterir. 1950'li yıllarda kurulması düşünülen Pamuklu Dokuma ve Çimento fabrikaları için Balıkesir'in seçilmesinin temel nedeni, kentten çevre kentlere ulaşımın kolay olması ve kentin demiryolu güzergahı üzerinde yer almasıdır. Bu fabrikaların yapımı için verilen kararları izleyen yıllarda kentteki banka binalarının sayısının hızla artışı ise, bu dönemde kente yapılan yatırımların kentin ekonomik gelişimine de önemli bir katkıda bulunduğunu göstermektedir.

İlk Toplu Konut Uygulamaları

Cumhuriyet kentlerindeki yenilenme ve dönüşümün önemli işaretlerinden biri de yine Bilgin'in belirttiği gibi toplu konutların inşa edilmesidir. Bu dönemde kentlerde bir yandan yeni sosyal yaşam mekanları kurgulanırken, diğer yandan da içinde çekirdek ailenin yaşayabileceği konutlar ve o güne dek süregelen yaşam ve barınma kültürünü tamamen değiştiren yeni bir konut kültürü oluşmaktadır. Tanyeli'nin de belirttiği⁹, modern toplumun bireylerinin içinde barınacağı konutun da modern olması, bireylerin geçmişe ve geleneksel konuta ait yaşam biçimleri ve alışkanlıklarından hızlı bir şekilde arınması gereklidir. Balıkesir'de 1950'lerde etkin olmaya başlayan çağdaş toplu konut üretimi girişimleri, modern bir toplum oluşturma vizyonunun vazgeçilmez parçalarından biri olarak önem taşımaktadır¹⁰. Kentteki ilk toplu konut inşaatı, yapımı 1954 yılında tamam-

lanmış olan 52 Evler'dir (Resim 16). 52 Evler'in yapımını izleyen yıllarda çevrede inşa edilen Esenevler ve Belediye Mensupları Evleri, modernleşmekte olan Balıkesir'de hem konut gelişim alanlarını, hem de çekirdek ailenin kullanacağı iki katlı ve bahçeli toplu konut tipolojisini belirleyen önemli girişimlerdir. 1950'li yıllarda inşa edilmiş olan iki katlı ve bahçeli toplu konutların yerlerinde bugün yine konut olarak kullanılmakta olan 6-7 katlı apartmanlar yükselmektedir.

Sonuç ve Değerlendirme

1940-1960 yılları arasında Balıkesir'de kapsamlı bir kentsel modernleşme girişi gerçekleşmiştir. Ulaşılabilen belgelerden anlaşılmaktadır ki, bu 20 yıllık dönem, Cumhuriyet öncesi dönemde bir Anadolu kasabası görünümünde olan Balıkesir'in modern bir Türkiye kentine dönüştürüldüğü dönemdir. Hem kentin görüntüsünü hem de kentlinin yaşam biçimini bu dönemdeki kadar fazla ve hızlı dönüştürebilen bir dönem bir daha yaşanmamıştır. Buna benzer bir kentsel dönüşüm gerçekleştirerek bir yana, o günlerde başlatılan girişimlerin sürekliliği bile çeşitli nedenlerle sağlanamamıştır. 2000'li yıllara gelindiğinde Balıkesir, çözülmesi oldukça zor görünen kentsel sorunlarla karşı karşıya gelmiş durumdadır. 1940-1960 yılları arasındaki dönemde yapılmış ve kente ait yeni referans noktaları olabilecek kamu binalarının bazıları ortadan kaldırılmış, günümüzde hala kullanılmakta olanları da artan gereksinimleri karşılayamaz duruma gelmişler, yoğun ve plansız yapılaşma içerisinde kaybolmuşlardır.

Balıkesir'in ilk imar planı olan Egli Planı, 1963 yılında alınan bir kararla genel bir revizyona uğramıştır. 1965'te bu planın yetersiz kaldığı belirtilerek yeni bir plan yaptırılmasına karar verilmiştir. 1970 yılında yapılan yeni plan, 1974 yılında revize edilmiştir. Son olarak 1980 yılının ortalarında bu planın artan ihtiyaçları karşılayamaz duruma geldiği belirtilmiş ve yeni bir Nazım İmar Planı yaptırılması için hazırlıklara başlanmıştır. Kentin bugün yürürlükte olan İmar Planı, 1986 yılında onaylanmış olan plandır. Ancak, bu plan üzerinde de pek çok değişikliğin yapılmış olduğu bilinmektedir.

Erken Cumhuriyet döneminde oluşturulmaya çalışılan Vasıfçınar ve Milli Kuvvetler Caddeleri gibi kentsel akslar da çeşitli plan müdahaleleri sonucunda o dönemdeki önemlerini yitirmişlerdir. Özellikle Vasıfçınar Caddesi, Cumhuriyet döneminde eski kent ile yeni kentin arakesitini oluşturacak ve bu ikisini birbiriyle bütünleştirerek günümüze aktarılmasını sağlayacak bir kentsel arayüz olarak önemli bir görevi üstlenmiştir. Ancak bu aks, 1950'lerde Erken Cumhuriyetin kentsel ve toplumsal ideallerinden kopuş ile birlikte ve caddenin zaman içerisinde İstanbul'u İzmir'e bağlayan yoğun bir araç yoluna dönüşmesinin de etkisiyle, bugün eski ile yeniye kaynaştıracak bir mekan olmak yerine bölen bir çizgiye dönüşmüştür. Kentte yaşanan sosyo-ekonomik değişimler, nüfus artışı, konut açığı, otomobil sayısındaki artış gibi yoğun kentsel baskılar altındaki Balıkesir, bir yandan kent merkezinin yayılamamış olması ve neredeyse 20. yüzyıl başlarındaki sınırlarında sıkışıp kalması, diğer yandan da hem Cumhuriyet öncesi dönemdeki kent merkezinin,

52 Evler

Fotoğraf: Gaye Birol

hem de Cumhuriyet döneminde oluşturulan kent mekanlarının önem ve değerlerini yitirmeleri sonucunda çağdaş bir mekansal düzene kavuşamamıştır. Kent içinde plansız, düzensiz ve tamamen araç trafiğine hizmet eden sirkülasyon şebekesi ve yetersiz otoparklar kentin genelini etkisi altına almış durumdadır. Dönemin toplu konutları ise, spekülasyon kaygıları sonucunda yerlerini çok katlı apartmanlara terk etmişlerdir.

Bu çalışmada ele alınmış olan Cumhuriyet Dönemi yapılarının tamamı çok daha ayrıntılı bir biçimde incelenecek kadar önemlidir. Bu dönemde Balıkesir'de gerçekleşen kentsel ve toplumsal dönüşüm, aslında kentin tarihinde bir dönüm noktasını oluşturmaktadır ve bu dönüşümün daha sonraki nesillere aktarılması son derece gereklidir. Bu nedenle, bu çalışmanın bu konuda ileride yapılacak araştırmalara ışık tutması beklenmektedir.

Kent, birbirinin üzerine binmiş çok sayıda katmanın uyum içerisinde oluşturduğu mekansal ve sosyal bir bütündür. Balıkesir'de, kentin bugünkü durumunu oluşturan katmanların her birinin bir öncekini bozduğu, mekansal bütünlükten çok mekansal parçalanmaya ve kaosa yol açtığı, bu durumun da kentlilik bilinci ve sosyal yaşantıya katılım gibi temel kentsel değerleri zedelemekte olduğu görülmektedir. Bu bozulmayı giderebilmek üzere ortaya atılabilecek yeni önerilerin Cumhuriyet döneminin modernleşmekte olan Balıkesir'ini örnek alması bu olumsuzluklara çözüm olmasa bile katkıda bulunabilir. ■

* Bu çalışma, İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü Doktora Programında 1998 yılı güz ve bahar yarıyılarında Doç. Dr. Özen EYÜCE'nin yönetiminde hazırlanmış olan "Architectural Evolution in Balıkesir Between 1940 and 1960" ve "Milli Kuvvetler Street: In the Past and Today" adlı çalışmalardan geliştirilmiştir

Dipnotlar:

1- <http://www.balikesir-bld.gov.tr/tarihtebazi.htm>

2- 29.10.1943 tarihli Türkdili Gazetesinden: Bütün Türkiye'de olduğu gibi vilayetimizde de Cumhuriyet hususi idareyi tamamen yolsuzluk ve perişanlık içinde ele almıştı. Vilayetimizin 20 yılda başırlan işlerine toplu bir bakış: Vilayetimizde 106 okul binası yapılmış, vilayetin her tarafında yollar ve çeşitli eserler meydana konmuştur.

İdare-i Hususiyenin vilayetin imarına hizmet bakımından 20 yılda yaptığı başlıca işler; Merkezde Şehir (Salih Tozan) Sineması, Vali Konağı, Hükümet Binası, temelleri atılan yeni Memleket Hastanesi binası, (.....), İlyaslar Mezarlığının Atatürk Parkına dönüştürülmesi (çocuk bahçesi, tenis kortu ve yüzme havuzu ile Anadolu'nun en güzel parklarından biri).

3- 9.11.1944 tarihli Türkdili Gazetesinden: Belediye meclisi imar planı üzerinde bir tenkit etüdü yaptırılmasına karar verdi.

23.7.1947 tarihli Türkdili Gazetesinden: Belediye Başkanının demeci:

-Şehrin İmar Planı: Şehrin bünyesine uygun olmadığı için tatbikine imkan görülemeyen imar planının tadili hususunda da Bayındırlık Bakanlığı ile yapılan temalar sonucu bakanlığın imar işleri şubelerinden bir mütehasşs yakında gelerek etüdlere bulunacaktır. Yapılacak değişiklikte mevcut şehrin muhafazasını ve daha ziyade şehrin kenar kısmının imarını teşvik etmeyi düşünmekteyiz.

4- Bilgin, Türkiye'de Cumhuriyet döneminde görülen modern imar girişimlerinin; yeni kamu binaları, yeni yollar ve yeni konutlar olmak üzere üç aks doğrultusunda ortaya çıktığını belirtmektedir (Bilgin, 1998, s. 255-272). Bunlardan ilki, modern dünyanın yeni kamusal örgütlenmesinin gereksinimlerini karşılamak üzere yeni kamu binaları inşa etmektir. İkincisi, insanların, ulaşım araçlarının, pis ve temiz suyun, elektriğin, haber ve bilginin düzenli ve kesintisiz dolaşımını sağlayacak bir sirkülasyon şebekesi oluşturmak üzere yeni yolların yapılmasıdır. Sonuncusu ise, modern toplumda anonim kullanıcıya hitap edecek toplu konutların inşa edilmesidir.

5- Tanyeli, Cumhuriyet'in ilk yıllarında Türk modernleşmesinin bir "toplum projesi" olarak sunulmuş olduğunu belirtmektedir. Bu dönemin kentsel donatı elemanları olan istasyon/demiryolu, park ve halkevi binaları, Erken Cumhuriyet'in modernleşme, kamusalılık ve bireyi ulusun bir üyesi haline getirme idealleriyle bağlantılıdır (Tanyeli, 1998b, s.101-107). Tanyeli, Türk mimarlığının modernleşmesini direkt olarak etkileyen bu siyasal/ideolojik koşullandırmaların 1950'lere kadar devam ettiğini, 50'lerde biçim değiştirdiğini vurgular (Tanyeli, 1998c, s.235-254.).

6- Bina kullanıma açıldıktan sonra gerçekten de bir sınır haline gelmiştir; çünkü yapının girişi kentin geleneksel merkezi yönünde değil, modernleşen kentin gelecekteki gelişmesinin istendiği ve beklendiği Vasiçınar Caddesi, demiryolu ve Atatürk Parkı yönünde yer almıştır. Kentlilerin yoğun eleştirileri sonucu, yapının kente dönük olan cephesinden yeni bir giriş açılmıştır. Bu ayrıntı, mimarinin kullanıcıyı ve kenti önceden belirlenmiş amaçlar doğrultusunda dönüştürmek için nasıl kullanılabildiğini gösteren bir örnek olması açısından önemlidir.

7- 1930'lu yıllarda inşa edilmiş olan Salih Tozan Sineması, 1970'li yıllarda yerine Özel İdareye ait bir iş hanı yapılmak üzere yıkılmıştır. O döneme tanık olmuş kentliler, bu yapının ve Halkevi binasının yıkılması konusunda "Atatürk'ün döneminde yapılan her şeyi yıktılar" diyerek aslında Cumhuriyetin ilanını izleyen yıllardaki ideolojik dönüşümlerin ne tür kentsel ve toplumsal değişimlere yol açtığının da ipuçlarını vermektedirler.

8- 16.2.1956 tarihli Türkdili Gazetesinden: Bir belediye sitesi, eski hükümet konağı yerinde inşa edilecek. Saat Kulesi karşısındaki eski hükümet binası yeri belediyece bu iş için istimlak edilmiştir. İnşa edilecek site 2 katlı olacak, alt katı modern bir sinema salonunu ihtiva edecek, binanın diğer kısımları bir iş hanı şeklinde olacaktır. Oldukça geniş bir sahayı kaplayan ve şimdiki halde metruk bulunan bu yerin şehrin en güzel ve ferahlık veren bir semti haline getirileceği anlaşılmaktadır. Belediye tarafından 1.5-2 milyona malolacak bir proje müsabakası tertip edilecektir.

9- Tanyeli, kentsel modernleşmenin sadece kentin görüntüsünün değişmesi olarak değil, içinde yaşayanların yaşam ritminde köklü bir durum değişikliğinin gerçekleşmesi olarak ele alınması gerektiğini belirtir (Tanyeli, 1997, s.81-82). Bu anlamda Tanyeli konut mekanı ve barınma kültürünün farklılaşmasını da modern toplumu inşa etme projesinin diğer bir bileşeni olarak görür. Bu dönemde modern insan ve toplum için modern bir konut idealize edilmiştir (Tanyeli, 1998d, s.138-14).

10- 26.3.1958 tarihli Türkdili Gazetesinden: Şehrimizdeki yapı kooperatifleri: Esenevler Kooperatifi, Şoförler Yapı Kooperatifi, Küçük Esnaf Yapı Kooperatifi, Ferah Evler Yapı Kooperatifi, Bankacılar Yapı Kooperatifi.

22.9.1959 tarihli Türkdili Gazetesinden: Esenevler Yapı Kooperatifine ait inşaat bittiğinden pazar günü kura çekmek suretiyle evler tevzi olunmuştur. Geniş, aydınlık ve birbirinden bahçelerle ayrılmış evlerin hepsine aynı plan tatbik edilmiştir.

Raferanslar:

Alsaç, Ü.; Türk Mimarlık Düşüncesinin Cumhuriyet Dönemindeki Evrimi, Mimarlık 11-12, Kasım-Aralık 1973, s.12-25.

Cerasi, M. M., Osmanlı Kenti- Osmanlı İmparatorluğu'nda 18. ve 19. Yüzyıllarda Kent Uygarlığı ve Mimarisi, Yapı Kredi Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2001.

Egli, E.; Balıkesir Şehri İmar Planı Raporu, 1938, Balıkesir Belediyesi Arşivi.

Eren M., Mutasarrıf Ömer Ali Bey, Zağnos Kültür ve Eğitim Vakfı, İstanbul 1993.

Bilgin, I.; Modernleşmenin ve Toplumsal Hareketliliğin Yörüngesinde Cumhuriyetin İmarı, 75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık, s. 255-272, Ed. Yıldız Sey, T. İş Bank. Kült. Yay. ve Tarih Vakfı ort. yay., İstanbul 1998.

Biol, G. Evolution of Trade Centres in relation to Changing Trade Activities, Basılmamış Doktora Tezi, İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü Mühendislik ve Fen Bilimleri Enstitüsü, 2003.

Biol, G., Çetin, M. (2003a). "Ideology versus Tradition; A Struggle over the Plan of A Western Anatolian Town", Proceedings of the 10th International Seminar on Urban Form (ISUF), pp. 475-480, 3-6 July, Trani (Bari, Italy).

Biol, G., Çetin, M. (2003b). "A Callous Diversion from A Livable Stage-Set; The 75 Year Story of A High-Market Street", Proceedings of 2nd International Livable Environments and Architecture Congress, pp.309-316, 1-4 July, Trabzon.

Su, K., XVII. ve XVIII. Yüzyıllarda Balıkesir'de Şehir Hayatı, Resimli Ay Matbaası, İstanbul 1937. (Balıkesir Halkevi Yayını, yayın no:14)

Tanyeli, U.; 1950'lerden Bu Yana Mimari Paradigmaların Değişimi ve "Reel" Mimarlık, 75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık, s. 235-254, Ed. Yıldız Sey, T. İş Bank. Kült. Yay. ve Tarih Vakfı ort. yay., İstanbul 1998c.

Tanyeli, U.; Mekanlar, Projeler, Anlamları, Üç Kuşak Cumhuriyet, s. 101-107, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul, Ekim 1998b.

Tanyeli, U.; Türk Modernleşmesinin Kentsel Sahnesini Yeniden Düşünmek, Arredamento Dekorasyon 90, Mart 1997, s. 81-82.

Tanyeli, U.; Türkiye'de Mimari Modernleşmenin Büyük Dönemeci (1900-1930), Arredamento Mimarlık 100+7, Ekim 1998a, s.64-67.

Tanyeli, U.; Yeni Topluma Yeni Konut, Üç Kuşak Cumhuriyet, s. 138-145, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul, Ekim 1998d.

Eti AKYÜZ LEVİ, Prof. Dr.

Müşgan BAHTİYAR KARATOSUN, Dr., Ar. Gör.

Nezihat KÖŞKLÜK, Ar. Gör.

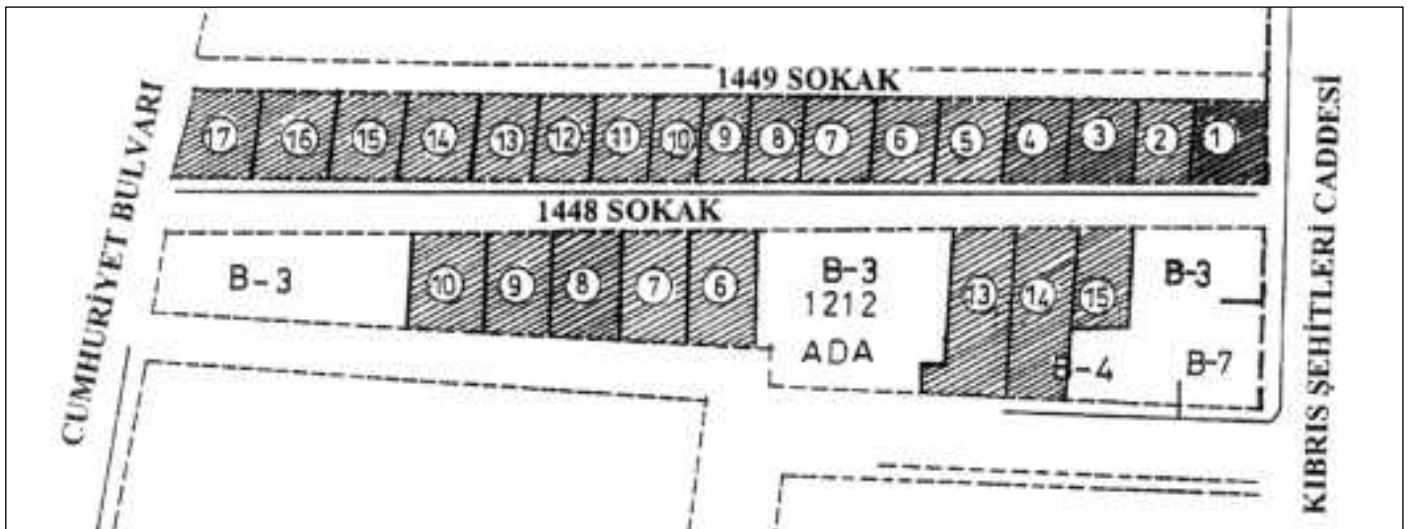
Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü

İzmir Kenti Bakımlı Cepheler Projesi Alsancak 1448 ve 1449 Sokaklar Cephe Renovasyonu

Zengin geçmişine karşın, tarihi değerlerini iyi koruyamamış İzmir’de, varolan ve kent belleğini oluşturan eserlerin geleceğe aktarımı açısından her türlü çabanın sarfedilmesinin gerekliliği açıktır. Kentte tarihi konut dokularına ilişkin yürütülen çalışmalardan ilki, Alsancak örneğidir. Geçmişte İzmir’in kentsel sitlerinden olan Alsancak, daha sonra sitten çıkarılmış, on sokak koruma altına alınmıştır. “İzmir Kenti Bakımlı Cepheler Projesi” adı altında yapılan çalışmalardan ilkinin, bu sokaklardan ikisi olan, birbirine paralel konumdaki 1448 ve 1449 Sokaklar’ın cephe renovasyonu oluşturmaktadır. Çalışma, DEÜ Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü Restorasyon Anabilim Dalı’ndan Prof. Dr. Eti Akyüz Levi yönetiminde, Öğr. Gör. Yüksel Üstünel, Ar. Gör. Müşgan Bahtiyar Karatosun, Ar. Gör. Nezihat Köşklük’ten oluşan ekip tarafından döner sermaye çalışması kapsamında gerçekleştirilmiştir.

Alsancak evleri, genellikle bodrumlu ve iki katlı, asimetrik cephe düzeninde, cumbalı yapılardır. Bazı sokaklarda bodrumlu ve tek katlı, cumbasız örnekleri de görmek mümkündür. Benzer plan ve cephe düzenini yansıtan evler, detay özellikleriyle ayırt edilebilir, kimlik kazanır duruma gelmektedirler. 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başlarına tarihlenen bu yapıların çoğu, günümüzde özgün işlevini yitirmiş durumdadır. Söz konusu örnekler, lokal, restoran, bar, büro, sergi evi, kreş gibi ikincil kullanımlarla yaşatılmaktadır. Buna karşın, sonradan kazandırılan işlevler yapıların özgün plan ve cephe karakterlerine zarar verebilmektedir. Tahrifat sürecini hızlandıran bir diğer önemli unsur da kullanıcıların evlerini farklı sebeplerle terk etmeleridir. Sayılan nedenlerle özgün mimari niteliklerini yitiren Alsancak evlerinin bulunduğu sokaklarda kentin kimliğinin sürdürülebilirliği için detaylı çalışmaların gerekliliği açıktır. Ancak, başta ekonomik imkansızlıklar, çalışma kapsamında ilk etapta sadece cephe renovasyonunu mümkün kılmıştır.

Plan

1448 ve 1449 Sokaklar'ın Genel Özellikleri

İzmir'in önemli yaya akslarından Kıbrıs Şehitleri Caddesi'ne dik konumdaki sokaklardan ikisi olan 1448 ve 1449 Sokaklar, Kıbrıs Şehitleri Caddesi'ni İkinci Kordon'a, Alsancak'ın iç bölümlerini ise, denize bağlamaktadır. Her iki aks üzerinde yoğunluğu bitişik düzendeki Levanten evleri oluşturmaktadır. 1449 Sokak, girişlerini 1448 Sokak'a veren yapıların arka ve diğer koldakilerin giriş cepheleri ile sınırlanmaktadır. Buna ek olarak fiziki anlamda darlığı, diğer örneklerle kıyaslandığında sokağı tali ve bu özelliğiyle tek kılmaktadır. Bu sokak, İzmir'in geçmişinde özellikle kıyıda kentin karakteristiklerinden kabul edilebilecek "ferhane" olarak nitelenen dar sokaklardandır. Söz konusu aksın Kıbrıs Şehitleri Caddesi'ne bağlandığı bölümünde hediyelik eşyaların satıldığı seyyar tezgahlar kurulmaktadır. 1448 Sokak'ta ise, yoğunlukla bar ve kafe olmak üzere bürolar yer almaktadır. Bu sokağın güneyindeki yapıların bulunduğu kolun başında, sonunda ve ortasında çok katlı niteliksiz yeni yapılar bulunmaktadır. Bu üç yeni örnek dışında, sokaktaki tüm yapılar tarihidir. Diğer kolda, özgünlüğünü yitirmiş ve yıpranmış örneklerin çoğunlukta olduğu tespit edilmiştir. Bu kolda özellikle 9 (şekilde, no:13) ve 17 (şekilde, no:9) no'lu yapıların kapsamlı onarım gerektirdiği görülmüştür. Terkedilmiş durumdaki bu yapıların tinerici ve alkoliklerin barınağı durumuna gelerek çöp evlere dönüşmesi acil müdahaleyi zorunlu kılmıştır.

Sokakların Renovasyon Öncesi Durumu

Çalışma kapsamında yapılması gerekenler, mevcut durum tespitleri sonrasında sokak ve yapı bazında ele alınmak üzere iki etaplı planlanmıştır.

Sokak bazında gözlemlenen olumsuzluklar;

- Elektrik ve telefon hatlarının neden olduğu görsel kirlilik,
- Altyapı problemleri,
- Zemin kaplamasının özgün karakterini yitirmesi,
- Aydınlatma elemanlarının eksikliği ve genel karakterle uyumsuzluğu

olarak listelenebilir.

Yapı bazında ise;

- Cephedeki özgün kapı ve pencerelerin değiştirilmesi (boyut, malzeme,...) ya da kapatılması,
 - Cepheye yeni açıklıkların eklenmiş olması,
 - Yenilenen kepenklerin ve parmaklıkların cepheyle uyumsuzluğu,
 - Cumbaların sökülmesi ya da balkon durumuna getirilmesi, yenilenenlerin özgün karakteri yansıtmaması,
 - Cephe silmelerindeki bozulmalar,
 - Cephelerin aslına uymayan renklere boyanması,
 - Yapılara gabariyi değiştiren kaçak katların eklenmesi,
 - Klima, havalandırma ve tesisat borularının yarattığı görsel karmaşa,
 - Özellikle bodrum kat girişlerine eklenen niteliksiz saçakların sokağa taşması,
 - Tanıtım tabelalarının boyutsal çeşitliliği,
 - 9 ve 17 no'lu yapıların sokak bütününde yarattığı görsel olumsuzluk
- tespit edilen sorunlar olarak örneklenebilir.

Renovasyon Önerileri

Yukarıda sözedilen sorunların giderilmesine yönelik olarak,

Sokak bazında;

- Elektrik direklerinin kaldırılması ve hatların yeraltına alınması,
 - Altyapı problemlerinin giderilmesi,
 - Kazılar sırasında ortaya çıkartılan özgün kaplama malzemesinin değerlendirilmesi,
 - Aydınlatma elemanlarının aslına uygun olarak yeniden üretilmesi,
 - Yağmur suyunun tahliye edilmesi için sokağın orta aksında kanalet oluşturulması,
- önerilmiştir.

Yapı bazında ise;

- Özgünlüğünü yitirmiş kapı, pencere, cumba, kepenk, parmaklık, silme gibi öğelerin aslına uygun biçimde düzenlenmesi ve eksik olanların tamamlanması,

Düzenleme öncesi

- Konutların genel karakteriyle bağdaşmayan gece mavisi, bordo gibi renklerin değiştirilerek, sokakların geçen yüzyıldaki özgün havasını ve tarihsel atmosferini yansıtan bej, toprak, yeşil, gülkurusu gibi pastel renklerin kullanılması,
- Mevcutta bazıları boyanmış taş sövelerde, kimyasallarla boyanın temizlenmesi, özgün dokunun ortaya çıkarılması,
- Kaçak katların kaldırılması,
- Klima, havalandırma ve tesisat borularının ayıklanması,
- Saçakların yeni tasarlananlarla değiştirilmesi,
- Tanıtım tabelalarında dokuyla uyumlu ortak bir düzene gidilmesi gerekli görülmüştür. Tabela boyutunun 25/40 cm olmasına, yarı açık giriş mekanlarının yan yüzeylerine ortak bir yükseklikte konumlandırılmasına, yazı karakterinin serbest bırakılmasına, gece kullanımı söz konusu olan mekanlarda ise, ışıklı tabelalarda 30/50 cm sınırları içinde kalmak kaydıyla, çizgisel ışık bandı (neon) yazı-logo kullanılabileceğine karar verilmiştir.
- Kapsamlı onarımı ekonomik nedenlerle gerçekleştirilemeyen 9 ve 17 no'lu evlerin sokak bütününe algılanmasına olanak sağlaması için, geçici olarak cephelerinin perdelenmesine karar verilmiştir. Perdeleme işleminin panel malzeme kullanılarak yapılması, üzerinde 1/1 ölçekte cephe restitüsyon çiziminin yer alması uygun görülmüştür.

1449 Sokak'ın diğerinden farklı nitelikte olması, ek çözümler gerektirmiştir. Sokağın darlığı yükseklik hissini artırdığından, insan ölçeğini yakalamak amacıyla öneriler yapılmıştır. Aks boyunca yer yer üst örtü oluşturulması, yeni konulacak aydınlatma elemanlarının yüksekliklerinin bu kriterler doğrultusunda belirlenmesine karar verilmiştir. Uyumlu, sokak genişliğiyle orantılı, sabit ve depolama işlevini de barındıran küçük hediyelik eşya teşhir birimlerinin tasarlanması, özgün durumunda varolduğu bilinen sokak giriş kapılarının daha karakteristik bir niteliğe büründürülmesi uygun görülmüştür. Tüm bu önerilerle sokaktaki kullanıcı profili ve genel atmosferin iyileştirilmesi esas alınmıştır.

Değerlendirme ve Sonuç

İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından yürütülen "Bakımlı Cepheler Projesi" kapsamında ele alınan bu sokaklarda, ekonomik yetersizlikler ve kullanıcıların tam katılımının sağlanamaması nedeniyle planlanan çalışmaların bir kısmı uygulanamamıştır. Bu bağlamda, kaçak katların kaldırılması, bilinçsiz onarım görmüş cephelerin aslına döndürülmesi ve klimaların ayıklanması gerçekleştirilememiştir. Örneğin şekle göre 17. konutta, cepheyi neredeyse tümüyle kapatan ve algılamayı olumsuz etkileyen havalandırma elemanlarının kaldırılıp, farklı bir çözümün uygulanması, yüksek maliyet gerekliliği ve bunun mal sahibi ya da uygulayıcı firma tarafından üstlenilmemesi dolayısıyla gerçekleştirilememiştir. Yine aynı sokaktaki özgünlüğünü kaybetmiş bazı cumbaların aslına uygun şekle dönüştürülmesi, ekonomik ve sosyal nedenlerle olanaklı olamamıştır. Sokaktaki yapıların kullanıcılarının bir bölümünün konuya yeterince duyarlılık göstermemesi, tinerci çocukların yeni boyalı cephelere zarar vermesi, bazı konularda yaptırım gücünün kısıtlılığı uygulama sorunları bağlamında örneklenebilir.

Koruma konusunda halkın bilinçlenmesi ve eğitimi, geçmiş değerlerin geleceğe aktarılmasını kolaylaştırmaktadır. Bu konuda, en önemli görev uzmanların yanısıra basın-yayın araçlarına düşmektedir. Ayrıca bu denli önemli ve gerekliliği tartışmasız bir olgu da, yerel yönetimlerin konuya bakışı, tarihi değerleri sahiplenmesidir. Kentlerin kimliklerini oluşturan bu değerlerin korunması, kentte yaşayan herkesin sorumluluğu ise de, yönlendirici olma ve uygulamalarıyla yaşamsal sonucu belirleme bağlamında kuşkusuz ki en etkileyici rol, yerel yönetimlerindir. İzmir Büyükşehir Belediyesi, kentteki tarihi değerleri sahiplenmekte, geçmişin değerlerini yaşatarak geleceğe aktarmaya ilişkin çeşitli çalışmalar yürütmektedir. "Alsancak 1448 ve 1449 Sokaklar Cephe Renovasyonu", bu konudaki ilki oluşturması açısından, hem söz konusu aksların daha iyi şekilde yaşayan odaklar durumuna gelmesi, hem de halka örnek oluşturup koruma bilinç ve sevgisinin artırılması dolayısıyla özellikli bir önem taşımaktadır. ■

Düzenleme sonrası

Mimari Tasarım

Has Mimarlık

A. Hayzuran Hasol
Ayşe Hasol Erkin
Doğan Hasol
Adviye Lohse
İlayda Selçuk
Çiğdem Odabaş
Burak Ünder
Mahmut Turhan
Seyhan Özyurt
Erhan Özkan

NBBJ

Ahmet Oktay Çini
Steven Ruef
Joey Myers
Fred E. Weingrad
Karen Miller
Edwin R. Mickelson
Jennifer Luks

Statik Projesi:

Balkar İnşaat
Mühendislik Müşavirlik Ltd. Şti.

Mekanik-Altyapı Projesi:

Tekfen Mühendislik A.Ş.

Elektrik Projesi:

Enmar Mühendislik Müşavirlik
Elektrik San. Taah. ve Tic. Ltd. Şti.

Peyzaj Projesi:

English Gardens Peyzaj Planlama
Tic. Ltd. Şti.

Akustik Projesi:

Prof. Yıldız Sey

Yangın Güvenliği:

Prof. Abdurrahman Kılıç

Güvenlik Danışmanlığı:

Arba Danışmanlık
İç ve Dış Ticaret Ltd. Şti.

Cephe Danışmanlığı:

Yenal Oktuğ

Mutfak Danışmanlığı:

İstanbul Makpa Endüstriyel Mutfak
Ekipmanları San. ve Tic. A.Ş.

İzmir Büyük Efes Oteli Yenileme Projesi

Ayşe Hasol Erkin

Emekli Sandığı'nın sahibi olduğu otelleri yenileştirme kapsamında ele alınan Büyük Efes Oteli, "Swissôtel The Grand Hotel Efes, İzmir" adıyla İzmir'in yaşamına yeniden katılacak.

Yapılması öngörülen Otelin projeleri ilkin 1950'lerde Paul Bonatz tarafından tasarlanmıştı. İlk proje 1960'larda mimar Fatin Uran tarafından ele alınarak yeniden hazırlanmış ve otel buna göre inşa edilmişti. Bütünüyle yenilenmesine karar verilen otelin 2003 tarihli yeni mimari projeleri bu kez Has Mimarlık ve ABD'li mimarlık firması NBBJ iş ortaklığı tarafından hazırlandı. Yapım işlerinin ihale edilmesi ve ardından inşaatın başlaması bekleniyor. Otelin, 2005 yılında İzmir'de yapılacak olan Gençlik Olimpiyatları'ndan önce bitirilmesi hedefleniyor.

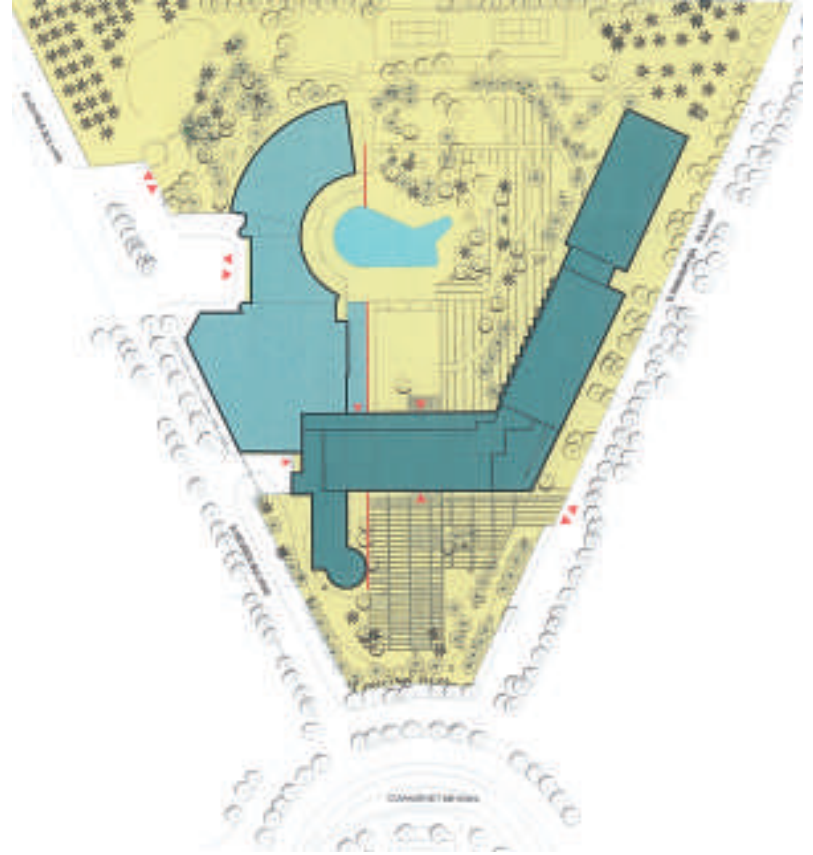
Yenilenecek otelde, sigara içilen, sigara içilmeyen ve engelli odaları olarak sınıflandırılan 406 konuk odası bulunuyor. Türk hamamının da dahil olacağı "Amrita Spa", sauna, olimpiik ölçülerde kapalı havuz, açık havuz, tenis kortu, dört restoran, özel yemek odaları, 21 dükkân ve dört bar hizmet verecek.

Çok Uzmanlıklı, Çokuluslu Proje...

Emekli Sandığı, sahibi olduğu otellerin kapsamlı yenileme işle-ri için çok olumlu yaklaşımla, sağlıklı bir proje yaptırma yolu- nu benimsemiştir. Bir proje yönetim kuruluşu olan Turner-Pro^ge birlikteliğiyle hareket ederek önyeterlilik ve sonra da teklif alma prosedürüyle projeleri gerçekleştirecek profesyonel gruplar belirlenmiştir. Böylece Büyük Efes Oteli'nin yeni proje-leri çok sayıda uzmanın katkısı ile çokuluslu bir ekip tarafından hazırlandı. Türk-ABD ortaklığıyla kurulan proje yönetim ekibi ve Singapurlu işletmeci, Türk ve ABD'li mimar ve mühendisler- den oluşan proje ekibi ile birlikte, elektronik iletişim olanakla- rını da kullanarak, katılımcı ve verimli bir ortamda, çok kısa sü- rede amaca uygun bir tasarım oluşturulmasını sağladılar.

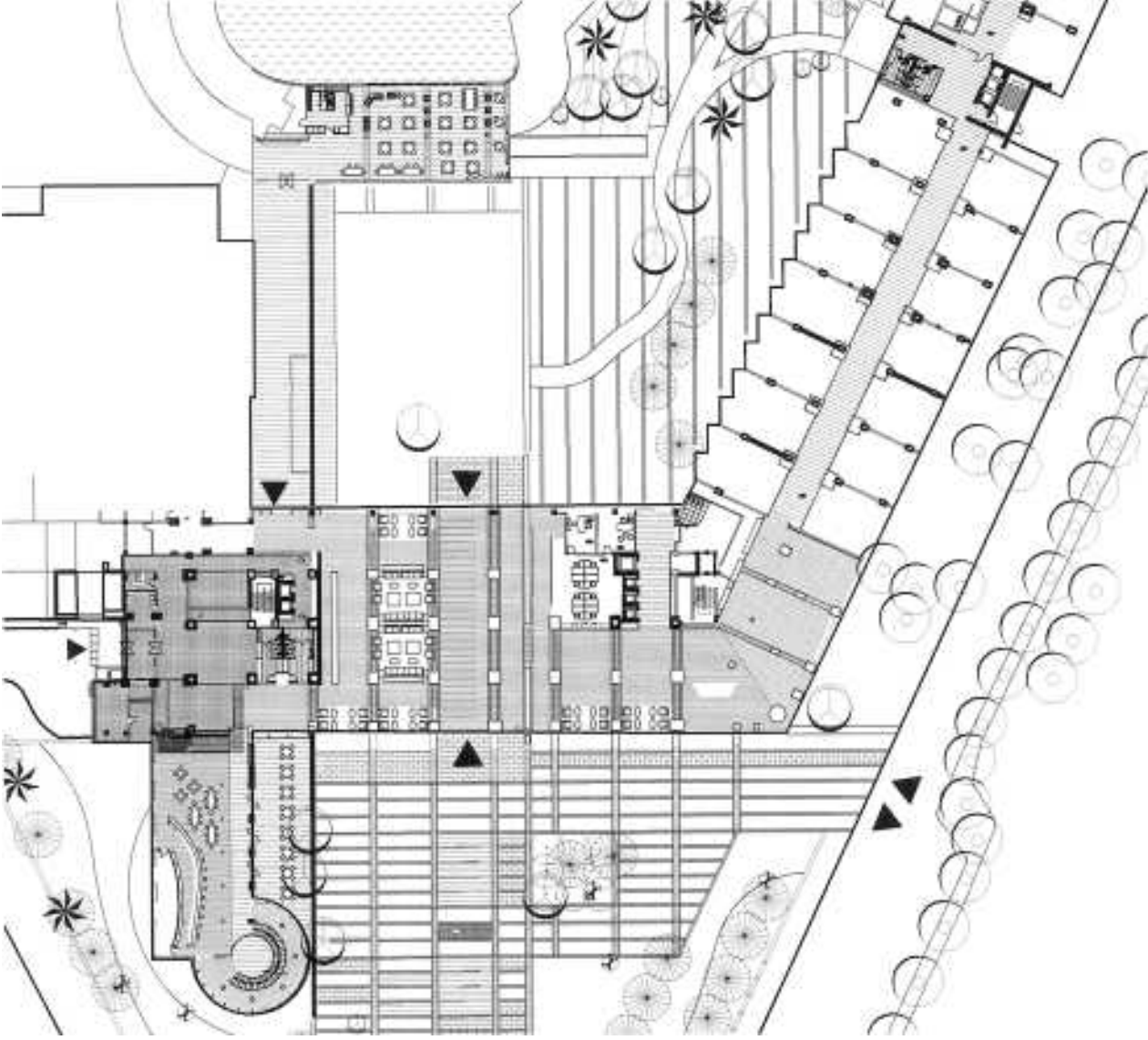
Kent Ölçeğinde Tasarım

Yeni projeler hazırlanırken en çok Büyük Efes Oteli'nin İzmir için taşıdığı anlam ve önem üzerinde duruldu. Bilindiği gibi, İz- mir'in çok önemli bir noktasında yer alan otel, İzmirlilerce çok benimsenmiş mimari simgelerden biri, belki de en önemlisidir. Bu nedenle, uluslararası üslubun güzel örneklerinden birini de oluşturan otelin kütlelerine ve cephe karakterine herhangi bir müdahalede bulunulmaması daha başlangıçta ilke olarak be- nimsenmiştir. Vaziyet planına kent ölçeğinde yaklaşıldığında, Cumhuriyet Meydanı'ndaki Atatürk heykeli ile Efes Oteli A blo- ğunun aynı eksen üzerinde olduğu saptandı. Bu nedenle, daha önce A ve B bloklarının birleştiği köşede yer alan otelin ana gi- rişi, A bloğu orta eksenine taşındı. Giriş holü arkadaki bahçey- le görsel bağlantı sağlayacak şekilde saydamlaştırıldı ve ara ka- tın kaldırılmasıyla da giriş hacmi daha görkemli ve daha işlev- sel hale getirildi. Böylece, meydan ve Cumhuriyet Anıtı'yla ote- lin ön ve arka bahçesi görsel yoldan bağlanmış oldu.

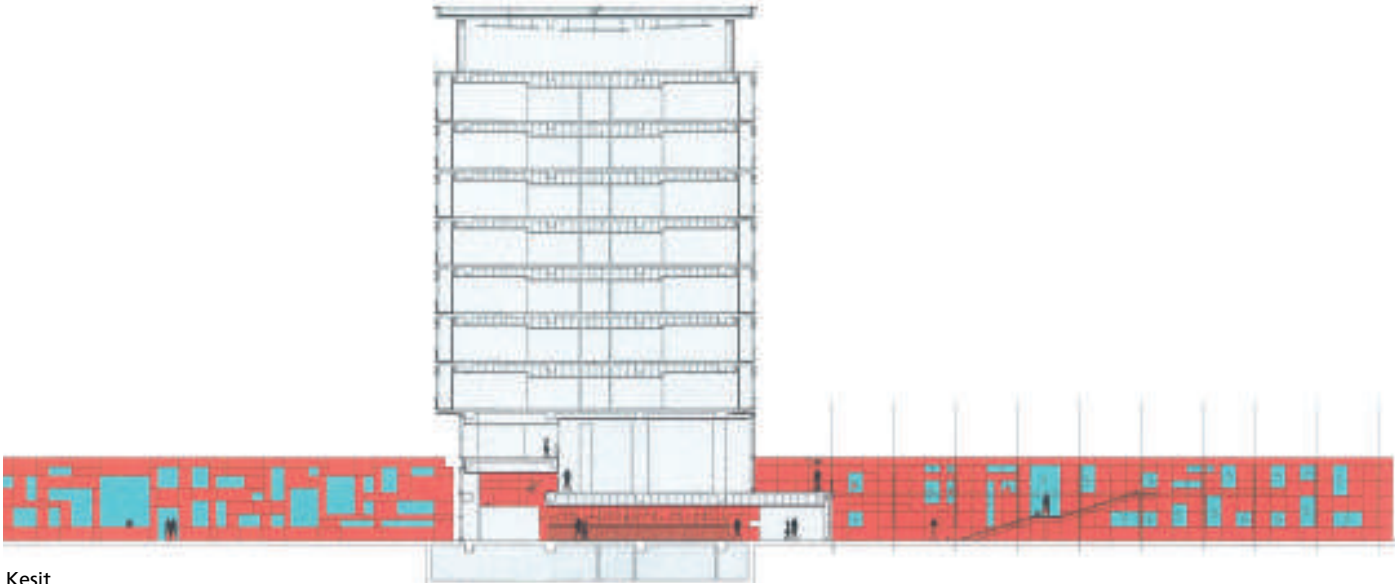

Vaziyet planı

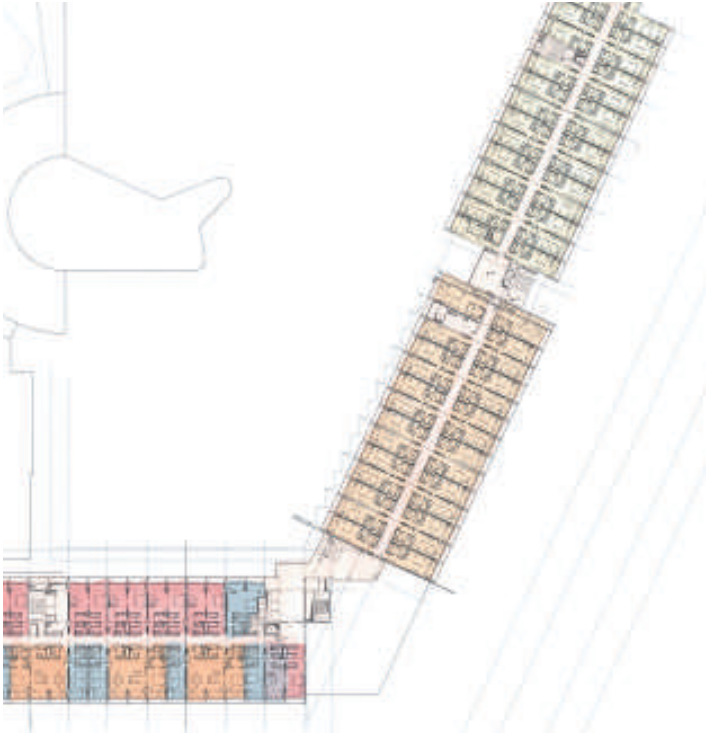

Zemin Kat Planı

Kesit

Kat Planı

Giriş holünün ana blok niteliğindeki A bloğunun orta eksenine alınmasıyla birlikte, otelin eski kullanımında sıkıntı yaratan araç giriş-çıkışı ve sıralanması da çözüme kavuşturulmuş oldu.

İnsan Ölçeğinde Tasarım

Has Mimarlık-NBBJ, tasarımlarında işlevsel ve yalın bir anlatım tarzını benimsediler. Otelin mimari karakteriyle bütünleşen, olabildiğince yalın içmimarlık çözümleri araştırıldı. Otel yapılarındaki çağdaş teknolojiler ve işletme sistemleri dikkate alınarak, gerek turistik gerekse iş amacıyla otelde kalan konukları, çok yalın ama iyi tasarlanmış mekânlarda ağırlamak hedeflendi. Konukların oteldeki gereksinimleri ve dolaşımları bir senaryo halinde incelendi ve tasarım buna göre şekillendirildi. Bu amaçla, odalarda gereksiz ayrıntı ve aksesuarlardan kaçınıldı; konukların özel eşyalarını yerleştirecekleri işlevsel ve yalın elemanlara yer verildi.

Yatak başlarında, Ege'nin tarihsel motiflerini stilize eden, (gerektiğinde silinebilir) panolar kullanılarak, konukların, yapının bulunduğu bölgeyle etkileşimine olanak sağlandı. Odalara ulaşan koridorlarda, deniz tarafında mavi renk kullanılarak, dışarının görülemediği bir ortamda dış mekânın hissedilmesi amaçlanmıştır.

Esnek, Zamana ve İşlevlere Uyumlu Tasarım

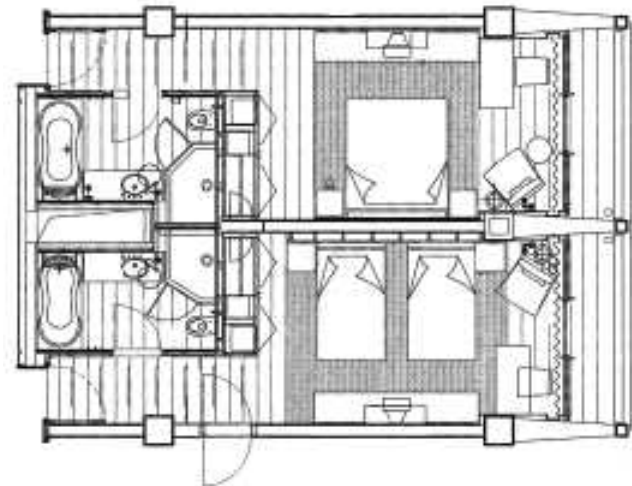
İşletmeci kuruluşun da yönlendirmesiyle, otel odalarına, eklenme ya da eksiltmeye yönelik, esnek bir düzen getirildi. Bu şekilde, odalar küçük süitlere, küçük süitler büyük süitlere, büyük süitler kral dairesine dönüşebilecek şekilde planlandı. Lokantalar, bütün gün hizmet verecek, sabah, öğle ve akşam yemeği koşullarına uyum gösterebilecek şekilde tasarlandı. Lokantalarda ayrıca çok amaçlı davetlere olanak sağlayacak esnek yerleşimler esas alındı. ■

Suit Oda Planı

Crest Suit Oda Planı

Tip Oda Planı

Yayına Hazırlık ve Çeviri:

İnci UZUN, Y.Mimar, Arş.Gör.

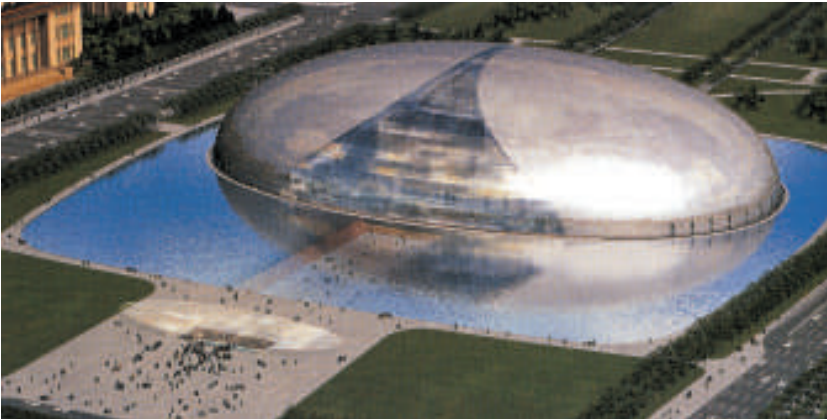
T. Didem AKYOL ALTUN, Y.Mimar, Arş.Gör.

Nezihat KÖŞKLÜK, Y.Mimar, Arş.Gör.,

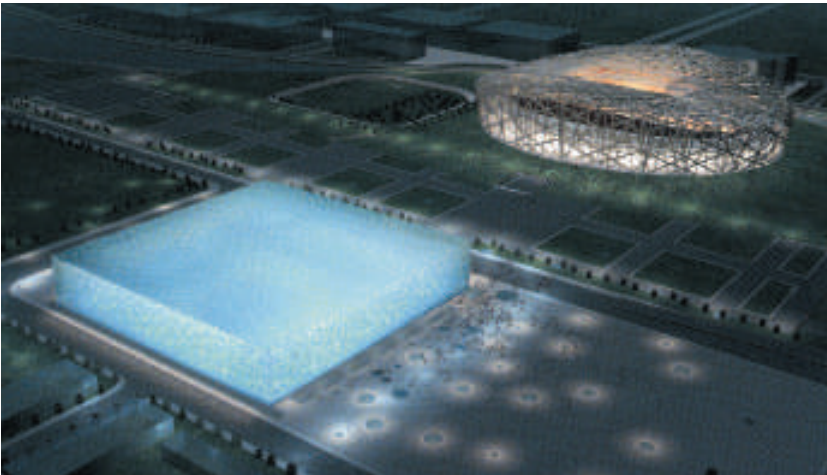
Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü

2008 Pekin Olimpiyatlarına Doğru...

Son günlerde dünya gündeminde en çok konuşulan konu olan 2004 Olimpiyatları artık sona ermekte. Çin ise bir sonraki olimpiyatlara ev sahipliği yapacak ülke olarak son hızla hazırlıklarını sürdürüyor. Yeni altyapı projeleri ve farklı yapıların inşasının ardından 2008 yılında, varolan sorunların büyük oranda çözüldüğü Pekin kenti yeni bir yüze kavuşmuş olacak. Başkent Pekin'de 2008 yılında tamamlanmış olacak projeler arasında CBD (Çin Dünya Kompleksi) bölgesinde 10.000.000 m².den fazla inşaat; 148,5 km.'lik yeni hafif raylı sistem ve metro hatları; Pekin'e 718 km.'lik çevreyolu ve binlerce kilometrelik otoyol sağlayan "Fifth Ring Road", "Sixth Ring Road" ve Pekin-Miyun Çevreyolu ile kent merkezindeki 318 km.'lik sokak yapımı ve genişletilmesi sayılabilir. Dünyaca ünlü mimarların tasarımlarının yer aldığı Olimpiyat Pekini'ni şekillendiren 18 yapıdan, hakkında en çok konuşulan dört büyük yapı ise Rem Koolhaas'ın "Kapı"sı, Herzog & de Meuron'un "Kuş Yuvası", Paul Andreu'nun "Yumurta Kabuğu" ve PTW Mimarlık'ın "Su Kübü".

"Yumurta Kabuğu", Paul Andreu

"Su Küpü", PTW "Kuş Yuvası" ve "Kuş Yuvası", Herzog & de Meuron

"Kapı", Rem Koolhaas

"Kuş Yuvası" Olimpiyat Stadyumu

Mimari Ekip:

Herzog & de Meuron

Çin Mimarlık ve Tasarım Araştırma Grubu

Arup

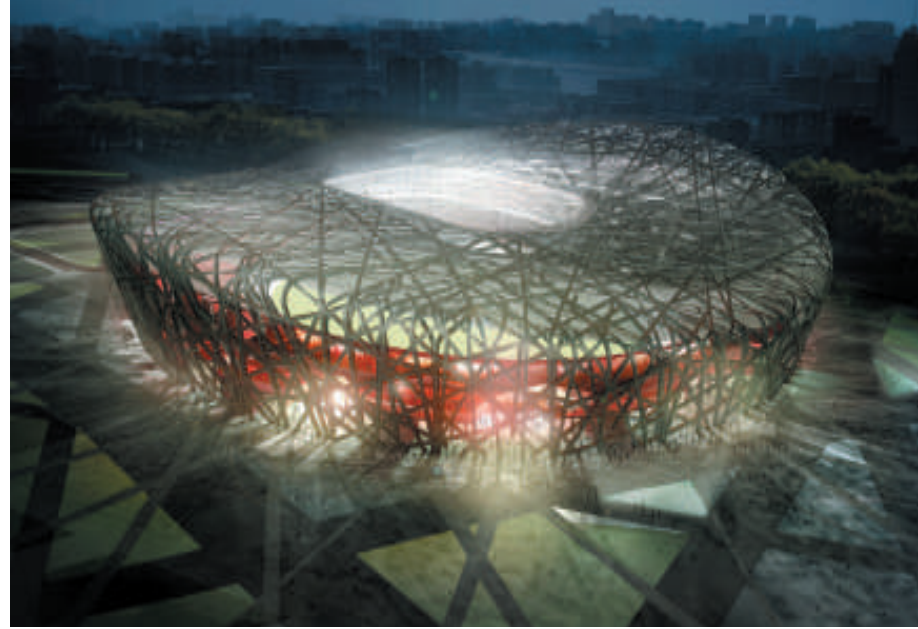
İşveren : National Stadium Co.

İnşaat Alanı : 258.000 m².

Kapasite : 100.000 kişi (Olimpiyat sonrası 80.000'e inecektir.)

"Kuş Yuvası", Herzog & de Meuron Architecten AG tarafından tasarlanmıştır. Tasarımcılarına göre yapının Çin kültürü ile yakın bağları bulunmakta aynı zamanda da çağdaş 21. yüzyıl mimarlığını ve Olimpiyat Oyunları'nın çağdaş kültürünü temsil etmektedir. 2008 Olimpiyatları'nın ana stadyumu olan Ulusal Stadyum, 204.100 m². taban alanda 258.000 m². yapı alanına sahip olup, açılış ve kapanış törenleri, koşu ve alan yarışmaları için tasarlanmıştır. 20.000'i geçici olmak üzere 100.000 izleyici kapasitelidir. Oyunlar sonrası 80.000 izleyici kapasiteli bir stadyuma dönüşecektir. Stadyum, Pekin halkı için büyük ölçekli bir spor, eğlence ve rekreasyon merkezi olacaktır.

Maliyeti azaltmak için stadyumun dışının minimum alana sahip olması, aynı zamanda da tüm strüktürü içermesi gerekliliği ile çanak şeklinde bir form öngörülmüştür. Sismik dayanımı sağlamak için çatı çanaktan ayrılmış ve 330 m.x220 m.'lik bir mekanı örtmek için üçboyutlu bir çelik strüktür tasarlanmıştır. Çanağın geometrisi, bu proje için Arup tarafından özel olarak hazırlanan yeni ve güçlü bir bilgisayar programı kullanılarak tanımlanmıştır. Çatı üst yüzeyi ETFE panellerle, alt yüzeyi akustik bir membranla kaplanmıştır. Bu malzeme, stadyumdaki atmosferi sürdürmek için sesi yansıtmakta ve emmektedir.

Ulusal Stadyum'un izleyici tribünleri ve bazı diğer bölümleri, enerji tüketimini en aza indirmek amacıyla mekanik ve yapay sistemler yerine, tümüyle doğal havalandırma ve aydınlatmadan yararlanmaktadır. Bazı bölümler, jeotermal pompa, soğuk su ve sıcak su ünitelerinden oluşan üçlü bir pompa sistemine sahip olup, bu sistem yazın soğutma, kışın ısıtma ve günlük kullanım için sıcak su ihtiyaçlarını tümüyle yenilenebilir bir kaynak olan jeotermal enerjiden elde etmektedir. Bu bağlamda drenaj raporları hazırlanarak geri dönüşüm oranının artırılması ve kent şebekesindeki baskının azaltılması amaçlanmıştır. Ayrıca stadyum, çevreyi korumak amacı ile etkin ve enerji korunumlu aydınlatma sistemlerini kullanmaktadır. Yaya meydanı gibi bazı dış mekanlar, mümkün olduğunca güneş enerjisinden yararlanan aydınlatma sistemleri ile aydınlatılmaktadır. Havalandırma, iklimlendirme ve yangın koruma sistemlerinde enerji korunumlu ve çevreye dost malzemeler kullanılması, katı atıkların toplanması ve işlenmesi için uygun donanım bulunması planlanmaktadır. ■

“Su Kübü” Ulusal Yüzme Merkezi

Mimari Ekip:

Peddle Thorp & Walker Mimarları

Çin Devlet İnşaat ve Mühendislik Kuruluşu (CSCEC)

CSCEC Shenzen Tasarım Enstitüsü

Arup Birliği

İşveren : Pekin Devlet Hazine Müdürlüğü

Ortak : Çin Devlet İnşaat Mühendisliği Kurumu

İnşaat Alanı : 70.000 m².

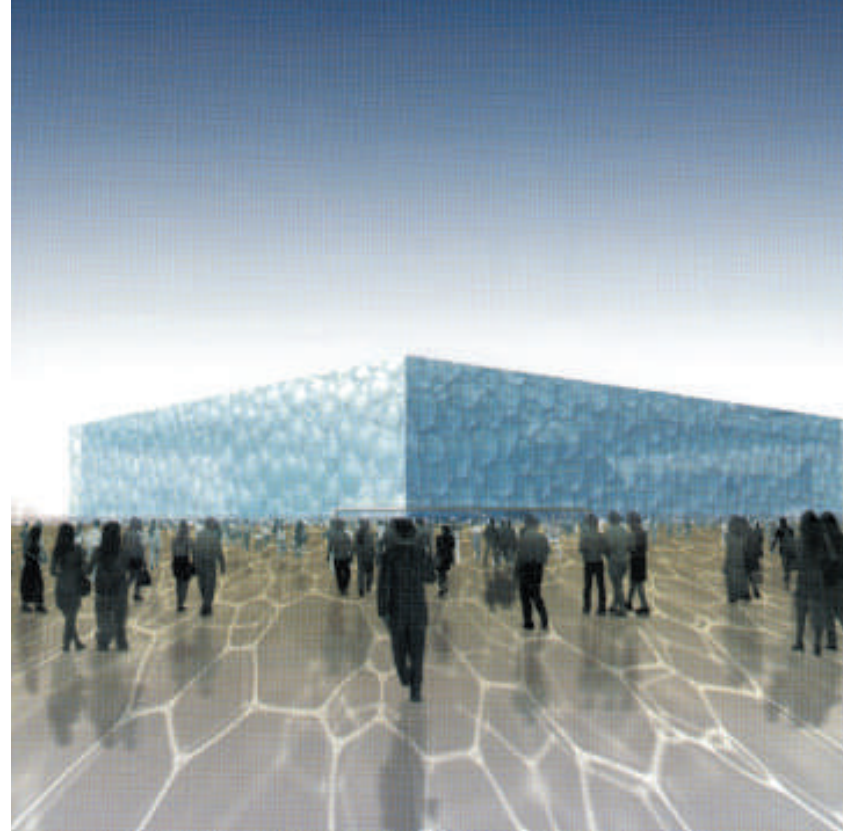
Kapasite : 17.000 kişi

Temmuz 2003'te açılan yarışmayı kazanan PTW mimarlık firması (Peddle Thorp & Walker) tarafından tasarlanan “Watercube” (Su Kübü), birisi dalga makinesi içeren ve standart bir olimpiik havuzdan altı kat büyük olan beş havuzu ve köpük strüktür tarafından sarılacak olan organik şekilli bir de restoranı içermektedir. Yapı olimpiatlardan önce ve sonra da çok amaçlı rekreasyon alanları ve seçkin bir yüzme merkezi olarak kullanılacaktır.

Yarışma aşamasından tüm tasarım şemasının hazırlanmasına kadar on haftalık bir süreyi kapsayan tasarım sürecinde PTW mimarları dışında 4 ülkede 12 disipline yayılmış 80'den fazla Arup mühendisi ve uzmanı, Çin Devlet İnşaat ve Mühendislik Kuruluşu (CSCEC) ve CSCEC Shenzen Tasarım Enstitüsü elemanları çalışmıştır. 70.000 m²'lik toplam kullanım alanına sahip olan yapının inşaatının Aralık 2003'te başlayıp, 2006 sonlarında bitirilmesi planlanmaktadır.

Çin kültüründe, su önemli bir doğal elemandır. Huzurlu bir atmosfer yaratır ve mutluluğa ilham verir. Bu anlamda Herzog de Meuron tarafından tasarlanan dairesel ana stadyumla (Kuş Yuvası) da uyumlu olmasına çalışılan Su Kübü'nün strüktürü su kabarcıklarının geometrisiyle oynanarak kristalize edilmiş, ma-

sif bir dikdörtgen formdan oluşmaktadır. Tüm yüzeyine “baloncuklar” yayılmış olan yarı saydam “küp” de, “H₂O” strüktürüne oldukça benzemektedir. Yapının sabun köpüklerinin tesadüfi ve organik görünüşlü doğal oluşumunu temel alan strüktürel tasarımına ulaşmak amacıyla Trinity College'da fizik profesörleri olan İrlandalı Weaire ve Phelan'ın “Sürekli bir düzen içinde sabun köpüklerinin şekilleri ne olur?” problemine önerdikleri çözümlere ilişkin çalışmalarından yararlanılmıştır. Yani aslında çok basit, anlaşılır ve doğal bir sistem gibi organik ve rastlantısal gözükken bir formun ardında çok sıkı ve birbirini tekrar eden matematiksel bir hesap yatmaktadır. Baloncukların birbirlerine her zaman düzenli bir geometride dokunduklarından yola çıkılarak, düzenli kesişme noktaları, düğümleri ve dikmeleri olan bir strüktür sistemi oluşturulmuştur.

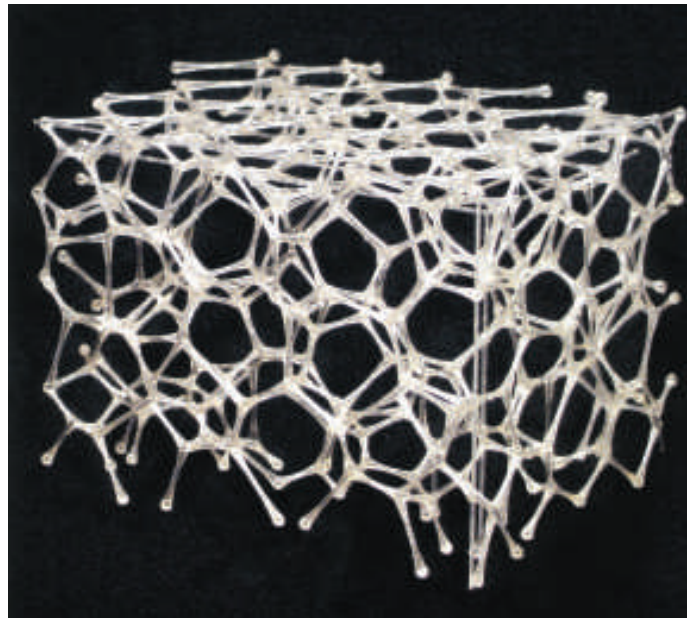
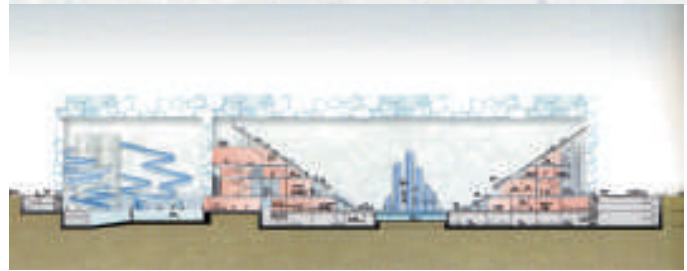
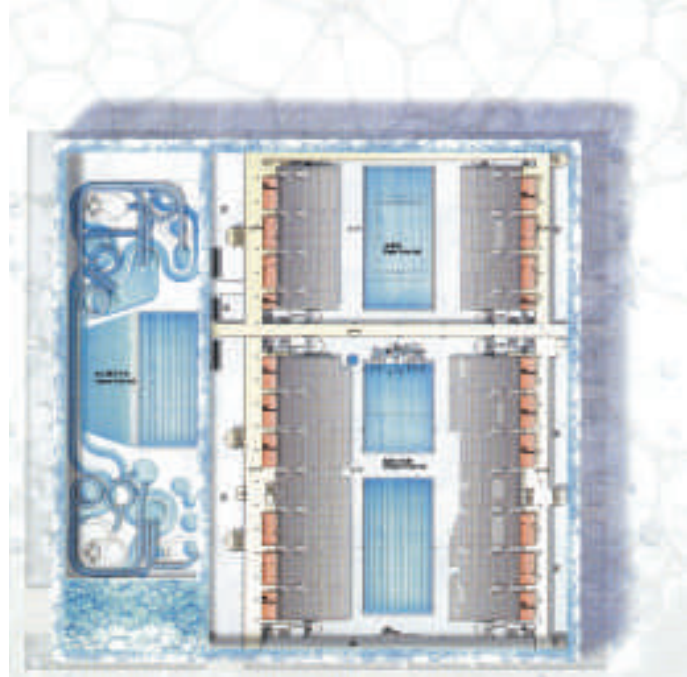
Organik görüntüsüne karşın basit bir çelik uzay kafes olan iç strüktür üç farklı düğüm ve dört farklı elemandan oluşmakta, 22.000 adet çelik eleman ve 12.000 adet düğüm noktası içermektedir. Düğümler yerinde döküm kalıp sistemi ile üretilebilmekte ya da önceden üretilip getirilebilmektedir. Sistemi oluşturan elemanlar ise bu iki teknikten farklı olarak ayrıca haddeleme yöntemiyle de oluşturulabilmektedir. Duvar kalınlığı 3,6 m., çatı kalınlığı 7,2 m olan ve 6500 ton çelikten oluşan strük-

tür, inşaat alanında kaynaklanabilen ya da bulonlanabilen, düz ağlardan oluşan dikdörtgen biçimli kutu bölümlerden oluşmaktadır. Bu projenin ilk problemlerinden birisi 190 yükleme durumunda 22.000 kiriş strüktür tasarlamaktır. Uzun kiriş açıklıklarında asal yüklerin kritik olması nedeniyle her kirişin, çelik ağırlığının azaltılması için mümkün olduğunca küçük tasarlanması gerekmiştir. Bir diğer zorluk ise Pekin'in depreme dayanıklı tasarım yapma gereklilikleridir. Anahtar soru ise, çatı tasarımının deprem yükü altında plastik davranacak dolu kesitli bileşenlerden mi, yoksa yük altında elastik davranacak sertleştirilmiş çubuksal kesitlerden mi olacağı ile ilgilidir. Hangi sistemin kullanılacağına karar vermek için Arup tarafından geliştirilmiş bir analiz programı kullanılarak varılan çözümde dolu kesitlerin kullanımına karar verilmiştir.

Tüm strüktür, çatı ve tavanı da oluşturan ve ETFE olarak kısaltılan, mükemmel yalıtım özelliklerine sahip çok hafif şeffaf bir teflonla kaplanacaktır. Işığa ve projeksiyona duyarlı bu malzeme, birkaç yıl içinde geliştirilecek teknolojik sistemlerle hem seyirciler hem de milyonlarca televizyon izleyicisi için unutulmaz nitelikte görsel duyuşal deneyimlere kaynak olacaktır. Ayrıca mimarlık alanında kaplama malzemeleri için ekonomik bir çözüm sağlarken, cam gibi çok klasik malzemelerin kullanılmayacağı durumlarda da geniş çapta uygulama alanını olanaklı kılmaktadır.

Ancak ETFE yanıcı bir malzemedir ve Çin yapı kodlarına göre yanıcı malzemenin yapı yüzeylerinde kullanılmasına izin verilmediğinden, malzemenin yangın performansı, olası yangın senaryoları ve güvenlik koşulları ile ilgili çalışmalar yapılmıştır. Ayrıca insan sirkülasyonu için gerekli olan kapı genişliğinin çok fazla olması sonucu, yangın güvenliği tasarımcıları kapalı yerine açık dolaşım sistemini tercih etmişler, otomatik söndürücüler ve duman egzozu gibi yangın güvenlik sistemleri önermişlerdir. Bu da yapının daha uzun ve açık sirkülasyon sistemlerinin çıkışlar olarak daha güvenli hale gelmesini sağlamıştır. Çıkış ve sirkülasyon rotaları net kullanılır alanı büyütecek, etkin sirkülasyon rotaları sağlayacak ve görünümü etkileyen dış kapıları minimize edecek şekilde tasarlanmıştır.

Pekin 2008 Olimpiyatları'nın temalarından birisi de "yeşil olimpiyatlar"dır. Bu anlamda tasarlanan yapılar da Pekin'de ve Çin'de sürdürülebilir gelişme ve çevresel gelişim adına fikirler barındırmaktadırlar. Su kübünün ETFE dolgularla kaplanması da onu etkin bir sera haline getirmektedir. Bu özelliği sayesinde doğal gün ışığının yapıya yüksek oranlarda girmesine ve havuz suyunun ısıtılmasında güneş enerjisinden yararlanılmasına olanak tanımaktadır. Yapıya düşen güneş ışığının %20'si havuzların ve iç mekanların ısıtılmasında kullanılmakta, yapının gün içinde uygun seviyelerde ve görsel konfor koşullarında aydınlatılmasını sağlamaktadır. Pekin'in gelecekte bekleyen yüksek derecede su ihtiyacı, kirlilik, buharlaşma ve dayanılmaz iklimsel koşulların tümü yeniden kullanım ve geri dönüşüm imkanlarının geliştirilmesini gerekli kılmıştır. Kullanılan suyun filtre edilerek yüzme havuzlarına geri dönmesi ile suyun %80'inin geri dönüşümü planlanmaktadır. Yapının tüm bu özellikleri ile toplamda %30 enerji tasarrufu sağlanmaktadır. ■

Çevirilerde Yararlanılan Kaynaklar:

http://en.olympic.cn/08beijing/setting_stage/2004-01-10/53828.html
<http://www.abc.net.au/correspondents/content/2004/s1050309.htm>
<http://www.arup.com/project.cfm?pageid=1250>
<http://www.beijingportal.com.cn/.../28/208@1623963.htm>
<http://www.europaconcorsi.com/db/pub/scheda.php?id=1006>
<http://www1.10thnpc.org.cn/english/2004/jan/84895.htm>

T. Didem AKYOL ALTUN, Y.Mimar, Arş.Gör.,

İnci UZUN, Y.Mimar, Arş.Gör.,

Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü

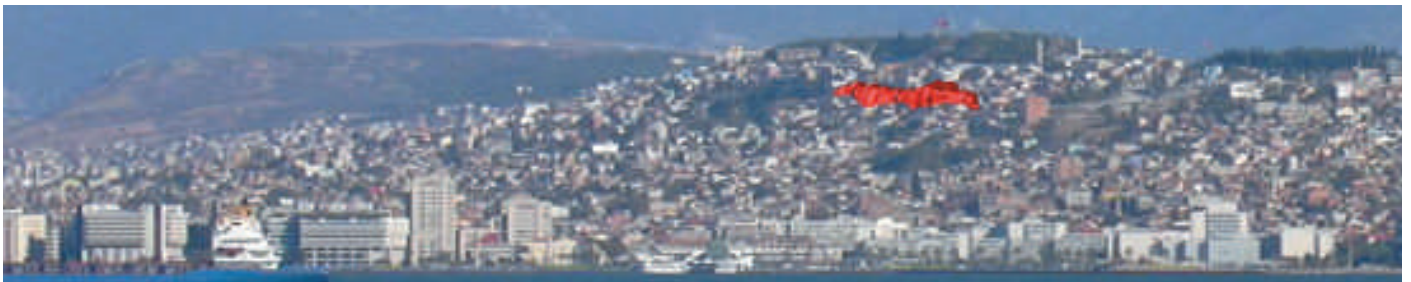
UIA “Yaşasın Kentler” Fikir Projesi Yarışması Kentsel Akupunktur İçin Bir İlk Adım: Kadifekent

“Celebration of the Cities/Yaşasın Kentler” temalı uluslararası fikir buluşması, Uluslararası Mimarlar Birliği (UIA) tarafından, Uluslararası Mimarlar Birliği Başkanı Jaime Lerner’in başlattığı “Yaşasın Kentler” faaliyet programı çerçevesinde, UIA üye kesimlerindeki mimarlara ve mimarlık öğrencilerine açık olmak üzere, **her mimarın ve her mimarlık öğrencisinin yaşadığı kente dair “keşke yapılsa”, “keşke gerçekleşse” dediği ve yaşadığı kentin çevresel niteliğini, kentsel mekanı, kentlilerin gündelik hayatını zenginleştirecek, toplumsal yaşama katkıda bulunacak, kenti daha yaşanılır kılacak “mimarca” bir hayali, bir düşü, bir fikri olduğu inancıyla** düzenlenmiştir. Yarışma, ulusal ve uluslararası olmak üzere iki aşamada ve “mimarlar” ile “mimarlık öğrencileri” arasında olmak üzere iki kategoride gerçekleştirilmiş, ulusal yarışma sonunda her ülkenin Ulusal Jürisi tarafından her iki kategoriden seçilen 5'er eser Uluslararası Yarışmaya katılmak üzere UIA Merkezine gönderilmiştir.

Uluslararası Jüri; bir büyük ödül, UIA'nın 5 bölgesinin her biri için birer bölge ödülü ve mansiyonlarını, profesyonel ve öğrenci kategorilerinde belirlemiştir. Bu buluşmanın Türkiye ayağını oluşturan Ulusal Yarışma ise 2004 yılında kuruluşunun 50. yılını kutlayacak, 2005'te ise İstanbul'da UIA'nın Dünya Mimarlık Kongresine ev sahipliği yapacak UIA Türkiye Kesimi olan TMMOB Mimarlar Odası tarafından düzenlenmiştir. Mimar Erhan ACAR, şehir plancısı Akın ATAUZ, mimar Tamer BAŞBUĞ,

mimar Oktay EKİNCİ ve şehir plancısı Ümit Nevzat UĞUR'EL'den oluşan ulusal jüri uluslararası değerlendirmeye katılmak üzere mimarlar ve öğrenciler kategorilerinden beşer proje seçmiştir. Mimarlık ortamımız için son derece önem taşıyan bu iki yıl boyunca, bu yarışma ile elde edilecek birikimin ülkemizin birçok kentinde sergilenmesi, kentlerimizin, kentsel çevrenin, kentlerimizdeki toplumsal hayatın sorgulanabileceği platformlar oluşturulması, mimarlığın toplumla, kentliyle, yerel yönetimlerle buluşturulması ve bir kültürel etkinlik olarak mimarlığın hayatı kucaklaması amaçlanmaktadır.

Yarışmanın **temel amacı**, mimarların ve mimarlık öğrencilerinin kentlerin çoğunda onların can damarlarını etkileyen ve kentlilerin günlük yaşamlarını dengesiz kılan kritik sorunları dikkate alarak, kentlerine eleştirel bir gözle bakmalarını ve insanla çevresi arasında daha iyi bir uyum sağlayacak, basit ve kolay uygulanabilir çözümler önermelerini teşvik etmektir. UIA, mimarların ve mimarlık öğrencilerinin bu hayallerini sergileyebilecekleri, tanıtabilecekleri, fikirlerini olabilir kılacakları ortamları yaratmayı hedeflemekte, mimarlığı toplumla buluşturmayı ve halkın kente karşı duyarlılığını kıskırtmayı amaçlamakta, bu yarışma ile yerel yönetimlerin ve halkın, mimarlıkla, mimarlarla ve onların meslek kuruluşlarıyla kucaklaşmasını sağlayacak bir ortamın yaratılmasını da hedeflemektedir.

İzmir Körfezi'nden görünüm

UIA'nın "Celebration of Cities/Yaşasın Kentler" programı, kentleşmeyi artık geri dönüşü olmayan bir süreç olarak kabul etmekte, bu program çerçevesinde "Yaşasın Kentler" yarışması ile mimarları bu konular üzerinde düşünmeye, kentlerinde gördükleri bozukluk ve başarısızlıkları düzelterek fikirler tasarlamaya davet etmektedir.

UIA, yarışmanın kapsamı ve amacı ile ilgili olarak "**kentsel akupunktur**" kavramını ortaya koymaktadır. Buna göre yarışmada, mimarlığın "insanların çevresi ile uyum ve denge içinde olması" felsefesine dayanan akupunktura benzediği kabulüyle önerilerin kentlerde yaşayanların yaşam koşullarını iyileştirebilmesi ve sıradan olmayan eylemlerin başlatılmasını olanaklı kılabilmesi, bu eylem alanlarının basit ve etkisi hemen görülebilir türden, maliyetlerinin ise makul düzeylerde olması, kentlilerin günlük yaşamlarını kolaylaştırabilecek herhangi bir alana uygulanabilmesi ve aynı zamanda kentlerin merkezlerinde ya da çeperlerindeki acil ihtiyaçlara cevap verebilmesi beklenmektedir. Bu bağlamda UIA, kentlerle ilgili olarak ilk adımı oluşturacak olan dört senaryo tanımlamaktadır: Tarihi Kentler, Gecekondu Alanları, Büyük Konut Kompleksleri, Metropollerin Çeperleri-Banliyöler.

Yarışmada profesyonel kategoride, uluslararası aşamaya gönderilmek üzere seçilerek ödüle değer bulunan projemiz, UIA'nın da riskli yaşam ortamlarından biri olarak tanımlandığı gecekondu alanları ve tarihi kent kavramından yola çıkılarak bu iki senaryonun kesişiminde yer alan **İzmir-Kadifekale** üzerine geliştirilmiştir.

İzmir, 5000 yıllık tarihi geçmiş ile köklü bir kettir. İzmir'de ilk yerleşim, eskiden körfez kıyısında küçük bir yarımada olan Teppekule'de kurulmuştur. M.Ö.4. yüzyılda kent Büyük İskender'in eline geçtiğinde, artan nüfus mevcut surların içine sığamaz durumdadır. Efsaneye göre Büyük İskender, İzmir'e hakim bir teppe olan Pagos'a geldiğinde bir çınar ağacı altında uyuyakalır ve rüyasında gördüğü iki Yunan tanrıçası, ona burada bir şehir kurması gerektiğini söyler. Böylelikle İzmir'in bir uzantısı Pagos tepesi ile tepenin iç limana bakan yamacında yeni bir kent gelişir. Günümüze kalıntıları ulaşmış olan Kadifekale ise Büyük İskender'in generallerinden Lysimakhos tarafından yaptırılmıştır. Bu kalenin eteklerinde bulunan semt de günümüzde Kadifekale olarak adlandırılmaktadır.

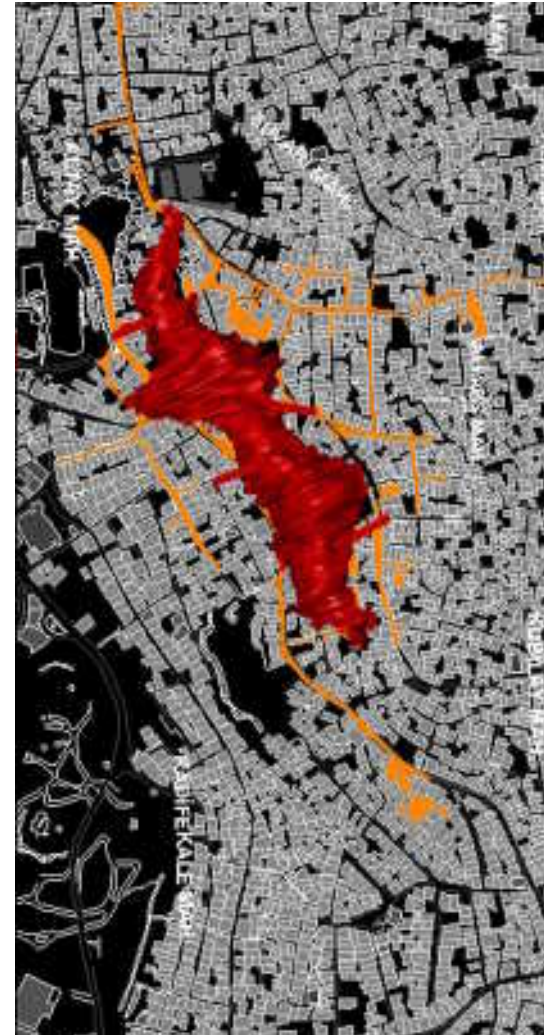
İzmir kentine hakim bir noktada bulunan Kadifekale, efsanevi hikayesi, tarihi kalesi ve antik bir tiyatrunun kalıntılarını içermesinin yanı sıra İzmir kent merkezi ile, kentin önemli tarihi mekanlarından olan Kemeraltı ve Agora'yla da yakın konumu sebebiyle turizm açısından da önem taşımaktadır. Dolayısıyla Kadifekale, **İzmir'in kent kimliğine önemli derecede katkısı olan** bir bölgedir. Tüm kente hakim bir noktada yer alan ve kentin tarihsel kökenini oluşturan bir çok kalıntının bulunduğu bölge günümüzde kent yaşamından kopuk bir bölge durumundadır. Kadifekale, Agora ve Kemeraltı bölgelerinin birbirleri ile bağlanmasına yönelik tasarılar, Kadifekale surları içinde, tarihi doku-

ya zarar vermeden, İzmir'in tarihinin ve bugününün yaşatılmasına, sanat etkinliklerine olanak tanıyacak mekanların yaratılmasına yönelik yaklaşımlar geliştirilmiş bulunmaktadır.

Kente göçle birlikte artan kaçak ve çarpık yapılaşma, Türkiye'nin de tüm büyük kentlerinde çözümü oldukça karmaşık olan bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Çarpık yapılaşma, fiziksel olduğu kadar sosyal etkileri ile de sadece bulunduğu alanı değil, tüm kenti derinden etkileyen bir olgudur. Çarpık yapılaşmanın bu iki yönlü etkisi, Kadifekale'de de etkisini hissettirmektedir. İzmir kentinin yeniden kurulduğu Kadifekale etkileri, Cumhuriyet öncesinde İzmir'in etnik çeşitliliği içinde Türklerin ana yerleşim bölgesiyken, Cumhuriyet döneminde İzmir'e iç ve dış göçlerle gelenlerin yerleştiği bir bölge durumundadır. Göçle birlikte kaçak yapılaşma artmış, kent merkezinde bulunan bu alan zamanla kentle yeterince bütünleşemeyen kitlelerin kendi içlerine kapanık yaşadığı, kentliler tarafından da güvensiz olarak tanımlanan bir alana dönüşmüştür. Kadifekale eteklerinde yaşam, fiziksel olarak sağlıklı koşullarda sürmekte, kentin tam ortasında olunmasına karşın, kent yaşamı ile kopukluklar bulunmaktadır. Aynı şekilde İzmir bütünü için de tarihi değer taşıyan ve İzmir'e en hakim noktada bulunan bu alan, kent halkı tarafından da yeterince yaşanmamaktadır. Tarihi değerler zincirinin bir halkasını oluşturan kale ve üzerinde bulunduğu alan, kent ile yeterince bütünleşememektedir.

Kent için tarihi bir bölge ve bir yaşam çevresi olarak Kadifekale'nin, hem anıtsallığın korunması ve devam ettirilmesi, hem de yaşam standartlarının yükseltilmesi açısından müdahaleye ihtiyacı olduğu görülmektedir. Bu bağlamda bu projenin amacı, Kadifekale'nin tarihi değerini ön plana çıkartarak İzmir'in kent kimliğinde önemli bir rol oynayabilecek potansiyelini değerlendirmek ve gecekondu halkının yaşam standartlarını yükselterek aynı zamanda turizme de hizmet edecek bir bölge yaratmaktır.

UIA'nın dikkat çektiği iki ayrı kategori olan tarihi kent ve riskli yaşam alanları olan gecekondu bölgeleri, bu noktada devreye girmektedir. Kadifekale **hem tarihi koruma alanı hem de gecekondu bölgesi** olması nedenleriyle özel bir konumdur. Yıllar içinde kentin ortaya çıkı-

Plan

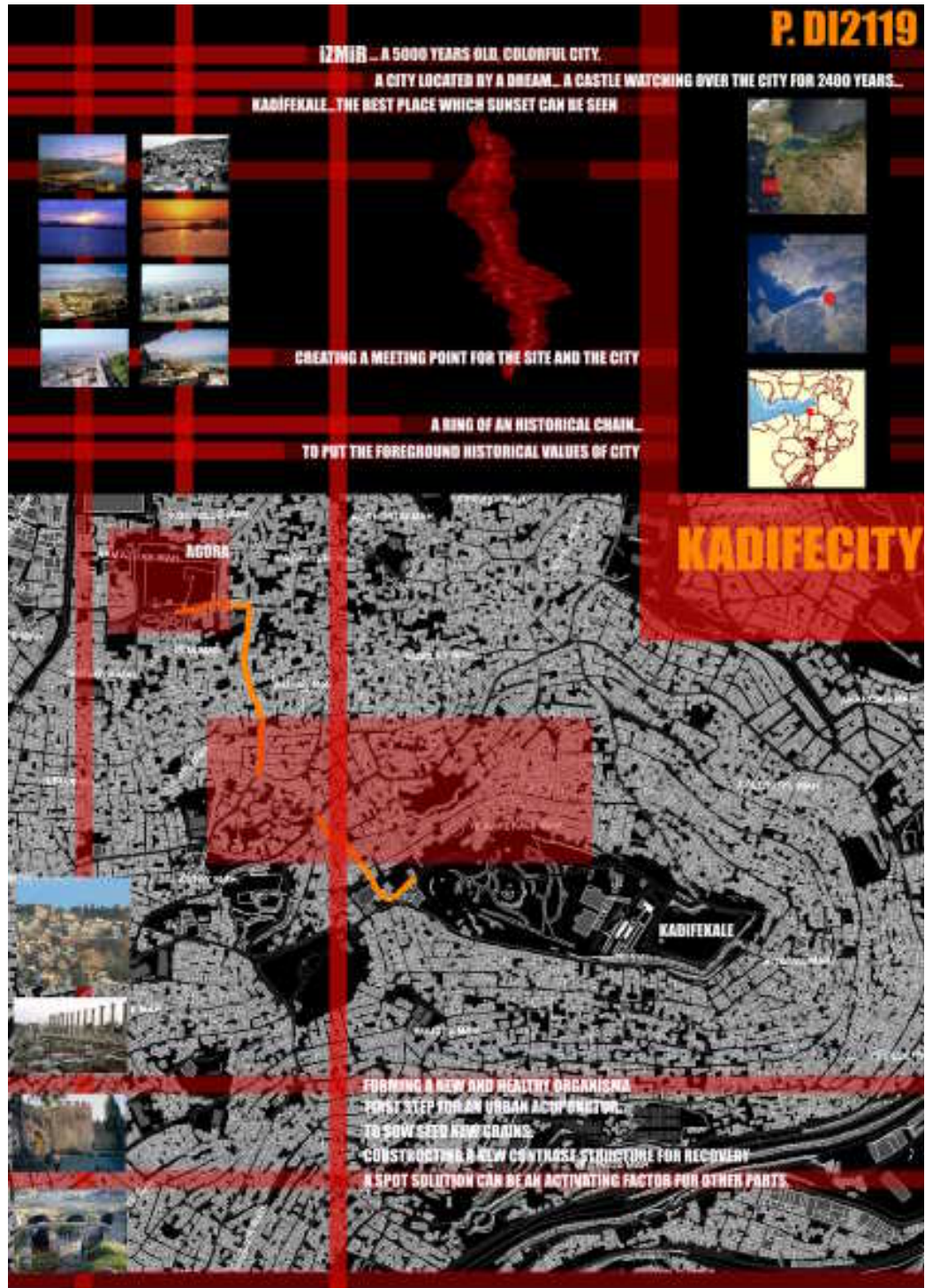
şındaki ilk nedenler yok olmuş, kent merkezi çağdaş bir kentin toplumsal ve kültürel gerçeklerin oluşturduğu gereksinmelerini karşılamak üzere değişmiştir. Bu durumda Kadifekale sadece tarihi bir koruma alanı olarak görülmüş, yeniden işlevlendirilerek kente kazandırılmaya çalışılsa da çevresindeki kaçak yapılaşmalarla sarmalanmıştır. Günümüzde bir çok koruma-renovasyon planı, tarihi bölgelerdeki değerlerin korunmasında, orada yaşayan halkın rolünün ve desteğinin bu projelerin başarısı için vazgeçilmez bir öge olduğunu vurgulamaktadır. Kentlerin tarihsel değerleri ancak içinde yaşayan nüfusun, çevrelerinin tarihsel değerini benimsediği, bu çevreyi korumaya niyetli ve geliştirmeye hazır olduğu sürece var olabilecektir. Dolayısıyla Kadifekale'nin tarihi bir merkez olarak kent kimliğindeki rolü ön plana çıkartılırken gecekondulu halkı gözardı edilmemelidir.

Kadifekale semtinin kente hakim olan ve yapılaşmanın mümkün olduğunca az olduğu, topografya açısından da uygun bir bölümü seçilerek, burada mevcut dokuya kontrast yeni bir strüktür önerilmiştir. Kalenin hemen altında seçilen alandan, Kadifekale'ye ve kentin diğer tarihi merkezleri olan Agora ve Kemeraltı'na bağlantı aksları yaratılmıştır. Böylece Kadifekale ve çevresi, kent kimliğini oluşturabilecek ve turizm açısından potansiyele sahip bir bölge haline getirilebilecektir.

Söz edilen bu akupunktur sürecinin ilk adımını oluşturacağı düşünülen yapı, alışveriş alanları, kültürel ve sanatsal aktivite mekanları, eğitim ve sağlık hizmetleri, dinlenme alanları, atölyeler gibi farklı fonksiyonları bünyesinde toplayan, Kadifekale'nin topografik yapısıyla uyum sağlayan, dağın üzerine serilmiş bir ağa benzetilebilir. Çarpık bir yapılaşmanın içine kontrast olarak yerleştirilen amorf strüktürün kolları mevcut dokudaki sokaklara sızmakta ve halkı rampalarla yapının içine taşımaktadır. Mevcut gecekondulara dokunmadan onların içine sızan strüktür zamanla bölgenin gelişimini sağlayacak ve belki de gecekondulaşma sürecini tersine çevirebilecektir.

Çarpık kentleşme ve gecekondulaşma olgusu, kentler için kanser olarak nitelendirilmektedir. Kenti bir kanser gibi sarmakta olduğu ifade edilen çarpık yapılaşmayı tedavi etmek için **kanserli organın çıkarılması yerine, yeni ve sağlıklı hücrelerin gelişerek kanserin geriletil-**

mesine ihtiyaç vardır. Kanser, sağlıklı bir organizmayı nasıl sarıp yok ediyorsa, sağlıklı ve güçlü hücreler, zor koşullar altında yeşerip mevcut bozuk dokuya sızabilir ve değişim için bir umut, bir başlangıç noktası olabilir. Mevcut çarpık yapılaşma, kendisine tamamen kontrast, yeni bir yapılaşma, bir strüktür için bir fon olabilir, ancak bir süre sonra edilgen durumdaki bu fon, bütünün ana unsuru olmak yönünde bir değişim gösterebilir. Zıt olan bir süre sonra hakimiyet kazanabilir. Noktasal olan bu çözüm diğer parçalar için de harekete geçirici bir etken olabilir.

Sunuş Paftası - 1

Uygar BOZTEPE

İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü Mimarlık Fakültesi Mimark Bölümü Öğrencisi

UIA “Yaşasın Kentler” Yarışması’ Ulusal Öğrenci Kategorisinde Mimarlar Odası Özel Ödülü: İzmir Kordonu’nda Mimarlık Okulu

Mimarlığın çevre ile doğrudan bir etkileşimi vardır. Tasarlanan bina bir şekilde insanların kullanımlarına sunulur ve insanları etkiler, iyi bir bina kente en güzel armağanlardan biridir. Kenti tek basına güzel kılmaya yetmez belki ama o kent içinde yaşadığımız ufak bir saniyeyi bile değiştirmesi binayı kent belleğine sokar. “Kentlerin Kutsanması” adına tasarlanan bu proje de biraz kendini beğenmiş bir tavırla (sadece biraz mı?) kente bir mimarlık okulu hediye eder.

Mimarlık okulu için seçilen arazi İzmir-Kordon da bitişik 5 apartmanın bulunduğu 1800 m².lik bir parseldir. İzmir’in en önemli simgelerinden biri olan Kordon ve en önemli yaya akslarından biri olan Kıbrıs Şehitleri Caddesi arasında bulunan proje bir geçit niteliğinde ele alınmıştır. Hızlı yapılaşma ve rantın sonucu ortaya çıkan “Apartman Seddi”nin ikiye böldüğü kamusal iki bölge görsel ve neredeyse fiziksel olarak ikiye bölünmüştür. “Apatman Seddi” bu iki kamusal alan arasında aşılması gereken bir engel olarak durmaktadır. Proje bu engeli alternatif bir yolla aşmayı denemiştir. Bu yol hem iki kamusal alan arasında bir geçit hem de mimarlık okulunun elemanlarının takıldığı bir akstır. Geçitin başında köprüyle ters yükselen üzerinde Kordon’un yeşilini devam ettiren kamuya da açık kafeterya kütlesi

vardır. Yürüyüş yolu bir havuzla kafeteryanın çatısında sonlanır. Havuzda kafeteryanın çatı ıslıklıkları yeralır. Köprü kafeteryanın eğimine ters olarak yükselmeye başlar. Yükseldikçe Kordon’un manzarası değişir ve Kordon’un yatay hatlarını devam ettiren dışarıya çok fazla ipucu vermeyen binadaki delik insanı daha da çok çekmeye başlar. Köprü ile binanın kesiştiği noktada aslında ikiye ayrılmış binanın tepesinden sızan ışıkla binanın iç mekanı hissedilmeye başlar. Köprü binayı deler geçer ve ortadaki iç avluya zenginlik katar. Asıl kütle derslikler, atölyeler ve yönetim birimlerinden oluşmaktadır. İki bina arasındaki iletişim de geçite dik köprülerle kurulur. Görsel algıyı sağlamak için katlar kaydırılarak birleştirilmiştir. Böylece herhangi bir katayken diğer katlar görülebilir. İki kütlenin de kendi içlerinde kapalı iç boşlukları vardır. Açık koridorlar da bu boşlukları çevreleyerek dolaşır. Bu koridorlar bazı yerlerde şişerek köprüye doğru konsol çıkar ve onunla iletişim kurmaya çalışarak toplanma nişlerini oluştururlar. Binanın içinde dışına tezat olarak oldukça hareketli kütle oyunları ile gerilimler yakalayan bir cephe sistemi vardır. Köprü yine o iki binanın degecek kadar yakın durdukları gerilimli yerden çıkar ve caddeyi geçerek kilisenin altından bir tünele dönüşerek devam eder. Burada final ürünle-

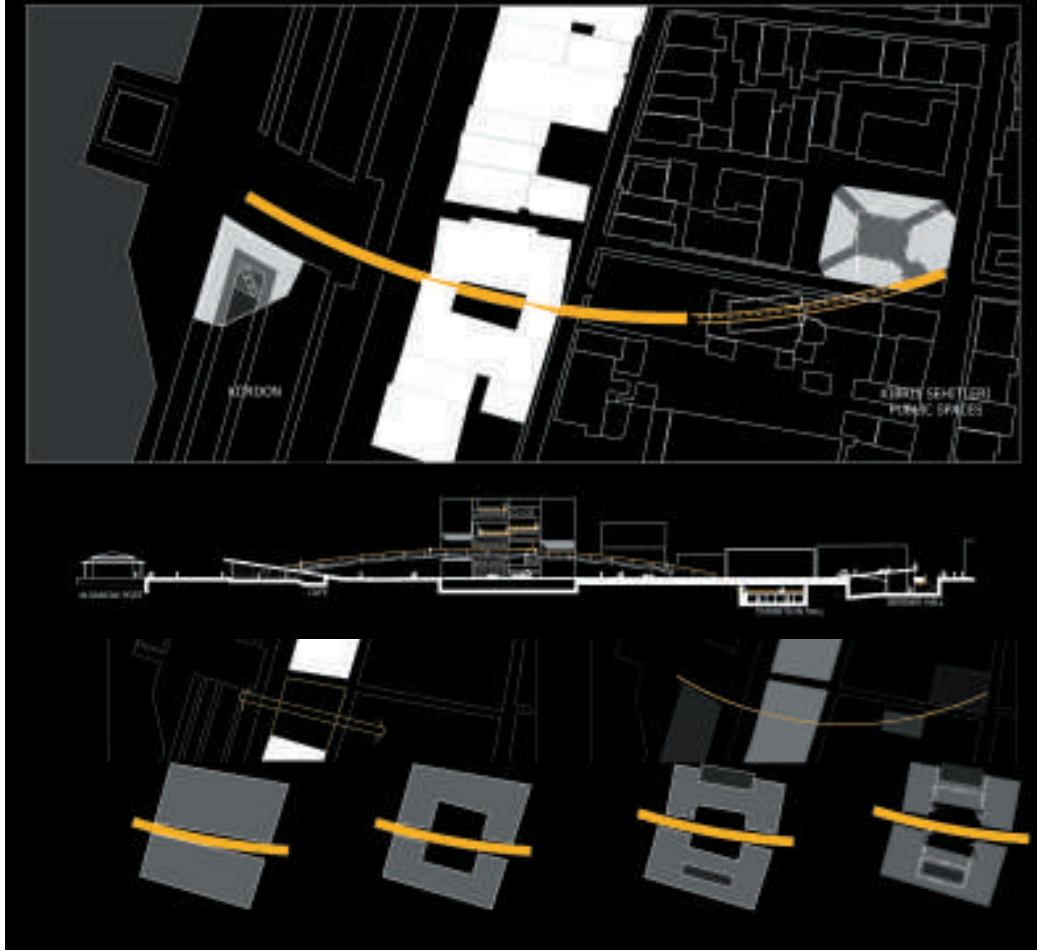
Proje alanından görüşler

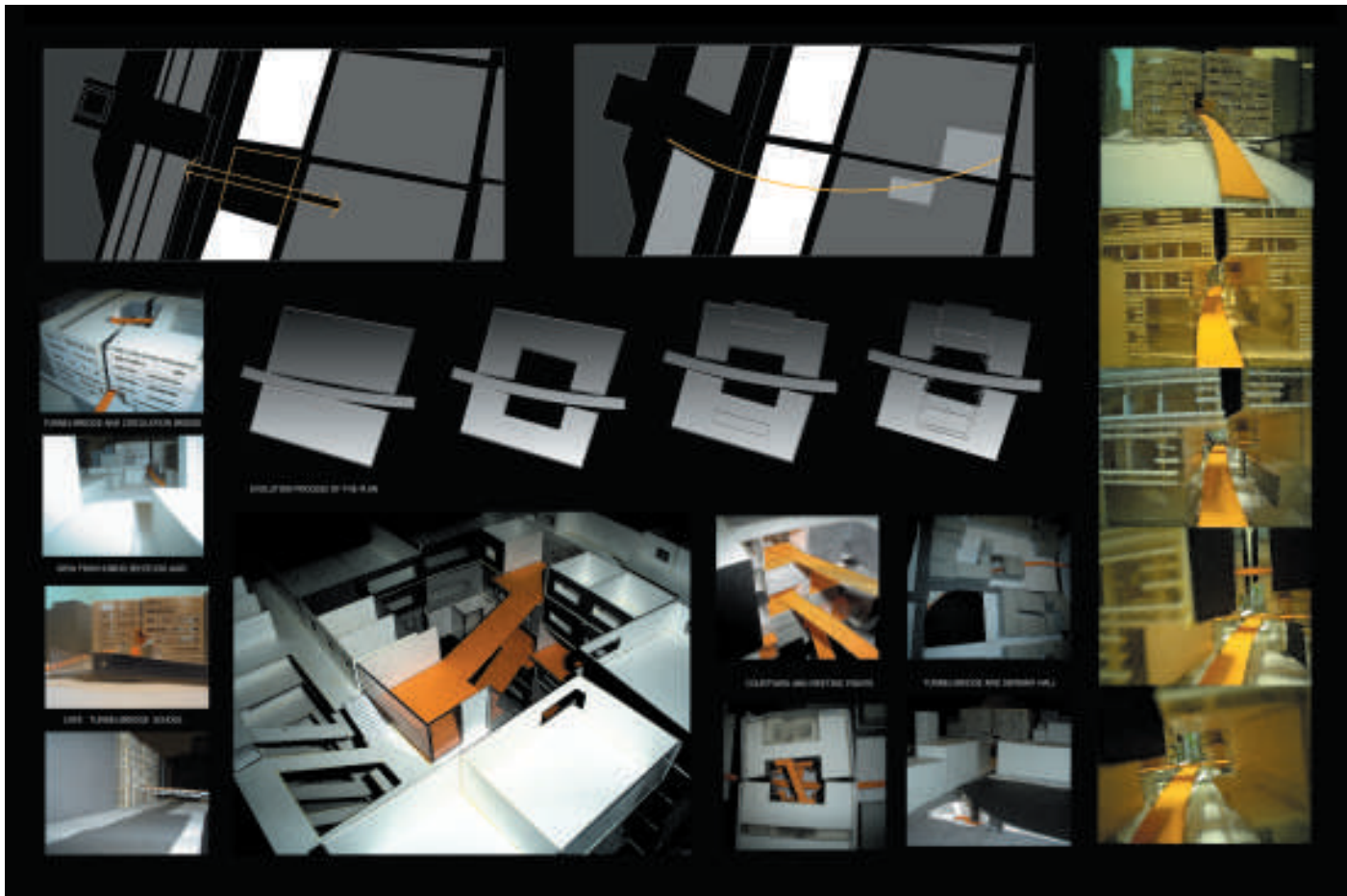
ri ya da mimarlık sergilerinin yapılacağı bir salon vardır. Bu köprünün 3. elemanıdır. Geçit yeraltında ilerlerken iki katlı bir hacme saplanır ve onun içinden yoluna devam eder. Köprüye takılan iki merdiven sergi salonuna inışı sağlar. Geçitin son elemanı ise konferans salonudur. Geçidin yeryüzüne çıktığı yerde konumlanır. Konferans salonu da üzerine parkın çimlerini örtü alarak hafifçe yükselerek kendini belli eder ve geçit Kordon'dan başlayıp Kıbrıs Şehitleri Caddesi'nde sonlanır. Böylece insanların geçebileceği farklı bir yol yaratır.

Bu geçitin daha kısa daha rahat bir yol olma gibi bir çabası yoktur. Sadece iki önemli bölgeyi bağlayan farklı ve eğlenceli alternatif bir yoldur. Köprünün her aşamasında değişen "vista"lar ve tünelde beklenmeyen anda karşımıza çıkan sergi salonu ve tüneldaki ışık oyunları ve bir konferans salonuna ulaşmak geçiti hoş kıla- caktır elemanlardır.

Mimar kenti kutlamak için kendisine ve kente bir mimarlık okulu verir ve bu okul açılmayı bekleyen bir hediye paketi gibi kentin göbeğinde durur ta ki bir insan o kurdeleyi kesmeye o köprüyü tırmanmaya başlayıncaya kadar. □

Vaziyet planı, kesit ve şemalar

Sunuş paftası 2

Orcan GÜNDÜZ, Prof. Dr.

Dürin SÜER, Yrd. Doç. Dr.

Nezihat KÖŞKLÜK, Y. Mimar, Araş. Gör.

Sıdika ÇETİN, Y. Mimar, Araş. Gör.

Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü

“Yer-Tema” Odaklı Bir Tasarım Stüdyosu Deneyimi: Şirince’de Eğitim ve Etkileşim Merkezi

Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü 3. sınıf tasarım stüdyosunda atölye yürütücüleri, ele alınan proje konularının, “yer-tema” bağlamında zengin açılımlara olanak tanınmasını hedeflemektedir. Söz konusu bağlamda öğrencilerin kendi özgün senaryolarını özgürce oluşturmaları, tartışmaya açmaları amaçlanmakta ve özgün yaklaşımlarına müdahale edilmeyip, çok boyutlu bir tartışma ortamı yaratılmaktadır. 2003-2004 öğretim yılı güz döneminde de aynı yaklaşımla, tasarlama sürecinde çoklu doğruların aranması yöntemini benimseyen, öğrencilerin özgür ve eleştirel olabilmelerini destekleyen bir süreç izlenmiştir (Fotoğraf 1). Bu yazı, deneyimlenen örnekte, Mim 301 kotunda ele alınan konuda, “yer-tema” odaklı yöntemi ve çözüm seçeneklerini sunmayı hedeflemektedir.

Konunun Tanıtımı

Mimarlık öğrencilerine doğal-kültürel-tarihi çevre bilincini kazandırmak ve yöresel özellikleri olan, geleneksel kentsel ve mimari bir dokuda yeni yapı yapma/mekan kurma sorununun tartışılarak çözüm alternatiflerinin üretilmesi/yaratılması amacıyla, Selçuk-Şirince yerleşmesinde “Eğitim ve Etkileşim Merkezi” proje konusu olarak ele alınmıştır. Bu bağlamda, öğrencilere konunun genel çerçevesini tanımlayan bir metin sunulmuş, ana başlıkları ile program verilmiş, ancak, öğrencilerin yere ve temaya ilişkin özgün yorumlarını içeren senaryolar doğrultusunda kendi programlarını detaylandırmaları istenmiştir.

Söz konusu projede, özel bir kuruluşun vakfına bağlı olarak ortaya konulan merkezin işlevi, kültürel bağlamda (edebiyat-felsefe-görsel sanatlar-mimari-el sanatları gibi alanlarda) eğitim ve etkileşime yer veren, dönemsel atölye çalışmalarının yapılması olarak tariflenmiştir. Bu eğitim merkezine yöre dışından gelecek kişilere, yerel kültüre ve çevreye ait değerlerin tanıtılması ve yaşatılması sağlanırken, yöre halkının da sosyal ve kültürel etkinliklerinde merkezden yararlanabilmesi, ayrıca merkezin konaklama, yeme-içme, dinlenme eylemlerinin tümü ya da bazılarının gerçekleşmesine de olanak sağlayabilmesi istenmiştir.

Yer'in Özellikleri-Şirince Kent ve Mimari Dokusu

İzmir'e bağlı Selçuk ilçesinin bir dağ köyü olan Şirince'nin kuruluşu M.S. 5. yüzyıla kadar inmektedir. 19. yüzyılda Osmanlı yönetimi altında bulunan bir Rum köyü olan Şirince'nin yerli halkı, Lozan Antlaşması'nın eki olan, 30 Kasım 1923 tarihinde imzalanıp yürürlüğe giren "Türk ve Rum Ahalinin Mübadelesine Dair Mukavelename ve Protokol" ile, Yunanistan'a zorunlu göçe tabi tutulmuştur (Fotoğraf 2/www.lozanmuhadilleri.org). Rumların boşalttığı köye Kavala ve Selanik'ten gelen mübadiller yerleşmiştir. Şirinceli bir Rum olan yazar Dido Sotiriyu, romanının kahramanı Manoli Aksiyotis'e o günleri şöyle anlatır:

"Bir veba salgını çıkmıştı sanki köye ve canlı namına ne varsa alıp götürmüştü! Çarşı yerinde, meydanda, sokaklarda bir alay sahipsiz elbise, ev eşyası, kırılmış çanak çömlek sürünmekteydi. Bir köpek uluyordu zaman zaman, bir kedi miyavlıyordu ve yalnızlık, daha da kahredici bir hale geliyordu...Ve bizim yüreğimizle, bizim anımızla yoğruluydu burada her ev, her sokak, her ağaç, bu toprağın her taşı...Bir öfke bürüdü birden içimizi: Bizim evlerimiz değil miydi bu evler? Bu tarlalar, bu ekinler, bu ağaç? Burada büyüyüp yetişmemiş miydik biz? Buraya emek vermemiş miydik? Babalarımız burada gömülü değil miydiler?" (Sotiriyu, 1992).

Köye girişte algılanan ilk yapı, tasarım stüdyosunda ele alınan proje alanı sınırları içinde kalan, halk arasında Aşağı Kilise olarak da anılan Aziz Demetrius Kilisesi'dir (Fotoğraf 3). Çınarlı Meydan ve Çeşme Meydanı olarak adlandırılan iki meydan ile bunları birleştiren dükkanlar ve kahvelerin bulunduğu çarşıdan oluşan köy merkezi, yerleşmenin vadi tabanında konumlanmıştır. Şirince Deresi yatağı, 19. yüzyıl mimari dokusunun büyük ölçüde korunduğu yerleşmeyi iki mahalleye ayırmaktadır. Bu iki mahallede, eğime paralel oturtulmuş ana dağılım aksları ve bunları düşeyde birbirine bağlayan dik eğimli sokaklar, topografyaya uygun bir dağılım sağlamaktadır. Yamaca yayılmış tüm yapılar, topografyanın sağladığı olanakla, birbirlerinin görüşünü, güneşini ve havasını kesmemektedirler. Genellikle küçük bahçeler içinde tekil ya da bitişik nizamda konumlanmış konutların yamaca bakan yönlerinde tek katlı ve olabildiğince dolu, vadiye yönelen cephelerinde ise iki katlı, bol pencereli bir kurgu gözlenmektedir. Çatılar beşik ve kırma olup, alaturka kirmit örtülüdür (Fotoğraf 4).

Proje Alanının Tanıtımı-Yer Seçim Kriterleri

Öğrencilere proje alanı olarak verilen arazi, Aşağı Kilise olarak da anılan Aziz Demetrius Kilisesi'nin üzerinde bulunduğu ve setlenerek yola kadar inen yamaçtır. Bu yamaç, yerleşime yaklaşımda kilise hariç özgün dokuya ilişkin ipuçları içermeyen bir konumdur (Fotoğraf 5). Bu yüzden seçim kriterleri alanın tasarlanacak yapıya konum itibarıyla yüklediği anlamlar üzerinden olmuştur:

Arazinin Şirince'nin girişinde yer alması ve yerleşmeyi tanımayan ziyaretçiler tarafından algılanacak ilk yapının burada konumlanacak olması, öğrencilere önemli sorumluluklar yüklemiştir. Yerleşmenin çeperinde seçilen bu alanda; mevcut koru-

3

4

5

ma yasalarının öğrencilerin yaratıcılıklarını kısıtlamamak üzere göz önüne alınmadığı, ancak Şirince'nin doğal-tarihi değerlerinin de reddedilmediği ve öğrencilerin kendi özgün yorumlarını geliştirebilecekleri deneysel bir çalışma olanağı yakalanmıştır.

Alanın içinde bulunan kilise de, yer seçimi aşamasında önemli bir girdi olmuştur. Alanın en üst kotunda yer alan ve günümüzde kullanılmadığı için harabe durumunda olan kilisenin, tasarım sırasında tarihi bir anıt yapı olarak nasıl ele alınabileceği, bu yapının da tasarım probleminin bir parçası olarak değerlendirilebileceği, tarihi bir yapının yanında nasıl durulabileceği gibi tartışmaların süreci zenginleştireceği düşünülmüştür.

Alan, önemli bir aksın ucunda olması dolayısıyla da değerlidir. Aziz Demetrius Kilisesi ile Yukarı Kilise olarak da anılan Vaftizci Yahya Kilisesi'ni bağlayan aks, geçmişte Şirince'nin çarşısı durumundadır ve alt katlarında dükkanların olduğu konut dizisinden oluşmuştur. Dokuyu gezen ziyaretçiler tarafından en çok kullanılan bu güzergahın proje alanıyla başlıyor/sonlanıyor olması, alana bir kapı işlevi de kazandıran ve simgeselliğini artıran bir veri olarak ele alınmıştır.

6

Gamze Saygı Projesi

7

Can Aslan Projesi

8

Necibe Vatansever Projesi

Projede İzlenen Yaklaşımlar ve Örnek Ürünler

Geliştirilen ürünler, ele alınışları açısından temelde üç gruba ayrılabilir. Bunlardan ilk grubu, Şirince'nin özgün dokusunun genel karakterleri ile uyumlu örnekler oluşturmaktadır. Şirince'nin topografyaya yerleşme biçimi, meydanlarla sonlanan organik dokusu, yapıların plan ve cephe karakterleri tasarım sürecinde yorumlanarak ya mevcut tekrarlanmış ya da modernize edilmiştir.

Bu gruba örnek projelerden birinin tasarımcısı olan Gamze Saygı, eğitim ve etkileşim merkezi konusunu konaklama imkanı bir yaz okulu teması ile ele almış ve bu doğrultuda Şirince'nin tarihini ve özgün dokusunu da göz önünde bulundurarak; tarih, sosyoloji, mimarlık, restorasyon çalışmalarına uygun atölye ve derslikler oluşturmaya çalışmıştır. Şirince'nin mübadele köyü olması ve yerli Rumlarla göçmen Türkler'in topraklarını bırakmalarından dolayı yaşamış oldukları kopuş duygusuna karşıt bir şekilde; eğimli proje alanının eşyükselti eğrilerine uygun açılarda oluşturduğu terasları birbirinden koparmadan, birbiri üzerinde kayarak dönen bir düzende yerleştirmiştir. Bunu yaparken alandaki Aziz Demetrius Kilisesi'ne yaklaşmamaya ve giriş silüetinde onu kapatmamaya çalışmış, terasları serbest yeşil alanlar olarak düzenlemiştir. Yer yer çıkmalı kütlelerini terasların dış kesimlerine yerleştirmiş, ayrıca elverişli yerlerde kot farkının imkan verdiği mekanlar da yaratmıştır. Yakın ilişkili fonksiyonları daha sıkı bir örüntüde, çevreleme mantığını pekiştiren daha içe dönük bir yapılaşma düzeninde kurgulamıştır (Fotoğraf 6).

Can Aslan'ın tasarımı, ilk yaklaşımın bir diğer temsilcisidir. Şirince için önerisi, sanat ağırlıklı bir eğitim merkezidir. "Çünkü ancak sanat sayesinde insanlar yaşamın acılarını ve sıklıkla unutup, onu sevebilirler. Gerçek bir sanat eseri, doğadaki herhangi bir şeyin taklidi değildir. Resim, heykel ya da şiir, insan kalbinin tüm sıcaklığı ile dışa taşmasıdır." şeklinde kendini ifade eden tasarımcı, bunun mimarideki karşılığının; kendi oluşum koşullarıyla harmoni içinde, adım adım ve içeriden dışarıya doğru gelişen, yer ile uyumlu, yüzeysel ve kaba olmak yerine derin ve duyarlı bir dil olduğunu savunmaktadır. Buradan hareketle, Şirince'nin özgün dokusunun anahtar kelimeleri olan; topografyayla uyum, doğaya minimum müdahale, organik sokaklar, küçük meydanlar, parçalı yapılaşma gibi kavramları, yeni olanın kendi oluşum koşulları içinde değerlendirip, modern bir yaklaşım ile yorumlamıştır (Fotoğraf 7).

Necibe Vatansever de aynı anlayışla, resim ve el işi işliklerini barındıran bir proje tasarlamıştır. Şirince'nin yerel halkının da el sanatları ile ilgili ürünlerini bu merkezde sergileyebilmesi, turistlere satabilmesi ve yerleşimin iş imkanlarının artırılması üzerinde durduğu projesinde, setlenerek proje alanının alt kotlarına kadar inen teraslar düzenlemiş ve bu terasların üzerinde ise, yapılarını tıpkı Şirince'nin mevcut silüetinde olduğu gibi konumlandırmıştır. Özgün dokunun karakteristiklerinden olan ve kotları birbirine bağlayan merdivenli ara sokaklar, yapılarda ise temel oranlar, çıkma gibi mimari unsurlar işlenerek geleneksel dokuya uyum sağlamaya çalışmıştır (Fotoğraf 8).

İkinci grubu, dokuyla tamamen kontrast oluşturacak bir anlayışla tasarlanan örnekler oluşturmaktadır. Bu tip yaklaşımlar, Şirince'nin geçmişte ve o dönemin şartları içinde oluşturulan dokusunun günümüzde tekrarlanmasının gereksizliği ve değişimin kaçınılmazlığı kararı üzerinden gelişmiştir. Bu gruba dahil örneklerin sahipleri olan öğrenciler, günümüz şartları içinde şekillenmiş yapı tasarlamamanın, tarihi dokuda öykünerek yapı tasarlamaktan daha dürüst ve saygılı bir tavır olduğunu ve böylesi yaklaşımların tarihi dokuyu reddetmek olarak değerlendirilmemesi gerektiğini savunmaktadırlar.

Bu anlayışın temsilcilerinden biri, Begüm Erdoğan'a ait olan tasarımıdır. Proje programını bir restorasyon merkezi oluşturacak şekilde kurgulamakta ve tasarımını, Dido Sotiriyu'nun "Benden Selam Söyle Anadolu'ya" adlı romanındaki Manoli adlı kahramanın aktardığı yaşanmışlıkların dışı vurumu olarak tariflemektedir. Manoli'ye ithaf ettiği rampa, kiliseyi çevrelemekte ve vurgulamaktadır. Tasarladığı yeni yapılaşma ve kilise arasında konumlanan rampa, bu anlamda eski ve yeniye bağlayan bir köprü, diğer taraftan da Şirince'nin özgün dokusuna bakış sağlayan bir seyir terası durumundadır. Rampa'nın yerleştiği noktadan yola doğru incek şekilde düzenlenen teraslar ve açılım, Şirince'ye yaklaşırken kilisenin algılanmasına imkan sağlamaktadır. Eğitim ve konaklama birimleri, bu terasların iki tarafında sırtları toprağa gömülü yalın formlarda tasarlanarak,

kilise algısı ve Manoli Rampası'nın iddiası ön plana çıkarılmaya çalışılmıştır. Begüm, sonuç ürününü "Arazi de yeniyi kabul etmiştir, eskiyi yadsımadan. Çünkü yeni olan, bir taklit değil, geçmişin ve bugünün bir yorumudur" şeklinde tanımlamaktadır (Fotoğraf 9).

Bu grubun bir diğer ürünü, Abdullah Gedil'e aittir. Şirince'nin geçmişte tanık olduğu mübadeleden sonra, sahip olduğu dokunun büyük bir kısmını kaybetmesi noktasından yola çıkarak yeniden doğuş/reenkarnasyon fikrini işlemiştir. Proje alanında yer alan eski kilisenin mevcut harabe haliyle korunması (konsolidasyon), yıllar boyunca gelinen noktayı simgeleyen yeni yapı ile yeniden doğuş fikrini güçlendiren bir "kontrast" oluşturmaktadır. Yeniden doğuş fikrinin tasarımdaki mimari ifadesi, yapının kütüphane, sergi, konferans salonu gibi sosyal mekanları kapsayan elipsoit kısmıdır. Yeni yapının top-rağı yırtarak ortaya çıkması/doğması etkisi, kabuğunu çatlatarak dünyayla buluşma anolojisinden yola çıkan, siluet boyunca uzanan parçalı duvarlar ile verilmiştir. Bu fikre göre mübadele sonrasında yok olan yapılar, bir başka görünüşe bürünerek yeniden ortaya çıkmakta ve kompleksin yeni fonksiyonlarına evsahipliği yapmaktadır. Eğimli proje alanının eteklerinde konumlanan yapı, bu haliyle yol kenarında bir set/duvar etkisi yaratırken, duvarın iç kısmında yamacın yarılması suretiyle oluşturulan ve tüm mekanların açıldığı kamusal bir avlu tasarlanmıştır. Yeni yapının arazinin eteklerinde konumlandırılması, geçmişte temsil eden kiliseye de bir saygı anlamı taşımaktadır (Fotoğraf 10).

Üçüncü gruba, çağdaş ve yenilikçi yaklaşımlarına karşın, köy silüetinde ön plana çıkarmamak endişesiyle araziye gömülmeyi tercih eden örnekler oluşturmaktadır. Bu grubun temsilcileri, arazi silüetinde kısmi olarak algılattıkları yapılarının, gömülme fikrinden kaynaklanan, sürprizli mekanlar sunma imkanını araştırmışlardır. Bu yaklaşım, dış dünyadan yalıtılmış bir iç mekan kurgulamayı hedefleyen öğrenciler tarafından denenmiştir.

Grubun örneklerinden biri Nurçe Düzalan'a aittir. Proje programını, cam üzerine çalışan bir yaz okulu olarak kurgulamaktadır ve "Neden cam? İnsan kendisiyle yüzleşme fırsatı bulur camda. O kadar serttir ki hiçbir şey olmayacak sanırsınız. Ama birdenbire kırılı-verir. Tıpkı sen, ben gibi. En zor anda bile dimdik ayakta yızdır da, bir kelime, bir davranış burkar içimizi, takılır kalbimize, kırılır tuz-buz oluruz. Tıpkı yıllar önce mübadillerin kırıldığı gibi. Arkalarında gömülmemiş ölümler, barıksız diriler bıraktıkları gibi. Ve şimdi hayaletler misali oradan oraya savrulan eski düşler. Oysa şimdi Şirince geçmişini içine gömmüş, hiçbir şey olmamışçasına yaşıyor. Kahkahalar taşıyor beyaz badanalı evlerin pencerelerinden sokaklara. O, silüeti ile her yeni doğan güne huzurun, barışın resmini veriyor." şeklinde düşüncelerini ifade etmektedir. Geçmişin acısını içlerine gömen (!) binlerce insana ithafen, tasarladığı kompleksi gömerek, hakim doğayı ve özgün silüeti korumak istemiştir. Gömme fikri, daha çok yeşil alan kalmasına ve açık mekanların yaşanmasına imkan verirken, cam ocaklarının işleyişi açısından da fonksiyonellik sağlamaktadır. Proje alanının eteklerinde konumlanarak, bir kenarda kilisenin önünden itibaren teraslanarak inilen ve Manoli'nin istediği gibi insanların hep birlikte olduğu bir iç avlu oluşturulmuştur. Bu avlunun kalan üç kenarından ikisi keskin bir duvar hattı oluşturmakta, duvarlardan birinden restoran, diğerinden ise kütüphane ve satış birimi şeffaf ayna yüzeyler olarak çıkmaktadır. Avlunun diğer kenarında ise, diğer tüm fonksiyonları barındıran ve bir yüzü yine şeffaf bantlarla yola yönlendirilmiş, tamamen gömülü vaziyet-teki mekanlar konumlanmaktadır (Fotoğraf 11).

Sonuç

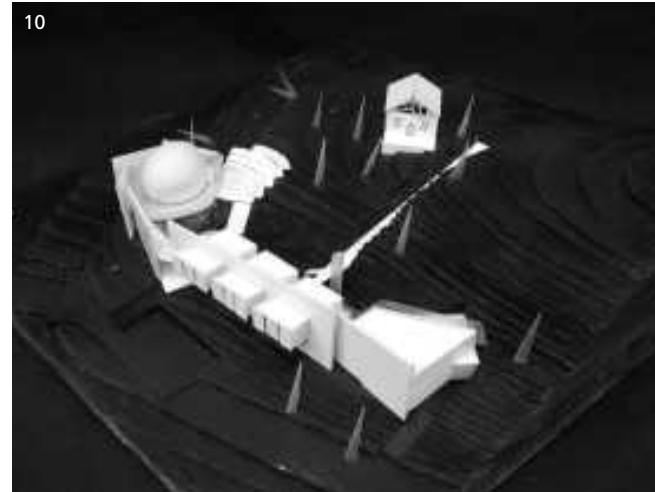
Başta söz edildiği gibi, tasarlama sürecinde çoklu doğrular yaklaşımını benimseyen, öğrencilerin seçimlerinde özgür ve eleştirel olabilmesini destekleyen bir sürecin izlendiği proje stüdyosunda çıkan ürünler de başlangıçtaki anlayışı destekler çeşitliliktedir. Öğrenciler arasında beyin fırtınası yaratan, sorgulamaya yönlendiren deneyimlenen örnekte, koruma sorunsalının var olduğu bir alanda seçilen yer ve tema, sonuç ürünlerde çeşitliliğin, renkliliğin oluşmasında önemli bir girdi olmuştur. ■

Kaynaklar:

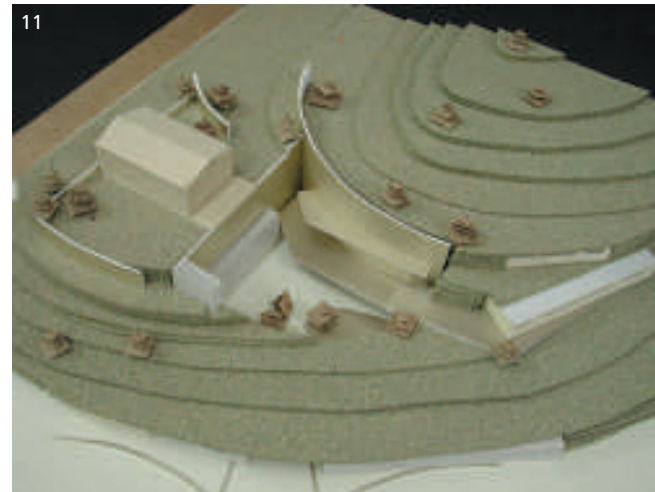
- Sotiriyu, D. (1992). Benden Selam Söyle Anadolu'ya (A. Tokatlı, çev.), İstanbul: Alan Yayıncılık. • <http://www.lozanmubadilleri.com>

Begüm Erdoğan Projesi

Abdullah Gedil Projesi

Nurçe Düzalan Projesi

Konusu, Kula'daki geleneksel Osmanlı yerleşmesinin ve bu yerleşmenin geleneksel mimari niteliklerinin yapı, sokak ve doku ölçeklerinde yaşatılması ve geleceğe aktarılmasına yönelik mimari önerilerin koruma, restorasyon, yeniden işlevlendirme, kentsel tasarım bağlamlarında geliştirilmesi olan "Kula Üstüne Düşler" adlı mimarlık öğrencilerine yönelik fikir projesi yarışmasının sonuçları 17 Nisan 2004 tarihinde açıklanmıştır.

Prof. Dr. Eti Akyüz Levi (DEÜ), Doç. Dr. Gül Asatekin (ODTÜ), Doç. Dr. Özen Eyüce (İYTE), Yrd. Doç. Dr. Nihal Uluengin (Haliç Üniversitesi) ve Dr. Yılmaz Tosun'dan oluşan jüri, gönderilen sekiz projeyi; eşsiz kültürel değerleriyle Anadolu'nun Osmanlı yerleşme dokusu, kent mekanları, geleneksel konut mimarisi, diğer doğal ve tarihi birikimleriyle özellikli yerleşmelerinden olan Kula'nın tanıtım ve gelişmesine katkı sağlama amacını baz alarak değerlendirmiş ve ödüle layık üç eşdeğer projenin sahiplerini şöyle duyurmuştur: Ali Serkan Güler (İYTE), Zülfiye Keskin ve Tuğba Sürücü (MSÜ), Begüm Erdoğan ve Gamze Saygı (DEÜ).

Aşağıdaki proje, Kula'nın çarpıcı değerlerinin vurgulanması, kente fiziksel ve sosyal olarak duyarlı yaklaşımı ve getirdiği öneriler nedeniyle jüri tarafından başarılı bulunmuştur.

Nezihat Köşklük, Ar. Gör. -DEÜ Mimarlık Fakültesi
"Kula Üstüne Düşler" Yarışması Raportörü

Begüm ERDOĞMUŞ

Gamze SAYGI

Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü Lisans III öğrencileri

"Kula Üzerine Düşler"

İlk Mimari Düşle Bir Yerden Başlayabilmek:

Bir heyecan, stres çemberinin içine girmek için çaba sarf edilebilir. Bu çemberin tılsımı, belli tarihleri bir umutla bekletir bizlere. Çabalar bekleyişlere, bekleyişler güvene ve tatlı tebesümlere dönüşür. İşte böyle bir duygu ve mimari eğitim yumağı bizi ilk deneyime yönlendirdi. Bu yönlenişle "Kula Üstüne Düşler" adlı yarışmaya katıldık. İlk'lerin dayanılmaz paylaşılma isteği ise bu yazıda dile geldi.

Mimarlık; bir görüş, yaşam tarzı olarak insanların karakterlerinde öyle baskın ki; birden fazla mimar veya aday bir araya gelince tadına doyum olmayan bir beslemede olabilir, gözü görmek, kulağı işittirmek istemeyen bir fırtınada. Ama birlikten kuvvet doğma olasılığı yüksek bir durum. Yarışma hazırlığında ise habersizce neler yapıldığından, bilmeksizin kendi seviyemizi, dünyayı sırf kendi paftalarımızın etrafında döndürdük. Kendini ifade edebilme her zamankinden daha fazla ön plana çıktı. Tanımadığımız adaylar, bilmediğimiz projeler içinde belki de daha önce hiç karşılaşmadığımız kişiler karşısında seçilebilir, fark edilebilir olma yarışydı bütün bu hazırlığın özü. Sunum ve ifade ettiği ön görüler ağır basarak belirlenmeliydi yapılacaklar. Daha sonra da bekleyiş başladı. Öğrenciliğin okul dışında başka öğrencilerle, eğitimciler ve uzmanlarla paylaşımın tadına varıldı. "Öğrenci Fikir Projesi Yarışması" oluşuydu her şeyi denenir kılan; belki biraz cesareti, biraz atılganlığı ön plana çıkaran. Tüm bunlar duyurgalarımızda gereğinden

fazla çalındı. Bekleyişin sonunda görebilmek hazırlıkları, tecrübe diye bir şeyleri eklemek bünyemize; yaşanmışlığı böylesine değer kıldı. Bünyemize eklediğimiz o "bir şeyler" birer virüs müydü bilmiyorum. Ancak ilk hastalık belirtileri göze alabildiğimiz yarışmalara katılmayı ipe çekme veya mimari heyecanlar tatma isteği oldu. Hayat da aynen böyle. Yarın sabah kalkmak, bu gece yatmak için bir heyecan, bekleyiş olmalı. Yani hep yeniden "başlamayı" bilmeli insan...

İşin tılsımı bir kere sararsa bedeni, şans tüm eğilimleri destekler gibi geliyor.

Kişiler arasında birbirini pozitif karşılayabilme aslında bir yıldızı tutma meselesidir, böylece bu tatlı başlangıçtan sonra hep yıldızımızın tuttuğu duayenlerle aydınlatılmak ve heyecan çemberlerinde stresi yenerek dönebilmek dileğimdir. Tüm öğrenciler ve bizim için her ne kadar proje kritiklerinde en çok kullanılan dilek şart kipi "se – sa" olsa da değişen yüzlerde bunlar hayata geçmiyor mu? Demek ki, bu doğru orantı çerçevesinde bir dileğimin de tecrübeye dönüşme yüzdesi yüksek.

"Sahiplenme"nin heyecanı "DAR SOKAKLARDA GERÇEKLEŞEN DÜŞLER, KULA" da hayat buldu bizim için. Önce "SESSİZ KULA BUGÜNÜ YAŞARKEN" sonra "OBJEKTİFİMİZDE KULA" ve son olarak "OTOYOLUN SAKLI YÜZÜ" oldu bizim ilk ürünümüz.

Bekleyişlerle dolu, yaşamaya değer tecrübelerle kurulmuş, doyumlu yüksek bir eğitim ve meslek hayatı dileği ile...

Bir 'Düş'ün Hazırlanışı:

Tanıştığımız ve alıştığımız yaz günlerinin aksine, karlı bir günde sessizliğinde saklı potansiyelini ortaya çıkartmak ve herkeşe hissettirebilmek adına gittik Kula'ya.

Sessiz Kula'da sahiplenmenin yerini tanımsız meydanlara bırakışına, zanaat ve yöreye özgün üretimi alaylı gençler yetiştirse devam edebileceğine, standartlaşan yeni yapılaşmanın özgüne karşı dayatmasına, terk edilen özgün evlerin ve ihmal edilen tarihi yapıların yıkılmaya yüz tuttuğuna tanık olduk.

Kula'yı tanıdıkça, sessizliğinin altında yatan haykırışlar, bilinçlerimizdeki uyanışı başlattı. Yitip gidenler sit alanında tanımsızlaşan meydanlara, sahiplenmeyle birlikte yaşanmışlığı yıllar sonra anımsattı.

Küçük bir Kulalı kızın gözlerindeki pırıltıda ortaya çıkma cesaretini buldu tüm bunlar. Boşalan bir evin son dolu odasının penceresinde bir çift yaşlı göz gördük Kula'yı bize emanet eden.

Kula'nın eşsiz tarihi dokusuna karşın, İzmir-Ankara otoyolunda saklı kaldığını gözleyerek, potansiyelini ortaya çıkarmayı hedefledik. Bunun ancak otoyoldan tarihi bölgeye ulaşan aksı kuvvetlendirilerek; dar sokaklarda bir düşün gerçekleşebildiğini düşündük. Aksa takılan meydanların tanımsız olduğunu tesbit ettik.

Dar sokaklarda sıkışan potansiyeli meydanlara, meydanlarda kimlik gelişiminin de dar sokaklara aktarıldığı yaşayan bir Kula tasarlamak istedik.

Bunun için:

- Kula'ya özgü çeşitli el emeği ürünlerinin yitip gitmeden, meydanlara taşınması
- Halka sahiplenme duygusunun aşılması, bilinçlendirilmesi
- Tarihi dokuda, bilinçlenen halkın restore edilen yapılarda Kula yaşamını sergilemesi, tanıtması
- Aidiyet duygusu kuvvetlenen Kula halkının yöreye özgü ürünleri ile Kula'ya çekim sağlayarak, kente sermaye çökeltmesi
- Tanımlı alanlara dönüşen kent meydanlarının, organik dokuya katılarak özgünlüğü koruyup tanıtılması

Hedef:

Karakteristik yapıları çevrenin, özgü sosyal yaşantıyla, günden güne, yenilmeden gelişim içinde bulunduğu sürecin hazırlanması.

Otoyolun saklı yüzünün bilindik bir çehreye dönüştürülmesinin sorumluluğu ile canlandırma çalışmaları baskı makinesinden son haliyle çıkarken, tarihi Kula'da dar sokaklarda düşler gerçekleşmeye başlamıştı.

Bir İLK'in damgasıyla şekillenen serüvenimiz Kula'nın gelişen kimliğinde hayat buldu. Kula'nın değişen kimliğinde başlayan kımıldayışımız kimbilir hangi projede can bulacak? ■

Nafi Çil, mimar

İzmir'de Yaşamak

İzmir, çocukluğumun geçtiği, düşüncelerimin derinleştiği, suyuyla havasıyla yaşamıma ortak ettiğim, yalnızlığım içinde yaşamımın bütünü olan bir şehirdir. Ben Kulalı Nafi Çil'im. İzmir'de büyümem, Kulalı olma gerçeğimi değiştirmez. Mimar olarak, ressam olarak, bütün çabalarım, mutlu mutsuz, acılarım ve sevinçlerim içinde, Kulalı Nafi Çil. Yaşadığım yer İzmir. Bu şehirde nice insanlar tanıdım. Niceleriyle mutlu, niceleriyle mutsuz oldum. Her koşulda ve her zaman yalnız bir insandım.

Çil Mimarlık bürosunda geçen uzun yıllar, Rönesans ustalarının atölyelerinde yaşanan bir sanatsal etkinlik içindedir. Bu sanatsal etkinlik, sanatın her alanında varolan, hem teorik hem de pratik boyutlarda büyük bir uğraşın ve çabanın, verilmesidir. Bir mimari büronun, sanatın her alanının uygulandığı bir atölye havası içindeki faaliyeti, kendini birçok alanda gerçekleştirmesinin nedenidir, kaynağıdır. Yetenekli ve tutkulu insanların büyük bir umutla geldikleri ve disiplin içinde kendilerini denedikleri uzun sürelerdeki çalışmalarıyla hem benim hem kendilerinin yaşadığı değişik duygular, özel ilgi alanları uğruna her şeyi göze alan çabaları, burayı bir okul yapmıştır. Tek hocası olan böyle bir okulda, bir akademide, ortak bir amaç herkesi bir araya getiriyor. Böyle geçen yılların, kırk yıllık bir süre olması, bu koşullar içinde varlığını sürdürmesi, bu mekanda yer alan, çalışan, gelip giden insanları çok özel yapıyor. Çünkü bu insanlar, burada kendilerini, değerler adına bir amaç uğruna adıyorlar. Hem de korkmadan ve kendilerine acımadan. Bu atölyede herkes, hem usta, hem de çırak. İnsanları usta veya çırak yapan, onlarda varolan yaratma yeteneklerini yaratma etkinliği içinde kullanıp kullanamamalarıdır. Bu insanlar özel insanlardır. Ayrıca bu ortamda hem bulunmak hem de çalışmak isteyen, sonra da kaçıp giden insanların sayısı da saymakla bitmez. Görsem bile tanımayacağım, isimlerini hatırlamadığım yüzlerce geldiler ve gittiler.

Burada yaşayanlar, birçok insanı buraya, bu atölyeye dost veya düşman yaptı. Nice güzel insanlar, güzel kızlar, kadınlar, erkekler tanıdım İzmir'de. Kimileri dost oldu, kimileri düşman. Kim

ve niye dost, kim ve niye düşman oldu, hala bilmem. Burası Çil Mimarlık bürosu. Benim kaygılarımın, sancılarımın ve acılarımın, değerler adına yaşandığı bir yer. Bu tutkularımın gerçeklik kazanması uğruna, mücadelenin ve savaşların göze alındığı yer. Varolma savaşının verildiği, savaşların yapıldığı ve yaşandığı yer. İdealler uğruna gerçeklerin bile yok gibi yaşandığı bir yer. Böyle bir yer, kimileri için gereksiz ve anlamsız bir yer. Bu, İzmir'de, ideallerin gerçekleşmesi adına, bu amaçla ve bu uğurda, yaratma alanında, değerlerin varlığında savaşın verildiği yegane yer. Umutların, hayallerin, rüyaların gerçekmiş gibi yaşandığı ve ancak yaratmalarda kendi gerçeğini kazandığı ve yok olmayan bir boyutta düşlerin eserlerde gerçekleştiği yer.

Böyle bir yer, bu idealler ve tutkular içinde yer almayanların küçümsediği, dudak büktüğü, hor gördüğü, ciddiyetten uzak ve gerçeklerden yoksun, hayalci bulduğu ve insanları gerçeklerden uzaklaştıran, baştan çıkaran ve baştan çıkmaya müsait insanların bulunduğu, birlikte olduğu yer diye yaşandı. Ve hatta "Ben senin dostunum, sen de benim tek dostumsun" diyen ressam ve mimar arkadaşlarımın bile bana bakışları çok ilginç. Ressam olanlar "O bir mimardır", mimar olanlar ise "O bir ressamdır" diyorlar ve beni göklere çıkaran övgülerine rağmen, kimse beni kendinden saymıyor. Bazılarının "Onda sanatçı ahlakı vardır, onun dışında yığınların gözünde o, namuslu ve şerefli bir insan olacak kadar alelade değildir" dedikleri Nafi Çil'in yaşadığı İzmir nasıl bir yerdir, nasıl bir şehirdir acaba.

Ben "Gavur İzmir" deyimini, güncel bir sözcük olarak düşündüm. Günümüze ait bir ifade biçimi sanırdım. Oysa İzmir'e 1344 tarihinden beri "Gavur İzmir" dendiğini yeni öğrendim.

Şehirde iki kale varmış. Birisi Kadifekale, diğeri Hisar Camii civarında San Pietro Kalesi'ymiş. İzmir Türklerin eline geçtiği halde, iç liman kıyısında, "Gavur İzmir" kalesinde yabancılar yaşıyorlarmış. Şehir Müslüman ve gavur olarak ikiye ayrılmış. Bu ticaret hayatını da etkilemiş. Rodos Şövalyeleri duruma hakim olmuş, XVIII yüzyılın başında İzmir, doğunun en büyük kenti haline gelmiş. Ta o yıllarda, ihracatı ve ithalatıyla büyük servet ka-

zanmaktaymış. 1740 yılında kapitülasyonların tekrar düzenlenmesi, yabancıların yaşadığı İzmir'e, birçok ülkeden ve dünyanın her yerinden açığöz, hırslı, büyük işadamlarının ve elçiliklerin ticaret amacıyla gelmesine ve yerleşmesine neden olmuş. Osmanlı İmparatorluğu yönetiminde ilk defa dokuma fabrikası ve birçok fabrikalar, demiryolları, özel gazeteler İzmir'de kurulmuş. İzmir Türkiye'nin hiçbir yerinde olmayan bir yabancı istilasına uğramış ve yaşantısıyla tam bir "Gavur İzmir" olmuş.

Bütün bunları niye anlatıyorum; bu insanların varlığı ve yaptıkları işler, İzmir'in kültürünü ve dünya görüşünü oluşturmuş. İzmirlinin diğer Türk insanlarına benzemeyen ve hiçbir Türk'te olmayan bir dünya görüşü vardır. Çünkü tarihin her döneminde yabancılarla birlikte yaşamışlardır. Ve bu yabancılar, etkili ve güçlü ticaret hayatının kişileri ve yaratıcıları olarak, çevreleriyle ilişkilerinde, dünya görüşlerine özenilen zengin kişilikleriyle, yeni bir insan tipinin oluşmasına, gelişmesine ve yerleşmesine neden olmuştur. Örnek oluşturdukları insan tipi, İzmir'de, İzmirli için, çıkarları için yaşayan ve araç değerler alanı içinde yer alan, ticari fonksiyonu olan bir kültür yaratmıştır.

Ve bu kültürün yarattığı insan tipi, gerçekten özgündür. Bu çıkar ilişkileri İzmirliyi sevimli ve çekici insanlar yapmıştır. Ne var ki yüksek değerlerden yoksun olmaları da bu insanlara güvenilmez olmalarının ve kaypak insanlar denmelerinin nedeni olmuştur. Hedefleri de günlük yaşamın koşulları içinde zenginliktir, güzel yaşamaktır. Yüksek değerler taşıyan amaçları yok denecek kadar azdır. Pratik hedefleri içinde ün, şöhret ve servet hırsları olan, modaya düşkün, zevkli insanlardır. Amaçları kazanmak, kazanmak, kazandırmaktır.

Kültürleri, entelektüel kapasite içinde değildir. Kültürlü olması gereken insanları bile bu düzeyde bir birikime sahip değildir. Evet ben İzmir'i anlatacaktım ama İzmirliyi anlattım. Yine kafam karıştı. Bu "Gavur İzmir" kafamı karıştırdı. Neyse, artık İzmir'i anlatayım.

Evet, İzmir şehrine baktığımızda yapılarının çok değişik bir mimari tarz içinde olduğunu hemen görürüz ve İzmir'de tek bir eski Türk evi bulmamız olası değildir. İzmir'in Türk mahalleleri olarak sözünü ettiğimiz semtlere ve oradaki evlere mimari açıdan baktığımızda çok farklı ev tipleriyle karşılaşırız ve bu tip evlere ne Anadolu'da ne de diğer büyük şehirlerimizde rastlamak olasılığı yoktur. Bunlar evrim geçirmiş veya başkalaşmış farklı ev tipleridir. Bunun dışında denizle ilişkili olan ve denizi boydan boya takip eden yerlerdeki ev tiplerine bakacak olursak, bunlar da tamamen Türk yaşantısına yabancı olan ve Türk mimarisine ilgisi olmayan, Rum evleri veya Yunan yapıları dediğimiz mimarinin özelliklerini taşırlar. Gerçekten İzmir her şeyiyle farklı bir kültür yapısı gösterir. Bugüne kadar İzmir evleri diye kitaplarda, dergilerde yer alan ve anlatılan evler hep Buca'da, Bornova'da yer alan ve Levantenlerin veya varlıklı İzmirli ailelerin evleridir. Bu ev tipleri de yine ulusal mimariyle ilgisi olmayan, yabancı ev tipleri özelliği taşırlar.

Eski İzmir, şehir yapısıyla ve mimari varlığıyla insanı mutlu eden bir özellik taşır ve İzmir şehri, insanları gibi sevimlidir.

Şehrin değişik etkili alanları vardır. Eski sinemaları, gazinoları ve Kordon Boyu gösterişli yaşam tarzı İzmir'i çok farklı yapmıştır. İnsanı mutlu eden ve insana yaşama sevinci veren bu yerler, tüm bu özellikleri nedeniyle yaşamımızın merkezi olmuştur. Günlük yaşamın yorgunluğundan bizi kurtaracak yerler, hepimizin hala fırsat bulup gitmek istediğimiz yerlerdir ve buralarda Osmanlı hanları, kervansarayları, eski camiler ve çarşılar vardır. Buraları bize geçmişin ihtişamını yaşatan tek yerlerdir.

Evet, eski İzmir'den, bugünkü apartmanlar ve iş merkezleri şehri İzmir'e baktığımızda gördüğümüz şudur: İzmirlinin özelliği olan, ticari hayatın koşulları içinden yaşama bakışı, şehrin yapısında ve gelişmesinde çok önemli hataların yapılmasına neden olmuştur. Örnek vermek yanlış yorumlara neden olsa da, bir örnek verelim; yol ve caddeler boyu uzayıp giden, kesintisiz devam eden apartmanlarıyla, iş yerleriyle şehir, Çin Seddi gibi kale duvarlarından oluşmuş görünür. Ayrıca, denizden gelen imbat rüzgarına ihtiyaç duyan İzmir'in, bundan yoksun olması, temelde imar planının veya sonradan yapılan imar planı tadilatlarının birçok yanlışlığından sadece bir tanesidir.

Çünkü, şehrin yapılanmasında amaç olması gereken değerler ve kararlar göz ardı edilmiş, İzmirlinin dünya görüşünden kaynaklanan, maddi ve ekonomik boyutta yarar ve çıkara dayalı olan talepleri, İzmir'i bu hale getirmiştir. Şehir, baştan sona yanlış bir imar planının uygulaması olmuştur. Şehrin kurgusu, yapılanması şehircilik ilkelerine aykırıdır. Bunların neler olduğunu anlatmak okuyanları üzeceği için, bu koşullar içinde yaşamayı bir kader gibi görmek hepimizi teselli edecektir. Şehircilik hatalarının dışında, 1960'lı yıllarda İzmir'de yapılan apartmanlar ve onların etkileri, Türkiye'nin hiçbir şehrinde bulamayacağımız bir mimari biçim ve yaşam zenginliğine sahipti, gerçekten zarif yapılarıdır. İzmir'de iyi mimarların iyi yapıları vardır. Bu yapılar, İzmirlinin kalitesinin ve zevkinin yüksek standartta olduğunu gösterir.

Ancak, son yıllarda İzmir'de mimari adına ortaya çıkan yapılar, her türlü mimari endişeden yoksundur. İşverenlerin isteklerine teslim olmuş, işvereni mutlu etmekle yetinen mimarların yapılarıdır. İşverenin dünyası, çıkarların ön planda olduğu, araç değerlerin yüksek değerlerden önce geldiği, kazancın esas olduğu, ün ve şöhret peşinde, gelip geçici modaların benimsendiği bir dünyadır. Bu dünyaya hizmet eden mimar, işvereni uyarma ve yönlendirme gereğini görmemiş, çıkar ilişkileri içindeki işverene yaranmanın, onun tarafından beğenilen ve takdir edilen insan olmanın gururunu duymuş! Mesleğine karşı olan sorumluluğunu unutmuştur.

Çünkü mimar olmayı, gerçek mimar olmayı, işverenin gözüne girerek çok iş almak ve iş çevrelerince takdir edilmek sanan kişiler, işvereni mutlu etmenin tek ve yeterli neden olduğunu düşünerek, kendilerini başarılı ve iyi bir mimar gibi yaşamaktadırlar. Bu kişiler, gerçek yaratıcı mimarların değerler uğruna yaşamalarını anlayamazlar, katlanamazlar ve gerçek ustaya duyulan kompleksi şöyle dile getirirler: "Senin yaptığın mimari bir eser oluyor da, benim yaptığım niye olmasın?" İşte bu sahte güven-

le, yaratıcı insanın sahip olduğu kaygıları, acıları, endişeleri ve hesaplaşmaları yok saymaları ve göz ardı etmeleri, gittikçe kötüleşen yapıları, mimariyi daha cesurca yapmalarının bağışlanmaz nedenidir.

Bu nedenlerle, İzmir'in her yerinde bu tür kötü yapılar durmadan çoğalmaktadır. Çünkü "Yaptım, oldu. Hem de pek güzel oldu" zihniyetine sahip sorumsuz mimarların sayısı gün geçtikçe artmaktadır. Değerler yok edilmiştir. Eski mimarların zarif yapılarında var olan, mimarinin değerlerini taşıyan soyluluk, o İzmir'e özgü güneşin, ışık ve gölgenin etkisi, yapılarda yaşadığımız o duyarlılık ve zeka artık yoktur. Tam tersi, her tür duyarlılıktan yoksun olan ruhsuz yapılar İzmir'i istila etmektedir. Bu İzmir için, mimari için kaygı ve endişe veren, çok önemli bir durumdur.

İzmir gittikçe mimari adına bozulurken, eski değerli yapılarını yok ederken, son zamanlarda İzmir'de şehir adına, şehir yaşamıyla ilgili büyük bir gelişme vardır ve önemli kararlar alınmıştır. Yaşam zenginliği ve yaşam kalitesinden bizi yoksun bırakan, bir koridor gibi olan eski Kordon'un yok edilmesi ve bugünkü zenginliğe kavuşması, bu olumlu kararlardan biridir. Ve bu, eski halinin korunması için savaş veren bunca insanlara ve kurumlara rağmen, cesur bir karardır.

İlk defa İzmir sadece bir liman şehri olmaktan çıkmış, gerçek bir deniz şehri olmuştur. Eskiden sadece görsel olarak yaşanan deniz, şimdi yaşamımızın içinde bir değer ve özellik olmuştur. İzmir'in aldığı en olumlu karar, hiç şüphe yok ki, bütün sahil boyunun ve Kordon'un bugünkü halidir. Bu aldığı kararla İzmirli, şehrin her yerinde denizle buluşmuştur. Kordon'un bu zengin fiziksel yapılanması bizleri, İzmirliyi ve beni, ruhumuzun zenginliğiyle buluşturmuştur. Yaşama sevincimiz ve yaşam kalitemiz olmuştur. Ne var ki İzmir'in yaşayan önemli bir meydanı olan Gündoğdu Meydanı'nı yok eden o garip, iğrenç şey asla bir heykel ya da anıt olamaz. İzmirliye hakaret gibi orada yapılan düzenleme, bunca güzel şeylere, şehirleşmedeki başarılı işlere gölge düşürmekten de ötedir.

Düşünüyorum da, değer dünyasının ve gelişmiş estetik değerlerin içinde yer alan ve bu değerlerin uğruna ve bu değerlerin varlığı adına yaşayan bir insan, bir Nafi Çil olarak, İzmir'i çirkinleştiren ve çirkinleştirmekten de öte İzmir'in utancı olan Gündoğdu Meydanı'ndaki o garip şeyin, her türlü estetik

değerden yoksun olması ve "Bu nedir?" diye ona bakan insanda soru sordurması, özellikle bende, insan olmanın o yüce değerlerinden beni yoksun bırakması bağışlanacak gibi değil.

Çünkü bir anıtın en büyük varlık nedeni, o kentte yaşayan insanları, şehirliyi ve o şehri tinselleştirmesidir, yüceltmesidir ve insan olmanın gururunu yaşatmasıdır. Oysa İzmir'deki bütün heykeller, İzmir'in birçok meydanlarında yer alan tüm heykeller ve Kordon Boyu'nun o zengin dünyasında insanların heykeltarihi Alexandre Calder'in heykellerinin bir taklidi diye bahsettiği ve ayrıca bulundu-

ğu çevreye de yabancı kalan o çelik heykel dahil, istisnasız söylüyorum, heykel adına yapılan bütün çalışmalar, insanı yücelteceklerine tam tersini yaşıyorlar. İnsanı utandırıyorlar. Böylesine değerlerden yoksun İzmir'in meydanlarını istila eden bu gariplikler için şunu söylemek ve düşünmek mümkün: İzmir niçin ve niye böyle bir cezalandırmayı hak ediyor?

Görevli uzman kişilerin siparişleri böyle yetersiz heykeltarihlere vermeleri ve ortaya çıkan bu şeyleri beğenmeleri, yöneticilerin bunları kabul etmelerinin nedenidir. Hatta bu heykellerin yapılmaları ve siparişlerin bu heykeltarihlere verilmeleri için nice telkinlerin, nice övgü dolu sözlerin dile gelmesi gerekmiştir. Bu danışmanların, her türlü estetik zevkten ve değerden yoksun olan bu uzman kişilerin varlığında, yöneticiler kullanılmış ve şehir ve şehirli heykel adına bu gördükleri ile heykelden soğumuş, heykelden nefret eder duruma gelmiştir. Tekrar bir yere, bir meydana heykel dikecekler diye endişe içindedir ve heykel adını duymaktan ürküntü yaşayan bir kentli yaratılmıştır.

Çünkü bir yaratma olan heykel, sanat yapıtları içinde insanı en çok yücelten değere sahiptir. İnsanlar sevdikleri bir şeyden bahsederken her zaman "heykel gibi" demeyi seçmişler ve bu sözcüğü kullanmaktan gurur duymuşlardır. Heykel böylesine soylu, güçlü ve insanın tinsel varlığını harekete geçiren, ölümsüz olan, ölüme karşı tinindeki ölümsüzlük duygusuyla ölüme direnen bir sanat eseridir. Bu gerçeği bilen İzmirli vardır ve bu gerçeğin İzmir'de gerçekleşmemiş olması, İzmirliyi heykelden nefret ettirmiştir. Bu heykellerin yapılmasından sorumlu olan yöneticiler ve yöneticilere kılavuzluk eden uzman kişiler, bu durumun tek sorumlularıdır.

Bu yazı bitince anladım, değerler uğruna yaşayan bir insan olarak, yaşananların ve yapılanların değersizliğinden söz etmem, sevilmeyen insan olmam için yetmez mi zaten. ■

Dilek Ağacı (Kordon sahil düzenlemesi, İzmir)

Gündoğdu Meydanı, İzmir

Gülşen YILMAZ, Şehir Yüksek Plancısı, Ar. Gör.

Z. Aslı GÜREL ÜÇER, Şehir Yüksek Plancısı, Ar. Gör.

Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Türkiyede Kentsel Koruma Sürecinde Kurumsal Yapı ve Sivil Toplum Kuruluşları Üzerine Bir Değerlendirme

Türkiye, tarihi ve kültürel mirası bakımından zengin bir potansiyele sahiptir. Bu mirasın korunmasında yasal olarak merkezi yönetime ve yerel yönetimlere sorumluluklar verilmiştir, sivil toplum kuruluşları ve halk da bu konuda sorumluluklar üstlenmektedir. Ancak, bu değerlerin korunmasında, yaşatılmasında ve geleceğe aktarılmasında harcanan çabalar yetersiz kalmaktadır. Tarihi ve kültürel mirasın korunarak, yirmibirinci yüzyılı kimlikli kentlerle yaşamak ve kültürel değerlerini yitirmemiş güçlü bir toplum olarak ayakta kalmak önem taşımaktadır.

Bu kapsamda, Türkiye'deki kentsel koruma sürecindeki kurumsal yapı eleştirel bir bakış açısı içinde ele alınacaktır. İlk olarak kentsel korumanın tanımı yapılacak, dünyadaki ve Türkiye'deki gelişimi genel olarak incelenecektir. Daha sonra mevcut kurumsal yapı ve bu yapının ortaya çıkardığı sorunlar değerlendirilecek ve sayıları hızla artan Sivil Toplum Kuruluşlarının kentsel korumadaki etkinlik düzeyleri ve korumaya katkıları örnekler üzerinden ortaya konulacaktır. Son olarak da, Türkiye'de kentsel korumanın gerçekleştirilebilmesi için mevcut kurumsal yapının ve sivil toplum kuruluşlarının nasıl bir örgütlenme içinde olması gerektiğine ilişkin öneriler geliştirilecektir.

Kuramsal Çerçeve

Kentsel Koruma

2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 3. maddesinde koruma; taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarında muhafaza, bakım, onarım, restorasyon, fonksiyon değiştirme işlemleri; taşınır kültür varlıklarında ise muhafaza, bakım, onarım ve restorasyon işleri olarak tanımlanmaktadır.

Kentsel Koruma ise; kentlerin belli kesimlerinde yeralan tarihsel ve mimari değerleri yüksek yapıtlarla anıtların ve doğal güzelliklerin, kentte bugün yaşayanlar kadar gelecek kuşaklarında yararlanmaları için her türlü yıkıcı, saldırgan ve zararlı eylemler karşısında güvence altına alınması, olarak tanımlanabilir (Keleş, 1998, s.93).

Korumada temel amaç, sosyal ve ekonomik alanda meydana gelen değişimlerin fiziki mekanda yapacakları etkileri kontrol edebilmektir. Bu kapsamda, korunması gerekli alanların günün koşulları çerçevesinde ve bütün olarak ele alınması gereklidir.

Kentsel Korumanın Dünyadaki Gelişimine Genel Bir Bakış

Koruma kavramının dünyada önem kazanması 19. yüzyıldan sonra gerçekleşmiştir.. Avrupa'da 19. yüzyıla gelene kadar örgütlü bir koruma gerçekleştirilmemişken; Fransız İhtilalinin kentlerde yarattığı yıkımlar kentlerin korunması düşüncesinin gelişerek yayılmasına neden olmuştur. Bu konuda ilk ciddi yaklaşım, Fransada yayınlanan -tarihi yapıların korunması gerekliliğini belirtmesi açısından Avrupalının en eski koruma yasası sayılabilecek- 1818 tarihli kararnamedir. 1800lü yılların sonlarında; üslupsal bütünleme akımının etkisinde gelişen restorasyon düşüncesine karşı çıkan Boito'nun, Beltrami'nin ve Giovanni'nin ortaya koyduğu restorasyon düşünceleri günümüzün restorasyon ölçütlerini belirlemiştir. 1931 yılında Atina'da yapılan Uluslararası Konferansda, temel restorasyon ilkeleri Atina Kartası adı altında belirlenmiştir (Kuban, 2000). Bu konferansta ilk defa; korumanın tek yapı ölçeğinden çok, kent ölçeğinde öneri ve çözüm getirmesi gerekliliği vurgulanmıştır (Erder, 1975).

I. Dünya Savaşından sonra tarihi, kentsel ve doğal çevreyi birlikte düşünülmesine yönelik çalışmalar hız kazanmıştır. Bu doğrultuda 1930larda Avrupa'da yapı gruplarının, sitelerin korunması yönünde kanunlar çıkartılmış, koruma işlerini yönetmekle sorumlu komisyonlar kurulmuştur. II. Dünya Savaşından sonra kentlerde meydana gelen yıkımların etkisiyle, tarihi çevre koruma anlayışında kapsam genişletilmiştir. Kendi başlarına anıt olmayan ancak birarada tarihi, geleneksel, görsel değerler taşıyan yerleşimlerin kendine özgü karakterini yaratan tüm öğelerin birarada korunması gereği önemini korumuştur (Akçura, 1973).

1964 yılında Venedik'te yapılan Tarihi Anıtların ve Yerleşimlerin Korunması Toplantısında; korumanın bir örgüt ve dayanışma işi olduğu, amacın anıt ve çevresinin sağlıklı korunması, bakımının sağlanması, kullanılması ve halkla bütünleştirilmesi olduğu üzerinde durulmuştur (Erder,1975). 1975 yılı Avrupa'da Mimari Miras Yılı olarak ilan edilmiş ve koruma ile ilgili yoğun faaliyetler gerçekleştirilmiş ve Amsterdam Bildirgesi yayınlanmıştır. Büyük bir kamuoyu yaratan bu uluslararası kampanya, özellikle tarihi sitlerin korunması çalışmaları açısından önemli bir çıkış noktası olmuştur (Kuban, 2000).

Günümüzde ise UNESCO (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu); ICOMOS (Milletlerarası Anıtlar ve Sitler Konseyi) ve Avrupa Konseyi gibi pek çok uluslararası kuruluş, koruma ilkeleri, geleneksel malzemenin korunması, tarihi yapı ve çevrelerin çağdaş yaşam içindeki yerleri, kültürel kimliğin tanımına katkıları gibi konularda toplantılar yapmakta ve günün koşullarına uygun kararların alınmasına yardımcı olmaktadır (Ahunbay, 1996).

Kentsel Korumanın Türkiye'deki Gelişimine Genel Bir Bakış

Anadolunun kültür mirasının bilinçli ve kurumsal olarak korunmasına ilişkin çalışmalar, Osmanlı İmparatorluğunda Tanzimat sonrası dönemde başlatılmıştır. 1869 yılında çıkarılan, 1974, 1884 ve 1906 yıllarında düzeltilen Asar-ı Atika Nizamnameleri ile koruma olgusu yasallaşmıştır. 1951 tarihli Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulunun Kuruluş Kanunu, 1973 tarihli 1710 Sayılı, 1983 tarihli 2863 Sayılı ve 1987 tarihli 3386 Sayılı Kanunlar koruma yaklaşımlarını tanımlamaya çalışmıştır. Buna göre, taşınmaz kültürel ve doğal varlıklar devlet malı niteliğindedir (Koruma Komisyonu, 1995). Günümüzde 1983 tarihli 2863 Sayılı 'Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu' ve 1987 tarihli 3386 Sayılı '2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bu Kanuna Bazı Maddeler Eklenmesi Hakkındaki Kanun' ile Türkiye'de koruma faaliyetlerinin yasal temelini oluşturmaktadır.

2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ve 3386 Sayılı '2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununda Bazı Değişiklikler ve Ekler İçeren Kanun'un uygulamadaki ihtiyaçları karşılayamaması nedeniyle yeni bir taslak hazırlama çalışmaları başlatılmış ancak bu taslak yasal hale henüz gelmemiştir.

Koruma anlayışı genel olarak değerlendirildiğinde, 1960lardan önce tarihi çevrenin, tüm olarak geliştirilmesine ilişkin örgütlü ve kuralları belirginleşmiş bir korumadan bahsetmek olası değildir (Madran,2001). Türkiye için kentsel koruma yeni bir olgudur ve korumanın sadece fiziki değil aynı zamanda sosyal ve ekonomik bir olgu olduğu saptamasının olumlu getirilerinin mekansal yansıması görülememektedir.

Kentsel Korumada Kurumsal Yapı ve Örgütlenmeye Eleştirel Bir Bakış

Türkiye'de kentsel koruma konusundaki yetki, görev ve sorumluluklar merkezi yönetim ve yerel yönetim arasında paylaşılmaktadır. 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ve 3386 Sayılı 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bu

Yasaya Bazı Maddeler Eklenmesi Hakkındaki Kanun ile Kültür ve Turizm Bakanlığı' na, 1580 Sayılı Belediye Kanunu¹ ve 3194 Sayılı İmar Kanunu ile de yerel yönetimlere, kentlerdeki tarihi ve doğal çevrenin korunması ve düzenlemesi konularında çeşitli yetki, görev ve sorumluluklar verilmiştir.

Bu temel yasal düzenlemeler ile tarihi çevre koruma konusunda sorumlulukları belirlenen Kültür ve Turizm Bakanlığı ile yerel yönetimlerin yanı sıra, çok sayıda kamu kurum ve kuruluşunun da tarihi çevre koruma konusunda kendi kuruluş yasalari ile belirlenen yetki, görev ve sorumlulukları bulunmaktadır. Örneğin, Çevre Bakanlığı, Milli Savunma Bakanlığı, Bayındırlık İşkan Bakanlığı, Karayolları Genel Müdürlüğü, Sanayi Bakanlığı, İller Bankası, Devlet Su İşleri, Toplu Konut İdaresi, TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı gibi pek çok merkezi kurum kendi bünyelerinde barındırdıkları kültürel değerlerin korunmasından sorumludur. Ancak, gerekli yasal düzenlemeler ile koruma konusunda yetkili çok sayıda merkezi ve yerel kurum ve kuruluş olmasına rağmen koruma politika ve uygulamalarında beklenen başarı düzeyine ulaşamamıştır. Başarısızlık nedenlerinin değerlendirilmesinde öncelikle aşağıda belirlenen üç temel konu üzerinde durulmalıdır:

Koruma politikalarının ve uygulamalarının başarısızlık nedenlerinden ilki; kültürel değerlerin korunmasından sorumlu çok sayıda kurum olmasının kurumlararası çatışma ve uyumsuzluğuna neden olması ve bu nedenle politika ve uygulamalarda etkinlik ve bütünlük sağlanamamasıdır. Örneğin tarihi çevre koruma alanlarının bir kısmı² aynı zamanda Özel Çevre Koruma Alanı ilan edilmekte ve bu alanlarda çok başlı bir planlama ve uygulama söz konusu olmaktadır.

Özel Çevre Koruma Alanlarında planlama yapma ve yaptırma yetkisi Çevre Bakanlığına bağlı Özel Çevre Koruma Kurumu'nda iken, aynı alanda yer alan arkeolojik ve kentsel sit alanlarında yapılacak uygulamaya ilişkin onama yetkisi Kültür Bakanlığı ile Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu ve Bölge Kurullarındadır. Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Çevre Bakanlığı arasındaki çatışmaya alandaki yerel yönetim birimleri de katılınca sorun büyümekte, karmaşa artmaktadır. Koruma amaçlı planın kimin tarafından yapılacağı, kimin tarafından onanacağı ve hangi etabın kim tarafından uygulanacağı hakkında uzun süren yazışmalar ve tartışmalar yapılmakta, bir kurumun yaptığını diğeri beğenmemektedir (http://www.yapi-world.com/cevre/tuncer_tarih_cevre.htm)

Koruma politikalarının ve uygulamalarının başarısızlık nedenlerinden ikincisi ise; kültürel değerlerin korunması konusunda temel sorumlu kurum olan Kültür ve Turizm Bakanlığının iç örgütlenme yapısından kaynaklanmaktadır. Bakanlığa bağlı Vakıflar Genel Müdürlüğü, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü arasında da yetki, görev ve sorumluluk konularında çatışma ve uyumsuzluklar yaşanmaktadır. Bakanlığa bağlı yerel örgütler (il müdürlükleri), Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu³ ve Koruma Kurulları⁴ tarihi çevrenin korunması için karar üreten kuruluşlardır. Ancak uygulama, denetim ve diğer yetkiler yerel yönetimlere verilmiştir; dolayısıyla kurullar tarihi çevrenin korunması için politikaların oluşturulması ve uygulamaların yönlendirilmesinde etkin olamamakta ve sorunları çözememektedir.

Koruma ile ilgili uygulamalarda büyük kentlerdeki koruma kurulları ile diğer bölge kurulları arasında; konuların çeşitliliği ve özelliği, bu konular karşısında kurulların yapısı ve uygulamanın kurullar tarafından takibi ve denetimi konularında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Ayrıca kurulların birlikte çalıştıkları yerel yönetimlerin ve merkezi yönetimin yerel örgütlerindeki teknik elemanların yetersizliği; kurulların görevlerini yerine getirmelerinde ve kararların uygulanmasında sorunlara neden olmaktadır. Koruma kurulları, farklı ekonomik, toplumsal ve kültürel yapılara sahip bölgelerde farklı kararlar ve ilkelerin benimsenmesinde çeşitli grupların ve politik yapıların baskısı altında kalabilmektedir (Dinçer, 1994).

Koruma politikalarının ve uygulamalarının başarısızlık nedenlerinden sonuncusu ise; tarihi çevrenin korunması için; plan yapılması, konu ile ilgili kararların uygulanması ve denetlenmesinden sorumlu olan yerel yönetimlerin bu sorumluluklarını gerçekleştirmekteki yetersizlikleridir. Yerel yönetimler 'halkın ortak ve yerel gereksinimlerini gideren kamu kuruluşları' olarak tanımlanmaktadır. Tarihi çevre sorunları da her yörede kendine özgü bir şekilde açığa çıkan yerel ve ortak sorunlardır. Bu durumda, tarihi çevrenin korunmasından öncelikle yerel yönetimler sorumlu olmalıdır. Ancak yerel yönetimler çeşitli nedenlerle yasalarla kendilerine verilen yetkileri doğru olarak kullanamamakta, görev ve sorumluluklarını ise tam olarak yerine getirememektedir.

Yerel yönetimlerin tarihi çevrenin korunması için gerekli uygulamaları gerçekleştirecek yeterli mali kaynakları ve teknik elemanları bulunmamaktadır. Tarihi çevreyi koruma konusunda bilinçli ve uzman eleman yetersizliği, tarihi çevrede planlama, uygulama ve denetimin yapılamamasının en önemli nedenlerinden biridir. Tarihi çevrenin korunması konusunda yerel yöneticilerin yeterince bilinçli olmamaları da bu konudaki başarısızlık nedenlerindendir. Buna karşılık daha çok yerel yöneticilerin kişisel gayretleri ve yerel inisiyatifi harekete geçirme güçleri ile orantılı olarak gerçekleşen başarılı örnekler de vardır. Örneğin Kastamonuda 1998 yılında Valinin önderliğinde başlatılan çalışmalar, kısa sürede halka ve sivil toplum kuruluşlarına yayılmış ve kentte tarihi çevrenin korunması konusunda çok önemli girişimlerde bulunulmuştur.

Görüldüğü üzere, tarihi çevrenin korunması ile ilgili plan yapma, plan onama, karar alma, uygulama ve denetleme yetkileri farklı kurumlar tarafından yerine getirilmektedir. Genel olarak kentsel korumaya ilişkin karar alma yetkisi, özerk koruma kurullarına verilirken, uygulama ve denetleme yetkisi kimi zaman merkezi yönetimin kendisine, kimi zaman merkezin yerel örgütlerine, kimi zaman da yerel yönetimlere verilmektedir. Bu çok başlı düzen içinde ilgili kuruluşlar yetki-görev-sorumluluk bütünlüğü içinde çalışamamakta, kurumlararası çatışma ve uyumsuzluk doğmakta, hizmette etkinlik ve bütünlük sağlanamamaktadır (Koruma Komisyonu, 1995).

Kentsel Korumada

Sivil Toplum Kuruluşlarının (STK) Rolü

Koruma uygulamalarının azlığı, kültür varlıklarının yok edilmesi, tarihi çevrelerin hızla erezyonu aydınların, meslek odalarının tepkisiyle karşılanmış gönüllü kuruluşlar da kentsel koruma konusuna eğilmişlerdir. Çeşitli dernek ve kuruluşlar kampanya-

lar açarak, halkı bilinçlendirmek, korumaya destek vermek amacıyla projeler geliştirmeye başlamışlardır. Kentsel koruma için kamuoyu desteğinin sağlanmasına yardımcı olan bu kuruluşların çalışmaları, ulusal değerlerimizin evrensel boyuta taşınmasında çok önemli role sahiptirler. Son zamanlarda giderek sayıları artan sivil toplum kuruluşları, uluslararası, ulusal, bölgesel, yerel ve mahalle ölçeğinde çalışmalar yapmaktadırlar.

Tarih Vakfı tarafından 1996 yılında çıkarılan Sivil Toplum Kuruluşları rehberine göre, Türkiye'de tarihi çevreyi korumaya yönelik toplam 50 kuruluş bulunmaktadır. Bu kuruluşlardan 10 (%20) tarihi ve kültürel değerleri korumaya yönelik, 29 adedi (%58) doğal çevreyi korumaya yönelik, 8 adedi (%16) hem doğal hem de tarihi ve kültürel çevreyi korumaya yönelik kuruluslardır. Ayrıca 4 kuruluşun (%0.8) misyonu yerel katılımı yönlendirmek olarak belirlenmiştir. Türkiye'de çevre duyarı kuruluşlarının sayısı, tarihi çevrelere duyarlı kuruluşlardan fazladır. Bunun nedeni hem merkezi yönetimin bu konu üzerinde üstten yönetimi benimsemiş olması hem de bu konunun belirli bir bilgi birikimi gerektiriyor olmasıdır. Fakat ülkemizde böyle bir bilgi birikiminin toplumun tüm kesimine yayılması henüz sağlanamamıştır.

Bu çalışma kapsamında, tarihi çevrelerin korunması konusunda etkinlik gösteren öncü kuruluşlar üzerinden bir değerlendirme yapılmaktadır. Anıtsal yapı, geleneksel tek yapı ve çevre ölçeklerinde etkin bir koruma sağlamayı amaç edinen STK'lardan "bilgi erişiminin kolaylığı ve koruma konusundaki etkinlik derecesi" kriterleri göz önüne alınarak, daha çok tek yapı ölçeğinde korumaya katkısı olan Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, hem anıt, hem tek hemde çevre ölçeğinde korumaya katkısı olan Türkiye Anıt- Çevre- Turizm Değerlerini Koruma Vakfı ve ağırlıklı olarak kent ve çevre ölçeğinde korumaya katkısı olan Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfının çalışmaları irdelenmiştir.

Koruma alanında çalışma yapan öncü kuruluşlardan biri Turing Otomobil Kurumu'dur. 1940larda kurulan Turing Otomobil Kurumu bir çok köşk ve benzeri külür varlığını turizme kazandırmış ve bu etkinliklerinin yanısıra yayınladığı kitaplarla da kent tarihine ve korumaya katkıda bulunmuştur (Madran,2001). "İstanbul'da Kariye Müzesi ve çevresinin iyileştirilmesi projesi Yeşil Konak ve Kabasakal Medresesi, Soğukçeşme Sarnıcı, Safranbolu'da Asmazlar Konağı onarımları ile korumanın olumlu yönleri, bakımlı bir tarihi çevrenin çekiciliği, kültür varlıklarının kentsel yaşama ve turizme olumlu katkıları somut örnekler üzerinden anlatılmıştır" (Ahunbay,1996, s:142).

Bu kuruluşun çabaları ile Osmanlı ve Bizans Saraylarını, Ayasofya'yı ve dünyanın en büyük Kapalı Çarşısı'nı içeren Sultanahmet'i, "dünya turizminin gündemine getiren" ilk eser olan "Yeşil Ev" kentsel yaşama ve turizme kazandırılmıştır (Şekil 1) (<http://www.turing.org.tr/tr/tesisbilgi.asp?tid=25>). Yeşil Ev, bugün otel olarak kullanılmaktadır. Yeşil Ev Otel 19 odasında geç dönem Osmanlısının ve diğer odalarında batı etkisinde kalmış bir İstanbul konağının döşemelerini sergilemektedir.

Turing Otomobil Kurumu tarafından Safranbolu'da yanyana iki konak (Asmazlar Konağı- Havuzlu- ve Cevizli Konakları) onarılmış ve otel haline getirilmiştir (Şekil 2) (<http://www.turing.org.tr/tr/tesisbilgi.asp?tid=28#>). Tarihi kimliği ile öne çıkan Safranbolu yerleşiminde Turing'in koruma konusundaki çalış-

maları kentte sadece tarihi dokunun korunması için değil aynı zamanda turizm aktivitelerinin gelişimi içinde önemli bir yere sahiptir.

Ayrıca, Sultanahmette Ayasofyanın arkasındaki dar sokağın üzerinde yer alan pansiyonlar dizisinin ucundaki Soğukçeşme Sarnıcı (Ahunbay, 1996) yokuşun başında altı adet masif taş sütunun taşıdığı, tuğladan, yüksek kubbeleriyle, bin beş yüz yıllık zaman önce, bir su sarnıcı olarak yapılmıştır. Son durumunda ise, (1960lar ve 1970lerde) içindeki moloz yığınının üstünde, bir oto tamirhanesi olarak yer almaktaydı. Sokak üzerindeki evleri pansiyon haline getiren Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, zamanla toprakla dolmuş olan bu sarnıcı da boşaltmış, onarmış ve bir "Roma Tavernası" haline getirmiştir. Zemin 7 metre kazılarak, bugünkü düzeyine indirilmiştir. Altı adet büyük, masif ve tek parça taş sütunun, daha 3 metre derine indiği tespit edilmektedir. Tarihî hacim, olduğu gibi muhafaza edilmiştir. İlave edilen tek şey, antik üslûpta bir şöminedir. Soğukçeşme Sarnıcı restoran olarak kullanılmaktadır (Şekil 3) (<http://www.turing.org.tr/tr/tesisbilgi.asp?tid=28#>).

Koruma alanında çalışma yapan diğer bir önemli kuruluş Türkiye Anıt-Çevre-Turizm değerlerini Koruma Vakfı (TAÇ Vakfı)'dır. Bilim adamları üst düzey yöneticiler, uygulamacı mimarlar, ve T.C. Turizm Bankası tarafından 1976'da İstanbul'da kurulmuştur (<http://www.tacvakfi.org.tr/tr/mainfr.htm>). TAÇ Vakfı özellikle İstanbul ve Boğaz'daki yapıt ve çevreleri örnek çalışma programı içerisinde ele almaktadır, ancak Adana, Ankara, Bursa, Kütahya, İzmir, Balıkesir gibi kentlerde⁵ korumayla ilgili anıttek yapı, ölçeğinden çevre ölçeğine kadar pek çok proje ve uygulamalar yapmıştır. Çengelköy Sit Alanı Koruma Planı (Şekil 4) (1977), Adana Seyhan Caddesinde Sıra Evler (Şekil 5) (1987), Demre Noel Baba Anıtı (Şekil 6) (2000), gibi pek çok proje bu vakfın çalışmaları ile gerçekleştirilmiştir (<http://www.tacvakfi.org.tr/tr/mainfr.htm>).

Ayrıca TAÇ Vakfının yayınları, düzenlediği sergilerle de koruma konusunda halkın bilinçlendirilmesinde önemli bir role sahip olduğu görülmektedir.

Son yıllarda kentsel çevrenin korunmasına karşı duyarlılık giderek artmakta ve bu alanda bir araya gelen STK'ların çabaları da yoğunlaşmaktadır. Bu kapsamda çalışmalarını sürdüren Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı (ÇEKÜL) ulusal ve bölgesel ölçekte öne çıkan STK'lardan biridir. Çekül 7 Bölge 7 Kent Projesi (Şekiller 7-8), Kendini Koruyan Kentler Projesi, Sinana Saygı Projesi, Avrupa Birliği Fonundan destek alan GAP Bölgesinde Kültürel Mirasın Gelişimi Projesi gibi pek çok projenin gerçekleşmesi için çalışan bir kuruluştur (http://www.cekulvakfi.org.tr/projeler/01_01.asp).

Çekül, Bugünkü koşulların getirdiği kaynak oluşumunun değerlendirilmesinde, tarihi ve doğal mirasın korunmasını gündeme getirmek, "kentlin planlı gelişimini sağlarken, kentin kendini "doğru" öğelerle tanıtmayı sağlamak" amacındadır. Çekül'ün koruma-yaşatma çalışmalarının farklı boyutlarda sürdürüldüğü başlıca kentler şunlar: Adapazarı, Adıyaman, Ağırnas, Afyon, Akşehir, Alanya, Amasya, Antalya, Antakya, Aydın, Balıkesir, Bartın, Bayburt, Bergama, Beypazarı, Birecik, Bursa, Cizre, Mucur, Cumalıkızık vb.

Çekül'ün önce "Çevre ve Kültür Evi" olarak işlevlendirilecek bir tarihi yapı restorasyonu ile başlayan, sonra sokak, mahalle ve kente sıçrayan "koruma, değerlendirme ve yaşatma" eylemi, "7 Bölge 7 Kent" projesi ile "kentlerden havzaya, bölgeye ve ülke bütününe yayılacak" yeni bir hareketi başlatmıştır, ki bu da kentsel korumada ulaşılmak istenen bütüncül yaklaşımın oluşturulması gerekli temel olarak görülebilmektedir.

Özgün kent kimliği çevresinde sürdürülebilir kentler yaratmak için korumada aktif rol alan Çekül, Tarihi Kentler Birliği ve pek çok yerel kuruluş ile ortak çalışmalar yapmakta ve eğitim konusuna da öncelik tanıyarak "koruma bilincinin oluşturulması" için projeler üretmektedir.

Koruma konusunda aktif olan bu kuruluşların yanısıra mesleklerle ilgili olarak kurulan STK'lardan Arkeoloji ve Arkeologlar Derneği, Müzeciler Derneği ve Koruma Uzmanları Derneği vb pek çok kuruluş korumaya yönelik olarak etkinliklerini sürdürmektedirler (Madran, 2001). Sadece birkaç örneği verilen ve kültür varlıklarını korumayı ve değerlendirmeyi amaçlayan bu kuruluşların yanısıra bu çalışma kapsamı dışında, doğal çevrenin korunması ve geliştirilmesi alanında önemli hizmetler yapan pek çok vakıf, dernek ve meslek odaları bulunmaktadır.

Sonuç

Kültür ve Turizm Bakanlığı, yerel yönetimler ve tarihi çevre korumadan sorumlu diğer kuruluşların yetki, görev ve sorumlulukları yeniden değerlendirilmelidir. Yeni bir Koruma Yasası oluşturulmalı ve mevcut yasalarda ve kurumsal yapıda gözlenen çok başlılık ve yetki kargaşası mutlaka önlenmelidir. Yeni yapılacak düzenleme ile korumanın tek elden gerçekleştirilmesine yönelik düzenlemeler yapılmalı, ilgili kurum ve kuruluşların eşgüdüm içinde çalışmaları sağlanmalı; uzun vadeli, ülke gerçeklerine göre saptanan politikalar oluşturulup, temel ilkeler belirlenmeli ve uygulamaya konmalıdır.

Bu düzenlemeler içinde, yerel yönetimlere daha fazla yetki, görev ve sorumluluk verilmelidir. Yerel yönetimler korumanın sağlanmasında bilinçlendirilerek etkinleştirilmeli, ancak öncelikle teknik, personel ve ekonomik açılarından desteklenmelidir. Bu kapsamda yerel yönetimler, tarihi çevrenin korunması çalışmalarını yürütecek özerk, yetkili ve etkili birimler oluşturmalıdır⁶. İlgili uzmanlık dallarındaki kişilerden oluşacak bu birimler; tarihi çevre korumanın planlanması, uygulamanın yönlendirilmesi ve denetlenmesi konularında faaliyet göstermelidir.

Koruma konusunda merkezi yönetim kuruluşları yol gösteren, bilgilendiren ve eşgüdüm sağlayan bir nitelik taşımalıdır. Yerel yönetimler ile merkezi kuruluşlar arasında eşgüdümün sağlanması için sistemli ve etkili bir işbirliği anlayışı ve karar süreçlerine katılım geliştirilmelidir. Ayrıca Kültür Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Çevre Bakanlığı, Bayındırlık İskan Bakanlığı, Vakıflar Genel Müdürlüğü gibi merkezi kuruluşlar, yerel yönetimlerin tarihi çevrenin korunması amacıyla yürüttükleri çalışmalara kaynak aktarımı vb. şekillerde destek olmalı ve yerel yönetim personelinin konu ile ilgili olarak eğitilmesine yardımcı olmalıdır.

Politikaların geliştirilmesi ve başarılı uygulamaların yapılması, kısacası korumanın gerçekleşmesi açısından bilinç düzeyi çok

önemlidir. Bilinç yetersizliğinin sonucu olarak; yeterli kamuoyu oluşmamakta ve toplumun katılımı sağlanamamakta, ayrıca; belirli ve sabit bir koruma politikası oluşmamakta ve uygulama genellikle günlük kararlara ve baskı gruplarını 7'n etkisine göre yapılmaktadır. Bu kapsamda duyarlı, ilgili ve bilgili bir kamuoyuna ve toplumun katılımına ihtiyaç vardır. Koruma bilincinin yeterince sağlanamamasının nedenleri arasında; tarihi ve kültürel değerlerin herkese ait ortak değerler olarak algılanmaması ve bireysel yararların kamu yararlarının önüne geçmesi sayılabilir. Korumanın karşı karşıya kaldığı sorunların çözümünde anahtar eleman toplumun koruma bilincinin; kültür, ortak değer ve kamu yararı bilinci temeli üstünde oluşturulmasıdır. Koruma bilincinin sağlanmasında ilgili tüm aktörlerin –kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler, STKlar, eğitim kurumları, medya, uzmanlar vb.- ortak çabası gereklidir.

Özellikle demokratik bir kentsel planlama ve koruma sürecininde önemli role sahip olan STK'ların bu gün kentsel koruma da önemli bir yere sahip olduğu bilinmektedir. Ancak, STK'ları kentsel korumadaki problemlere sadece noktasal çözümler

üretmektedirler. Tıpkı koruma konusunda faaliyet gösteren kamu kurumlarında olduğu gibi koruma alanında faaliyet gösteren STK lar arasında da işbirliği bulunmamaktadır. STK ları kendi doğruları çerçevesinde kararlar almaktadırlar. Bir bölge içinde tek yapıyı koruyup, bu yapıya dokudan bağımsız işlevler genellikle ticaret, turizm fonksiyonlarına yönelik işlevler yükleyebilmektedirler. Örneğin, Çekül konut dokusu içinde yer alan Ankara Valilik binasını restoran fonksiyonuyla yaşatmaktadır. Oysa STK lar korumada ilgili meslek adamlarıyla; kent plancısı, mimar, arkeolog ve yerel yönetimle işbirliği içinde, korumayı sosyal bir problem olarak ele alabilirlerse, uygulamada bu problemlerin hiçbiri yaşanmayacaktır.

Sonuç olarak, halkın bilinçlendirilmesi amacıyla; eğitim çağından başlayarak herkese, korunması gerekli kültür varlıkları konusunda eğitim ve iletişim araçları özellikle de yazılı ve görsel medya yoluyla da bilgi verilmeli ve böylelikle koruma konusuna ilgi arttırılmalıdır. Kentsel koruma sivil toplum kuruluşları, yerel yönetimler, merkezi yönetimin kurumları arasında işbirliği içerisinde gerçekleştirilmelidir. ■

Dipnotlar:

- 1- 1580 sayılı Belediye Kanunu' nun 15/35, 19, 115, 159 sayılı maddeleri
- 2- Patara, Xanthos, Pamukkale, Dalyan, Göcek vb. Özel Çevre Koruma Bölgeleri
- 3- 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'na göre; yurtiçinde bulunan ve bu Kanun kapsamına giren korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili hizmetlerin bilimsel esaslara göre yürütülmesini sağlamak üzere, Bakanlığa bağlı "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu" ile Bakanlıkça belirlenen bölgelerde "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulları" kurulmuştur. Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının korunması ve restorasyonu ile ilgili işlerde uygulanacak ilkeleri belirlemek, Koruma kurulları arasında gerekli koordinasyonu sağlamak, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulunun görev ve yetkileri arasındadır.
- 4- 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'na göre; Koruma kurulları, Koruma Yüksek Kurulunun ilke kararları çerçevesinde olmak kaydıyla; Bakanlıkça tespit edilen veya ettirilen korunması gerekli kültür ve tabiat varlıklarının tescilini yapmak, Korunması gerekli kültür varlıklarının gruplandırılmasını yapmak, Sit alanlarının tescilinden itibaren bir ay içinde geçiş dönemi yapı şartlarını belirlemek, Koruma amaçlı imar planları ile bunların her türlü değişikliklerini inceleyip onamak, Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının koruma alanlarının tespitini yapmak, Korunması gerekli taşınmaz kültür varlıklarından özelliklerini kaybetmiş olanların tescil kaydını kaldırmak, Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ve koruma alanları ile ilgili uygulamaya yönelik kararlar almak, konularında yetkili ve görevlidir.
- 5- <http://www.tacvakfi.org.tr/tr/mainfr.htm> adresinde TAÇ Vakfının projeleri ve projeler hakkındaki detaylı bilgilere ulaşılabilir.
- 6- Örneğin M. Tunçer'in önerdiği gibi belediyelerde doğrudan başkana ve imar müdürüne bağlı "Tarihsel Çevre Koruma Müdürlüğü" kurulabilir. (http://www.yapiworld.com/cevre/tuncer_bergama.htm)

Kaynaklar:

- Ahunbay, Z. (1996), Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon, Yem Yayın, Tunç Matbaacılık, İstanbul.
- Akçura, N. (1973), Yabancı Ülkelerde Eski Eserlerin Korunması, Mimarlık Dergisi, 73-7.
- Dinçer, Y. (1994), 'Ülkemizde Koruma İle İlgili Kararlara Kamu Kurum Ve Kuruluşlarının Yaklaşımı', Kentsel Koruma Ve Yenileme Uygulamalar Kolokiyumu : Koruma Planlaması Yöntemleri, Politikaları, Teknikleri Ve Uygulama Araçları, Mimar Sinan Üniversitesi, İstanbul
- Erder, C. (1975), Tarihi Çevre Bilinci, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Keleş, R. (1998), Kent Bilim Terimleri Sözlüğü, İmge Kitabevi, Ankara.
- Koruma Komisyonu, (1995), Türkiye'de Toplumsal Gelişme Sürecinde, Kentsel Koruma'nın İşlevinin Yeniden Tanımlanmasına Yönelik Öneriler, Planlama, 95 (2/1), TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını.
- Kuban, D. (2000), Tarihi Çevre Korumanın Mimarlık Boyutu: Kuram ve Uygulama, Yem Yayın, Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, Kasım, İstanbul.
- Madran, E. (2001), Türkiye Cumhuriyeti'nin 75. yılında Kültürel Varlıkların Korunması, Türkiye
- Milletlerarası Anıtlar ve Sitler Konseyi (ICOMOS) Türkiye Milli Komitesi Yönetmeliği, Resmi Gazete 18.05.1974, Kültür Bakanlığı, Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Mevzuatı.
- Sivil Toplum Kuruluşları Rehberi: Başlıca Kuruluşlar, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Sivil Toplum Kuruluşları Bilgi Merkezi, İstanbul, 1996.
- Tunçer, M. (2003), Türkiye'de Tarihsel ve Kültürel Çevreleri Koruma Olgusu, http://www.yapiworld.com/cevre/tuncer_tarih_cevre.htm
- Tunçer, M. (2003), Kültür Sanat ve Bilim Kenti Bergamayı Korumak, http://www.yapiworld.com/cevre/tuncer_bergama.htm
- 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, Resmi Gazete, tarih 23.07.1983
- 3386 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununda Bazı Değişiklikler ve Ekler İçeren Kanun, Resmi Gazete tarih 17.06.1987
- http://www.cekulvakfi.org.tr/projeler/01_01.asp, (26.12.2003) tarihinde ziyaret edilmiştir.
 - <http://www.tacvakfi.org.tr>, (10. 12.2003) tarihinde ziyaret edilmiştir.
 - <http://www.tacvakfi.org.tr/tr/mainfr.htm>, (12.12.2003) tarihinde ziyaret edilmiştir.
 - <http://www.turing.org.tr> (18.11.2003) tarihinde ziyaret edilmiştir.
 - <http://www.turing.org.tr/tr/tesisbilgi.asp?tid=25>, (10.12.2003) tarihinde ziyaret edilmiştir.

Nevzat Sayın:

Düşler, Düşünceler, İşler 1990 - 2004

Hazırlayan: Tansel Korkmaz

Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, Ağustos 2004, 16.5x24 cm., 319 s., ISBN 975-08-0828-2

Kitap, son dönemlerde yapıtlarıyla ve söylemiyle mimarlık gündeminde öne çıkan mimarlardan Nevzat Sayın üzerine, mimarlık tarihçisi Tansel Korkmaz'ın mimarla yapılmış uzun söyleşilerden yola çıkarak oluşturduğu metinler ve bu metinlere eşlik eden çizimler ve fotoğraflardan oluşuyor.

Tansel Korkmaz, kitabı "bir mesleki pratik atlası" olarak tanımlıyor. Kitabın "Pitoresk", "Süreç" ve "Dans" başlıklı ilk bölümlerinde yazar, Nevzat Sayın mimarlığının bütünü üzerine bir kavramsal çerçeve oluşturuyor. Tansel Korkmaz'ın mimarın 1990 yılından bugüne gerçekleştirdiği veya projelendirdiği yapılardan seçilen örnekler üzerinden yaptığı okumalar kitabın ana eksenini oluşturuyor. Bu işler arasında kimi ödül de alan Gön I ve II, Shell ve Doğuş Genel Müdürlükleri, Boşluktaki Beyaz Ev, Irmak Anaokulu ve Lisesi, Galeri Apel, İzmir Liman Bölgesi Kentsel Tasarım Uluslararası Fikir Yarışması, gibi yapıtları yer alıyor. Kitabın sonunda ise mimarın işlerinin detaylı bir dökümü ve "işler, yıllar, kişiler" başlıklı bir matris tablo yer alıyor.

Mimarlıkta Sıfır Noktasını Aramak?

Han Tümerterkin'in Yapıları/Yaptıkları Üzerinden Mimarlık Okumaları

Bülent Tanju

Akın Nalça Kitapları, İstanbul, 2003, 16x20 cm., 93 s., ISBN 975-92059-0-4

"Her yeni tasarım kendi sıfır noktasını arar. Sıfır noktası mutlak hafıza kaybını gerektirir."

Sıfırda Başlamak ,1999

Mimarlık tarihçisi Bülent Tanju kitabında, mimar Han Tümerterkin'in "yapıları/yaptıkları"na özel bir kavramlar dizini oluşturarak; mimarın işlerine ilişkin "akışkanlık, bağlam, farklılık/farklılaşma, öteki, yaşantı, zamansallık, ..." gibi kavramlar üzerinden bir okuma gerçekleştiriyor. Yazar, birbirini tamamlayan, grafik tasarıma da yansıyan ikili bir metin dokusu ile Han Tümerterkin mimarlığı üzerine eleştirel bir kuramsal çerçeve oluşturuyor. Kitabın su dizgesi, mimarın yapıtları üzerine bir üst okuma ile birlikte kavramları da Han Tümerterkin özelinde özgünbir yaklaşımla açıklıyor.

Bir Türk Mimarının Anıları, Yaşamı, Etkinlikleri

Orhan Alsaç

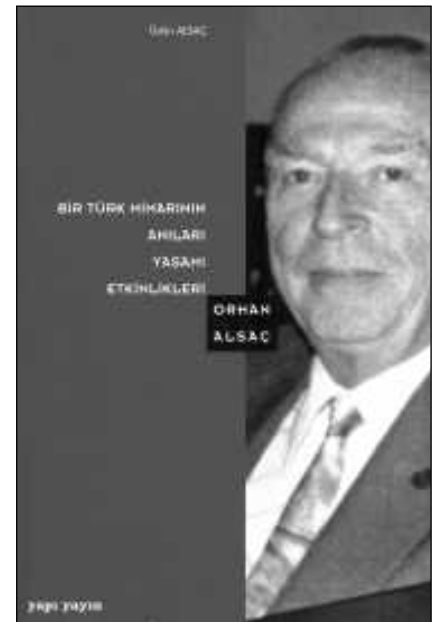
Üstün Alsaç

YEM Yayınları, İstanbul, Nisan 2003, 16,5 x 24 cm, 336 sayfa, ISBN 975-8599-32-1

Cumhuriyet mimarlık tarihimizin yaklaşık yarım yüzyıllık bir dönemine kamunun en yetkili meslek adamı olarak yön veren Orhan Alsaç'ın anıları, etkinlikleri ve kişiliği; oğlu, mimarlık tarihçisi Üstün Alsaç'ın katkılarıyla derlenerek günümüz mimarlarına aktarılıyor.

Üç bölümden oluşan kitabın birinci bölümü "Orhan Alsaç'ın Anıları"na, ikinci bölümü "Orhan Alsaç'ın Çalışmaları"na ayrılmış. Üçüncü bölümde ise yazıran Orhan Alsaç hakkında kısa bir "Değerlendirme"si yer alıyor. Kitabın sonunuda Orhan Alsaç'ın metinlerinden, çizimlerinden, yazışmalarından, fotoğraflarından oluşan geniş bir kler/belgeler bölümü yer alıyor.

Orhan Alsaç'ın anılarının; genç mimar kuşakları için kamuda görev alan meslekdaşlarımız için kişiliklerini geliştirecek, davranış biçimleri için yol gösterecek bir belge olarak da önem kazanıyor.

EGEMİMARLIK

Yıl: 14 Sayı: 51 2004/3

TMMOB Mimarlar Odası İzmir Şubesi tarafından üç ayda bir yayınlanır. Mimarlar Odası İzmir Şubesi Üyelerine ücretsiz gönderilir.

Yayınlayan:

Mimarlar Odası İzmir Şubesi adına;

Yayın Komitesi

Sahibi:

Tamer Başbuğ

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü:

Nilüfer Çınarlı

Yayın Sekreteri:

Işık Yılmaz

Grafik Tasarım:

Ömer Can Bozkurt

Yayın Komitesi:

M. Burak Altınışık

T. Didem Akyol Altun

Tamer Başbuğ

Nilüfer Çınarlı

Şeniz Ergeçgil Çıkış

Èbru Türkdamar Diktaş

Erdal Onur Diktaş

Özgür Dinçer

Galip Ergeneci

Zehra Akdemir Ersoy

Özen Eyüce

Hikmet Gökmen

Eser Gültekin

Fatma Gündoğan

Güngör Kaftancı

Emel Kayın

Nezihat Köşklük

Sevgi Molva

Dürün Süer

Gürhan Tümer

İnci Uzun

Işık Yılmaz

Yayın Yeri:

1456 Sokak No: 8/10 Alsancak -İZMİR

Tel: (232) 421 89 95 - 422 26 61

Fax: 463 52 12

e-posta: egemim@izmimod.org.tr

web : http://www.izmimod.org.tr

Akhisar Temsilciliği : (236) 414 86 50

Aydın Temsilciliği : (256) 213 45 33

Bodrum Temsilciliği : (252) 316 02 85

Datça Temsilciliği : (252) 712 29 99

Didim Temsilciliği : (256) 811 25 29

Fethiye Temsilciliği : (252) 612 23 71

Kuşadası Temsilciliği : (256) 612 00 91

Manisa Temsilciliği : (236) 232 68 07

Marmaris Temsilciliği : (252) 412 11 05

Milas Temsilciliği : (252) 512 22 87

Muğla Temsilciliği : (252) 214 03 08

Nazilli Temsilciliği : (256) 312 84 83

Ortaça Temsilciliği : (252) 282 65 11

Ödemiş Temsilciliği : (232) 545 73 73

Salihli Temsilciliği : (236) 715 08 23

Söke Temsilciliği : (256) 512 16 17

Turgutlu Temsilciliği : (236) 313 57 78

Uşak Temsilciliği : (276) 212 29 57

Alaşehir Oda Temsilcisi : (236) 654 50 18

Aliaga Oda Temsilcisi : (232) 616 73 63

Bergama Oda Temsilcisi : (232) 631 38 60

Dikili Oda Temsilcisi : (232) 671 81 06

Menemen Oda Temsilcisi : (232) 832 69 67

Selçuk Oda Temsilcisi : (232) 892 67 17

Tire Oda Temsilcisi : (232) 511 17 66

Torbalı Oda Temsilcisi : (232) 856 61 96

Urla Oda Temsilcisi : (232) 483 44 06

Yayın Koordinatörü:

Sedat Acar

Reklam Yöneticisi:

Özlem Koşar

Teknik Hizmetler, Reklam Pazarlama ve Basım Dağıtım:

Yapı-Endüstri Merkezi

Cumhuriyet Cad. 329

Harbiye 34367 İstanbul

Tel : (212) 230 29 19

Faks : (212) 248 48 14

e-mail: yayinpazarlama@yem.net

web : www.yem.net

Baskı:

Ali Rıza Başkan Güzel Sanatlar Matbaası A.Ş.

Yenibosna, Değirmenbahçe Cad. No:59

Bahçelievler 34530 İstanbul

Baskı Tarihi: 30 Eylül 2004

Yayın Koşulları

• Gönderilecek yazılar 1600 kelimeyi geçmemeli, Türkçe ve İngilizce özet içermelidir. • Görsel malzeme, teknik işlemlere uygun orijinal fotoğraf, dia olabilir (Dijital ortamda iletiliyor ise min. 20 cm. eninde, gerçek 300 dpi çözünürlükte olmalıdır). Çizimler, küçükliklerinde okunabilir olmalıdır.

• Yazıların her türlü sorumluluğu yazarına aittir. • Yazı ve fotoğraflar için kaynak gösterilmesi zorunludur. • Yayın Komitesi'nin kararı yazara yazılı olarak iletilir.

İÇİNDEKİLER

Başyazı

2

Haberler

3

Konut

Hümeysra AKKURT

Batılı Kültürün 19. Yüzyıl İzmir'inde Mekansal Temsili
Bornova ve Buca Levanten Konutları

4

Kentsel Dönüşüm

Gaye BİROL

Bir Batı Anadolu Kasabasının Modern Bir Kente Dönüşümünün Hikayesi:
1940-1960 Yılları Arasında Balıkesir'de İmar Etkinliklerine Genel Bir Bakış

10

Renovasyon

Eti AKYÜZ LEVİ
Müşgan BAHTİYAR
KARATOSUN
Nezihat KÖŞKLÜK

İzmir Kenti Bakımlı Cepheler Projesi
Alsancak 1448 ve 1449 Sokaklar Cephe Renovasyonu

17

Proje Tanıtım

Ayşe HASOL ERKTİN

İzmir Büyük Efes Oteli Yenileme Projesi

20

Yarışma: UIA "Yaşasın Kentler" Fikir Projesi Yarışması

T. Didem AKYOL ALTUN
İnci UZUN

2008 Pekin Olimpiyatlarına Doğru...

• "Kuş Yuvası" Olimpiyat Stadyumu
• "Su Kübü" Ulusal Yüzme Merkezi

24

(Ulusal Aşamada İzmir'den Ödül Kazanan Katılımlar)

Uygar BOZTEPE

İzmir Kordonu'nda Mimarlık Okulu

32

Mimarlık Eğitimi

Orcan GÜNDÜZ
Dürün SÜER
Nezihat KÖŞKLÜK
Sıdika ÇETİN

"Yer-Tema" Odaklı Bir Tasarım Stüdyosu Deneyimi:
Şirince'de Eğitim ve Etkileşim Merkezi

34

Öğrencilerden

Begüm ERDOĞMUŞ
Gamze SAYGI

"Kula Üzerine Düşler"

38

Okurlardan

Nafi ÇİL

İzmir'de Yaşamak

40

Koruma

Gülşen YILMAZ
Z. Aslı GÜREL ÜÇER

Türkiyede Kentsel Koruma Sürecinde Kurumsal Yapı ve Sivil Toplum Kuruluşları Üzerine Bir Değerlendirme

43

Yayın Tanıtım

48

Şube'den

MİMARLAR ODASI 50 YAŞINDA

1954 yılında İstanbul'da kurulan Mimarlar Odası, ülke mimarlığının mesleki varlık mücadelesi, mesleki deneyimler, toplumsallaşmış bir mimarlık söylemi, kamu ve toplum yararının savunulması bakımından çok önemli birikimleri taşımaktadır.

50 yıldır Türkiye'de mimarlığın ve mimarca kentleşmenin mesleki duyarlılığını ve beklentilerini savunan Mimarlar Odası, ülkemizin bu süre içinde mimarlıktan, mimari değerlerinden, mimarlarından uzaklaşması ile de mücadele etmekte. Özellikle son 3 yıldır çalışmalarımız mimarlığın kamuoyunda tanıtılması, mimarlık-toplum diyalogunun sağlanması temalarında yoğunlaştı.

Bu yıl 4 Ekim 2004 Pazartesi günü kutlayacağımız "Mimarlık Günü" mesleğimizin kamuoyuna aktarılması için bir fırsat. Bu yıl ilk kez mimarlar yürüyecek, 2 Ekim Cumartesi günü İstanbul'da, Saat 11.00 de Tünel Meydanı'ndan başlayacak yürüyüş 12.30 da Taksim Meydanı'ndaki Cumhuriyet Anıtı'nda düzenlenecek törenle sona erecek. Herkes mimarlığa ve mimarlık değerlerine karşı süregelen duyarsız politikaların bir an önce sona erdirilmesi için göreve davet edilecek.

Mimarlığın yeniden farkedilmesini sağlamak, anımsatmak için düzenlenen bu yürüyüş ve sonrasındaki etkinliklerle mimarlığın ülke gündemine girmesini sağlayacak etkinlikler sürdürülecek.

Tüm üyelerimizi etkinliklerimizde aramızda görmek dileğiyle...

MİMARLAR ODASI İZMİR ŞUBESİ YÖNETİM KURULU

Ege Mimarlık'tan

Merhaba,

Bildiğiniz gibi bir süredir Ege Mimarlık'ın yerel/bölgesel kaynakları daha etkin kullanan, bölgemiz hakkındaki nitelikli araştırmalara, mimari ve kentsel uygulamalara daha geniş yer veren, konu seçimi ve grafik tasarımıyla daha geniş bir okuyucu profiline ilgisini çekecek bir yapıya kavuşması yönünde çalışmalarımız sürüyor. Ege Mimarlık'ın elinizdeki 51. sayısında bu çabanın izlerini bulacaksınız.

Bu sayının ilk makalesi olan Hümeysra Akkurt'un "Batılı Kültürün 19. Yüzyıl İzmir'inde Mekansal Temsili Bornova ve Buca Levanten Konutları" başlıklı yazısının dergide zaman zaman ele alınan İzmir'de konut konusundaki bir araştırma olarak ilgi çekeceğini düşünüyoruz. Yine aynı konut tipolojisini bir başka açıdan; "kentsel koruma" gözüyle ele alan, "Alsancak 1448 ve 1449 Sokaklar Cephe Renovasyonu" başlıklı yazı ile bu konuda yakın zamanda gerçekleşen bir çalışmayı sizlere aktarıyoruz.

Kentsel dönüşüm/gelişim son dönemde, mimarlık gündeminde çok boyutlu yapıyla üzerinde detaylı çalışmaların yapılması gereken bir konu olarak ilgi çekiyor. Özellikle erken cumhuriyet dönemi ve çok partili döneme geçiş ile şekillenen dönemin mimarlıkları hala üzerinde yeterli araştırmaların yapılmadığı bir alan. Gaye Birol'un Balıkesir üzerine gerçekleştirdiği "Bir Batı Anadolu Kasabasının Modern Bir Kente Dönüşümünün Hikayesi: 1940-1960 Yılları Arasında Balıkesir'de İmar Etkinliklerine Genel Bir Bakış" başlıklı makalesi ile başlayarak derginin önümüzdeki sayılarında konuyu bölgemiz özelinde ele alan araştırmalara sıklıkla yer veremeyi amaçlıyoruz.

Paul Bonatz ve Fatin Uran'ın eseri olan Büyük Efes Oteli, hem mimari hem de sosyal-ekonomik açıdan İzmir'in en önemli yapılarından biri kuşkusuz. Bilindiği gibi otel, bir değişim sürecinde bulunuyor. Yapının bu süreçte elde edilen yenileme projesini, proje tanıtım sayfalarımızda ilginize sunuyoruz. Yine bu sayfalarda dünya mimarlık gündemini de okuyucularımıza sunmak amacıyla 2008 Pekin Olimpiyatları için yapılan bazı çalışmalara yer veriyoruz.

Yarışmalar bölümümüzde ise UIA "Yaşasın Kentler" Fikir Projesi Yarışması'nda ulusal aşamada İzmir'den ödül kazanan katılımlar yer alıyor.

Mimarlık eğitimi bölümünde ise, DEÜ Mimarlık Bölümü'nde yürütülen "Şirince'de Eğitim ve Etkileşim Merkezi" başlıklı stüdyo çalışmasının detaylarına yer veriyoruz. Öğrencilerden bölümümüzdeki yazının başlığı ise "Kula Üzerine Düşler".

Değerli meslektaşımız Nafi Çil ise "İzmir'de Yaşamak" başlıklı yazısıyla "okurlardan" köşemizden bizlere sesleniyor.

Bu sayının son makalesi ise koruma konusunda: "Türkiyede Kentsel Koruma Sürecinde Kurumsal Yapı ve Sivil Toplum Kuruluşları Üzerine Bir Değerlendirme".

İyi okumalar...

YAYIN KOMİTESİ

73. Uluslararası İzmir Fuarı'nda "İzmir Mimarlığı Sergisi"ni Açtık

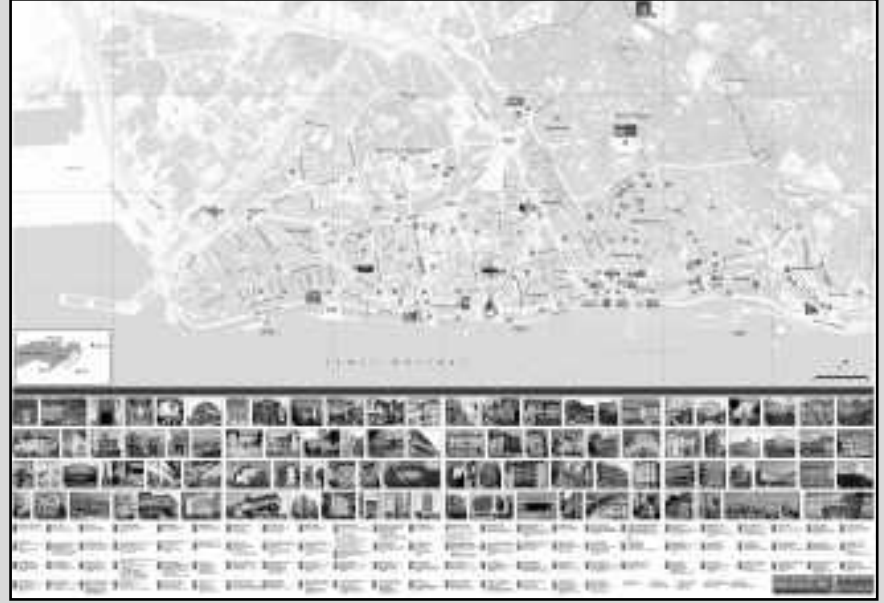
Mimarlığın ve mimarların kamuoyunun gündeminde sürekli yer almasını ve mimarlık kültürünün yaygınlaşmasını sağlamayı amaçlayan etkinliklerimiz, 27 Ağustos-5 Eylül arasında, İzmir Uluslararası Fuarı kapsamında izlenen "İzmir Mimarlığı Sergisi" ile sürdü.

Geçtiğimiz günlerde kaybettiğimiz İzmir Büyükşehir Belediye Başkanı Sayın Ahmet Piriştina anısına düzenlenen sergi, İzmir Mimarlık Envanteri'ni oluşturmak, kentimizin mimarlık birikimini belgelemek amacıyla yürütülen çalışmaların ilk ürünü olan "İzmir Kent Merkezi Mimarlık Haritası"ndan seçilen 22 yapıyı içeren panolardan oluşmaktaydı.

Açıklama metinleri Deniz Güner'e, tasarım ve uygulamasının Aydın Özyay'a ait olan sergideki yapı fotoğrafları Cemal Emden tarafından çekildi, panoların grafik tasarımını ise Ömer Can Bozkurt gerçekleştirdi.

İzmir Kent Merkezi Mimarlık Haritası Şubemiz ve İzmir Büyükşehir Belediyesi İşbirliği ile Yayınlandı

İzmir kentinin sahip olduğu mimari birikimi belgelemek, kamuoyunun dikkatine sunmak üzere Şubemizin İzmir Büyükşehir Belediyesi ile birlikte hazırlamış olduğu "İzmir Kent Merkezi Mimarlık Haritası" yayınlandı.

Haritanın içeriğini Alsancak Limanı'ndan Konak Meydanı'na kadar olan bölgede, İzmir'in sahip olduğu 5000 yıllık mimari ve kültürel mirası yansıtan yapı ve yerleşmeler oluşturuyor. Şubemiz bünyesinde oluşturulan çalışma grubu tarafından seçilen 89 mimarlık eserinin İzmir Kent Merkezi'ndeki konumlarını, mimarlarını ve yapım yıllarına dair künye bilgilerini içeren haritanın arka yüzünde Türkçe ve İngilizce olmak üzere İzmir'in kentsel tarihi yer alıyor.

Belle Vue (19. yy. İzmir Fotoğrafları, s.63)

Hümeysra AKKURT, Dr., Ar.Gör.

Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü

Batılı Kültürün 19. Yüzyıl İzmir’inde Mekansal Temsili Bornova ve Buca Levanten Konutları

İçinde yaşadığımız tarihsel yerleşimler, farklı dönemlerde, farklı anlayışlar, toplumsal, ekonomik ve kültürel girdiler dahilinde oluşmuş ve gelişmiştir. Bu yerleşimlerin sahip olduğu kozmopolit ve katmanlı yapı, söz konusu girdiler sonucu oluşan farklı kimlikler ve ortaya koydukları mekansal yapılanmalardan kaynaklanır. Bu noktadan bakıldığında, İzmir kentinin de farklı toplumlar, kültürler ve hakim söylemlerin oluşturduğu bir yapıya sahip olduğu açıktır.

Antik dönemlerden itibaren farklı toplulukların yaşam alanı olan İzmir kenti, 16. yüzyılın sonlarından itibaren giderek artan bir ivme ile gelişmiş ve 19. yüzyılda Batı Anadolu’nun ticari merkezi haline dönüşmüştür. Ekonomik alandaki bu gelişim kentin farklı etnik/sosyal gruplar tarafından benimsenmesine neden olmuştur. 19. yüzyılda, Osmanlı tebaasını oluşturan Müslüman, Rum, Musevi ve Ermeni toplulukların yanı sıra ticari, siyasi, dini ve eğitim amaçları ile kentte bulunan yabancı gruplar, toplumun kozmopolit yapısını oluşturan renkli girdilerdir. Tüm bu toplulukların kabul ettikleri anlayış ve sahip oldukları kimliklerin ifade yollarından biri, ve bizler için belki de en önemlisi, mekansal yapılanmalarıdır.

İzmir kentinin sahip olduğu tarihsel çevre ele alındığında, günümüz çağdaş yaşamına geçişte büyük rolü olan 19.yy batılılaşma sürecinin etkin olduğu izlenmektedir. Ekonomi ve güç olguları üzerine oturan batılılaşma anlayışının temel ticari hedeflerinin yanı sıra, toplumsal ve mekansal oluşumlarla da desteklendiği ortamda ön plana çıkan, sivrilene grup hiç kuşkusuz Batılılardır. 19. yüzyıl İzmir kentinde var olan Batılı topluluğun önemli bir bölümü, ticari amaçla kente yerleşmiş Avrupalı tüccarların oluşturduğu Levanten topluluktur. İzmir Levantenleri, dönemin hakim anlayışı olan batılılaşma söyleminin bilinçli ya da bilinçsiz temsilcileri olarak gerek giyim, eğlence, spor, eğitim alanındaki tavırları ile toplumsal olgularda, gerekse mimari yapılanmaları ile fiziksel çevrede model olmuşlardır.

Kentin toplumsal yapısının önemli unsurlarından olan batılı grupların ortaya koyduğu fiziksel çevreyi iki temel grupta ele almak doğrudur. Bunlardan ilki, kentin kuzeyinde kıyı bandı boyunca konumlanan ve önceleri Frenk mahallesi, ardından Rıhtım ve Punta bölgesini merkez alan yaşam alanlarıdır. Bu alanlar, Levanten topluluğun kültürel, toplumsal, idari ve ticari merkezi olmalarının yanı sıra, kentin batılı yüzü, vitrini olma iddi-

asına da sahiptir. Özellikle 1890'larda rıhtımın inşası ile birlikte kentin prestij alanı haline dönüşen kıyı bandı, batılı topluluklara ait konsolosluklar, şirket merkezleri, kulüp, tiyatro, kafeterya gibi eğlence yapılarının yanı sıra, varlıklı tüccarlara ait tekil konutların da konumlandığı bir yaşam alanıdır. Eşzamanlı bir oluşum süreci gösteren Punta alanı ise, küçük, düzgün geometrili adaların oluşturduğu gridal bir yerleşim dahilinde orta sınıf batılı gruplara ait sıra evlerin yer aldığı konut alanlarıdır¹. Kent merkezindeki bu mimari yapılanma bütününde, Rıhtım boyunca batılı mimari beğenilerin ve biçimlenişlerin hakimiyeti izlenirken, Punta alanındaki konutlarda ise mekan organizasyonu ve cephe düzenini şekillendiren batılı kültür ile cephenin temel karakterlerinden biri olan cumba elemanının sergilediği yerel ifadenin birlikteliği söz konusudur. Bu noktada, Levanten topluluğa ait kent merkezi mimari yapılanmasını; kentliyle bir aradalığının bilincinde olan, mekan organizasyonu ve iç mekan düzenlemelerinde batılı, ancak dış dünyaya açılımda yerel kabullere uyum gösteren, İzmirli bir yaklaşım olarak tanımlamak mümkündür.

İzmir Levanten topluluğunun diğer yaşam alanları banliyölerdir. 19. yüzyıla değin kent merkezini çevreleyen ikincil konut alanları olarak hizmet veren bu yerleşimleri; Bornova, Buca, Hacılar, Işıklar, Karşıyaka, Kokluca, Mersinli, Narlıköy, Pınarbaşı, Seydiköy ve hatta 20. yüzyılın ortalarında merkezin uzantısı niteliğinde gelişme gösteren Göztepe ve Narlıdere olarak sıralamak mümkündür. 19. yüzyılda, değişen sosyo-ekonomik yapı, hakim söylem ve bunlara paralel olarak güç kazanan batılı grupların özerk alanlar yaratma istemi, demiryollarının kullanıma açtığı yeni ve kimliksiz alanlar, periferide hakimiyet kurma gibi farklı nedenler üzerine oturan fiziksel yayılım dahilinde bu banliyöler ikincil konut alanı olmaktan sıyrılmış, özellikle varlıklı Levanten grupların ana yaşam alanı haline dönüşmüştür. Bu noktada, kentin tüm perifer yerleşimlerinin benzer gelişim ve dönüşüm göstermediğini belirtmek gereklidir. Bu süreçte Bornova ve Buca banliyöleri, gerek içerdikleri mekansal yapılanmanın niteliği, gerekse fiziksel ve kültürel süreklilikleri ile ön plana çıkmıştır. Önceleri birer köy niteliğinde olan Bornova ve Buca yerleşimleri, 19. yüzyılın ikinci yarısında barındırdıkları varlıklı Levanten topluluğun batılı kimliğini, ait olduğu, benimsediği yaşantı ve kültürü temsil eden mekansal yapılanmaları sergilediği yaşam alanları haline gelmiştir.

Bornova ve Buca yerleşimindeki Levanten yaşam alanları birbirinden farklı bir yayılım göstermekle birlikte, her iki yerleşimi de kent bütününde ayrıcalıklı ve farklı kılan unsurlar, geniş araziler içinde konumlanmış, gerek mekan ve kitle kurgusu gerekse cephe ve iç mekan düzenlemeleri ile yerel mimariden uzak bir ifade sergileyen büyük ölçekli Levanten konutlarıdır. Bu konutlar, kullanıcılarının milliyeti, sosyal statüsü ve toplumsal duruşuna bağlı farklılaşmalar göstermekle birlikte, benzer kurgular üzerinden dönemin toplumsal ve fiziksel yapısı dahilinde gücü, elitist ve ayrıcalıklı duruşu, hegemonyayı temsil etmeleri nedeniyle dikkat çekicidir.

Büyük bölümü 19. yüzyılın ikinci yarısında inşa edilmiş ve bir kısmı günümüze dek varlığını sürdürmüş olan bu konutları be-

Kent merkezi Levanten konut alanlarında sıkça rastlanan sıra ev oluşumu

lirli bir tipolojik kurguya oturtmak mümkün olmamakla birlikte, sahip oldukları mekansal kimliği oluşturan belli başlı karakterlerden söz etmek mümkündür. Söz konusu karakterlerin oluşmasında; yerleşim bütününde konumlanış, kullanıcının milliyeti ve sosyal statüsü, kullanıcının ekonomik gücü ile orantılı gelişen yapı ölçeği temel faktörler olarak belirtilebilir. Farklı ulusal değerler ve konut kullanımının temel girdisi olan aile yapısında farklılıklara sahip grupların ortak mimari söylemlere gitmesine yol açan bu girdiler, dönemin toplumsal yapısında etken olan ekonomik güç, sermaye ve iktidarın farklı açılımları olarak algılanabilir.

Yukarıda aktarılan temel faktörlerin ortaya çıkardığı mimari yapılanmayı beş temel başlık üzerinden değerlendirmek mümkündür. Bornova ve Buca banliyölerinde yaşamını sürdüren varlıklı Levanten topluluk, sahip olduğu ve daha da önemlisi sergilemek istediği toplumsal duruşunu; kitle ve cephe düzeni, mekan organizasyonu, iç mekan düzenlemeleri ve peyzaj yaklaşımları ile ifade etmiştir.

Temel girdiler olan konum ve ölçek, söz konusu yapıların kitle kurgusunda benzer oluşumlara yol açmıştır. Bu nedenle, Bornova ve Buca'daki varlıklı Levantenlere ait konutları, orta ve büyük ölçekli örnekler olarak değerlendirmek mümkündür. Bu bakış açısıyla yaklaşıldığında, orta ölçekli konutlarda yalın, kübik, simetrik kitle kurgusu hakimdir. Büyük ölçekli örnekler olarak nitelendirilebilecek Paterson, Rees, Forbes ve De Jongh ko-

nutlarında ise hareketli, asimetrik, düşey ve yatay kitlelerin yarattığı bir kompozisyon söz edilebilir. Gerek orta, gerekse büyük ölçekli örneklerin hemen hepsinin kitle kurgusunda izlenen yatay etki, yapıların karakteristik unsurlarındandır.

Bornova ve Buca Levanten konutlarının mekan kurgusunda izlenen temel özellik; kat kullanımları arasındaki belirgin ayırımdır. Yapıların büyük çoğunluğunda, iki kata dağılan bir mekan kurgusunu izlemek mümkündür. Bu kurgu dahilinde, üst katların ana kullanım olan konut işlevini yerine getirdiği, zemin katların ise bu işlevin yanı sıra kullanıcısının toplumsal, ekonomik ve sosyal statüsünü ifade eden bir biçimlenişe sahip olduğu görülmüştür. Zemin katta topluma açık, hatta toplumsal kullanımların şekillendirdiği, zengin bezeme ve iç mekan elemanlarının yer aldığı gösterişli mekanlar, üst katlarda ise aileye hizmet veren, yalın, gösteriştan uzak mekanlar yer almıştır. Zemin ve üst

kat kullanımlarında gözlenen belirgin ayırım, kitle ve mekan organizasyonunda "ön/arka, prestij/aile" olarak ikili kurgu oluşturmada, mekan dizilimi ve biçimleniş ile "kamusal/özel" farklılaşmasını belirginleştirmektedir.

Katlar arasındaki belirgin ayırım, iç mekan düzenlemelerindeki temel girdi olarak karşımıza çıkmaktadır. Düzenlemelerde dikkat çeken yaklaşım; "sosyal kullanım-mekan kurgusu-süsleme" ilişkisinin son derece net ve güçlü oluşudur. Toplumsal kullanıma hizmet veren ana salonlarda dönemin Batı mimarisinin popüler iç mekan düzenlemelerini gözlemek mümkündür. Zemin kat mekanlarında izlenen temel unsurlar; alçı silme ve göbekler, tavan köşe armaları ve bazı yapılarda resimlerle zenginleştirilmiş tavan düzenlemeleri, mekan geçişlerinde göze çarpan bezemeli konsollar, niş, şömine, sütun dizisi, plaster, duvar resmi ve vitray kullanımı, etkileyici kapı pervazlarıdır. Ailenin kullanımına hizmet veren birinci katları süsleyen unsurlar ise; yalın silme ve göbeklerden oluşmuş tavan düzenlemeleri, şömine ve plasterlerdir.

Levanten köşklarinin zemin kat yaşam mekanlarında gözlenen tavan düzenlemeleri, içerdiği alçı göbekler, silmeler ve köşe armaları ile mekanların etkileyici ifadelerinin belirlenmesinde büyük rol oynamaktadır. Zemin kat salonlarını zenginleştiren alçı göbek elemanları ve tavan köşe armalarında bitkisel motiflerin yanı sıra geometrik düzenlemeler de gözlenmektedir. İç mekanlarda izlenen silmelerde, sarmal bitkisel motiflerinin yanı sıra, volütlü konsol elemanları, dış sıraları (dentil) ve inci dizileri gibi klasik dönem biçimlenmeleri kullanılmış, bazı örnekler ise girlandlar, yıldız ve renk kullanımı ile zenginleştirilmiştir.

İç mekan düzenlemelerinin diğer unsurları olan konsollar, nişler ve plasterler, Türk konutunda da var olmakla birlikte, konum, malzeme ve biçimlenişleri ile ait oldukları batılı kültürü temsil etmektedir. Özellikle ana salonlarda ve dağılım hollerinde yoğun bezemeleri ile dikkat çeken plasterlerin büyük çoğunluğunda, klasik mimarinin temel üsluplarından olan Korent ve İyonik sütun başlığı düzenlemeleri model alınırken, konsollarda bitkisel motifler (özellikle geniş yaprak tasvirî-palmetler) izlenmektedir. Özellikle ana salonlar, dağılım holleri ve merdiven sahanlıklarında yer alan nişler, mermer ya da bronz heykelleri, Meryem Ana büstleri ile zenginleştirilmiştir. Genellikle batılı ifadelerin kullanıldığı nişlere rağmen, Buca'da konumlanan Blackler Köşkü'nde gözlenen nişler, dörtgen formları, bitkisel motiflerle bezeli ahşap pervazları ile oldukça farklıdır. Ancak nişi çevreleyen ahşap panellerdeki bezemelerde alçı tavan göbeklerinde kullanılan motiflerin benzerlerinin izlenmesi, batılı biçimlenişlerin sürdürüldüğünü göstermektedir.

Zengin tavan düzenlemeleri ve gösterişli iç mekan elemanlarına rağmen, iç mekan düzenlemelerinin en belirgin elemanı şöminelerdir. Konumlandıkları mekanların kullanımı ile ilintili olarak şekillenmiş bu elemanların, biçimlenme ve bezemeleri ile işlevsel değerini aşan bir görseellik, aksesuar niteliği taşıdıklarını belirtmek mümkündür. Örneklerin hemen hepsinde pik döküm gövdeler, gövdelerin yanal alanlarında yer alan renkli çini panolar, bunları çevreleyen mermer ya da ahşap paneller izlenmektedir.

Forbes Köşkü, Buca

De Jong Konutu, Buca

İncelenen yapıların cephe kurguları ilk bakışta farklı bir dile sahip olmakla birlikte, detaylar ele alındığında benzerlikler göstermektedir. Büyük ölçekli Levanten konutlarının cephe karakterini belirleyen ana unsurlar; kuleler, açık ve kapalı çıkmalar, sütun dizilerinin yer aldığı verandalar, üçgen alınlıklar, vurgulu giriş aksları, silme ve plasterler, köşe vurguları (köşe taşı ve plasteri), kitle bitimleri (ahşap saçak, kagir bitim), boşluk düzenlemeleri, teras ve balkonları çevreleyen korkuluklardır.

Yapıların cephe kurgusunda, kullanıcı milliyeti ve yapı ölçeğinin etkin olduğu gözlenmiştir. De Jongh, Forbes ve Rees Konutları gibi büyük ölçekli örnekler ele alındığında, ana yaşama mekanlarının kitlesel dışa vurumu, Rönesans etkisini gösteren dizi boşluk düzenlemeleri, kitle-çatı birleşimindeki saçak ve konsol biçimlenişi, geniş veranda ve teras kullanımı, cephe bütününde etkin olan ortak ifadelerdir. Bununla birlikte orta ölçekli örnekler olarak nitelendirebileceğimiz Whittall, Edwards, Balliani Konutları yalın, kübik, simetrik düzenleri ile dikkat çekmektedir.

Yapıların prestij cepheleri; vurgulu giriş, sütun dizisinin yer aldığı veranda, yarım sekizgen kapalı çıkmalar ile özelleştirilmiş, giriş aksları ise çift kollu merdivenle ulaşılan veranda ya da teraslar, alınlık, sütun dizisi ve balkonlarla belirginleştirilmiştir. Bu düzenleme Edwards örneğinde yapı bütününde gözlenen, lineer bir biçimlenme gösterirken, Belhomme, Aliberti/Bornova ve Hanson örneklerinde yapı orta aksında yer almakta, üçgen alınlıkla sonlanmaktadır.

Kitlesel düzen içinde etkili olan ve görsel etkisinin yanı sıra, köşkün içinde yer aldığı araziye hakim, gözetleme imkanını sunan kule elemanının izlendiği konutların tümü (R. Whittall, Forbes, Rees Evleri) İngiliz ailelere ait ve diğer örneklerle kıyasla büyük ölçekli yapılardır. Ortaçağ şatolarının karakteristik özelliği olan feodal görünümü çağrıştıran kule elemanı, konumlandığı yapıların ölçeği ve kullanıcı ailenin statüsü göz önüne alındığında, yabancı bir ülkedeki güçlü azınlığın gücünü, hegemonyayı, hakimiyeti temsil eden bir prestij unsuru olarak tanımlanabilir. Bir diğer deyişle Levanten köşklerine görsel anlamda ayrıcalık, belirleyicilik ve ihtişam kazandıran kule elemanı, derebey şatolarındaki gücü, egemenliği, hatta toplumsal hakimiyeti ve baskıyı ifade eden kuleler ile eşleştirilebilir.

İncelenen Levanten konutlarının cephe kurgusunda, Viktoryan konut mimarisinde sıkça rastlanan, yarım sekizgen formu ile prestij mekanlarını cephe bütününde vurgulayan ve kapalı çıkma olarak nitelendirilebileceğimiz kitleler dikkat çekicidir. Bu elemanları yerel çıkma elemanından ayıran özellikler, giriş/zemin kat kullanımı dahilinde yer almaları, zemine oturmaları ve büyük bir kısmının birinci kat kullanımında teras haline dönüşmesidir. Wilkinson konutunda yer alan çıkma elemanı ise, dörtgen formu ve biçimlenişi ile yerel, mekansal açılımı ve zemin katta konumlanışı ile batılı ifade sergileyen farklı bir biçimlenişe sahiptir.

Varlıklı Levanten ailelerin konutlarındaki cephe düzenlemelerinde hakim olan bir diğer unsur; cephenin yatay etkisini güçlendiren, banliyö yaşantısı ve ılıman iklim gereği iç mekanın dışa açılımını sağlayan veranda, teras ve balkonlardır. Bazı ya-

Aliberti Konutu, Bornova

Pandispanya Konutu

pılarda sütun dizileri ile çevrelendiği gözlenen verandalar, yer aldığı cepheyi farklılaştırmakta, gösterişli hale dönüştürmekte ve yapıya Koloniyel bir etki yüklemektedir.

Kitle kurgusu içinde yükselerek görsel etki sağlayan bir diğer unsur, üçgen alınlıklardır. Yoğunlukla orta ölçekli örneklerde, giriş aksını tanımladığı gözlenen bu düzenleme, biçimleniş ve ifade olarak farklılıklar göstermektedir. Söz konusu elemanları yüzeysel ve çizgisel ahşap düzenleme olarak iki ana grupta toplamak mümkündür. Yüzeysel bir ifade veren ve klasik mimarinin üçgen alınlık tanımlaması ile örtüşen örnekler sütun dizisi ve/veya plasterler ile vurgulanmış, yada kitle yüzeyi da-

hilinde oluşturulmuş ancak geri çekilmiş giriş mekanı ile vurgulanmıştır. Bornova'da Pandispanian ve Tristramp konutları, Buca'da Gavrilı ve Russo Konutları'nda izlenen üçgen alınlıklar, çizgisel alınlıklar olarak tanımladığımız düzenlemelere örnek verilebilir.

Geniş araziler içinde konumlanmış Levanten konutlarının, dışa kapalı, ulaşılmaz, ayrıcalıklı ifadelerini sağlayan temel faktörlerden biri de içinde yer aldıkları arazi, peyzaj düzenlemeleri, arazi sınır elemanları ve gösterişli giriş kapılarıdır. Konutların bahçelerinde gözlenen temel elemanlar; havuzlar, bu havuzları süsleyen gösterişli fiskiyeler ve/veya heykeller, kameriye ve gazebolar, pik döküm aydınlatma elemanlarıdır. Söz konusu peyzaj düzenlemelerinde kullanılan mimari öğelerin yanı sıra çiçek tohumlarının ve ağaçların da büyük bir kısmı Avrupa'dan getirtilmiştir². Batılı adetler ve beğeniler gereği önem verilen bahçe düzenlemelerinin büyük bir kısmı, geniş arazilerdeki ifraz uygulamaları ve kamu kullanımına hizmet veren yapı arazilerindeki yeni yapılaşmalar nedeniyle yitirilmiş, hatta yok olmuştur. Buna rağmen, özgün arazi kullanımlarını ve peyzaj düzenlemelerine ilişkin tercihlerine, söz konusu Levanten topluluğun günümüz temsilcileri ve döneme tanıklık etmiş kişilerin sözel aktarımları üzerinden ulaşmak mümkündür³.

Bornova ve Buca Levanten konutlarının bahçe düzenlemelerinde kullanıcının ulusal kimliğinin belirleyici rolü dikkat çekicidir. Buca'da yer alan Baltazzi ve Aliberti⁴ konutlarındaki özgün düzenlemelerde olduğu gibi, İtalyan kullanıcılara ait arazilerin net geometrilerle bölünmüş olduğu, havuz, kameriye, heykel gibi elemanların aksiyel düzenlemeler üzerine oturtulduğu saptanmaktadır. İtalyan bahçelerinde gözlenen bir diğer özellik,

yoğunlukla dut ağacı sıraları, bazı bölümlerde ise bodur bitkilerle tanımlanmış yürüyüş aksları, promenatlardır. Doğaya ve kırsal alanlara düşkün tutumları ile tanınan İngiliz topluluğun bahçelerinde ise, arazi içinde ormansal bir hava yaratan, belli geometrilere oturmayan bir anlayışla kurgulanmış koruluk ve ağaç dizileri ön plandadır.

Konutların geniş arazilerini çevreleyen sınır elemanları, yapının fiziksel çevrenin dış dünyadan algısını ve yerel toplumun Levantenlere bakışını belirleyen unsurlardır. Arazileri çevreleyen yüksek taş duvarlar, gizemli, ulaşılmaz bir etki yaratmanın yanı sıra mahremiyet olgusunu da sağlamakta, dövme demir çubuklarla oluşturulan şeffaf düzenlemeler ise yapının algısını mümkün kılmakla birlikte, ulaşılmaz etkiyi sürdürmektedir. Şeffaf elemanların gözlemlendiği sınırların hakim aks cepesinde yer alması, yapıların prestij cepheleri ile yöneldiği akslar üzerinden dış dünya/toplum üzerinde görkemli, ayrıcalıklı, güçlü etki yaratma istemini ifade etmektedir.

Yukarıda temel mimari özellikleri tanımlanılmaya çalışılan, varlıklı Levanten grupların Bornova ve Buca konutları, ortaya koydukları mimari yapılanma ile temsil ettikleri batılı sermaye, güç, kültür ile dikkat çekmektedir. Gerek iç mekan, gerekse cephe düzenlemelerinde, detaylardaki farklılıklara rağmen gözlenen ortak motif ve biçimlenişlerin, kullanıcıların ait olduğu batılı kültürün benimsediği geleneksel ve popüler üslup, beğeni ve mimari tercihten kaynaklandığını söylemek mümkündür.

Kullanıcıların kültür, yaşam biçimi ve sosyal statü açısından benzer karakterler taşıması ve aynı topluluğun bireyleri olmalarının yanı sıra konutların aynı coğrafyada eşzamanlı inşası ve benzer yaklaşıma sahip tasarımcı, ustalar tarafından oluşturul-

Russo Konutu, Buca

Tristramp Konutu, Bornova

masına neden olması nedeniyle, süsleme ve cephe kurgusundaki benzerliklerin usta ve/veya tasarımcının tercihi ve yönlendirmesi sonucu oluştuğunu olduğu düşünülmektedir.

Bornova ve Buca yerleşimlerindeki Levanten yaşam alanlarında, söz konusu topluluğun geniş araziler içindeki tekil duruş, özerk alan yaratma, yerleşim bütünündeki ana kullanımları belirleme yaklaşımları göze çarpmakta, ayrıca yerelden farklılaşan kitle ve mekan kurguları, gösterişli cephe düzenlemeleri, etkileyici iç mekanları ile ait oldukları kültür ve anlayışı temsil ettikleri gözlenmektedir. Bu bağlamda, siyasi, ekonomik ve toplumsal güce sahip Levanten grupların konut yapılanmaları üzerinden iktidar vurgusunu, sermayeyi, gücü, çağdaşlığı, ayrıcalıklı konumlarını, bu topraklardaki varlıklarının sürekliliğini, özerk alanları dahilinde gizemli, dışa kapalı, ulaşılmaz duruşlarını ifade ettiklerini söylemek mümkündür. Ele alınan topluluğun mimari yapılanmaları, sahip oldukları kültürel değer ve temsil ettikleri kavramların yanı sıra, dönemin çağdaş teknik ve malzemelerinin İzmir'e gelişinde öncü/model olmaları ile de önemli ve değerlidir. Tüm bu unsurlar, söz konusu yapıların ve/veya yapı grubunun mekansal kimliğini belirleyen, ait oldukları dönem, söylem ve kültüre ait ipuçları veren, sahip oldukları değerler nedeniyle kültürel miras olarak algılanmalarını ve korunmalarını gerektiren unsurlardır.

Değişen yaşam tarzı, mekan kullanımı, ihtiyaçlar çerçevesinde, kültürel varlıkların çağdaş kullanımına dahil edilmesi, bu yapıların sürekliliğinin sağlanabilmesi için kaçınılmazdır. Ancak önemli olan nokta, bu dönüşümlerin yapının mimari kimliği dahilinde gerçekleşmesi, oluştuğu koşulları temsil eden değerlerin korunmasıdır. Bu noktada yapıların detaylı analizi, sahip olduğu sosyal, işlevsel ve fiziksel değerlerin bütüncül algısı ve bu değerlerin önceliklerinin belirlenmesi gereklidir. Kültürel varlıkların sahip oldukları değerlerin toplum gelişimi için gerekli ihtiyaçlarla ilişkilendirilerek dönüşümünün sağlanması, mekansal kimliğin günümüze ve geleceğe aktarılabilir bir yaklaşımla korunması, kültürel çeşitliliğin sürdürülerek toplumsal gelişimin sağlanması için gerekli ve zorunludur. Bu nedenle incelenen yapıların bütüncül algısı, farklı tarihsel kesitlerin toplumsal yapıları hakkında bilgi vermesi ve geleceğe yönelik kurgularda geçmiş tecrübeleri yansıtarak yol göstermesi anlamında önemli ve vazgeçilmezdir. □

Edwards Konutu, Bornova

Belhomme Konutu, Bornova

Dipnotlar:

- 1- Kent merkezi Levanten yaşam alanları için detaylı bilgi için bkz; Akyüz;1993, Atay; 1998, K.A.A.M.; 2001
- 2- Beyru,1992, s.165
- 3- A. Giraud, B. Giraud, D.W. Aliberti, M. Pagy, U. Uzun, H. C. Encer, H. Budak, W. Buttigieg, M. Kavala, N. Türker ve diğer yerel halk ile 2001-2003 sürecinde yapılan kişisel görüşmeler, gerek konutlar, gerekse arazilerin özgün durumlarına ilişkin bilgilere ulaşılmasını mümkün kılmıştır.
- 4- Varlığını sürdürememiş olan Aliberti konutunun içinde konumlandığı arazi, günümüzde DEÜ Dokuz Çeşmeler Kampus Alanı'nın bir parçası olarak kullanılmaktadır.

Kaynaklar:

- Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü (1997). 19. Yüzyıl İzmir Fotoğrafları, İstanbul: Vehbi Koç Vakfı
- Akyüz, E (1993). Traditional Housing Architecture in İzmir, Yayınlanmamış Doktora Tezi, DEÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir
- Atay, Ç (1998). Osmanlı'dan Cumhuriyet'e İzmir Planları, İzmir: Yaşar Eğitim ve Kültür Vakfı Yayınları
- Beyru, R (2000). 19. Yüzyılda İzmir'de Yaşam, İstanbul: Literatür Yayınları
- Birol Akkurt, H (2004). 19. Yüzyıl Batılılaşma Kesitinde Bornova ve Buca Levanten Köşkleri Mekansal Kimliğinin İrdelenmesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, DEÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir
- Calcas, E (1983). Gateways to the Past, Houses and Gardens of Old Bornova, İzmir: Bilgehan Basımevi
- Erpi, F (1985). Buca'da Konut Mimarisi (1983-1934), Yayınlanmamış Doktora Tezi, DEÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir
- K.A.A.M. (2001). Smyrna / Metropolis of the Asia Minor Greeks, Asimos: Ephesus Publishing

Gaye BİROL, Ar. Gör. Dr.

Balıkesir Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü

1
Gaye BİROL Arşivi'nden

Milli Kuvvetler Caddesi

Bir Batı Anadolu Kasabasının

Modern Bir Kente Dönüşümünün Hikayesi:

1940-1960 Yılları Arasında Balıkesir'de İmar Etkinliklerine Genel Bir Bakış*

Cumhuriyetin ilanını izleyen yıllar, öncelikle yeni başkent Ankara olmak üzere ülkemizin tüm kentlerinin yoğun biçimde imar etkinliklerine sahne olduğu bir dönemdir. Bu dönemde Ankara'nın hızla çağdaş ve modern bir kente dönüştürülmesi gerekmiştir. Bunun için, bu dönemde başkentte çok sayıda kamu yapısı inşa edilmiş, yeni yol ve bulvarlar açılmış, sosyal yaşam mekanları kurgulanmış ve toplu konut uygulamaları gerçekleştirilmiştir. Bu tür yenilikler başkent Ankara ile sınırlı kalmamış, Alsac'ın da belirttiği gibi (Alsac, 1973, s.12-25), Cumhuriyet döneminin mimarlık alanında getirdiği önemli bir yenilik olarak mimarlık düşüncesi tüm Anadolu kentlerine yayılmıştır. Bu kentlerde de yeni yapılar inşa edilmiş, kentlerin imar planları hazırlanmış, yeni karayolları ve demiryolları, su, elektrik ve kanalizasyon şebekeleri, köprüler yapılmıştır. Cumhuriyet döneminde Anadolu kentlerinde planlı imar etkinliklerinin gerçekleştirilmesi, gelişmekte olan Türkiye'nin hem kentsel hem de toplumsal açıdan hızla çağdaş ve batılı bir ülkeye dönüştürülmesi ve modernleştirilmesi çabalarının sonucudur.

Balıkesir, bu planlı imar etkinliklerine ve kentsel modernleşme çalışmalarına sahne olmuş Batı Anadolu kentlerinden biridir. Ülkenin diğer kentlerinde Cumhuriyetin ilk yıllarında başlayan kentsel ve toplumsal gelişmeler Balıkesir'de 1940'lı yıllarda yoğunluk kazanmıştır ve bu yoğunluk 1960'lı yıllara kadar devam etmiştir. Bu nedenle bu çalışmada, 1940-1960 yılları arasındaki dönemde Balıkesir'de gerçekleşen imar etkinlikleri incelenmiştir.

Cumhuriyet Öncesi Dönemde Bir Anadolu Kasabası Olarak Balıkesir

Cumhuriyet öncesi dönemde, özellikle 17. ve 18. yüzyıllarda Balıkesir, önemli bir üretim ve ticaret kentidir (Su, 1937; Eren, 1993; Egli, 1938). Kentte bulunan demiryolu, kentin ticari yönden gelişimine önemli katkı sağlamıştır. Ancak, Cerasi'nin de belirttiği gibi, 18. yüzyıl sonları ve 19. yüzyılda farklılaşan ekonomik yapı, Osmanlı İmparatorluğunda zaten büyük ve önemli olan kentlerin daha da gelişmesine, küçük Anadolu kentlerinin ise durgunlaşmasına ve yaklaşık iki asır boyunca çok az gelişmesine yol açmıştır (Cerasi, 2001). Bu durumda, 19. yüzyılda Bursa ve Edirne gibi hem idari hem de ticari önemi olan kentler daha da gelişmişlerdir. Balıkesir gibi daha küçük taşra yerleşmelerinin gelişmeye ve yoğun imar etkinliklerine sahne olmaya başladığı dönem daha çok Cumhuriyetin ilanını izleyen yıllardır.

Yapılan araştırmalarda, Balıkesir'in Cumhuriyet öncesi dönemdeki kentsel yapısına ilişkin ayrıntılı bilgi içeren bir çalışmanın bulunmadığı görülmüştür. İbn-i Batuta'nın seyahatnamesinde, küçük bir kent görünümünde olan Balıkesir'in oldukça sınırlı bir alanda kurulmuş olduğundan ve büyük bir çarşısının varlığından söz edilmektedir.

Balıkesir'de ilk imar etkinlikleri 1863 yılında başlamıştır¹. Bu dönemde dar sokaklar genişletilmiş, yeni caddeler açılmış, çıkmaz sokaklar iyileştirilmiş ve bütün bunlar yapılırken çok sayıda gayrimenkul istimlak edilmiştir. 1916 yılında bugün kentin en işlek ve ticari aktiviteler açısından yoğun caddesi olan Milli

Kuvvetler Caddesi açılmıştır (Resim 1). Bu cadde, açıldığı dönemde merkezdeki eski belediye binasını gar binasına bağlayan aksı oluşturması nedeniyle İstasyon Caddesi olarak anılmaktadır. Caddenin açılması sırasında çok sayıda konut istimlak edilmiştir. Bu açıdan bakıldığında, Balıkesir’de kentsel yenilenme çalışmalarının Cumhuriyet öncesi dönemde, 20. yüzyılın ilk yıllarında başlamış olduğu görülmektedir (Tanyeli, 1998a, s.64-67). Buna karşın Balıkesir, Cumhuriyet öncesi dönemde kentleşme açısından oldukça geri kalmış bir kasaba görünümündedir (Resim 2). Bu nedenle Cumhuriyetin ilanını izleyen yıllarda Balıkesir’in planlı bir şekilde "kentileştirilmesinin" gerekliliği ortadadır².

Modern Bir Cumhuriyet Kentine Doğru

Balıkesir, eskinin yok edilmesi ve yerine yeninin konulmasında gösterdiği hız ve kararlılık bakımından Cumhuriyet dönemindeki kentsel ve toplumsal yenilenmeyi oldukça kolay kabul etmiş gibi görünmektedir. Balıkesir’deki Cumhuriyet Dönemi öncesi yapılara, diğer kentsel imgelere ve kentsel yaşama ilişkin belgelerin azlığı, bu savı desteklemektedir. Bu çalışmada yer alan bilgilerin büyük bir bölümü Türkdili isimli yerel gazetenin 1940-1960 yılları arasındaki baskılarının incelenmesi sonucu elde edilmiştir.

1940-1960 yılları arasında Balıkesir’deki imar etkinliklerini incelerken, öncelikle 1944 yılında yürürlüğe giren Egli Planı’na (Resim 3) değinmek gerekir. Egli planında genel olarak modernist anlayış çerçevesinde düzenli yapı adalarının oluşturulmasına çalışıldığı dikkati çeker. Plan açıklama raporunda, kentsel gelişimin kuzey ve doğu yönlerinde olması gerektiği vurgulanmış, kentin özellikle demiryolu güzergahı üzerinde bulunması nedeniyle gelişime uygun bir bölgede bulunduğu belirtilmiştir. Raporda ayrıca, dar ve eğri sokakların genişletilmesi, kuzey ve doğu yönlerinde gelişim akslarının oluşturulması ve meydan olma potansiyeli taşıyan açık alanlarda yapı cephelerinin bir meydan duvarı oluşturacak şekilde birleştirilmesi önerilmiştir. Egli Planı, kentteki eski yerleşim alanlarına kapsamlı bir müdahalede bulunmayan ve yeni yerleşim alanlarını kent merkezinin dışında öneren bir yaklaşımdır. Bununla beraber, plan incelendiğinde eski yerleşim alanları ile yeni yerleşim alanları arasında mekansal sürekliliğin sağlanmasına çalışılmış olduğu gözlenmektedir. Ancak kentte bu planın uygulandığı dönem oldukça kısa sürmüştür. Plan üzerinde belediyenin yeni kararları ile bazı değişiklikler yapılmış³, 1955 yılında ise bu plan tamamen yürürlükten kaldırılmıştır.

Balıkesir’in Cumhuriyet dönemindeki kentsel gelişmeleri incelendiğinde, Bilgin’in de belirttiği⁴ kentsel ve toplumsal modernleşmeye ilişkin başlıca üç göstergenin Balıkesir’de de bulunduğu görülmektedir. Yeni kamu yapılarının, yeni yolların ve planlı toplu konut mahallelerinin yapılması şeklinde özetlenebilecek bu üç gösterge aşağıda Balıkesir kenti özelinde incelenmiştir.

Yeni Kamusal Alanlar ve Kamu Yapıları

Tanyeli’nin de değindiği gibi⁵, Cumhuriyet döneminde bir yandan kent mekanı yeni yapıların inşa edilmesi ve yeni caddeler-

Cumhuriyetin ilk yıllarında Balıkesir

Egli Planı (Kaynak: Balıkesir Belediyesi)

rin açılması ile çağdaş bir görünüm kazanmaktayken, diğer yandan da toplumsal yaşantı modern toplumun bireylerinin bir araya gelebileceği mekanlar aracılığıyla hızla modernleşmektedir. Balıkesir’de 1930’lu yılların ikinci yarısında Cumhuriyet döneminin kentsel donatı elemanları olan istasyon/demiryolu, park, halkevi yapıları gibi modern kamusal yaşamın gerektirdiği yeni kamusal mekanların oluşturulması, kentsel ve toplumsal modernleşmenin göstergesi olmuşlardır. Kentte 1934 yılında açılan Atatürk Parkı, kadın ve erkeklerin bir araya gelebilecekleri ilk rekreasyon alanlarından biridir (Resim 4). Kentlilerin bir araya geleceği ve sosyal etkinliklerde bulunacağı diğer kentsel bileşen, 24 Şubat 1933 günü açılan Halkevi’dir. Bu dönemde Halkevinde tiyatrolar (temsil ve müsamere), operetler, sanat ve halkı bütünleştirmeye yönelik konferanslar, İngilizce kursları, resim sergileri, klasik batı müziği konserleri, danslı-yemekli top-

4

Atatürk Parkı

5

Hükümet Binası

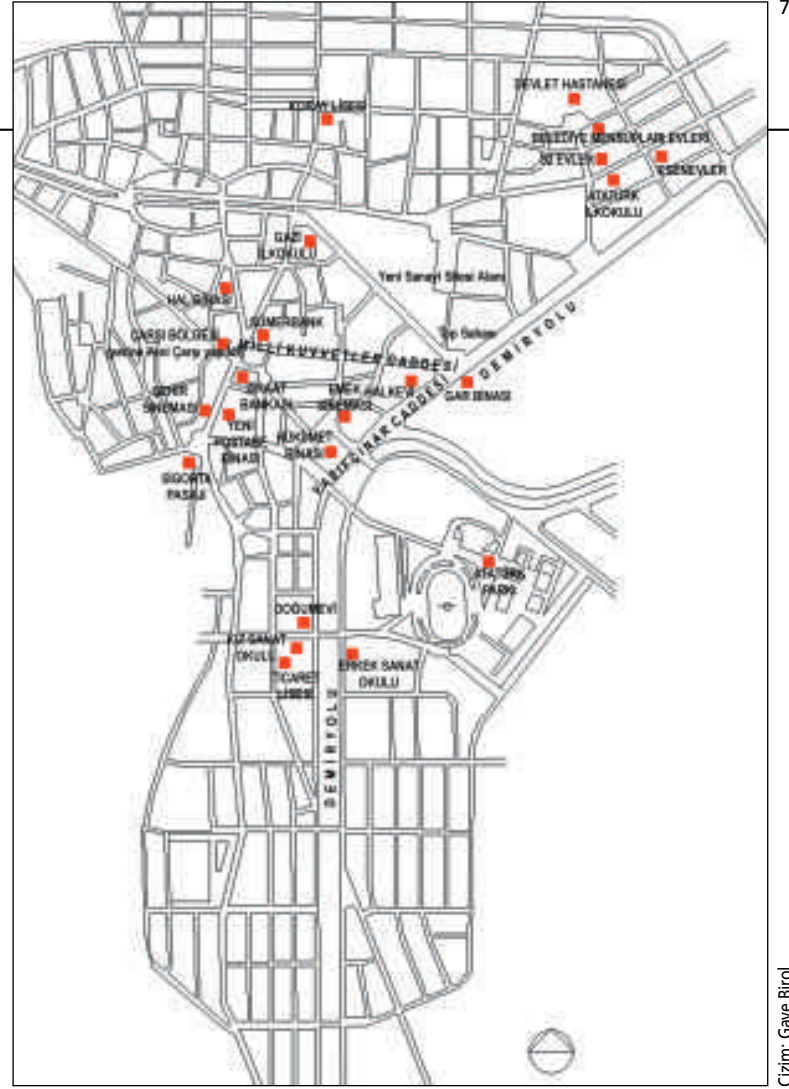
6

Bugün yoğun bir araç yoluna dönüşmüş olan Vasıf Çınar Caddesi

lantılar, maskeli (kostümlü) balolar, Cumhuriyet baloları, 19 Mayıs baloları, 23 Nisan çocuk baloları, dans dersleri gibi pek çok sosyal etkinlik gerçekleştirilmektedir. Atatürk Parkı içinde yer alan Atatürk Park Gazinosunda ise açık havada gerçekleştirilen danslı-yemekli toplantılar (gardenparti), balolar ve konserler verilmektedir. Ayrıca, yazlık sinemalarda tiyatro oyunları ve sinema filmleri gösterilmektedir. Park ve Halkevi, birçok Anadolu kentinde olduğu gibi Balıkesir'de de geleneksel yaşamın yerini modern yaşama bırakmakta olduğunun belirtisi olmuşlardır.

Bu yıllarda inşa edilmiş olan kamu yapıları arasında, Hükümet Binası (Resim 5) büyük bir önem taşır. Bu yapı, hem temsilcisi olduğu düşünsel altyapı, hem de cephe biçimlenmesi açısından dönemin ülke genelindeki ideolojik ve mimari eğilimleriyle ko-

Vasıf Çınar Caddesi'nde ve kentin diğer bölgelerinde bu dönemde yapılmış binaların konumları (Egri Planı'nın yeniden çizimi üzerinde işlenmiştir.)

şut karakteristikleri barındırır. Hükümet binası, bir yandan modernleşmekte olan Balıkesir'de kentlilerin değişen gereksinimlerine yanıt verirken, bir yandan da eski kentin sınırında yer alan konumu ve lineer biçimiyle hem eski kent-yeni kent ayrımını tarifleyen bir sınır, hem de yeni bir kentsel referans noktası niteliğindedir⁶. Hükümet binası ayrıca, geleneksel kent dokusu ile mekansal ilişki kurmayan kapalı, simetrik, durağan ve anıtsal kitlesiyle kullanıcılarına devletin ve yönetimin gücünü ve üstünlüğünü hatırlatmaktadır.

Hükümet Binasının bu bölgede inşa edilmesi, önceleri kent merkezinde bulunan yönetim merkezinin bu bölgeye doğru kaymasına yol açmıştır. Bu yapının konumlandığı bölge olan Vasıfçınar Caddesi (Resim 6), o günlerde kentin en geniş caddelelerinden biridir. Bu dönemde cadde üzerinde önü bahçeli az katlı konut yapıları, açık hava sinemaları, gazinolar, gezinti yerleri bulunmaktadır. Cadde üzerinde birbirlerine oldukça yakın konumlanmış olan Hükümet Binası, Atatürk Parkı, Halkevi, Gar Binası, Ali Hikmet Paşa stadyumu (eski top sahası), yazlık sinemalar, aynı aksın devamında 1940'lı yıllarda inşa edilen Erkek ve Kız Sanat Okulları, Doğumevi Binası gibi kentsel donatılar, kentin geleneksel merkezinin uzantısında sosyal, kültürel ve rekreatif amaçlı yeni bir altmerkezin, yeni bir kentsel aksın oluşumunun da habercisidir (Biol, 2003a, s.475-480) (Resim 7). Özellikle Atatürk Parkının, eski kentin göreceli sınırını oluşturan demiryolunun arkasında konumlanması, planlı kentteki ge-

leneksel kent mekanı-modern kent mekanı farklılaşmasına uygun ortamı hazırlamıştır.

Bu dönemde kentte inşa edilmiş olan hastane ve okul yapıları da Balıkesir'in kentsel gelişimine katkısı bulunmuş önemli yapılarıdır. Devlet Hastanesi (Resim 8), Gazi İlkokulu (Resim 9), Necatibey Eğitim Enstitüsü, Kız ve Erkek Sanat Okulları, Ticaret Lisesi, daha sonraları yapılan Koray Lisesi ve Atatürk İlkokulu, 1940-1955 yılları arasında inşa edilmişlerdir. Bu yapılar, Cumhuriyet döneminde toplumun yeni gereksinimlerine cevap verebilecek sosyal ve kentsel donatılardır. Özellikle yeni eğitim yapıları, modern toplumun tüm üyelerinin kısa zamanda eğitilmiş bireyler olabilmeleri için gereklidir. Hükümet Binası, Devlet Hastanesi, ve yukarıda sayılan eğitim yapılarının inşası modernleşmekte olan bir kent için son derece gerekli ve önemli olduğundan, öncelik bu yapılara verilmiş ve kısa zamanda tamamlanmışlardır. Bu yapıların tümünde biçimlenme anlayışının dönemin ülke genelindeki mimari yaklaşımlarıyla tamamen örtüştüğü görülmektedir.

Bu yıllar arasında inşa edilen sinema yapıları, modern toplumun oluşumunu sağlayacak diğer kamusal yapılardır⁷. Bunlardan özellikle Salih Tozan Sineması (Resim 10), daha 10-15 yıl öncesine kadar bir Anadolu kasabası olan Balıkesir'de 1930'lu yıllarda ulaşılmış olan dikkate değer bir toplumsal modernleşmenin işaretidir. Balıkesir'in 1940 ve 50'li yıllarına tanık olan kentliler için bu sinema, önemli bir sosyal etkinlik merkezi olmuştur.

Bu dönemde kentin Cumhuriyet öncesi dönemdeki merkezi eski önemini kaybetmiş durumdadır. Ancak buradaki geleneksel ticaret bölgesi, kentin ticari yaşamı üzerindeki etkinliğini sürdürmektedir. Bu dönemde bölgede tarihsel ve mekansal sürekliliği zedeleyecek birçok girişim yapılmış, 1940 ve 1950'li yıllarda Cumhuriyet öncesindeki döneme ait han yapıları (Abahane Hanı, Zarbalı Hanı, Pamuk Hanı, Ali Şuuri Hanı) yıkılarak yerlerine Meyve Sebze Hali ve banka binaları (Resim 11 ve 12) inşa edilmiştir. Diğer yandan, 1950 yılında çıkan bir yangın, 1-2 katlı ahşap dükkanlardan oluşan geleneksel ticaret mekanlarının tamamen ortadan kalkmasına yol açmış ve yangını izleyen yıllarda bu bölgede "Yeni Çarşı" adı verilen iki katlı bir modern çarşı kompleksi (Resim 13) inşa edilmiştir (Biol, 2003).

Kentte demiryolunun varlığı, kentin geleneksel çekirdeğinin dışına doğru ilk yayılmanın gar binasına ve Vasıfçınar Caddesine doğru olmasına yol açmıştır. Milli Kuvvetler (ya da İstasyon) Caddesi, kentin geleneksel merkezinin uzantısında, iki yanında diğer kentlerden ya da ülke dışından gelen malların satıldığı mağazaların (Resim 14), banka ve otel binalarının bulunduğu bir diğer kentsel aksa dönüşmüştür. Bu cadde, dönemin kentte modernleşme sürecinin başlangıcı olduğunu göstermesi bakımından özel bir öneme sahiptir (Biol; Çetin, 2003b, s.309-316).

Halkevinin kapatılmasını izleyen 1950'li yıllarda, kentte yeni bir "sosyal merkez" oluşturma girişimi başlatılmıştır. Bunun için, eski Hükümet Konağı yıkılarak yerine içinde dükkanlar, sinema ve toplantı salonları, kafeteryalar gibi birimlerin buluna-

Devlet Hastanesi

8

Fotoğraf: Gaye Birol

Gazi İlkokulu

9

Fotoğraf: Gaye Birol

Salih Tozan Sineması

10

Gaye Birol Arşivi'nden

Ziraat Bankası

11

Fotoğraf: Gaye Birol

12

Fotoğraf: Gaye Birol

Sümerbank

13

Fotoğraf: Gaye Birol

Yeni Çarşı

14

1940-60 arasındaki dönemde gazetelerde yayınlanan reklamlardan örnekler

15

Fotoğraf: Gaye Birol

Sigorta Pasajı

çağı bir belediye kompleksinin (Resim 15) yapılmasına karar verilmiştir⁸. Bu yapı da dönemin ülke genelindeki mimari eğilimlerini yansıtmaları açısından önemlidir. Erken Cumhuriyetin simetrik, ağırbaşlı ve anıtsal biçimlenme anlayışının yerini 1950'lerde etkin olmaya başlayan daha yalın, asimetrik ve dışa daha fazla açılan bir biçimlenme yaklaşımı almıştır. Bu yapının inşaatı 1960'larda tamamlanabilmiştir.

Yeni Yollar

Bilgin'in belirttiği gibi, insanların, ulaşım araçlarının, pis ve temiz suyun, elektriğin, haber ve bilginin düzenli ve kesintisiz dolaşımını sağlayacak bir sirkülasyon şebekesi oluşturmak üzere yeni yolların yapılması, bir kentin modernleşmekte olduğunun bir diğer göstergesidir. 1940-1960 yılları arasında Balıkesir'de gerçekleştirilen bu doğrultudaki çalışmalar, kentin modernleşmesi yönünde önemli bir gelişme sağlamıştır. Bu dönemde kenti diğer illere bağlayan karayolları yapılmış; kentin en işlek caddeleri olan Vasıfçınar, Milli Kuvvetler ve Anafartalar Caddeleri genişletilmiş ve asfaltlanmış, kent içinde ve dışındaki yollar üzerinde çok sayıda köprü, ayrıca içme suyu ve kanalizasyon şebekeleri yapılmıştır. 1941 yılında hizmete açılan yeni Postane Binası, kentin ülke ve dünya ile iletişimini sağlayacak önemli bir kentsel donatıdır.

Bir kentin önemli ticaret yolları üzerinde bulunması, geçmişten bu yana o kentin ticari ve ekonomik gelişmesini arttıran bir unsur olagelmıştır. Özellikle endüstrileşmekte olan ülkelerde, demiryolu güzergahı üzerinde yer alan kentler, yeni kurulacak fabrika ve imalathaneler için en uygun yerler olarak seçilmişler, bu fabrikalar da bulundukları kentlerin gelişmelerine önemli katkılarda bulunmuşlardır. Bu durum Cumhuriyet döneminde kurulan fabrikaların yer seçimlerinde de kendini gösterir. 1950'li yıllarda kurulması düşünülen Pamuklu Dokuma ve Çimento fabrikaları için Balıkesir'in seçilmesinin temel nedeni, kentten çevre kentlere ulaşımın kolay olması ve kentin demiryolu güzergahı üzerinde yer almasıdır. Bu fabrikaların yapımı için verilen kararları izleyen yıllarda kentteki banka binalarının sayısının hızla artışı ise, bu dönemde kente yapılan yatırımların kentin ekonomik gelişimine de önemli bir katkıda bulunduğunu göstermektedir.

İlk Toplu Konut Uygulamaları

Cumhuriyet kentlerindeki yenilenme ve dönüşümün önemli işaretlerinden biri de yine Bilgin'in belirttiği gibi toplu konutların inşa edilmesidir. Bu dönemde kentlerde bir yandan yeni sosyal yaşam mekanları kurgulanırken, diğer yandan da içinde çekirdek ailenin yaşayabileceği konutlar ve o güne dek süregelen yaşam ve barınma kültürünü tamamen değiştiren yeni bir konut kültürü oluşmaktadır. Tanyeli'nin de belirttiği⁹, modern toplumun bireylerinin içinde barınacağı konutun da modern olması, bireylerin geçmişe ve geleneksel konuta ait yaşam biçimleri ve alışkanlıklarından hızlı bir şekilde arınması gereklidir. Balıkesir'de 1950'lerde etkin olmaya başlayan çağdaş toplu konut üretimi girişimleri, modern bir toplum oluşturma vizyonunun vazgeçilmez parçalarından biri olarak önem taşımaktadır¹⁰. Kentteki ilk toplu konut inşaatı, yapımı 1954 yılında tamam-

lanmış olan 52 Evler'dir (Resim 16). 52 Evler'in yapımını izleyen yıllarda çevrede inşa edilen Esenevler ve Belediye Mensupları Evleri, modernleşmekte olan Balıkesir'de hem konut gelişim alanlarını, hem de çekirdek ailenin kullanacağı iki katlı ve bahçeli toplu konut tipolojisini belirleyen önemli girişimlerdir. 1950'li yıllarda inşa edilmiş olan iki katlı ve bahçeli toplu konutların yerlerinde bugün yine konut olarak kullanılmakta olan 6-7 katlı apartmanlar yükselmektedir.

Sonuç ve Değerlendirme

1940-1960 yılları arasında Balıkesir'de kapsamlı bir kentsel modernleşme girişi gerçekleşmiştir. Ulaşılabilen belgelerden anlaşılmaktadır ki, bu 20 yıllık dönem, Cumhuriyet öncesi dönemde bir Anadolu kasabası görünümünde olan Balıkesir'in modern bir Türkiye kentine dönüştürüldüğü dönemdir. Hem kentin görüntüsünü hem de kentlinin yaşam biçimini bu dönemdeki kadar fazla ve hızlı dönüştürebilen bir dönem bir daha yaşanmamıştır. Buna benzer bir kentsel dönüşüm gerçekleştirmek bir yana, o günlerde başlatılan girişimlerin sürekliliği bile çeşitli nedenlerle sağlanamamıştır. 2000'li yıllara gelindiğinde Balıkesir, çözülmesi oldukça zor görünen kentsel sorunlarla karşı karşıya gelmiş durumdadır. 1940-1960 yılları arasındaki dönemde yapılmış ve kente ait yeni referans noktaları olabilecek kamu binalarının bazıları ortadan kaldırılmış, günümüzde hala kullanılmakta olanları da artan gereksinimleri karşılayamaz duruma gelmişler, yoğun ve plansız yapılaşma içerisinde kaybolmuşlardır.

Balıkesir'in ilk imar planı olan Egli Planı, 1963 yılında alınan bir kararla genel bir revizyona uğramıştır. 1965'te bu planın yetersiz kaldığı belirtilerek yeni bir plan yaptırılmasına karar verilmiştir. 1970 yılında yapılan yeni plan, 1974 yılında revize edilmiştir. Son olarak 1980 yılının ortalarında bu planın artan ihtiyaçları karşılayamaz duruma geldiği belirtilmiş ve yeni bir Nazım İmar Planı yaptırılması için hazırlıklara başlanmıştır. Kentin bugün yürürlükte olan İmar Planı, 1986 yılında onaylanmış olan plandır. Ancak, bu plan üzerinde de pek çok değişikliğin yapılmış olduğu bilinmektedir.

Erken Cumhuriyet döneminde oluşturulmaya çalışılan Vasıfçınar ve Milli Kuvvetler Caddeleri gibi kentsel akslar da çeşitli plan müdahaleleri sonucunda o dönemdeki önemlerini yitirmişlerdir. Özellikle Vasıfçınar Caddesi, Cumhuriyet döneminde eski kent ile yeni kentin arakesitini oluşturacak ve bu ikisini birbiriyle bütünleştirerek günümüze aktarılmasını sağlayacak bir kentsel arayüz olarak önemli bir görevi üstlenmiştir. Ancak bu aks, 1950'lerde Erken Cumhuriyetin kentsel ve toplumsal ideallerinden kopuş ile birlikte ve caddenin zaman içerisinde İstanbul'u İzmir'e bağlayan yoğun bir araç yoluna dönüşmesinin de etkisiyle, bugün eski ile yeniye kaynaştıracak bir mekan olmak yerine bölen bir çizgiye dönüşmüştür. Kentte yaşanan sosyo-ekonomik değişimler, nüfus artışı, konut açığı, otomobil sayısındaki artış gibi yoğun kentsel baskılar altındaki Balıkesir, bir yandan kent merkezinin yayılamamış olması ve neredeyse 20. yüzyıl başlarındaki sınırlarında sıkışıp kalması, diğer yandan da hem Cumhuriyet öncesi dönemdeki kent merkezinin,

52 Evler

Fotoğraf: Gaye Birol

hem de Cumhuriyet döneminde oluşturulan kent mekanlarının önem ve değerlerini yitirmeleri sonucunda çağdaş bir mekansal düzene kavuşamamıştır. Kent içinde plansız, düzensiz ve tamamen araç trafiğine hizmet eden sirkülasyon şebekesi ve yetersiz otoparklar kentin genelini etkisi altına almış durumdadır. Dönemin toplu konutları ise, spekülasyon kaygıları sonucunda yerlerini çok katlı apartmanlara terk etmişlerdir.

Bu çalışmada ele alınmış olan Cumhuriyet Dönemi yapılarının tamamı çok daha ayrıntılı bir biçimde incelenecek kadar önemlidir. Bu dönemde Balıkesir'de gerçekleşen kentsel ve toplumsal dönüşüm, aslında kentin tarihinde bir dönüm noktasını oluşturmaktadır ve bu dönüşümün daha sonraki nesillere aktarılması son derece gereklidir. Bu nedenle, bu çalışmanın bu konuda ileride yapılacak araştırmalara ışık tutması beklenmektedir.

Kent, birbirinin üzerine binmiş çok sayıda katmanın uyum içerisinde oluşturduğu mekansal ve sosyal bir bütündür. Balıkesir'de, kentin bugünkü durumunu oluşturan katmanların her birinin bir öncekini bozduğu, mekansal bütünlükten çok mekansal parçalanmaya ve kaosa yol açtığı, bu durumun da kentlilik bilinci ve sosyal yaşantıya katılım gibi temel kentsel değerleri zedelemekte olduğu görülmektedir. Bu bozulmayı giderebilmek üzere ortaya atılabilecek yeni önerilerin Cumhuriyet döneminin modernleşmekte olan Balıkesir'ini örnek alması bu olumsuzluklara çözüm olmasa bile katkıda bulunabilir. ■

* Bu çalışma, İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü Doktora Programında 1998 yılı güz ve bahar yarıyılarında Doç. Dr. Özen EYÜCE'nin yönetiminde hazırlanmış olan "Architectural Evolution in Balıkesir Between 1940 and 1960" ve "Milli Kuvvetler Street: In the Past and Today" adlı çalışmalardan geliştirilmiştir

Dipnotlar:

1- <http://www.balikesir-bld.gov.tr/tarihtebazi.htm>

2- 29.10.1943 tarihli Türkdili Gazetesinden: Bütün Türkiye'de olduğu gibi vilayetimizde de Cumhuriyet hususi idareyi tamamen yolsuzluk ve perişanlık içinde ele almıştı. Vilayetimizin 20 yılda başarılan işlerine toplu bir bakış: Vilayetimizde 106 okul binası yapılmış, vilayetin her tarafında yollar ve çeşitli eserler meydana konmuştur.

İdare-i Hususiyenin vilayetin imarına hizmet bakımından 20 yılda yaptığı başlıca işler; Merkezde Şehir (Salih Tozan) Sineması, Vali Konağı, Hükümet Binası, temelleri atılan yeni Memleket Hastanesi binası, (.....), İlyaslar Mezarlığının Atatürk Parkına dönüştürülmesi (çocuk bahçesi, tenis kortu ve yüzme havuzu ile Anadolu'nun en güzel parklarından biri).

3- 9.11.1944 tarihli Türkdili Gazetesinden: Belediye meclisi imar planı üzerinde bir tenkit etüdü yaptırılmasına karar verdi.

23.7.1947 tarihli Türkdili Gazetesinden: Belediye Başkanının demeci:

-Şehrin İmar Planı: Şehrin bünyesine uygun olmadığı için tatbikine imkan görülemeyen imar planının tadili hususunda da Bayındırlık Bakanlığı ile yapılan temalar sonucu bakanlığın imar işleri şubesiinden bir mütehassıs yakında gelerek etüdlere bulunacaktır. Yapılacak değişiklikte mevcut şehrin muhafazasını ve daha ziyade şehrin kenar kısmının imarını teşvik etmeyi düşünmekteyiz.

4- Bilgin, Türkiye'de Cumhuriyet döneminde görülen modern imar girişimlerinin; yeni kamu binaları, yeni yollar ve yeni konutlar olmak üzere üç aks doğrultusunda ortaya çıktığını belirtmektedir (Bilgin, 1998, s. 255-272). Bunlardan ilki, modern dünyanın yeni kamusal örgütlenmesinin gereksinimlerini karşılamak üzere yeni kamu binaları inşa etmektir. İkincisi, insanların, ulaşım araçlarının, pis ve temiz suyun, elektriğin, haber ve bilginin düzenli ve kesintisiz dolaşımını sağlayacak bir sirkülasyon şebekesi oluşturmak üzere yeni yolların yapılmasıdır. Sonuncusu ise, modern toplumda anonim kullanıcıya hitap edecek toplu konutların inşa edilmesidir.

5- Tanyeli, Cumhuriyet'in ilk yıllarında Türk modernleşmesinin bir "toplum projesi" olarak sunulmuş olduğunu belirtmektedir. Bu dönemin kentsel donatı elemanları olan istasyon/demiryolu, park ve halkevi binaları, Erken Cumhuriyet'in modernleşme, kamusal ve bireyi ulusun bir üyesi haline getirme idealleriyle bağlantılıdır (Tanyeli, 1998b, s.101-107). Tanyeli, Türk mimarlığının modernleşmesini direkt olarak etkileyen bu siyasal/ideolojik koşullandırmaların 1950'lere kadar devam ettiğini, 50'lerde biçim değiştirdiğini vurgular (Tanyeli, 1998c, s.235-254.).

6- Bina kullanıma açıldıktan sonra gerçekten de bir sınır haline gelmiştir; çünkü yapının girişi kentin geleneksel merkezi yönünde değil, modernleşen kentin gelecekteki gelişmesinin istendiği ve beklendiği Vasiçınar Caddesi, demiryolu ve Atatürk Parkı yönünde yer almıştır. Kentlilerin yoğun eleştirileri sonucu, yapının kente dönük olan cephesinden yeni bir giriş açılmıştır. Bu ayrıntı, mimarinin kullanıcıyı ve kenti önceden belirlenmiş amaçlar doğrultusunda dönüştürmek için nasıl kullanılabildiğini gösteren bir örnek olması açısından önemlidir.

7- 1930'lu yıllarda inşa edilmiş olan Salih Tozan Sineması, 1970'li yıllarda yerine Özel İdareye ait bir iş hanı yapılmak üzere yıkılmıştır. O döneme tanık olmuş kentliler, bu yapının ve Halkevi binasının yıkılması konusunda "Atatürk'ün döneminde yapılan her şeyi yıktılar" diyerek aslında Cumhuriyetin ilanını izleyen yıllardaki ideolojik dönüşümlerin ne tür kentsel ve toplumsal değişimlere yol açtığının da ipuçlarını vermektedirler.

8- 16.2.1956 tarihli Türkdili Gazetesinden: Bir belediye sitesi, eski hükümet konağı yerinde inşa edilecek. Saat Kulesi karşısındaki eski hükümet binası yeri belediyece bu iş için istimlak edilmiştir. İnşa edilecek site 2 katlı olacak, alt katı modern bir sinema salonunu ihtiva edecek, binanın diğer kısımları bir iş hanı şeklinde olacaktır. Oldukça geniş bir sahayı kaplayan ve şimdiki halde metruk bulunan bu yerin şehrin en güzel ve ferahlık veren bir semti haline getirileceği anlaşılmaktadır. Belediye tarafından 1.5-2 milyona malolacak bir proje müsabakası tertip edilecektir.

9- Tanyeli, kentsel modernleşmenin sadece kentin görüntüsünün değişmesi olarak değil, içinde yaşayanların yaşam ritminde köklü bir durum değişikliğinin gerçekleşmesi olarak ele alınması gerektiğini belirtir (Tanyeli, 1997, s.81-82). Bu anlamda Tanyeli konut mekanı ve barınma kültürünün farklılaşmasını da modern toplumu inşa etme projesinin diğer bir bileşeni olarak görür. Bu dönemde modern insan ve toplum için modern bir konut idealize edilmiştir (Tanyeli, 1998d, s.138-14).

10- 26.3.1958 tarihli Türkdili Gazetesinden: Şehrimizdeki yapı kooperatifleri: Esenevler Kooperatifi, Şoförler Yapı Kooperatifi, Küçük Esnaf Yapı Kooperatifi, Ferah Evler Yapı Kooperatifi, Bankacılar Yapı Kooperatifi.

22.9.1959 tarihli Türkdili Gazetesinden: Esenevler Yapı Kooperatifine ait inşaat bittiğinden pazar günü kura çekmek suretiyle evler tevzi olunmuştur. Geniş, aydınlık ve birbirinden bahçelerle ayrılmış evlerin hepsine aynı plan tatbik edilmiştir.

Raferanslar:

Alsaç, Ü.; Türk Mimarlık Düşüncesinin Cumhuriyet Dönemindeki Evrimi, Mimarlık 11-12, Kasım-Aralık 1973, s.12-25.

Cerasi, M. M., Osmanlı Kenti- Osmanlı İmparatorluğu'nda 18. ve 19. Yüzyıllarda Kent Uygarlığı ve Mimarisi, Yapı Kredi Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2001.

Egli, E.; Balıkesir Şehri İmar Planı Raporu, 1938, Balıkesir Belediyesi Arşivi.

Eren M., Mutasarrıf Ömer Ali Bey, Zağnos Kültür ve Eğitim Vakfı, İstanbul 1993.

Bilgin, I.; Modernleşmenin ve Toplumsal Hareketliliğin Yörüngesinde Cumhuriyetin İmarı, 75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık, s. 255-272, Ed. Yıldız Sey, T. İş Bank. Kült. Yay. ve Tarih Vakfı ort. yay., İstanbul 1998.

Biol, G. Evolution of Trade Centres in relation to Changing Trade Activities, Basılmamış Doktora Tezi, İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü Mühendislik ve Fen Bilimleri Enstitüsü, 2003.

Biol, G., Çetin, M. (2003a). "Ideology versus Tradition; A Struggle over the Plan of A Western Anatolian Town", Proceedings of the 10th International Seminar on Urban Form (ISUF), pp. 475-480, 3-6 July, Trani (Bari, Italy).

Biol, G., Çetin, M. (2003b). "A Callous Diversion from A Livable Stage-Set; The 75 Year Story of A High-Market Street", Proceedings of 2nd International Livable Environments and Architecture Congress, pp.309-316, 1-4 July, Trabzon.

Su, K., XVII. ve XVIII. Yüzyıllarda Balıkesir'de Şehir Hayatı, Resimli Ay Matbaası, İstanbul 1937. (Balıkesir Halkevi Yayını, yayın no:14)

Tanyeli, U.; 1950'lerden Bu Yana Mimari Paradigmaların Değişimi ve "Reel" Mimarlık, 75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık, s. 235-254, Ed. Yıldız Sey, T. İş Bank. Kült. Yay. ve Tarih Vakfı ort. yay., İstanbul 1998c.

Tanyeli, U.; Mekanlar, Projeler, Anlamları, Üç Kuşak Cumhuriyet, s. 101-107, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul, Ekim 1998b.

Tanyeli, U.; Türk Modernleşmesinin Kentsel Sahnesini Yeniden Düşünmek, Arredamento Dekorasyon 90, Mart 1997, s. 81-82.

Tanyeli, U.; Türkiye'de Mimari Modernleşmenin Büyük Dönemeci (1900-1930), Arredamento Mimarlık 100+7, Ekim 1998a, s.64-67.

Tanyeli, U.; Yeni Topluma Yeni Konut, Üç Kuşak Cumhuriyet, s. 138-145, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul, Ekim 1998d.

Eti AKYÜZ LEVİ, Prof. Dr.

Müşgan BAHTİYAR KARATOSUN, Dr., Ar. Gör.

Nezihat KÖŞKLÜK, Ar. Gör.

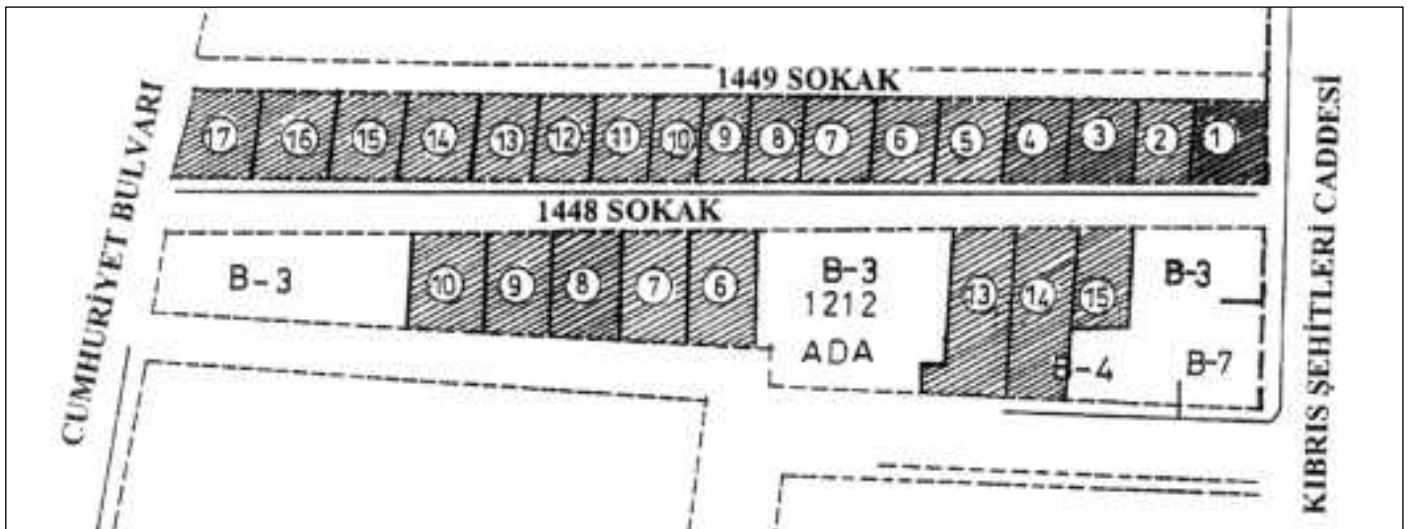
Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü

İzmir Kenti Bakımlı Cepheler Projesi Alsancak 1448 ve 1449 Sokaklar Cephe Renovasyonu

Zengin geçmişine karşın, tarihi değerlerini iyi koruyamamış İzmir’de, varolan ve kent belleğini oluşturan eserlerin geleceğe aktarımı açısından her türlü çabanın sarfedilmesinin gerekliliği açıktır. Kentte tarihi konut dokularına ilişkin yürütülen çalışmalardan ilki, Alsancak örneğidir. Geçmişte İzmir’in kentsel sitlerinden olan Alsancak, daha sonra sitten çıkarılmış, on sokak koruma altına alınmıştır. “İzmir Kenti Bakımlı Cepheler Projesi” adı altında yapılan çalışmalardan ilkinin, bu sokaklardan ikisi olan, birbirine paralel konumdaki 1448 ve 1449 Sokaklar’ın cephe renovasyonu oluşturmaktadır. Çalışma, DEÜ Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü Restorasyon Anabilim Dalı’ndan Prof. Dr. Eti Akyüz Levi yönetiminde, Öğr. Gör. Yüksel Üstünel, Ar. Gör. Müşgan Bahtiyar Karatosun, Ar. Gör. Nezihat Köşklük’ten oluşan ekip tarafından döner sermaye çalışması kapsamında gerçekleştirilmiştir.

Alsancak evleri, genellikle bodrumlu ve iki katlı, asimetrik cephe düzeninde, cumbalı yapılardır. Bazı sokaklarda bodrumlu ve tek katlı, cumbasız örnekleri de görmek mümkündür. Benzer plan ve cephe düzenini yansıtan evler, detay özellikleriyle ayırt edilebilir, kimlik kazanır duruma gelmektedirler. 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başlarına tarihlenen bu yapıların çoğu, günümüzde özgün işlevini yitirmiş durumdadır. Söz konusu örnekler, lokal, restoran, bar, büro, sergi evi, kreş gibi ikincil kullanımlarla yaşatılmaktadır. Buna karşın, sonradan kazandırılan işlevler yapıların özgün plan ve cephe karakterlerine zarar verebilmektedir. Tahrifat sürecini hızlandıran bir diğer önemli unsur da kullanıcıların evlerini farklı sebeplerle terk etmeleridir. Sayılan nedenlerle özgün mimari niteliklerini yitiren Alsancak evlerinin bulunduğu sokaklarda kentin kimliğinin sürdürülebilirliği için detaylı çalışmaların gerekliliği açıktır. Ancak, başta ekonomik imkansızlıklar, çalışma kapsamında ilk etapta sadece cephe renovasyonunu mümkün kılmıştır.

Plan

1448 ve 1449 Sokaklar'ın Genel Özellikleri

İzmir'in önemli yaya akslarından Kıbrıs Şehitleri Caddesi'ne dik konumdaki sokaklardan ikisi olan 1448 ve 1449 Sokaklar, Kıbrıs Şehitleri Caddesi'ni İkinci Kordon'a, Alsancak'ın iç bölümlerini ise, denize bağlamaktadır. Her iki aks üzerinde yoğunluğu bitişik düzendeki Levanten evleri oluşturmaktadır. 1449 Sokak, girişlerini 1448 Sokak'a veren yapıların arka ve diğer koldakilerin giriş cepheleri ile sınırlanmaktadır. Buna ek olarak fiziki anlamda darlığı, diğer örneklerle kıyaslandığında sokağı tali ve bu özelliğiyle tek kılmaktadır. Bu sokak, İzmir'in geçmişinde özellikle kıyıda kentin karakteristiklerinden kabul edilebilecek "ferhane" olarak nitelenen dar sokaklardandır. Söz konusu aksın Kıbrıs Şehitleri Caddesi'ne bağlandığı bölümünde hediye eşyaların satıldığı seyyar tezgahlar kurulmaktadır. 1448 Sokak'ta ise, yoğunlukla bar ve kafe olmak üzere bürolar yer almaktadır. Bu sokağın güneyindeki yapıların bulunduğu kolun başında, sonunda ve ortasında çok katlı niteliksiz yeni yapılar bulunmaktadır. Bu üç yeni örnek dışında, sokaktaki tüm yapılar tarihidir. Diğer kolda, özgünlüğünü yitirmiş ve yıpranmış örneklerin çoğunlukta olduğu tespit edilmiştir. Bu kolda özellikle 9 (şekilde, no:13) ve 17 (şekilde, no:9) no'lu yapıların kapsamlı onarım gerektirdiği görülmüştür. Terkedilmiş durumdaki bu yapıların tinerici ve alkoliklerin barınağı durumuna gelerek çöp evlere dönüşmesi acil müdahaleyi zorunlu kılmıştır.

Sokakların Renovasyon Öncesi Durumu

Çalışma kapsamında yapılması gerekenler, mevcut durum tespitleri sonrasında sokak ve yapı bazında ele alınmak üzere iki etaplı planlanmıştır.

Sokak bazında gözlemlenen olumsuzluklar;

- Elektrik ve telefon hatlarının neden olduğu görsel kirlilik,
- Altyapı problemleri,
- Zemin kaplamasının özgün karakterini yitirmesi,
- Aydınlatma elemanlarının eksikliği ve genel karakterle uyumsuzluğu

olarak listelenebilir.

Yapı bazında ise;

- Cephedeki özgün kapı ve pencerelerin değiştirilmesi (boyut, malzeme,...) ya da kapatılması,
 - Cepheye yeni açıklıkların eklenmiş olması,
 - Yenilenen kepenklerin ve parmaklıkların cepheyle uyumsuzluğu,
 - Cumbaların sökülmesi ya da balkon durumuna getirilmesi, yenilenenlerin özgün karakteri yansıtmaması,
 - Cephe silmelerindeki bozulmalar,
 - Cephelerin aslına uymayan renklere boyanması,
 - Yapılara gabariyi değiştiren kaçak katların eklenmesi,
 - Klima, havalandırma ve tesisat borularının yarattığı görsel karmaşa,
 - Özellikle bodrum kat girişlerine eklenen niteliksiz saçakların sokağa taşması,
 - Tanıtım tabelalarının boyutsal çeşitliliği,
 - 9 ve 17 no'lu yapıların sokak bütününde yarattığı görsel olumsuzluk
- tespit edilen sorunlar olarak örneklenebilir.

Renovasyon Önerileri

Yukarıda sözedilen sorunların giderilmesine yönelik olarak,

Sokak bazında;

- Elektrik direklerinin kaldırılması ve hatların yeraltına alınması,
 - Altyapı problemlerinin giderilmesi,
 - Kazılar sırasında ortaya çıkartılan özgün kaplama malzemesinin değerlendirilmesi,
 - Aydınlatma elemanlarının aslına uygun olarak yeniden üretilmesi,
 - Yağmur suyunun tahliye edilmesi için sokağın orta aksında kanalet oluşturulması,
- önerilmiştir.

Yapı bazında ise;

- Özgünlüğünü yitirmiş kapı, pencere, cumba, kepenk, parmaklık, silme gibi öğelerin aslına uygun biçimde düzenlenmesi ve eksik olanların tamamlanması,

Düzenleme öncesi

- Konutların genel karakteriyle bağdaşmayan gece mavisi, bordo gibi renklerin değiştirilerek, sokakların geçen yüzyıldaki özgün havasını ve tarihsel atmosferini yansıtan bej, toprak, yeşil, gülkurusu gibi pastel renklerin kullanılması,
- Mevcutta bazıları boyanmış taş sövelerde, kimyasallarla boyanın temizlenmesi, özgün dokunun ortaya çıkarılması,
- Kaçak katların kaldırılması,
- Klima, havalandırma ve tesisat borularının ayıklanması,
- Saçakların yeni tasarlananlarla değiştirilmesi,
- Tanıtım tabelalarında dokuyla uyumlu ortak bir düzene gidilmesi gerekli görülmüştür. Tabela boyutunun 25/40 cm olmasına, yarı açık giriş mekanlarının yan yüzeylerine ortak bir yükseklikte konumlandırılmasına, yazı karakterinin serbest bırakılmasına, gece kullanımı söz konusu olan mekanlarda ise, ışıklı tabelalarda 30/50 cm sınırları içinde kalmak kaydıyla, çizgisel ışık bandı (neon) yazı-logo kullanılabileceğine karar verilmiştir.
- Kapsamlı onarımı ekonomik nedenlerle gerçekleştirilemeyen 9 ve 17 no'lu evlerin sokak bütününe algılanmasına olanak sağlaması için, geçici olarak cephelerinin perdelenmesine karar verilmiştir. Perdeleme işleminin panel malzeme kullanılarak yapılması, üzerinde 1/1 ölçekte cephe restitüsyon çiziminin yer alması uygun görülmüştür.

1449 Sokak'ın diğerinden farklı nitelikte olması, ek çözümler gerektirmiştir. Sokağın darlığı yükseklik hissini artırdığından, insan ölçeğini yakalamak amacıyla öneriler yapılmıştır. Aks boyunca yer yer üst örtü oluşturulması, yeni konulacak aydınlatma elemanlarının yüksekliklerinin bu kriterler doğrultusunda belirlenmesine karar verilmiştir. Uyumlu, sokak genişliğiyle orantılı, sabit ve depolama işlevini de barındıran küçük hediye-lik eşya teşhir birimlerinin tasarlanması, özgün durumunda varolduğu bilinen sokak giriş kapılarının daha karakteristik bir niteliğe büründürülmesi uygun görülmüştür. Tüm bu önerilerle sokaktaki kullanıcı profili ve genel atmosferin iyileştirilmesi esas alınmıştır.

Değerlendirme ve Sonuç

İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından yürütülen "Bakımlı Cepheler Projesi" kapsamında ele alınan bu sokaklarda, ekonomik yetersizlikler ve kullanıcıların tam katılımının sağlanamaması nedeniyle planlanan çalışmaların bir kısmı uygulanamamıştır. Bu bağlamda, kaçak katların kaldırılması, bilinçsiz onarım görmüş cephelerin aslına döndürülmesi ve klimaların ayıklanması gerçekleştirilememiştir. Örneğin şekle göre 17. konutta, cepheyi neredeyse tümüyle kapatan ve algılamayı olumsuz etkileyen havalandırma elemanlarının kaldırılıp, farklı bir çözümün uygulanması, yüksek maliyet gerekliliği ve bunun mal sahibi ya da uygulayıcı firma tarafından üstlenilmemesi dolayısıyla gerçekleştirilememiştir. Yine aynı sokaktaki özgünlüğünü kaybetmiş bazı cumbaların aslına uygun şekle dönüştürülmesi, ekonomik ve sosyal nedenlerle olanaklı olamamıştır. Sokaktaki yapıların kullanıcılarının bir bölümünün konuya yeterince duyarlılık göstermemesi, tinerci çocukların yeni boyalı cephelere zarar vermesi, bazı konularda yaptırım gücünün kısıtlılığı uygulama sorunları bağlamında örneklenebilir.

Koruma konusunda halkın bilinçlenmesi ve eğitimi, geçmiş değerlerin geleceğe aktarılmasını kolaylaştırmaktadır. Bu konuda, en önemli görev uzmanların yanısıra basın-yayın araçlarına düşmektedir. Ayrıca bu denli önemli ve gerekliliği tartışmasız bir olgu da, yerel yönetimlerin konuya bakışı, tarihi değerleri sahiplenmesidir. Kentlerin kimliklerini oluşturan bu değerlerin korunması, kentte yaşayan herkesin sorumluluğu ise de, yönlendirici olma ve uygulamalarıyla yaşamsal sonucu belirleme bağlamında kuşkusuz ki en etkileyici rol, yerel yönetimlerindir. İzmir Büyükşehir Belediyesi, kentteki tarihi değerleri sahiplenmekte, geçmişin değerlerini yaşatarak geleceğe aktarmaya ilişkin çeşitli çalışmalar yürütmektedir. "Alsancak 1448 ve 1449 Sokaklar Cephe Renovasyonu", bu konudaki ilki oluşturması açısından, hem söz konusu aksların daha iyi şekilde yaşayan odaklar durumuna gelmesi, hem de halka örnek oluşturup koruma bilinç ve sevgisinin artırılması dolayısıyla özellikli bir önem taşımaktadır. ■

Düzenleme sonrası

Mimari Tasarım

Has Mimarlık

A. Hayzuran Hasol
Ayşe Hasol Erkin
Doğan Hasol
Adviye Lohse
İlayda Selçuk
Çiğdem Odabaş
Burak Ünder
Mahmut Turhan
Seyhan Özyurt
Erhan Özkan

NBBJ

Ahmet Oktay Çini
Steven Ruef
Joey Myers
Fred E. Weingrad
Karen Miller
Edwin R. Mickelson
Jennifer Luks

Statik Projesi:

Balkar İnşaat
Mühendislik Müşavirlik Ltd. Şti.

Mekanik-Altyapı Projesi:

Tekfen Mühendislik A.Ş.

Elektrik Projesi:

Enmar Mühendislik Müşavirlik
Elektrik San. Taah. ve Tic. Ltd. Şti.

Peyzaj Projesi:

English Gardens Peyzaj Planlama
Tic. Ltd. Şti.

Akustik Projesi:

Prof. Yıldız Sey

Yangın Güvenliği:

Prof. Abdurrahman Kılıç

Güvenlik Danışmanlığı:

Arba Danışmanlık
İç ve Dış Ticaret Ltd. Şti.

Cephe Danışmanlığı:

Yenal Oktuğ

Mutfak Danışmanlığı:

İstanbul Makpa Endüstriyel Mutfak
Ekipmanları San. ve Tic. A.Ş.

İzmir Büyük Efes Oteli Yenileme Projesi

Ayşe Hasol Erkin

Emekli Sandığı'nın sahibi olduğu otelleri yenileştirme kapsamında ele alınan Büyük Efes Oteli, "Swissôtel The Grand Hotel Efes, İzmir" adıyla İzmir'in yaşamına yeniden katılacak.

Yapılması öngörülen Otelin projeleri ilkin 1950'lerde Paul Bonatz tarafından tasarlanmıştı. İlk proje 1960'larda mimar Fatin Uran tarafından ele alınarak yeniden hazırlanmış ve otel buna göre inşa edilmişti. Bütünüyle yenilenmesine karar verilen otelin 2003 tarihli yeni mimari projeleri bu kez Has Mimarlık ve ABD'li mimarlık firması NBBJ iş ortaklığı tarafından hazırlandı. Yapım işlerinin ihale edilmesi ve ardından inşaatın başlaması bekleniyor. Otelin, 2005 yılında İzmir'de yapılacak olan Gençlik Olimpiyatları'ndan önce bitirilmesi hedefleniyor.

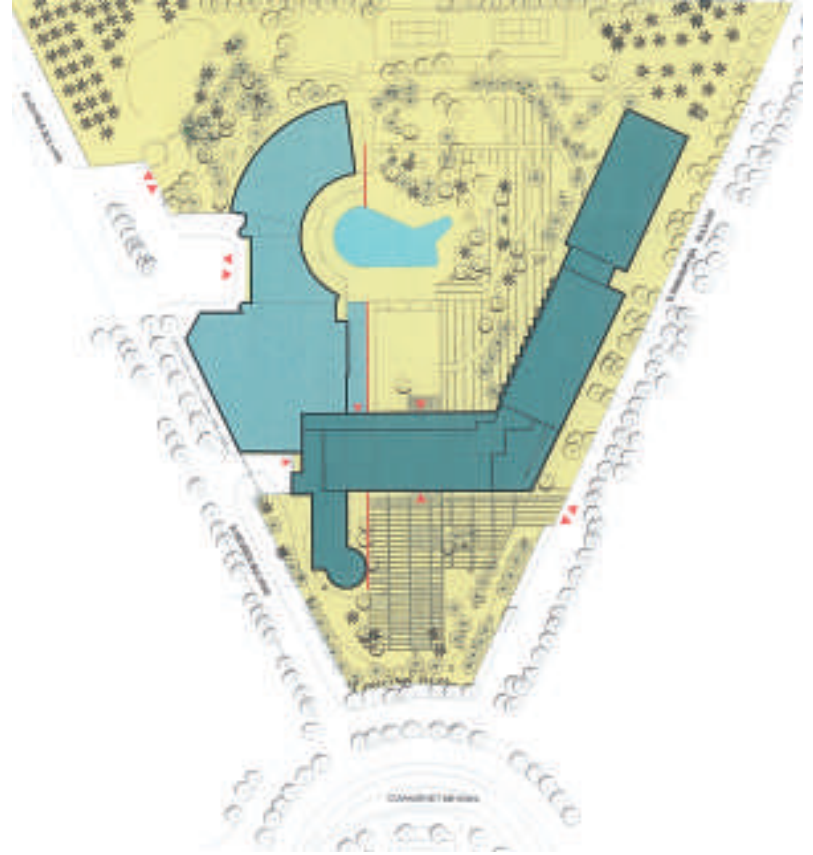
Yenilenecek otelde, sigara içilen, sigara içilmeyen ve engelli odaları olarak sınıflandırılan 406 konuk odası bulunuyor. Türk hamamının da dahil olacağı "Amrita Spa", sauna, olimpiik ölçülerde kapalı havuz, açık havuz, tenis kortu, dört restoran, özel yemek odaları, 21 dükkân ve dört bar hizmet verecek.

Çok Uzmanlıklı, Çokuluslu Proje...

Emekli Sandığı, sahibi olduğu otellerin kapsamlı yenileme işle-ri için çok olumlu yaklaşımla, sağlıklı bir proje yaptırma yolu- nu benimsemiştir. Bir proje yönetim kuruluşu olan Turner-Pro^ge birlikteliğiyle hareket ederek önyeterlilik ve sonra da teklif alma prosedürüyle projeleri gerçekleştirecek profesyonel gruplar belirlenmiştir. Böylece Büyük Efes Oteli'nin yeni proje-leri çok sayıda uzmanın katkısı ile çokuluslu bir ekip tarafından hazırlandı. Türk-ABD ortaklığıyla kurulan proje yönetim ekibi ve Singapurlu işletmeci, Türk ve ABD'li mimar ve mühendisler- den oluşan proje ekibi ile birlikte, elektronik iletişim olanakla- rını da kullanarak, katılımcı ve verimli bir ortamda, çok kısa sü- rede amaca uygun bir tasarım oluşturulmasını sağladılar.

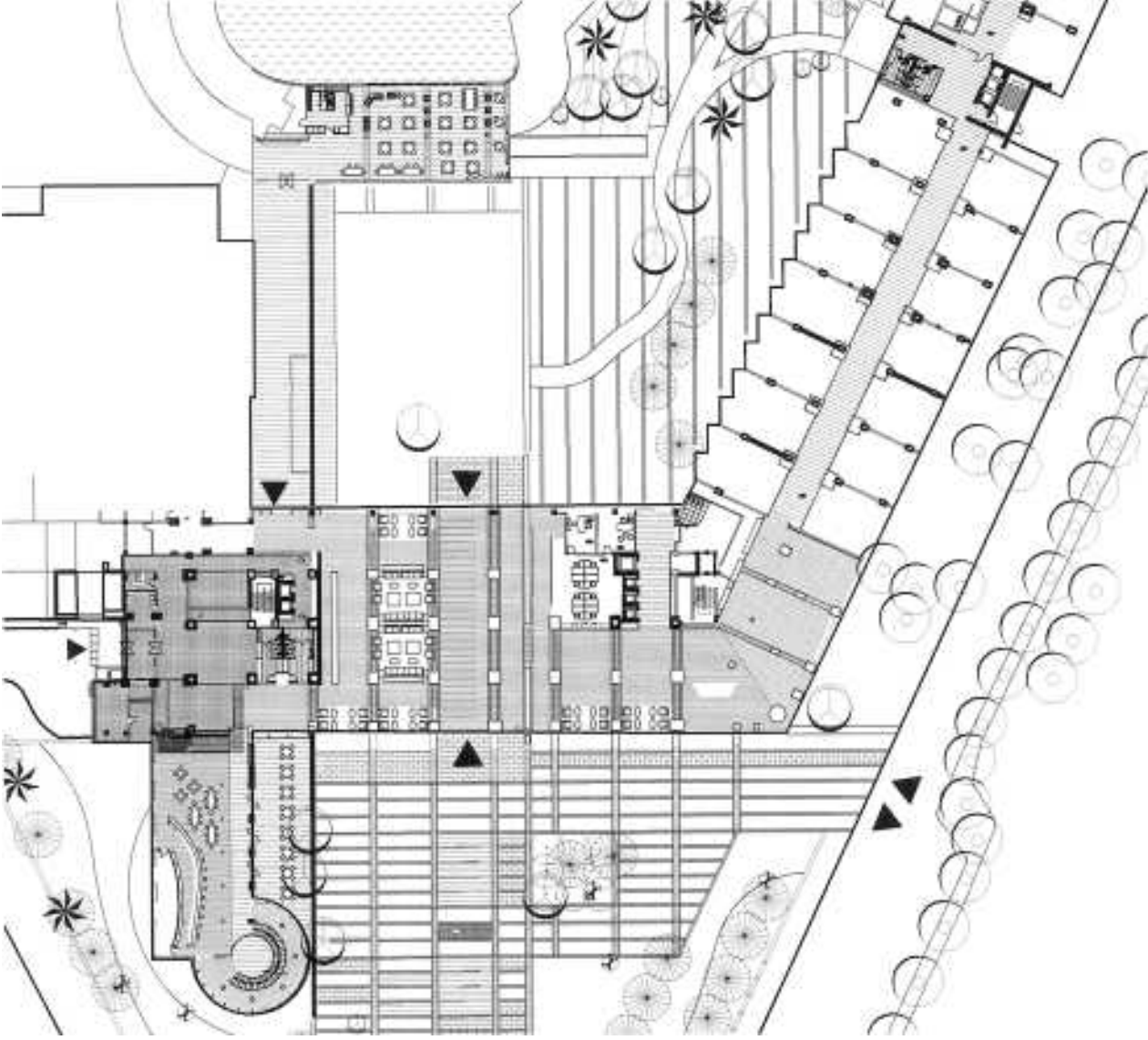
Kent Ölçeğinde Tasarım

Yeni projeler hazırlanırken en çok Büyük Efes Oteli'nin İzmir için taşıdığı anlam ve önem üzerinde duruldu. Bilindiği gibi, İz- mir'in çok önemli bir noktasında yer alan otel, İzmirlilerce çok benimsenmiş mimari simgelerden biri, belki de en önemlisidir. Bu nedenle, uluslararası üslubun güzel örneklerinden birini de oluşturan otelin kütlelerine ve cephe karakterine herhangi bir müdahalede bulunulmaması daha başlangıçta ilke olarak be- nimsenmiştir. Vaziyet planına kent ölçeğinde yaklaşıldığında, Cumhuriyet Meydanı'ndaki Atatürk heykeli ile Efes Oteli A blo- ğunun aynı eksen üzerinde olduğu saptandı. Bu nedenle, daha önce A ve B bloklarının birleştiği köşede yer alan otelin ana gi- rişi, A bloğu orta eksenine taşındı. Giriş holü arkadaki bahçey- le görsel bağlantı sağlayacak şekilde saydamlaştırıldı ve ara ka- tın kaldırılmasıyla da giriş hacmi daha görkemli ve daha işlev- sel hale getirildi. Böylece, meydan ve Cumhuriyet Anıtı'yla ote- lin ön ve arka bahçesi görsel yoldan bağlanmış oldu.

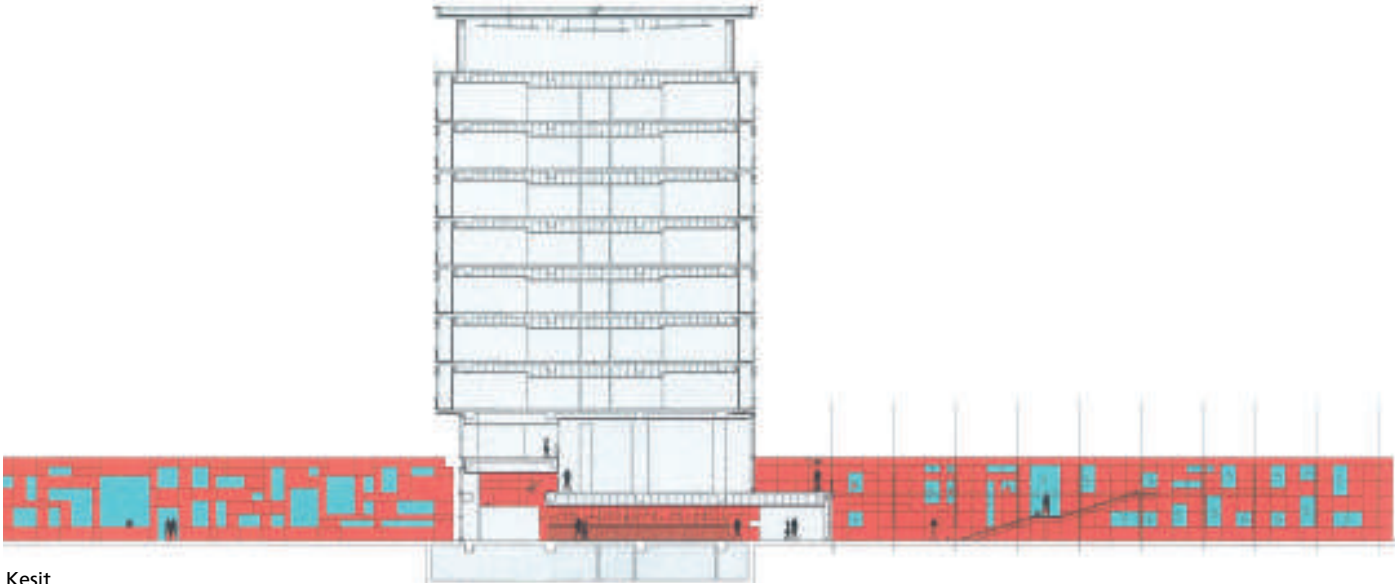

Vaziyet planı

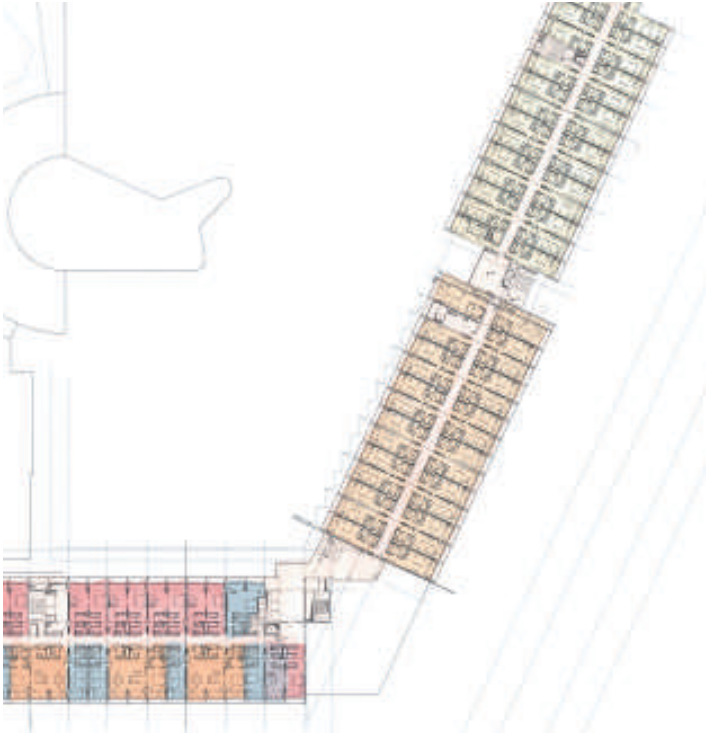

Zemin Kat Planı

Kesit

Kat Planı

Giriş holünün ana blok niteliğindeki A bloğunun orta eksenine alınmasıyla birlikte, otelin eski kullanımında sıkıntı yaratan araç giriş-çıkışı ve sıralanması da çözüme kavuşturulmuş oldu.

İnsan Ölçeğinde Tasarım

Has Mimarlık-NBBJ, tasarımlarında işlevsel ve yalın bir anlatım tarzını benimsediler. Otelin mimari karakteriyle bütünleşen, olabildiğince yalın içmimarlık çözümleri araştırıldı. Otel yapılarındaki çağdaş teknolojiler ve işletme sistemleri dikkate alınarak, gerek turistik gerekse iş amacıyla otelde kalan konukları, çok yalın ama iyi tasarlanmış mekânlarda ağırlamak hedeflendi. Konukların oteldeki gereksinimleri ve dolaşımları bir senaryo halinde incelendi ve tasarım buna göre şekillendirildi. Bu amaçla, odalarda gereksiz ayrıntı ve aksesuarlardan kaçınıldı; konukların özel eşyalarını yerleştirecekleri işlevsel ve yalın elemanlara yer verildi.

Yatak başlarında, Ege'nin tarihsel motiflerini stilize eden, (gerektiğinde silinebilir) panolar kullanılarak, konukların, yapının bulunduğu bölgeyle etkileşimine olanak sağlandı. Odalara ulaşan koridorlarda, deniz tarafında mavi renk kullanılarak, dışarının görülemediği bir ortamda dış mekânın hissedilmesi amaçlanmıştır.

Esnek, Zamana ve İşlevlere Uyumlu Tasarım

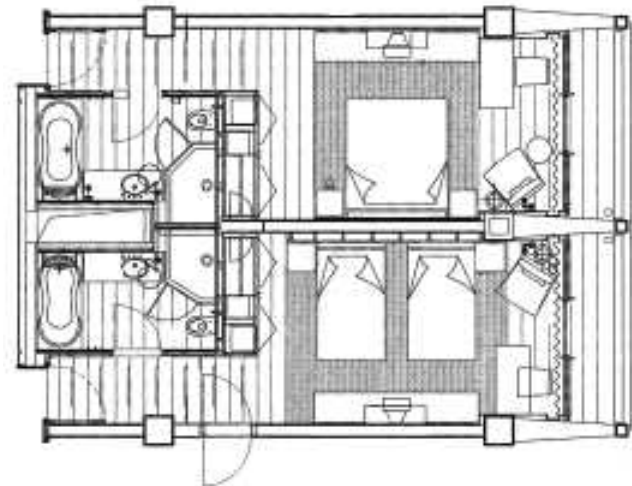
İşletmeci kuruluşun da yönlendirmesiyle, otel odalarına, eklenme ya da eksiltmeye yönelik, esnek bir düzen getirildi. Bu şekilde, odalar küçük süitlere, küçük süitler büyük süitlere, büyük süitler kral dairesine dönüşebilecek şekilde planlandı. Lokantalar, bütün gün hizmet verecek, sabah, öğle ve akşam yemeği koşullarına uyum gösterebilecek şekilde tasarlandı. Lokantalarda ayrıca çok amaçlı davetlere olanak sağlayacak esnek yerleşimler esas alındı. ■

Suit Oda Planı

Crest Suit Oda Planı

Tip Oda Planı

Yayına Hazırlık ve Çeviri:

İnci UZUN, Y.Mimar, Arş.Gör.

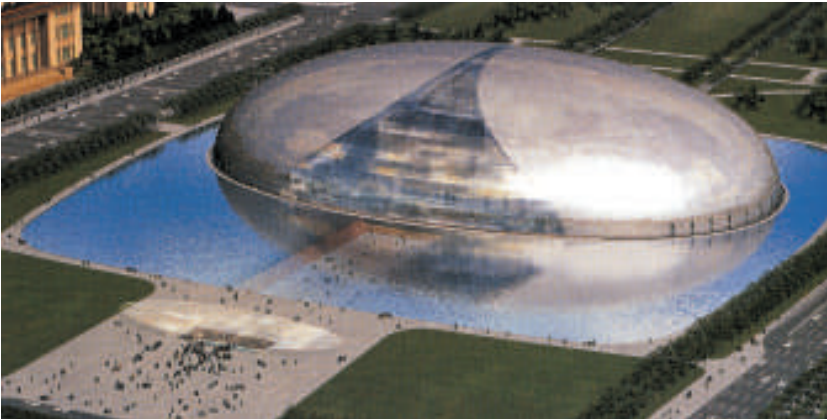
T. Didem AKYOL ALTUN, Y.Mimar, Arş.Gör.

Nezihat KÖŞKLÜK, Y.Mimar, Arş.Gör.,

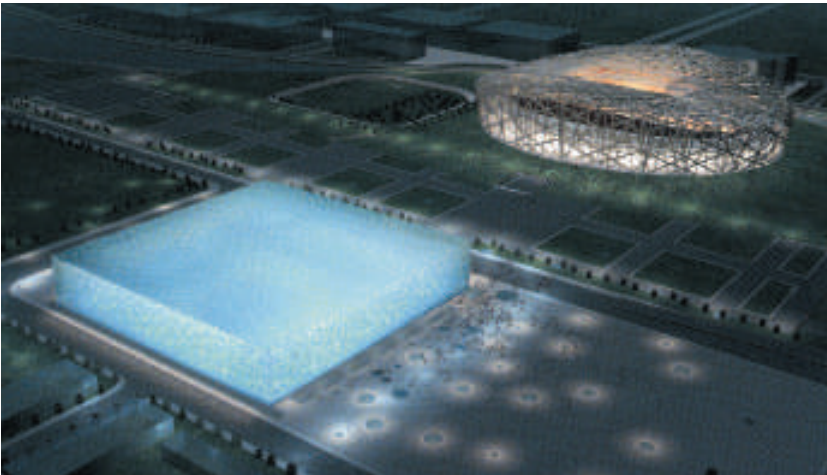
Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü

2008 Pekin Olimpiyatlarına Doğru...

Son günlerde dünya gündeminde en çok konuşulan konu olan 2004 Olimpiyatları artık sona ermekte. Çin ise bir sonraki olimpiyatlara ev sahipliği yapacak ülke olarak son hızla hazırlıklarını sürdürüyor. Yeni altyapı projeleri ve farklı yapıların inşasının ardından 2008 yılında, varolan sorunların büyük oranda çözüldüğü Pekin kenti yeni bir yüze kavuşmuş olacak. Başkent Pekin'de 2008 yılında tamamlanmış olacak projeler arasında CBD (Çin Dünya Kompleksi) bölgesinde 10.000.000 m².den fazla inşaat; 148,5 km.'lik yeni hafif raylı sistem ve metro hatları; Pekin'e 718 km.'lik çevreyolu ve binlerce kilometrelik otoyol sağlayan "Fifth Ring Road", "Sixth Ring Road" ve Pekin-Miyun Çevreyolu ile kent merkezindeki 318 km.'lik sokak yapımı ve genişletilmesi sayılabilir. Dünyaca ünlü mimarların tasarımlarının yer aldığı Olimpiyat Pekini'ni şekillendiren 18 yapıdan, hakkında en çok konuşulan dört büyük yapı ise Rem Koolhaas'ın "Kapı"sı, Herzog & de Meuron'un "Kuş Yuvası", Paul Andreu'nun "Yumurta Kabuğu" ve PTW Mimarlık'ın "Su Kübü".

"Yumurta Kabuğu", Paul Andreu

"Su Küpü", PTW "Kuş Yuvası" ve "Kuş Yuvası", Herzog & de Meuron

"Kapı", Rem Koolhaas

"Kuş Yuvası" Olimpiyat Stadyumu

Mimari Ekip:

Herzog & de Meuron

Çin Mimarlık ve Tasarım Araştırma Grubu

Arup

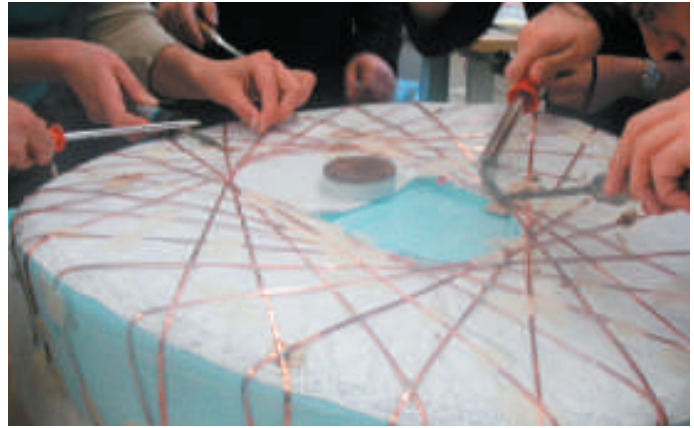
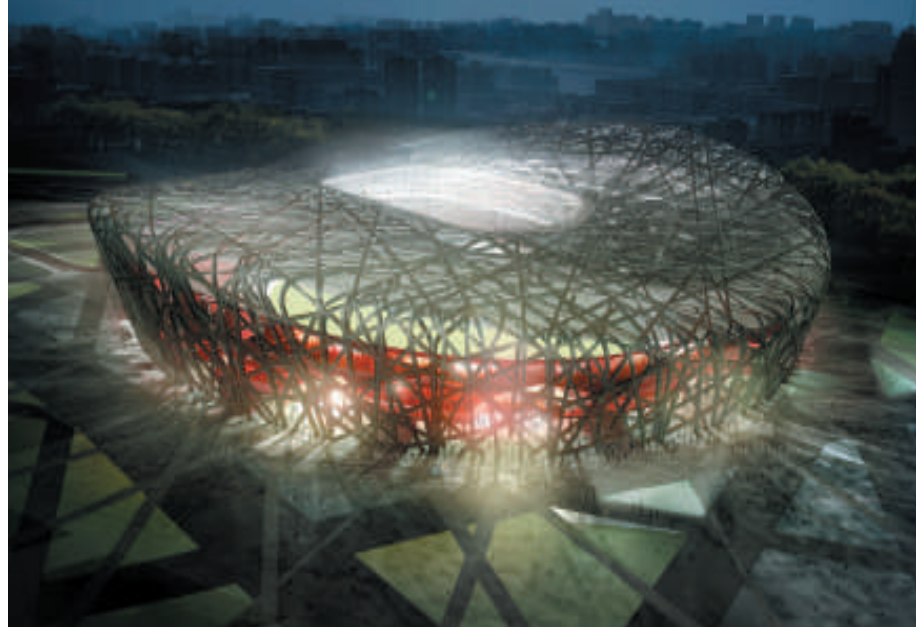
İşveren : National Stadium Co.

İnşaat Alanı : 258.000 m².

Kapasite : 100.000 kişi (Olimpiyat sonrası 80.000'e inecektir.)

"Kuş Yuvası", Herzog & de Meuron Architecten AG tarafından tasarlanmıştır. Tasarımcılarına göre yapının Çin kültürü ile yakın bağları bulunmakta aynı zamanda da çağdaş 21. yüzyıl mimarlığını ve Olimpiyat Oyunları'nın çağdaş kültürünü temsil etmektedir. 2008 Olimpiyatları'nın ana stadyumu olan Ulusal Stadyum, 204.100 m². taban alanda 258.000 m². yapı alanına sahip olup, açılış ve kapanış törenleri, koşu ve alan yarışmaları için tasarlanmıştır. 20.000'i geçici olmak üzere 100.000 izleyici kapasitelidir. Oyunlar sonrası 80.000 izleyici kapasiteli bir stadyuma dönüşecektir. Stadyum, Pekin halkı için büyük ölçekli bir spor, eğlence ve rekreasyon merkezi olacaktır.

Maliyeti azaltmak için stadyumun dışının minimum alana sahip olması, aynı zamanda da tüm strüktürü içermesi gerekliliği ile çanak şeklinde bir form öngörülmüştür. Sismik dayanımı sağlamak için çatı çanaktan ayrılmış ve 330 m.x220 m.'lik bir mekânı örtmek için üçboyutlu bir çelik strüktür tasarlanmıştır. Çanağın geometrisi, bu proje için Arup tarafından özel olarak hazırlanan yeni ve güçlü bir bilgisayar programı kullanılarak tanımlanmıştır. Çatı üst yüzeyi ETFE panellerle, alt yüzeyi akustik bir membranla kaplanmıştır. Bu malzeme, stadyumdaki atmosferi sürdürmek için sesi yansıtmakta ve emmektedir.

Ulusal Stadyum'un izleyici tribünleri ve bazı diğer bölümleri, enerji tüketimini en aza indirmek amacıyla mekanik ve yapay sistemler yerine, tümüyle doğal havalandırma ve aydınlatmadan yararlanmaktadır. Bazı bölümler, jeotermal pompa, soğuk su ve sıcak su ünitelerinden oluşan üçlü bir pompa sistemine sahip olup, bu sistem yazın soğutma, kışın ısıtma ve günlük kullanım için sıcak su ihtiyaçlarını tümüyle yenilenebilir bir kaynak olan jeotermal enerjiden elde etmektedir. Bu bağlamda drenaj raporları hazırlanarak geri dönüşüm oranının artırılması ve kent şebekesindeki baskının azaltılması amaçlanmıştır. Ayrıca stadyum, çevreyi korumak amacı ile etkin ve enerji korunumlu aydınlatma sistemlerini kullanmaktadır. Yaya meydanı gibi bazı dış mekanlar, mümkün olduğunca güneş enerjisinden yararlanan aydınlatma sistemleri ile aydınlatılmaktadır. Havalandırma, iklimlendirme ve yangın koruma sistemlerinde enerji korunumlu ve çevreye dost malzemeler kullanılması, katı atıkların toplanması ve işlenmesi için uygun donanım bulunması planlanmaktadır. ■

“Su Kübü” Ulusal Yüzme Merkezi

Mimari Ekip:

Peddle Thorp & Walker Mimarları

Çin Devlet İnşaat ve Mühendislik Kuruluşu (CSCEC)

CSCEC Shenzen Tasarım Enstitüsü

Arup Birliği

İşveren : Pekin Devlet Hazine Müdürlüğü

Ortak : Çin Devlet İnşaat Mühendisliği Kurumu

İnşaat Alanı : 70.000 m².

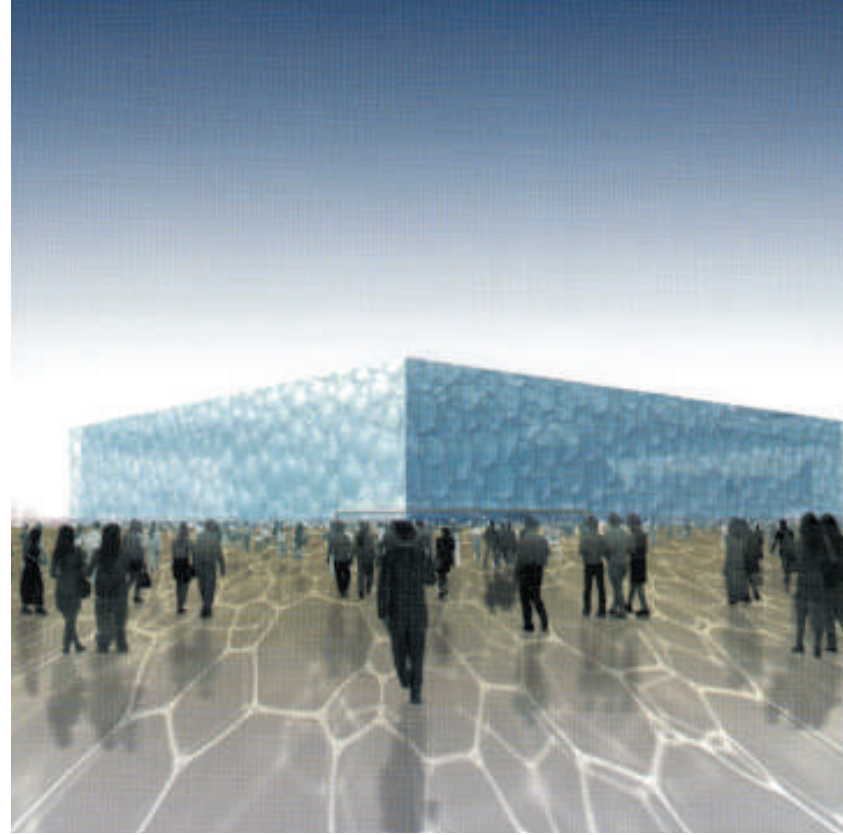
Kapasite : 17.000 kişi

Temmuz 2003'te açılan yarışmayı kazanan PTW mimarlık firması (Peddle Thorp & Walker) tarafından tasarlanan “Watercube” (Su Kübü), birisi dalga makinesi içeren ve standart bir olimpiik havuzdan altı kat büyük olan beş havuzu ve köpük strüktür tarafından sarılacak olan organik şekilli bir de restoranı içermektedir. Yapı olimpiatlardan önce ve sonra da çok amaçlı rekreasyon alanları ve seçkin bir yüzme merkezi olarak kullanılacaktır.

Yarışma aşamasından tüm tasarım şemasının hazırlanmasına kadar on haftalık bir süreyi kapsayan tasarım sürecinde PTW mimarları dışında 4 ülkede 12 disipline yayılmış 80'den fazla Arup mühendisi ve uzmanı, Çin Devlet İnşaat ve Mühendislik Kuruluşu (CSCEC) ve CSCEC Shenzen Tasarım Enstitüsü elemanları çalışmıştır. 70.000 m²'lik toplam kullanım alanına sahip olan yapının inşaatının Aralık 2003'te başlayıp, 2006 sonlarında bitirilmesi planlanmaktadır.

Çin kültüründe, su önemli bir doğal elemandır. Huzurlu bir atmosfer yaratır ve mutluluğa ilham verir. Bu anlamda Herzog de Meuron tarafından tasarlanan dairesel ana stadyumla (Kuş Yuvası) da uyumlu olmasına çalışılan Su Kübü'nün strüktürü su kabarcıklarının geometrisiyle oynanarak kristalize edilmiş, ma-

sif bir dikdörtgen formdan oluşmaktadır. Tüm yüzeyine “baloncuklar” yayılmış olan yarı saydam “küp” de, “H₂O” strüktürüne oldukça benzemektedir. Yapının sabun köpüklerinin tesadüfi ve organik görünüşlü doğal oluşumunu temel alan strüktürel tasarımına ulaşmak amacıyla Trinity College'da fizik profesörleri olan İrlandalı Weaire ve Phelan'ın “Sürekli bir düzen içinde sabun köpüklerinin şekilleri ne olur?” problemine önerdikleri çözümlere ilişkin çalışmalarından yararlanılmıştır. Yani aslında çok basit, anlaşılır ve doğal bir sistem gibi organik ve rastlantısal gözükken bir formun ardında çok sıkı ve birbirini tekrar eden matematiksel bir hesap yatmaktadır. Baloncukların birbirlerine her zaman düzenli bir geometride dokunduklarından yola çıkılarak, düzenli kesişme noktaları, düğümleri ve dikmeleri olan bir strüktür sistemi oluşturulmuştur.

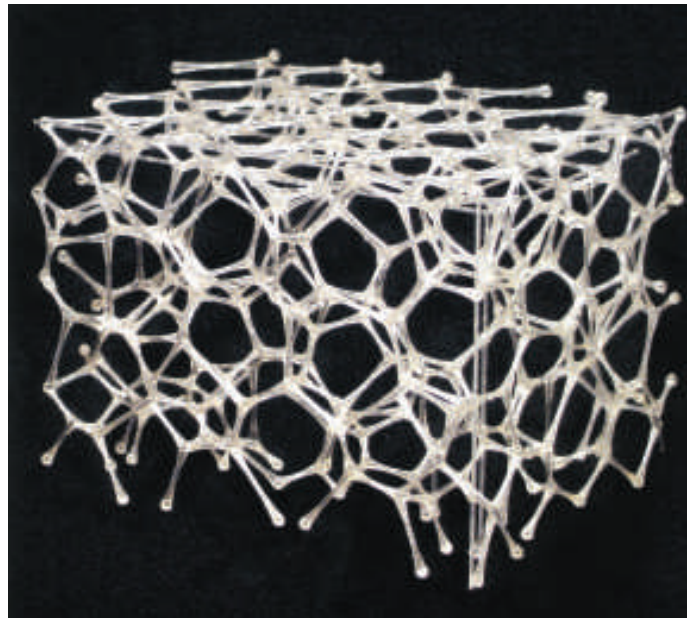
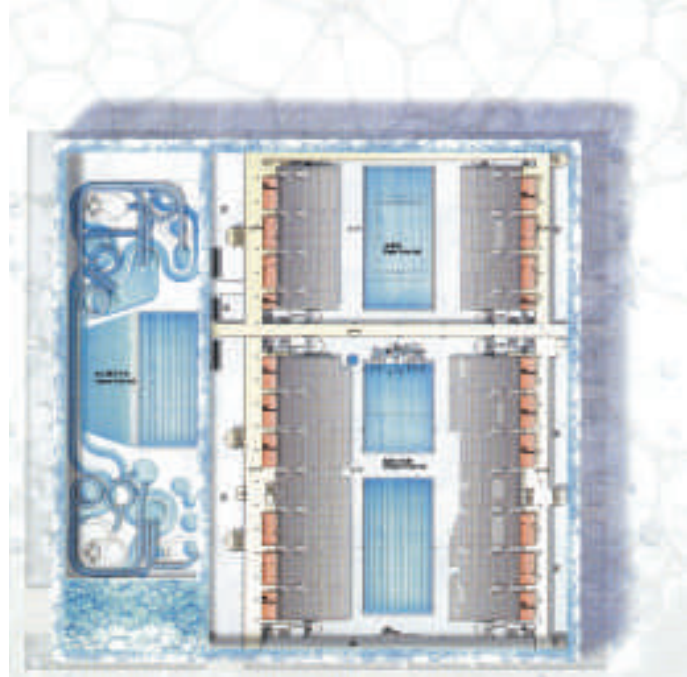
Organik görüntüsüne karşın basit bir çelik uzay kafes olan iç strüktür üç farklı düğüm ve dört farklı elemandan oluşmakta, 22.000 adet çelik eleman ve 12.000 adet düğüm noktası içermektedir. Düğümler yerinde döküm kalıp sistemi ile üretilebilmekte ya da önceden üretilip getirilebilmektedir. Sistemi oluşturan elemanlar ise bu iki teknikten farklı olarak ayrıca haddeleme yöntemiyle de oluşturulabilmektedir. Duvar kalınlığı 3,6 m., çatı kalınlığı 7,2 m olan ve 6500 ton çelikten oluşan strük-

tür, inşaat alanında kaynaklanabilen ya da bulonlanabilen, düz ağlardan oluşan dikdörtgen biçimli kutu bölümlerden oluşmaktadır. Bu projenin ilk problemlerinden birisi 190 yükleme durumunda 22.000 kiriş strüktür tasarlamaktır. Uzun kiriş açıklıklarında asal yüklerin kritik olması nedeniyle her kirişin, çelik ağırlığının azaltılması için mümkün olduğunca küçük tasarlanması gerekmiştir. Bir diğer zorluk ise Pekin'in depreme dayanıklı tasarım yapma gereklilikleridir. Anahtar soru ise, çatı tasarımının deprem yükü altında plastik davranacak dolu kesitli bileşenlerden mi, yoksa yük altında elastik davranacak sertleştirilmiş çubuksal kesitlerden mi olacağı ile ilgilidir. Hangi sistemin kullanılacağına karar vermek için Arup tarafından geliştirilmiş bir analiz programı kullanılarak varılan çözümde dolu kesitlerin kullanımına karar verilmiştir.

Tüm strüktür, çatı ve tavanı da oluşturan ve ETFE olarak kısaltılan, mükemmel yalıtım özelliklerine sahip çok hafif şeffaf bir teflonla kaplanacaktır. Işığa ve projeksiyona duyarlı bu malzeme, birkaç yıl içinde geliştirilecek teknolojik sistemlerle hem seyirciler hem de milyonlarca televizyon izleyicisi için unutulmaz nitelikte görsel duyuşal deneyimlere kaynak olacaktır. Ayrıca mimarlık alanında kaplama malzemeleri için ekonomik bir çözüm sağlarken, cam gibi çok klasik malzemelerin kullanılmayacağı durumlarda da geniş çapta uygulama alanını olanaklı kılmaktadır.

Ancak ETFE yanıcı bir malzemedir ve Çin yapı kodlarına göre yanıcı malzemenin yapı yüzeylerinde kullanılmasına izin verilmediğinden, malzemenin yangın performansı, olası yangın senaryoları ve güvenlik koşulları ile ilgili çalışmalar yapılmıştır. Ayrıca insan sirkülasyonu için gerekli olan kapı genişliğinin çok fazla olması sonucu, yangın güvenliği tasarımcıları kapalı yerine açık dolaşım sistemini tercih etmişler, otomatik söndürücüler ve duman egzozu gibi yangın güvenlik sistemleri önermişlerdir. Bu da yapının daha uzun ve açık sirkülasyon sistemlerinin çıkışlar olarak daha güvenli hale gelmesini sağlamıştır. Çıkış ve sirkülasyon rotaları net kullanılır alanı büyütecek, etkin sirkülasyon rotaları sağlayacak ve görünümü etkileyen dış kapıları minimize edecek şekilde tasarlanmıştır.

Pekin 2008 Olimpiyatları'nın temalarından birisi de "yeşil olimpiyatlar"dır. Bu anlamda tasarlanan yapılar da Pekin'de ve Çin'de sürdürülebilir gelişme ve çevresel gelişim adına fikirler barındırmaktadırlar. Su kübünün ETFE dolgularla kaplanması da onu etkin bir sera haline getirmektedir. Bu özelliği sayesinde doğal gün ışığının yapıya yüksek oranlarda girmesine ve havuz suyunun ısıtılmasında güneş enerjisinden yararlanılmasına olanak tanımaktadır. Yapıya düşen güneş ışığının %20'si havuzların ve iç mekanların ısıtılmasında kullanılmakta, yapının gün içinde uygun seviyelerde ve görsel konfor koşullarında aydınlatılmasını sağlamaktadır. Pekin'in gelecekte bekleyen yüksek derecede su ihtiyacı, kirlilik, buharlaşma ve dayanılmaz iklimsel koşulların tümü yeniden kullanım ve geri dönüşüm imkanlarının geliştirilmesini gerekli kılmıştır. Kullanılan suyun filtre edilerek yüzme havuzlarına geri dönmesi ile suyun %80'inin geri dönüşümü planlanmaktadır. Yapının tüm bu özellikleri ile toplamda %30 enerji tasarrufu sağlanmaktadır. ■

Çevirilerde Yararlanılan Kaynaklar:

http://en.olympic.cn/08beijing/setting_stage/2004-01-10/53828.html
<http://www.abc.net.au/correspondents/content/2004/s1050309.htm>
<http://www.arup.com/project.cfm?pageid=1250>
<http://www.beijingportal.com.cn/.../28/208@1623963.htm>
<http://www.europaconcorsi.com/db/pub/scheda.php?id=1006>
<http://www1.10thnpc.org.cn/english/2004/jan/84895.htm>

T. Didem AKYOL ALTUN, Y.Mimar, Arş.Gör.,

İnci UZUN, Y.Mimar, Arş.Gör.,

Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü

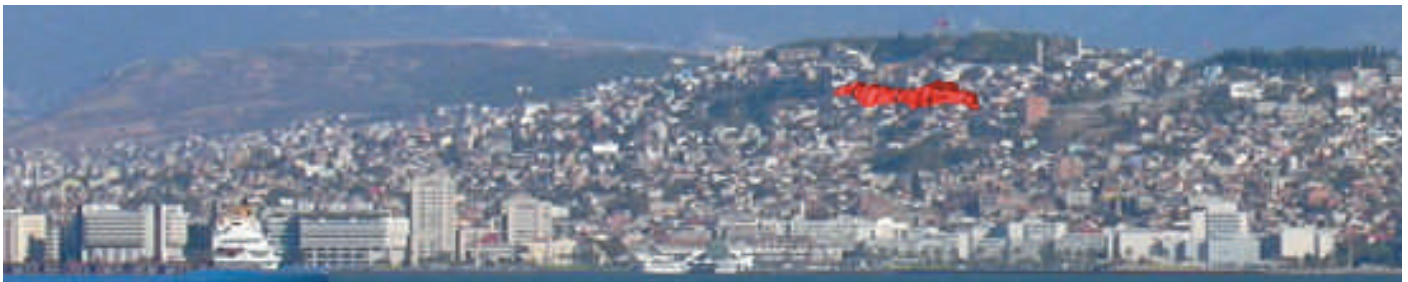
UIA “Yaşasın Kentler” Fikir Projesi Yarışması Kentsel Akupunktur İçin Bir İlk Adım: Kadifekent

“Celebration of the Cities/Yaşasın Kentler” temalı uluslararası fikir buluşması, Uluslararası Mimarlar Birliği (UIA) tarafından, Uluslararası Mimarlar Birliği Başkanı Jaime Lerner’in başlattığı “Yaşasın Kentler” faaliyet programı çerçevesinde, UIA üye kesimlerindeki mimarlara ve mimarlık öğrencilerine açık olmak üzere, **her mimarın ve her mimarlık öğrencisinin yaşadığı kente dair “keşke yapılsa”, “keşke gerçekleşse” dediği ve yaşadığı kentin çevresel niteliğini, kentsel mekanı, kentlilerin gündelik hayatını zenginleştirecek, toplumsal yaşama katkıda bulunacak, kenti daha yaşanılır kılacak “mimarca” bir hayali, bir düşü, bir fikri olduğu inancıyla** düzenlenmiştir. Yarışma, ulusal ve uluslararası olmak üzere iki aşamada ve “mimarlar” ile “mimarlık öğrencileri” arasında olmak üzere iki kategoride gerçekleştirilmiş, ulusal yarışma sonunda her ülkenin Ulusal Jürisi tarafından her iki kategoriden seçilen 5'er eser Uluslararası Yarışmaya katılmak üzere UIA Merkezine gönderilmiştir.

Uluslararası Jüri; bir büyük ödül, UIA'nın 5 bölgesinin her biri için birer bölge ödülü ve mansiyonlarını, profesyonel ve öğrenci kategorilerinde belirlemiştir. Bu buluşmanın Türkiye ayağını oluşturan Ulusal Yarışma ise 2004 yılında kuruluşunun 50. yılını kutlayacak, 2005'te ise İstanbul'da UIA'nın Dünya Mimarlık Kongresine ev sahipliği yapacak UIA Türkiye Kesimi olan TMMOB Mimarlar Odası tarafından düzenlenmiştir. Mimar Erhan ACAR, şehir plancısı Akın ATAUZ, mimar Tamer BAŞBUĞ,

mimar Oktay EKİNCİ ve şehir plancısı Ümit Nevzat UĞUREL'den oluşan ulusal jüri uluslararası değerlendirmeye katılmak üzere mimarlar ve öğrenciler kategorilerinden beşer proje seçmiştir. Mimarlık ortamımız için son derece önem taşıyan bu iki yıl boyunca, bu yarışma ile elde edilecek birikimin ülkemizin birçok kentinde sergilenmesi, kentlerimizin, kentsel çevrenin, kentlerimizdeki toplumsal hayatın sorgulanabileceği platformlar oluşturulması, mimarlığın toplumla, kentliyle, yerel yönetimlerle buluşturulması ve bir kültürel etkinlik olarak mimarlığın hayatı kucaklaması amaçlanmaktadır.

Yarışmanın **temel amacı**, mimarların ve mimarlık öğrencilerinin kentlerin çoğunda onların can damarlarını etkileyen ve kentlilerin günlük yaşamlarını dengesiz kılan kritik sorunları dikkate alarak, kentlerine eleştirel bir gözle bakmalarını ve insanla çevresi arasında daha iyi bir uyum sağlayacak, basit ve kolay uygulanabilir çözümler önermelerini teşvik etmektir. UIA, mimarların ve mimarlık öğrencilerinin bu hayallerini sergileyebilecekleri, tanıtabilecekleri, fikirlerini olabilir kılacakları ortamları yaratmayı hedeflemekte, mimarlığı toplumla buluşturmayı ve halkın kente karşı duyarlılığını kıskırtmayı amaçlamakta, bu yarışma ile yerel yönetimlerin ve halkın, mimarlıkla, mimarlarla ve onların meslek kuruluşlarıyla kucaklaşmasını sağlayacak bir ortamın yaratılmasını da hedeflemektedir.

İzmir Körfezi'nden görünüm

UIA'nın "Celebration of Cities/Yaşasın Kentler" programı, kentleşmeyi artık geri dönüşü olmayan bir süreç olarak kabul etmekte, bu program çerçevesinde "Yaşasın Kentler" yarışması ile mimarları bu konular üzerinde düşünmeye, kentlerinde gördükleri bozukluk ve başarısızlıkları düzelterek fikirler tasarlamaya davet etmektedir.

UIA, yarışmanın kapsamı ve amacı ile ilgili olarak "**kentsel akupunktur**" kavramını ortaya koymaktadır. Buna göre yarışmada, mimarlığın "insanların çevresi ile uyum ve denge içinde olması" felsefesine dayanan akupunktura benzediği kabulüyle önerilerin kentlerde yaşayanların yaşam koşullarını iyileştirebilmesi ve sıradan olmayan eylemlerin başlatılmasını olanaklı kılabilmesi, bu eylem alanlarının basit ve etkisi hemen görülebilir türden, maliyetlerinin ise makul düzeylerde olması, kentlilerin günlük yaşamlarını kolaylaştırabilecek herhangi bir alana uygulanabilmesi ve aynı zamanda kentlerin merkezlerinde ya da çeperlerindeki acil ihtiyaçlara cevap verebilmesi beklenmektedir. Bu bağlamda UIA, kentlerle ilgili olarak ilk adımı oluşturacak olan dört senaryo tanımlamaktadır: Tarihi Kentler, Gecekondu Alanları, Büyük Konut Kompleksleri, Metropollerin Çeperleri-Banliyöler.

Yarışmada profesyonel kategoride, uluslararası aşamaya gönderilmek üzere seçilerek ödüle değer bulunan projemiz, UIA'nın da riskli yaşam ortamlarından biri olarak tanımlandığı gecekondu alanları ve tarihi kent kavramından yola çıkılarak bu iki senaryonun kesişiminde yer alan **İzmir-Kadifekale** üzerine geliştirilmiştir.

İzmir, 5000 yıllık tarihi geçmiş ile köklü bir kettir. İzmir'de ilk yerleşim, eskiden körfez kıyısında küçük bir yarımada olan Teppekule'de kurulmuştur. M.Ö.4. yüzyılda kent Büyük İskender'in eline geçtiğinde, artan nüfus mevcut surların içine sığamaz durumdadır. Efsaneye göre Büyük İskender, İzmir'e hakim bir teppe olan Pagos'a geldiğinde bir çınar ağacı altında uyuyakalır ve rüyasında gördüğü iki Yunan tanrıçası, ona burada bir şehir kurması gerektiğini söyler. Böylelikle İzmir'in bir uzantısı Pagos tepesi ile tepenin iç limana bakan yamacında yeni bir kent gelişir. Günümüze kalıntıları ulaşmış olan Kadifekale ise Büyük İskender'in generallerinden Lysimakhos tarafından yaptırılmıştır. Bu kalenin eteklerinde bulunan semt de günümüzde Kadifekale olarak adlandırılmaktadır.

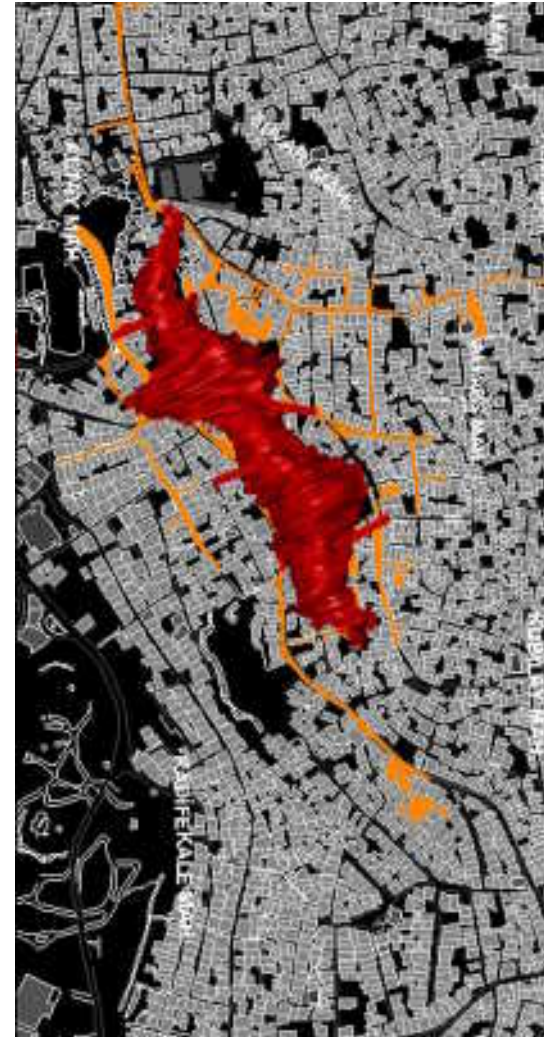
İzmir kentine hakim bir noktada bulunan Kadifekale, efsanevi hikayesi, tarihi kalesi ve antik bir tiyatrunun kalıntılarını içermesinin yanı sıra İzmir kent merkezi ile, kentin önemli tarihi mekanlarından olan Kemeraltı ve Agora'yla da yakın konumu sebebiyle turizm açısından da önem taşımaktadır. Dolayısıyla Kadifekale, **İzmir'in kent kimliğine önemli derecede katkısı olan** bir bölgedir. Tüm kente hakim bir noktada yer alan ve kentin tarihsel kökenini oluşturan bir çok kalıntının bulunduğu bölge günümüzde kent yaşamından kopuk bir bölge durumundadır. Kadifekale, Agora ve Kemeraltı bölgelerinin birbirleri ile bağlanmasına yönelik tasarılar, Kadifekale surları içinde, tarihi doku-

ya zarar vermeden, İzmir'in tarihinin ve bugününün yaşatılmasına, sanat etkinliklerine olanak tanıyacak mekanların yaratılmasına yönelik yaklaşımlar geliştirilmiş bulunmaktadır.

Kente göçle birlikte artan kaçak ve çarpık yapılaşma, Türkiye'nin de tüm büyük kentlerinde çözümü oldukça karmaşık olan bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Çarpık yapılaşma, fiziksel olduğu kadar sosyal etkileri ile de sadece bulunduğu alanı değil, tüm kenti derinden etkileyen bir olgudur. Çarpık yapılaşmanın bu iki yönlü etkisi, Kadifekale'de de etkisini hissettirmektedir. İzmir kentinin yeniden kurulduğu Kadifekale etkileri, Cumhuriyet öncesinde İzmir'in etnik çeşitliliği içinde Türklerin ana yerleşim bölgesiyken, Cumhuriyet döneminde İzmir'e iç ve dış göçlerle gelenlerin yerleştiği bir bölge durumundadır. Göçle birlikte kaçak yapılaşma artmış, kent merkezinde bulunan bu alan zamanla kentle yeterince bütünleşemeyen kitlelerin kendi içlerine kapanık yaşadığı, kentliler tarafından da güvensiz olarak tanımlanan bir alana dönüşmüştür. Kadifekale eteklerinde yaşam, fiziksel olarak sağlıklı koşullarda sürmekte, kentin tam ortasında olunmasına karşın, kent yaşamı ile kopukluklar bulunmaktadır. Aynı şekilde İzmir bütünü için de tarihi değer taşıyan ve İzmir'e en hakim noktada bulunan bu alan, kent halkı tarafından da yeterince yaşanmamaktadır. Tarihi değerler zincirinin bir halkasını oluşturan kale ve üzerinde bulunduğu alan, kent ile yeterince bütünleşememektedir.

Kent için tarihi bir bölge ve bir yaşam çevresi olarak Kadifekale'nin, hem anıtsallığın korunması ve devam ettirilmesi, hem de yaşam standartlarının yükseltilmesi açısından müdahaleye ihtiyacı olduğu görülmektedir. Bu bağlamda bu projenin amacı, Kadifekale'nin tarihi değerini ön plana çıkartarak İzmir'in kent kimliğinde önemli bir rol oynayabilecek potansiyelini değerlendirmek ve gecekondu halkının yaşam standartlarını yükselterek aynı zamanda turizme de hizmet edecek bir bölge yaratmaktır.

UIA'nın dikkat çektiği iki ayrı kategori olan tarihi kent ve riskli yaşam alanları olan gecekondu bölgeleri, bu noktada devreye girmektedir. Kadifekale **hem tarihi koruma alanı hem de gecekondu bölgesi** olması nedenleriyle özel bir konumdur. Yıllar içinde kentin ortaya çıkı-

Plan

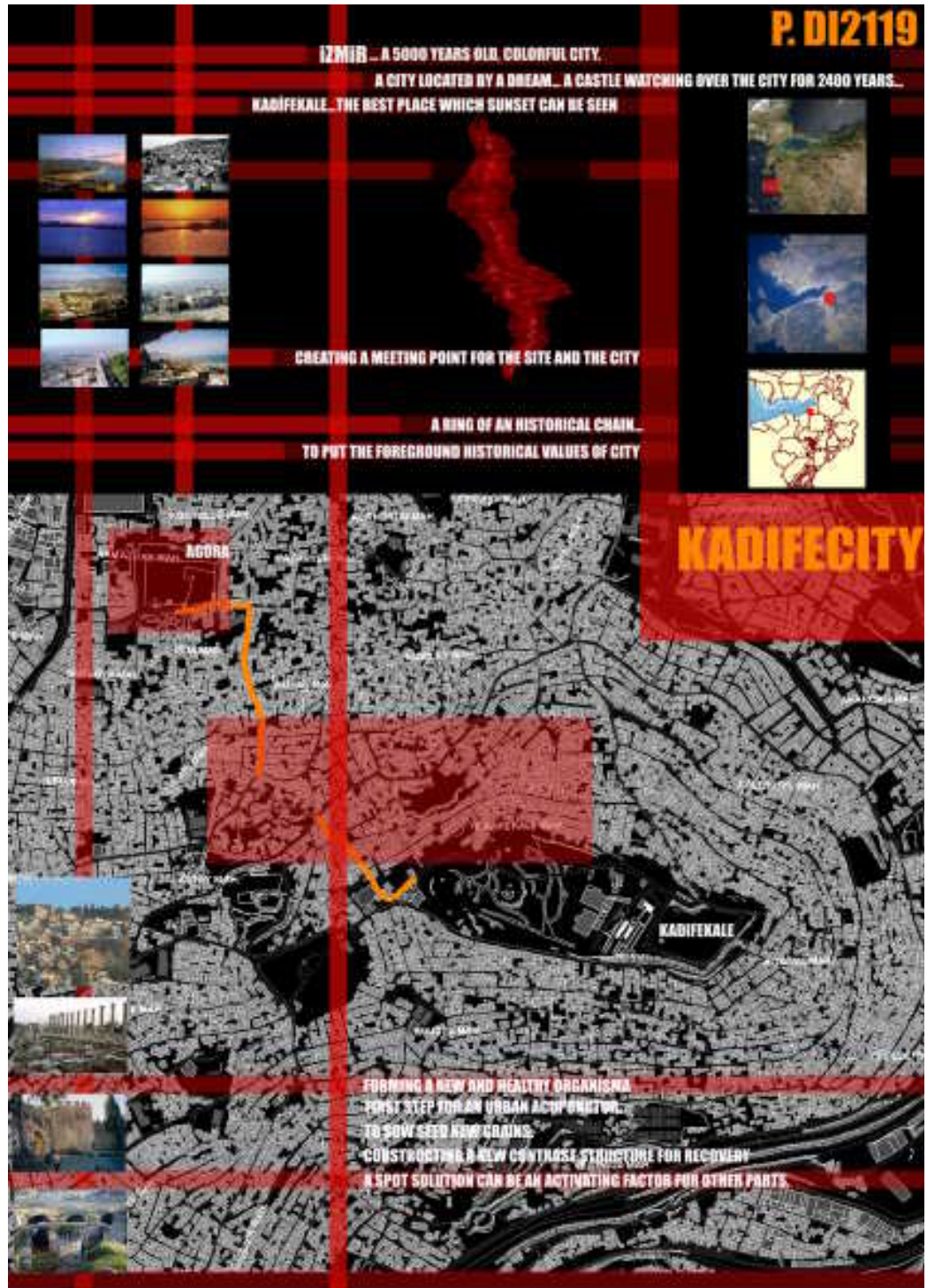
şındaki ilk nedenler yok olmuş, kent merkezi çağdaş bir kentin toplumsal ve kültürel gerçeklerin oluşturduğu gereksinmelerini karşılamak üzere değişmiştir. Bu durumda Kadifekale sadece tarihi bir koruma alanı olarak görülmüş, yeniden işlevlendirilerek kente kazandırılmaya çalışılsa da çevresindeki kaçak yapılaşmalarla sarmalanmıştır. Günümüzde bir çok koruma-renovasyon planı, tarihi bölgelerdeki değerlerin korunmasında, orada yaşayan halkın rolünün ve desteğinin bu projelerin başarısı için vazgeçilmez bir öge olduğunu vurgulamaktadır. Kentlerin tarihsel değerleri ancak içinde yaşayan nüfusun, çevrelerinin tarihsel değerini benimsediği, bu çevreyi korumaya niyetli ve geliştirmeye hazır olduğu sürece var olabilecektir. Dolayısıyla Kadifekale'nin tarihi bir merkez olarak kent kimliğindeki rolü ön plana çıkartılırken gecekondu halkı gözardı edilmemelidir.

Kadifekale semtinin kente hakim olan ve yapılaşmanın mümkün olduğunca az olduğu, topografya açısından da uygun bir bölümü seçilerek, burada mevcut dokuya kontrast yeni bir strüktür önerilmiştir. Kalenin hemen altında seçilen alandan, Kadifekale'ye ve kentin diğer tarihi merkezleri olan Agora ve Kemeraltı'na bağlantı aksları yaratılmıştır. Böylece Kadifekale ve çevresi, kent kimliğini oluşturabilecek ve turizm açısından potansiyele sahip bir bölge haline getirilebilecektir.

Söz edilen bu akupunktur sürecinin ilk adımını oluşturacağı düşünülen yapı, alışveriş alanları, kültürel ve sanatsal aktivite mekanları, eğitim ve sağlık hizmetleri, dinlenme alanları, atölyeler gibi farklı fonksiyonları bünyesinde toplayan, Kadifekale'nin topografik yapısıyla uyum sağlayan, dağın üzerine serilmiş bir ağa benzetilebilir. Çarpık bir yapılaşmanın içine kontrast olarak yerleştirilen amorf strüktürün kolları mevcut dokudaki sokaklara sızmakta ve halkı rampalarla yapının içine taşımaktadır. Mevcut gecekondu dokusundan onların içine sızan strüktür zamanla bölgenin gelişimini sağlayacak ve belki de gecekondulaşma sürecini tersine çevirebilecektir.

Çarpık kentleşme ve gecekondulaşma olgusu, kentler için kanser olarak nitelendirilmektedir. Kenti bir kanser gibi sarmakta olduğu ifade edilen çarpık yapılaşmayı tedavi etmek için **kanserli organın çıkarılması yerine, yeni ve sağlıklı hücrelerin gelişerek kanserin geriletil-**

mesine ihtiyaç vardır. Kanser, sağlıklı bir organizmayı nasıl sarıp yok ediyorsa, sağlıklı ve güçlü hücreler, zor koşullar altında yeşerip mevcut bozuk dokuya sızabilir ve değişim için bir umut, bir başlangıç noktası olabilir. Mevcut çarpık yapılaşma, kendisine tamamen kontrast, yeni bir yapılaşma, bir strüktür için bir fon olabilir, ancak bir süre sonra edilgen durumdaki bu fon, bütünün ana unsuru olmak yönünde bir değişim gösterebilir. Zıt olan bir süre sonra hakimiyet kazanabilir. Noktasal olan bu çözüm diğer parçalar için de harekete geçirici bir etken olabilir.

Sunuş Paftası -1

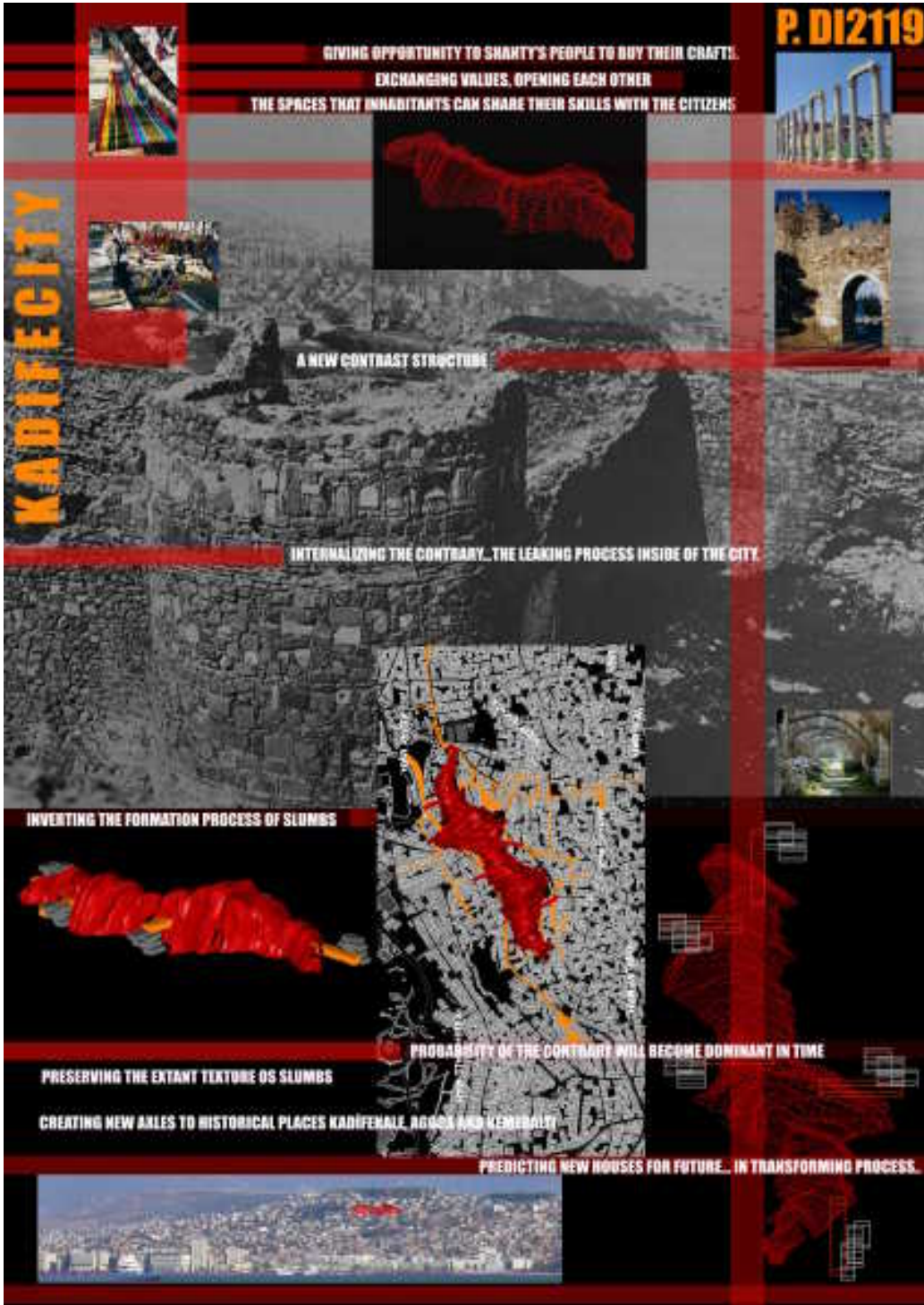
Kadifekale'nin içinde mevcutta yapılan etkinliklerin kale surları içinde sınırlı kalmaması gerekmektedir. Semt halkı ile kentliyi buluşturacak, günlük yaşam etkinliklerinin gerçekleşeceği mekanlara da ihtiyaç bulunmaktadır. Semt sakinleri, düşük eğitim ve gelir düzeyi, içe kapanma, kent yaşamından kopukluk, fiziksel koşulların sağlıksızlığı gibi Türkiye'nin benzer alanlarında mevcut olan sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Bu tür yerleşmelere yönelik dış müdahalelere ise çoğu zaman direnç gösterilmektedir. Bu nedenle, bu bölgelerde yaşam standartlarının yükseltilmesi, eğitim ve gelir düzeyinin iyileştirilmesi için içten dışa doğru bir gelişme daha sağlıklı olabilecektir. Bu tip bir

alandaki, semt sakinlerinin eğitimine ya da meslek edinmelerine yönelik, üretimlerini kent halkı ile paylaşabilecekleri mekanların varlığı, değişimin içten başlaması için bir başlangıç noktası oluşturabilir. Bu nedenlerle projede semt sakininin temel eğitim ya da beceri kazanmaları ya da mevcut becerilerini kentli ile buluşturabilecekleri mekanlar önerilmiştir. Kentlinin de ilgisini bu yöne çekebilecek işlevlerin getirilmesi ile semt sakinini ve kentli için iki yönlü bir kazanç elde edilebilecektir.

Proje, öncelikle mevcut dokunun ortadan kaldırılması gibi oldukça maliyetli ve bölge halkını dışlayan bir yaklaşım yerine, mevcut yapılaşmanın korunarak elden geldiğince sıhhileştirilmesi, gerekli altyapının sağlanması, süreç içerisinde belirtildiği gibi bölge halkının sosyal, ekonomik ve kültürel yapısı incelenerek, potansiyellerini ortaya koyabilecekleri fırsatlar yaratılmasını önermektedir. Böylece bir yandan kentli ve turist Kadifekale ile bütünleşecek diğer yandan da bölge halkı kente kazandırılacaktır.

Elbette böyle kapsamlı bir proje uzun bir süreci kapsayacaktır. Bizim **önerimiz kenti tepki vermeye itecek, onu canlandıracak ve zincirleme tepkilere yol açacak bir ilk adımdır.** Kentsel bir akupunkturu, yeni bir dönüşümü başlatabilecek, bir dizi eylemi hareket geçirebilecek bir ilk kıvılcım olmaya yönelik olarak, Kadifekale semtinin bir bölgesinde tasarlanan bu proje, kent ve semtin entegrasyonu için bir buluşma noktası yaratmayı hedeflemektedir.

Sonuç olarak, kentsel bir akupunkturun **ilk iğnesi** olarak gördüğümüz bu proje önce sağlıklı bir organizma olarak hastalıklı ve çarpık bir yapılaşmanın içine sızacak, iğnenin batırıldığı noktadan yayılarak çevresindeki bölgenin yaşam koşullarını iyileştirecek ve kentten tepki olarak sıradan olmayan zincirleme eylemlerin başlamasına neden olacaktır. **Tohum ekmek ve gelişmesini izlemek zaman alabilir ancak bu tohumun büyüüp gelişmesi, benzer sorunları yaşayan başka coğrafyalara da taşınabilmesi mümkündür.** □

* Yarışma ile ilgili bilgiler UIA Yaşasın Kentler Yarışma Şartnamesi'nden alınmıştır. (<http://www.yasasin-kentler.org>)

* Projenin gelişim sürecindeki katkı ve desteklerinden dolayı Prof. Dr. Gürhan TÜMER'e teşekkürlerimizi sunarız.

Uygar BOZTEPE

İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü Mimarlık Fakültesi Mimark Bölümü Öğrencisi

UIA “Yaşasın Kentler” Yarışması’ Ulusal Öğrenci Kategorisinde Mimarlar Odası Özel Ödülü: İzmir Kordonu’nda Mimarlık Okulu

Mimarlığın çevre ile doğrudan bir etkileşimi vardır. Tasarlanan bina bir şekilde insanların kullanımlarına sunulur ve insanları etkiler, iyi bir bina kente en güzel armağanlardan biridir. Kenti tek basına güzel kılmaya yetmez belki ama o kent içinde yaşadığımız ufak bir saniyeyi bile değiştirmesi binayı kent belleğine sokar. “Kentlerin Kutsanması” adına tasarlanan bu proje de biraz kendini beğenmiş bir tavırla (sadece biraz mı?) kente bir mimarlık okulu hediye eder.

Mimarlık okulu için seçilen arazi İzmir-Kordon da bitişik 5 apartmanın bulunduğu 1800 m².lik bir parseldir. İzmir’in en önemli simgelerinden biri olan Kordon ve en önemli yaya akslarından biri olan Kıbrıs Şehitleri Caddesi arasında bulunan proje bir geçit niteliğinde ele alınmıştır. Hızlı yapılaşma ve rantın sonucu ortaya çıkan “Apartman Seddi”nin ikiye böldüğü kamusal iki bölge görsel ve neredeyse fiziksel olarak ikiye bölünmüştür. “Apatman Seddi” bu iki kamusal alan arasında aşılması gereken bir engel olarak durmaktadır. Proje bu engeli alternatif bir yolla aşmayı denemiştir. Bu yol hem iki kamusal alan arasında bir geçit hem de mimarlık okulunun elemanlarının takıldığı bir akstır. Geçitin başında köprüyle ters yükselen üzerinde Kordon’un yeşilini devam ettiren kamuya da açık kafeterya kütlesi

vardır. Yürüyüş yolu bir havuzla kafeteryanın çatısında sonlanır. Havuzda kafeteryanın çatı ıslıklıkları yeralır. Köprü kafeteryanın eğimine ters olarak yükselmeye başlar. Yükseldikçe Kordon’un manzarası değişir ve Kordon’un yatay hatlarını devam ettiren dışarıya çok fazla ipucu vermeyen binadaki delik insanı daha da çok çekmeye başlar. Köprü ile binanın kesiştiği noktada aslında ikiye ayrılmış binanın tepesinden sızan ışıkla binanın iç mekanı hissedilmeye başlar. Köprü binayı deler geçer ve ortadaki iç avluya zenginlik katar. Asıl kütle derslikler, atölyeler ve yönetim birimlerinden oluşmaktadır. İki bina arasındaki iletişim de geçite dik köprülerle kurulur. Görsel algıyı sağlamak için katlar kaydırılarak birleştirilmiştir. Böylece herhangi bir katayken diğer katlar görülebilir. İki kütlede de kendi içlerinde kapalı iç boşlukları vardır. Açık koridorlar da bu boşlukları çevreleyerek dolaşır. Bu koridorlar bazı yerlerde şişerek köprüye doğru konsol çıkar ve onunla iletişim kurmaya çalışarak toplanma nişlerini oluştururlar. Binanın içinde dışına tezat olarak oldukça hareketli kütle oyunları ile gerilimler yakalayan bir cephe sistemi vardır. Köprü yine o iki binanın degecek kadar yakın durdukları gerilimli yerden çıkar ve caddeyi geçerek kilisenin altından bir tünele dönüşerek devam eder. Burada final ürünle-

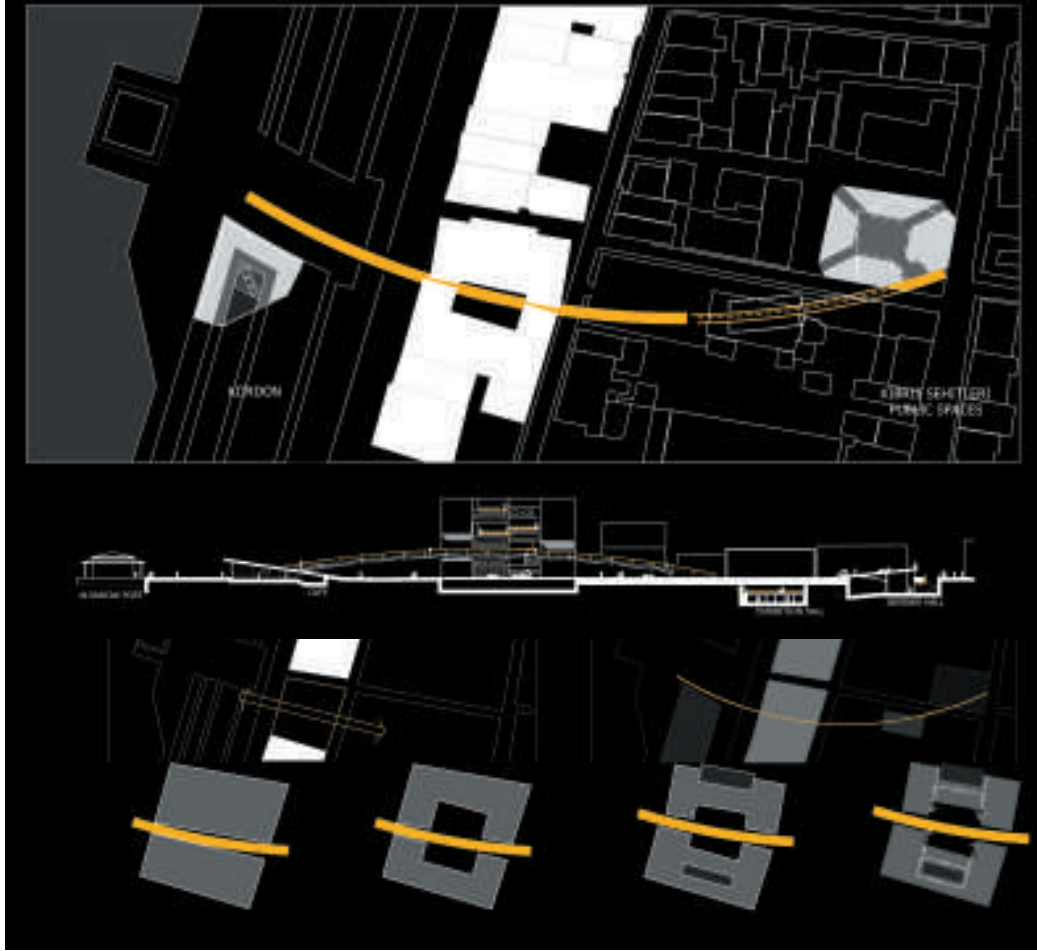
Proje alanından görüşler

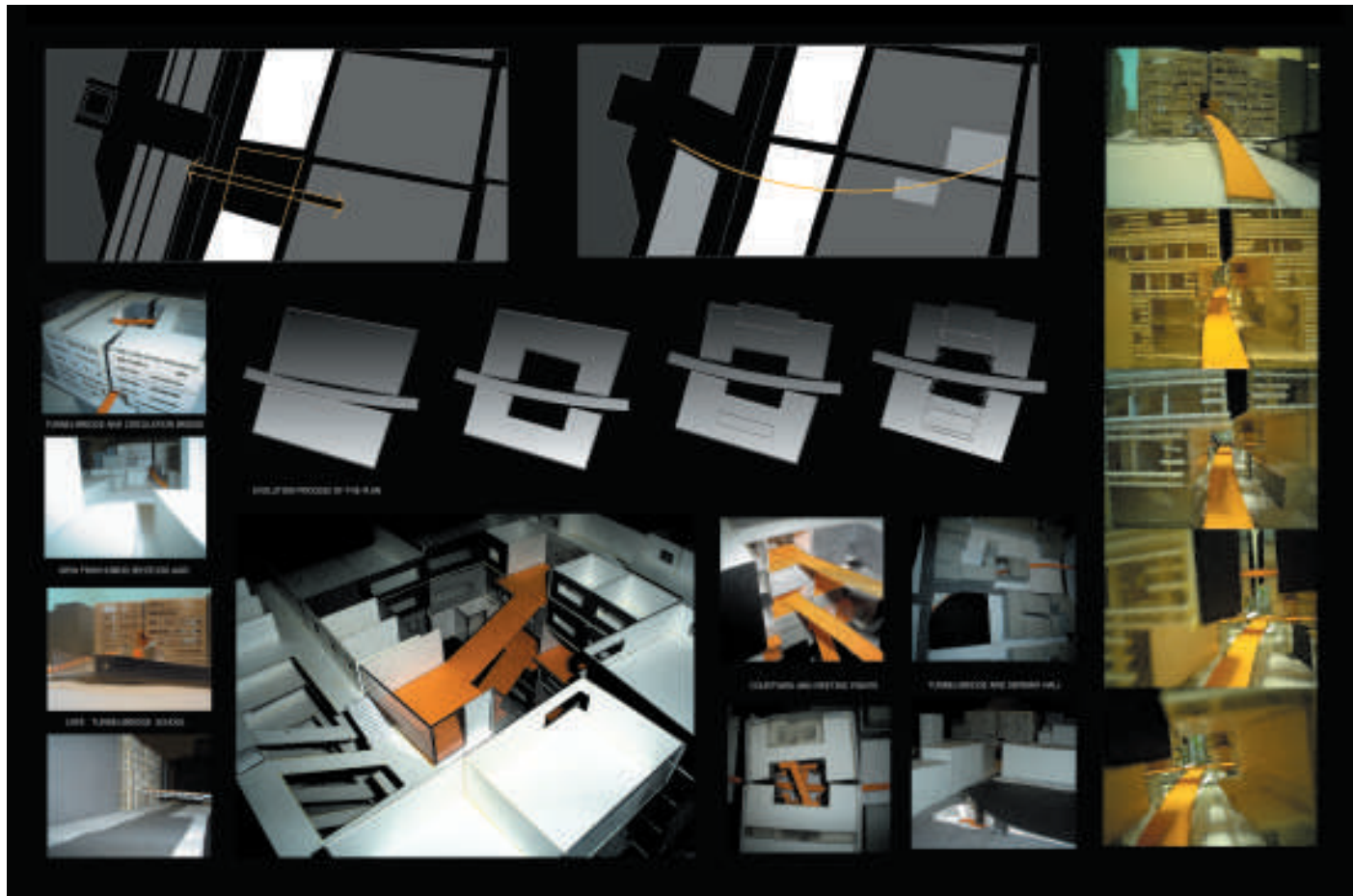
ri ya da mimarlık sergilerinin yapılacağı bir salon vardır. Bu köprünün 3. elemanıdır. Geçit yeraltında ilerlerken iki katlı bir hacme saptırılır ve onun içinden yoluna devam eder. Köprüye takılan iki merdiven sergi salonuna inışı sağlar. Geçitin son elemanı ise konferans salonudur. Geçidin yeryüzüne çıktığı yerde konumlanır. Konferans salonu da üzerine parkın çimlerini örtü alarak hafifçe yükselerek kendini belli eder ve geçit Kordon'dan başlayıp Kıbrıs Şehitleri Caddesi'nde sonlanır. Böylece insanların geçebileceği farklı bir yol yaratır.

Bu geçitin daha kısa daha rahat bir yol olma gibi bir çabası yoktur. Sadece iki önemli bölgeyi bağlayan farklı ve eğlenceli alternatif bir yoldur. Köprünün her aşamasında değişen "vista"lar ve tünelde beklenmeyen anda karşımıza çıkan sergi salonu ve tüneldeki ışık oyunları ve bir konferans salonuna ulaşmak geçiti hoş kıla- caktır.

Mimar kenti kutlamak için kendisine ve kente bir mimarlık okulu verir ve bu okul açılmayı bekleyen bir hediye paketi gibi kentin göbeğinde durur ta ki bir insan o kurdeleyi kesmeye o köprüyü tırmanmaya başlayıncaya kadar. □

Vaziyet planı, kesit ve şemalar

Sunuş paftası 2

Orcan GÜNDÜZ, Prof. Dr.

Dürin SÜER, Yrd. Doç. Dr.

Nezihat KÖŞKLÜK, Y. Mimar, Araş. Gör.

Sıdika ÇETİN, Y. Mimar, Araş. Gör.

Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü

“Yer-Tema” Odaklı Bir Tasarım Stüdyosu Deneyimi: Şirince’de Eğitim ve Etkileşim Merkezi

Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü 3. sınıf tasarım stüdyosunda atölye yürütücüleri, ele alınan proje konularının, “yer-tema” bağlamında zengin açılımlara olanak tanınmasını hedeflemektedir. Söz konusu bağlamda öğrencilerin kendi özgün senaryolarını özgürce oluşturmaları, tartışmaya açmaları amaçlanmakta ve özgün yaklaşımlarına müdahale edilmeyip, çok boyutlu bir tartışma ortamı yaratılmaktadır. 2003-2004 öğretim yılı güz döneminde de aynı yaklaşımla, tasarlama sürecinde çoklu doğruların aranması yöntemini benimseyen, öğrencilerin özgür ve eleştirel olabilmelerini destekleyen bir süreç izlenmiştir (Fotoğraf 1). Bu yazı, deneyimlenen örnekte, Mim 301 kotunda ele alınan konuda, “yer-tema” odaklı yöntemi ve çözüm seçeneklerini sunmayı hedeflemektedir.

Konunun Tanıtımı

Mimarlık öğrencilerine doğal-kültürel-tarihi çevre bilincini kazandırmak ve yöresel özellikleri olan, geleneksel kentsel ve mimari bir dokuda yeni yapı yapma/mekan kurma sorununun tartışılarak çözüm alternatiflerinin üretilmesi/yaratılması amacıyla, Selçuk-Şirince yerleşmesinde “Eğitim ve Etkileşim Merkezi” proje konusu olarak ele alınmıştır. Bu bağlamda, öğrencilere konunun genel çerçevesini tanımlayan bir metin sunulmuş, ana başlıkları ile program verilmiş, ancak, öğrencilerin yere ve temaya ilişkin özgün yorumlarını içeren senaryolar doğrultusunda kendi programlarını detaylandırmaları istenmiştir.

Söz konusu projede, özel bir kuruluşun vakfına bağlı olarak ortaya konulan merkezin işlevi, kültürel bağlamda (edebiyat-felsefe-görsel sanatlar-mimari-el sanatları gibi alanlarda) eğitim ve etkileşime yer veren, dönemsel atölye çalışmalarının yapılması olarak tariflenmiştir. Bu eğitim merkezine yöre dışından gelecek kişilere, yerel kültüre ve çevreye ait değerlerin tanıtılması ve yaşatılması sağlanırken, yöre halkının da sosyal ve kültürel etkinliklerinde merkezden yararlanabilmesi, ayrıca merkezin konaklama, yeme-içme, dinlenme eylemlerinin tümü ya da bazılarının gerçekleşmesine de olanak sağlayabilmesi istenmiştir.

Yer'in Özellikleri-Şirince Kent ve Mimari Dokusu

İzmir'e bağlı Selçuk ilçesinin bir dağ köyü olan Şirince'nin kuruluşu M.S. 5. yüzyıla kadar inmektedir. 19. yüzyılda Osmanlı yönetimi altında bulunan bir Rum köyü olan Şirince'nin yerli halkı, Lozan Antlaşması'nın eki olan, 30 Kasım 1923 tarihinde imzalanıp yürürlüğe giren "Türk ve Rum Ahalinin Mübadelesine Dair Mukavelename ve Protokol" ile, Yunanistan'a zorunlu göçe tabi tutulmuştur (Fotoğraf 2/www.lozanmuhadilleri.org). Rumların boşalttığı köye Kavala ve Selanik'ten gelen mübadiller yerleşmiştir. Şirinceli bir Rum olan yazar Dido Sotiriyu, romanının kahramanı Manoli Aksiyotis'e o günleri şöyle anlatır:

"Bir veba salgını çıkmıştı sanki köye ve canlı namına ne varsa alıp götürmüştü! Çarşı yerinde, meydanda, sokaklarda bir alay sahipsiz elbise, ev eşyası, kırılmış çanak çömlek sürünmekteydi. Bir köpek uluyordu zaman zaman, bir kedi miyavlıyordu ve yalnızlık, daha da kahredici bir hale geliyordu...Ve bizim yüreğimizle, bizim anımızla yoğruluydu burada her ev, her sokak, her ağaç, bu toprağın her taşı...Bir öfke bürüdü birden içimizi: Bizim evlerimiz değil miydi bu evler? Bu tarlalar, bu ekinler, bu ağaç? Burada büyüyüp yetişmemiş miydik biz? Buraya emek vermemiş miydik? Babalarımız burada gömülü değil miydiler?" (Sotiriyu, 1992).

Köye girişte algılanan ilk yapı, tasarım stüdyosunda ele alınan proje alanı sınırları içinde kalan, halk arasında Aşağı Kilise olarak da anılan Aziz Demetrius Kilisesi'dir (Fotoğraf 3). Çınarlı Meydan ve Çeşme Meydanı olarak adlandırılan iki meydan ile bunları birleştiren dükkanlar ve kahvelerin bulunduğu çarşıdan oluşan köy merkezi, yerleşmenin vadi tabanında konumlanmıştır. Şirince Deresi yatağı, 19. yüzyıl mimari dokusunun büyük ölçüde korunduğu yerleşmeyi iki mahalleye ayırmaktadır. Bu iki mahallede, eğime paralel oturtulmuş ana dağılım aksları ve bunları düşeyde birbirine bağlayan dik eğimli sokaklar, topografyaya uygun bir dağılım sağlamaktadır. Yamaca yayılmış tüm yapılar, topografyanın sağladığı olanakla, birbirlerinin görüşünü, güneşini ve havasını kesmemektedirler. Genellikle küçük bahçeler içinde tekil ya da bitişik nizamda konumlanmış konutların yamaca bakan yönlerinde tek katlı ve olabildiğince dolu, vadiye yönelen cephelerinde ise iki katlı, bol pencereli bir kurgu gözlenmektedir. Çatılar beşik ve kırma olup, alaturka kirmit örtülüdür (Fotoğraf 4).

Proje Alanının Tanıtımı-Yer Seçim Kriterleri

Öğrencilere proje alanı olarak verilen arazi, Aşağı Kilise olarak da anılan Aziz Demetrius Kilisesi'nin üzerinde bulunduğu ve setlenerek yola kadar inen yamaçtır. Bu yamaç, yerleşime yaklaşımda kilise hariç özgün dokuya ilişkin ipuçları içermeyen bir konumdur (Fotoğraf 5). Bu yüzden seçim kriterleri alanın tasarlanacak yapıya konum itibarıyla yüklediği anlamlar üzerinden olmuştur:

Arazinin Şirince'nin girişinde yer alması ve yerleşmeyi tanımayan ziyaretçiler tarafından algılanacak ilk yapının burada konumlanacak olması, öğrencilere önemli sorumluluklar yüklemiştir. Yerleşmenin çeperinde seçilen bu alanda; mevcut koru-

3

4

5

ma yasalarının öğrencilerin yaratıcılıklarını kısıtlamamak üzere göz önüne alınmadığı, ancak Şirince'nin doğal-tarihi değerlerinin de reddedilmediği ve öğrencilerin kendi özgün yorumlarını geliştirebilecekleri deneysel bir çalışma olanağı yakalanmıştır.

Alanın içinde bulunan kilise de, yer seçimi aşamasında önemli bir girdi olmuştur. Alanın en üst kotunda yer alan ve günümüzde kullanılmadığı için harabe durumunda olan kilisenin, tasarım sırasında tarihi bir anıt yapı olarak nasıl ele alınabileceği, bu yapının da tasarım probleminin bir parçası olarak değerlendirilebileceği, tarihi bir yapının yanında nasıl durulabileceği gibi tartışmaların süreci zenginleştireceği düşünülmüştür.

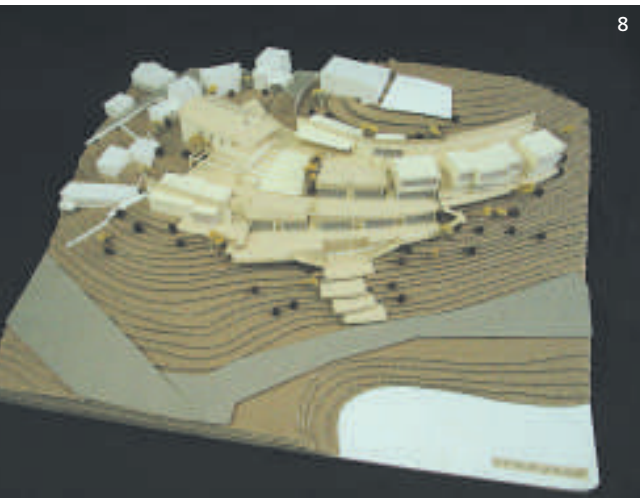
Alan, önemli bir aksın ucunda olması dolayısıyla da değerlidir. Aziz Demetrius Kilisesi ile Yukarı Kilise olarak da anılan Vaftizci Yahya Kilisesi'ni bağlayan aks, geçmişte Şirince'nin çarşısı durumundadır ve alt katlarında dükkanların olduğu konut dizisinden oluşmuştur. Dokuyu gezen ziyaretçiler tarafından en çok kullanılan bu güzergahın proje alanıyla başlıyor/sonlanıyor olması, alana bir kapı işlevi de kazandıran ve simgeselliğini artıran bir veri olarak ele alınmıştır.

Gamze Saygı Projesi

Can Aslan Projesi

Necibe Vatansever Projesi

Projede İzlenen Yaklaşımlar ve Örnek Ürünler

Geliştirilen ürünler, ele alınışları açısından temelde üç gruba ayrılabilir. Bunlardan ilk grubu, Şirince'nin özgün dokusunun genel karakterleri ile uyumlu örnekler oluşturmaktadır. Şirince'nin topografyaya yerleşme biçimi, meydanlarla sonlanan organik dokusu, yapıların plan ve cephe karakterleri tasarım sürecinde yorumlanarak ya mevcut tekrarlanmış ya da modernize edilmiştir.

Bu gruba örnek projelerden birinin tasarımcısı olan Gamze Saygı, eğitim ve etkileşim merkezi konusunu konaklama imkanı bir yaz okulu teması ile ele almış ve bu doğrultuda Şirince'nin tarihini ve özgün dokusunu da göz önünde bulundurarak; tarih, sosyoloji, mimarlık, restorasyon çalışmalarına uygun atölye ve derslikler oluşturmaya çalışmıştır. Şirince'nin mübadele köyü olması ve yerli Rumlarla göçmen Türkler'in topraklarını bırakmalarından dolayı yaşamış oldukları kopuş duygusuna karşıt bir şekilde; eğimli proje alanının eşyükselti eğrilerine uygun açılarda oluşturduğu terasları birbirinden koparmadan, birbiri üzerinde kayarak dönen bir düzende yerleştirmiştir. Bunu yaparken alandaki Aziz Demetrius Kilisesi'ne yaklaşmamaya ve giriş silüetinde onu kapatmamaya çalışmış, terasları serbest yeşil alanlar olarak düzenlemiştir. Yer yer çıkmalı kütlelerini terasların dış kesimlerine yerleştirmiş, ayrıca elverişli yerlerde kot farkının imkan verdiği mekanlar da yaratmıştır. Yakın ilişkili fonksiyonları daha sıkı bir örüntüde, çevreleme mantığını pekiştiren daha içe dönük bir yapılaşma düzeninde kurgulamıştır (Fotoğraf 6).

Can Aslan'ın tasarımı, ilk yaklaşımın bir diğer temsilcisidir. Şirince için önerisi, sanat ağırlıklı bir eğitim merkezidir. "Çünkü ancak sanat sayesinde insanlar yaşamın acılarını ve sıkıcılığını unutup, onu sevebilirler. Gerçek bir sanat eseri, doğadaki herhangi bir şeyin taklidi değildir. Resim, heykel ya da şiir, insan kalbinin tüm sıcaklığı ile dışa taşmasıdır." şeklinde kendini ifade eden tasarımcı, bunun mimarideki karşılığının; kendi oluşum koşullarıyla harmoni içinde, adım adım ve içeriden dışarıya doğru gelişen, yer ile uyumlu, yüzeysel ve kaba olmak yerine derin ve duyarlı bir dil olduğunu savunmaktadır. Buradan hareketle, Şirince'nin özgün dokusunun anahtar kelimeleri olan; topografyayla uyum, doğaya minimum müdahale, organik sokaklar, küçük meydanlar, parçalı yapılaşma gibi kavramları, yeni olanın kendi oluşum koşulları içinde değerlendirip, modern bir yaklaşım ile yorumlamıştır (Fotoğraf 7).

Necibe Vatansever de aynı anlayışla, resim ve el işi işliklerini barındıran bir proje tasarlamıştır. Şirince'nin yerel halkının da el sanatları ile ilgili ürünlerini bu merkezde sergileyebilmesi, turistlere satabilmesi ve yerleşimin iş imkanlarının artırılması üzerinde durduğu projesinde, setlenerek proje alanının alt kotlarına kadar inen teraslar düzenlemiş ve bu terasların üzerinde ise, yapılarını tıpkı Şirince'nin mevcut silüetinde olduğu gibi konumlandırmıştır. Özgün dokunun karakteristiklerinden olan ve kotları birbirine bağlayan merdivenli ara sokaklar, yapılarda ise temel oranlar, çıkma gibi mimari unsurlar işlenerek geleneksel dokuya uyum sağlamaya çalışmıştır (Fotoğraf 8).

İkinci grubu, dokuyla tamamen kontrast oluşturacak bir anlayışla tasarlanan örnekler oluşturmaktadır. Bu tip yaklaşımlar, Şirince'nin geçmişte ve o dönemin şartları içinde oluşturulan dokusunun günümüzde tekrarlanmasının gereksizliği ve değişimin kaçınılmazlığı kararı üzerinden gelişmiştir. Bu gruba dahil örneklerin sahipleri olan öğrenciler, günümüz şartları içinde şekillenmiş yapı tasarlamamanın, tarihi dokuda öykünerek yapı tasarlamaktan daha dürüst ve saygılı bir tavır olduğunu ve böylesi yaklaşımların tarihi dokuyu reddetmek olarak değerlendirilmemesi gerektiğini savunmaktadırlar.

Bu anlayışın temsilcilerinden biri, Begüm Erdoğan'a ait olan tasarımıdır. Proje programını bir restorasyon merkezi oluşturacak şekilde kurgulamakta ve tasarımını, Dido Sotiriyu'nun "Benden Selam Söyle Anadolu'ya" adlı romanındaki Manoli adlı kahramanın aktardığı yaşanmışlıkların dışı vurumu olarak tariflemektedir. Manoli'ye ithaf ettiği rampa, kiliseyi çevrelemekte ve vurgulamaktadır. Tasarladığı yeni yapılaşma ve kilise arasında konumlanan rampa, bu anlamda eski ve yeniyi bağlayan bir köprü, diğer taraftan da Şirince'nin özgün dokusuna bakış sağlayan bir seyir terası durumundadır. Rampa'nın yerleştiği noktadan yola doğru incek şekilde düzenlenen teraslar ve açılım, Şirince'ye yaklaşırken kilisenin algılanmasına imkan sağlamaktadır. Eğitim ve konaklama birimleri, bu terasların iki tarafında sırtları toprağa gömülü yalın formlarda tasarlanarak,

kilise algısı ve Manoli Rampası'nın iddiası ön plana çıkarılmaya çalışılmıştır. Begüm, sonuç ürününü "Arazi de yeniyi kabul etmiştir, eskiyi yadsımadan. Çünkü yeni olan, bir taklit değil, geçmişin ve bugünün bir yorumudur" şeklinde tanımlamaktadır (Fotoğraf 9).

Bu grubun bir diğer ürünü, Abdullah Gedil'e aittir. Şirince'nin geçmişte tanık olduğu mübadeleden sonra, sahip olduğu dokunun büyük bir kısmını kaybetmesi noktasından yola çıkarak yeniden doğuş/reenkarnasyon fikrini işlemiştir. Proje alanında yer alan eski kilisenin mevcut harabe haliyle korunması (konsolidasyon), yıllar boyunca gelinen noktayı simgeleyen yeni yapı ile yeniden doğuş fikrini güçlendiren bir "kontrast" oluşturmaktadır. Yeniden doğuş fikrinin tasarımdaki mimari ifadesi, yapının kütüphane, sergi, konferans salonu gibi sosyal mekanları kapsayan elipsoit kısmıdır. Yeni yapının top-rağı yırtarak ortaya çıkması/doğması etkisi, kabuğunu çatlatarak dünyayla buluşma anolojisinden yola çıkan, siluet boyunca uzanan parçalı duvarlar ile verilmiştir. Bu fikre göre mübadele sonrasında yok olan yapılar, bir başka görünüşe bürünerek yeniden ortaya çıkmakta ve kompleksin yeni fonksiyonlarına evsahipliği yapmaktadır. Eğimli proje alanının eteklerinde konumlanan yapı, bu haliyle yol kenarında bir set/duvar etkisi yaratırken, duvarın iç kısmında yamacın yarılması suretiyle oluşturulan ve tüm mekanların açıldığı kamusal bir avlu tasarlanmıştır. Yeni yapının arazinin eteklerinde konumlandırılması, geçmişte temsil eden kiliseye de bir saygı anlamı taşımaktadır (Fotoğraf 10).

Üçüncü gruba, çağdaş ve yenilikçi yaklaşımlarına karşın, köy silüetinde ön plana çıkarmamak endişesiyle araziye gömülmeyi tercih eden örnekler oluşturmaktadır. Bu grubun temsilcileri, arazi silüetinde kısmi olarak algılattıkları yapılarının, gömülme fikrinden kaynaklanan, sürprizli mekanlar sunma imkanını araştırmışlardır. Bu yaklaşım, dış dünyadan yalıtılmış bir iç mekan kurgulamayı hedefleyen öğrenciler tarafından denenmiştir.

Grubun örneklerinden biri Nurçe Düzalan'a aittir. Proje programını, cam üzerine çalışan bir yaz okulu olarak kurgulamaktadır ve "Neden cam? İnsan kendisiyle yüzleşme fırsatı bulur camda. O kadar serttir ki hiçbir şey olmayacak sanırsınız. Ama birdenbire kırılıverir. Tıpkı sen, ben gibi. En zor anda bile dimdik ayakta yızdır da, bir kelime, bir davranış burkar içimizi, takılır kalbimize, kırılır tuz-buz oluruz. Tıpkı yıllar önce mübadillerin kırıldığı gibi. Arkalarında gömülmemiş ölümler, barıksız diriler bıraktıkları gibi. Ve şimdi hayaletler misali oradan oraya savrulan eski düşler. Oysa şimdi Şirince geçmişini içine gömmüş, hiçbir şey olmamışçasına yaşıyor. Kahkahalar taşıyor beyaz badanalı evlerin pencerelerinden sokaklara. O, silüeti ile her yeni doğan güne huzurun, barışın resmini veriyor." şeklinde düşüncelerini ifade etmektedir. Geçmişin acısını içlerine gömen (!) binlerce insana ithafen, tasarladığı kompleksi gömerek, hakim doğayı ve özgün silüeti korumak istemiştir. Gömme fikri, daha çok yeşil alan kalmasına ve açık mekanların yaşanmasına imkan verirken, cam ocaklarının işleyişi açısından da fonksiyonellik sağlamaktadır. Proje alanının eteklerinde konumlanarak, bir kenarda kilisenin önünden itibaren teraslanarak inilen ve Manoli'nin istediği gibi insanların hep birlikte olduğu bir iç avlu oluşturulmuştur. Bu avlunun kalan üç kenarından ikisi keskin bir duvar hattı oluşturmakta, duvarlardan birinden restoran, diğerinden ise kütüphane ve satış birimi şeffaf ayna yüzeyler olarak çıkmaktadır. Avlunun diğer kenarında ise, diğer tüm fonksiyonları barındıran ve bir yüzü yine şeffaf bantlarla yola yönlendirilmiş, tamamen gömülü vaziyet-teki mekanlar konumlanmaktadır (Fotoğraf 11).

Sonuç

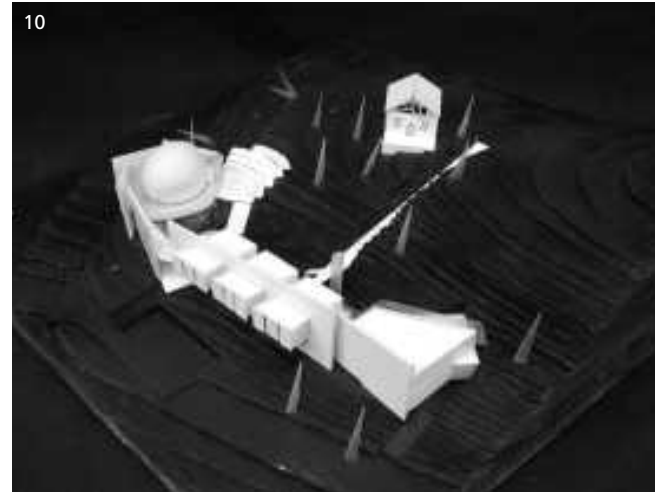
Başta söz edildiği gibi, tasarlama sürecinde çoklu doğrular yaklaşımını benimseyen, öğrencilerin seçimlerinde özgür ve eleştirel olabilmesini destekleyen bir sürecin izlendiği proje stüdyosunda çıkan ürünler de başlangıçtaki anlayışı destekler çeşitliliktedir. Öğrenciler arasında beyin fırtınası yaratan, sorgulamaya yönlendiren deneyimlenen örnekte, koruma sorunsalının var olduğu bir alanda seçilen yer ve tema, sonuç ürünlerde çeşitliliğin, renkliliğin oluşmasında önemli bir girdi olmuştur. ■

Kaynaklar:

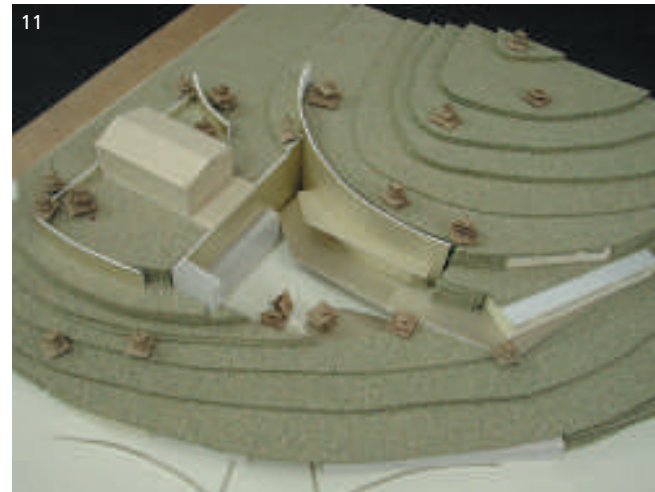
- Sotiriyu, D. (1992). Benden Selam Söyle Anadolu'ya (A. Tokatlı, çev.), İstanbul: Alan Yayıncılık. • <http://www.lozanmubadilleri.com>

Begüm Erdoğan Projesi

Abdullah Gedil Projesi

Nurçe Düzalan Projesi

Konusu, Kula'daki geleneksel Osmanlı yerleşmesinin ve bu yerleşmenin geleneksel mimari niteliklerinin yapı, sokak ve doku ölçeklerinde yaşatılması ve geleceğe aktarılmasına yönelik mimari önerilerin koruma, restorasyon, yeniden işlevlendirme, kentsel tasarım bağlamlarında geliştirilmesi olan "Kula Üstüne Düşler" adlı mimarlık öğrencilerine yönelik fikir projesi yarışmasının sonuçları 17 Nisan 2004 tarihinde açıklanmıştır.

Prof. Dr. Eti Akyüz Levi (DEÜ), Doç. Dr. Gül Asatekin (ODTÜ), Doç. Dr. Özen Eyüce (İYTE), Yrd. Doç. Dr. Nihal Uluengin (Haliç Üniversitesi) ve Dr. Yılmaz Tosun'dan oluşan jüri, gönderilen sekiz projeyi; eşsiz kültürel değerleriyle Anadolu'nun Osmanlı yerleşme dokusu, kent mekanları, geleneksel konut mimarisi, diğer doğal ve tarihi birikimleriyle özellikli yerleşmelerinden olan Kula'nın tanıtım ve gelişmesine katkı sağlama amacını baz alarak değerlendirmiş ve ödüle layık üç eşdeğer projenin sahiplerini şöyle duyurmuştur: Ali Serkan Güler (İYTE), Zülfiye Keskin ve Tuğba Sürücü (MSÜ), Begüm Erdoğan ve Gamze Saygı (DEÜ).

Aşağıdaki proje, Kula'nın çarpıcı değerlerinin vurgulanması, kente fiziksel ve sosyal olarak duyarlı yaklaşımı ve getirdiği öneriler nedeniyle jüri tarafından başarılı bulunmuştur.

Nezihat Köşklük, Ar. Gör. -DEÜ Mimarlık Fakültesi
"Kula Üstüne Düşler" Yarışması Raportörü

Begüm ERDOĞMUŞ

Gamze SAYGI

Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü Lisans III öğrencileri

"Kula Üzerine Düşler"

İlk Mimari Düşle Bir Yerden Başlayabilmek:

Bir heyecan, stres çemberinin içine girmek için çaba sarf edilebilir. Bu çemberin tılsımı, belli tarihleri bir umutla bekletir bizlere. Çabalar bekleşlere, bekleşler güvene ve tatlı tebesümlere dönüşür. İşte böyle bir duygu ve mimari eğitim yumağı bizi ilk deneyime yönlendirdi. Bu yönlenişle "Kula Üstüne Düşler" adlı yarışmaya katıldık. İlk'lerin dayanılmaz paylaşılma isteği ise bu yazıda dile geldi.

Mimarlık; bir görüş, yaşam tarzı olarak insanların karakterlerinde öyle baskın ki; birden fazla mimar veya aday bir araya gelince tadına doyum olmayan bir beslemede olabilir, gözü görmek, kulağı işittirmek istemeyen bir fırtınada. Ama birlikten kuvvet doğma olasılığı yüksek bir durum. Yarışma hazırlığında ise habersizce neler yapıldığından, bilmeksizin kendi seviyemizi, dünyayı sırf kendi paftalarımızın etrafında döndürdük. Kendini ifade edebilme her zamankinden daha fazla ön plana çıktı. Tanımadığımız adaylar, bilmediğimiz projeler içinde belki de daha önce hiç karşılaşmadığımız kişiler karşısında seçilebilir, fark edilebilir olma yarışydı bütün bu hazırlığın özü. Sunum ve ifade ettiği ön görüşler ağır basarak belirlenmeliydi yapılacaklar. Daha sonra da bekleş başladı. Öğrenciliğin okul dışında başka öğrencilerle, eğitimciler ve uzmanlarla paylaşımın tadına varıldı. "Öğrenci Fikir Projesi Yarışması" oluşuydu her şeyi denenir kılan; belki biraz cesareti, biraz atılganlığı ön plana çıkaran. Tüm bunlar duyurgalarımızda gereğinden

fazla çalındı. Bekleyişin sonunda görebilmek hazırlıkları, tecrübe diye bir şeyleri eklemek bünyemize; yaşanmışlığı böylesine değer kıldı. Bünyemize eklediğimiz o "bir şeyler" birer virüs müydü bilmiyorum. Ancak ilk hastalık belirtileri göze alabildiğimiz yarışmalara katılmayı iple çekme veya mimari heyecanlar tatma isteği oldu. Hayat da aynen böyle. Yarın sabah kalkmak, bu gece yatmak için bir heyecan, bekleş olmalı. Yani hep yeniden "başlamayı" bilmeli insan...

İşin tılsımı bir kere sararsa bedeni, şans tüm eğilimleri destekler gibi geliyor.

Kişiler arasında birbirini pozitif karşılayabilme aslında bir yıldızı tutma meselesidir, böylece bu tatlı başlangıçtan sonra hep yıldızımızın tuttuğu duayenlerle aydınlatılmak ve heyecan çemberlerinde stresi yenerek dönebilmek dileğimdir. Tüm öğrenciler ve bizim için her ne kadar proje kritiklerinde en çok kullanılan dilek şart kipi "se – sa" olsa da değişen yüzlerde bunlar hayata geçmiyor mu? Demek ki, bu doğru orantı çerçevesinde bir dileğimin de tecrübeye dönüşme yüzdesi yüksek.

"Sahiplenme"nin heyecanı "DAR SOKAKLARDA GERÇEKLEŞEN DÜŞLER, KULA" da hayat buldu bizim için. Önce "SESSİZ KULA BUGÜNÜ YAŞARKEN" sonra "OBJEKTİFİMİZDE KULA" ve son olarak "OTOYOLUN SAKLI YÜZÜ" oldu bizim ilk ürünümüz.

Bekleyişlerle dolu, yaşamaya değer tecrübelerle kurulmuş, doyumlu yüksek bir eğitim ve meslek hayatı dileği ile...

Bir 'Düş'ün Hazırlanışı:

Tanıştığımız ve alıştığımız yaz günlerinin aksine, karlı bir günde sessizliğinde saklı potansiyelini ortaya çıkartmak ve herkeşe hissettirebilmek adına gittik Kula'ya.

Sessiz Kula'da sahiplenmenin yerini tanımsız meydanlara bırakışına, zanaat ve yöreye özgün üretimi alaylı gençler yetiştirse devam edebileceğine, standartlaşan yeni yapılaşmanın özgüne karşı dayatmasına, terk edilen özgün evlerin ve ihmal edilen tarihi yapıların yıkılmaya yüz tuttuğuna tanık olduk.

Kula'yı tanıdıkça, sessizliğinin altında yatan haykırışlar, bilinçlerimizdeki uyanışı başlattı. Yitip gidenler sit alanında tanımsızlaşan meydanlara, sahiplenmeyle birlikte yaşanmışlığı yıllar sonra anımsattı.

Küçük bir Kulalı kızın gözlerindeki pırıltıda ortaya çıkma cesaretini buldu tüm bunlar. Boşalan bir evin son dolu odasının penceresinde bir çift yaşlı göz gördük Kula'yı bize emanet eden.

Kula'nın eşsiz tarihi dokusuna karşın, İzmir-Ankara otoyolunda saklı kaldığını gözleyerek, potansiyelini ortaya çıkarmayı hedefledik. Bunun ancak otoyoldan tarihi bölgeye ulaşan aksı kuvvetlendirilerek; dar sokaklarda bir düşün gerçekleşebildiğini düşündük. Aksa takılan meydanların tanımsız olduğunu tesbit ettik.

Dar sokaklarda sıkışan potansiyeli meydanlara, meydanlarda kimlik gelişiminin de dar sokaklara aktarıldığı yaşayan bir Kula tasarlamak istedik.

Bunun için:

- Kula'ya özgü çeşitli el emeği ürünlerinin yitip gitmeden, meydanlara taşınması
- Halka sahiplenme duygusunun aşılması, bilinçlendirilmesi
- Tarihi dokuda, bilinçlenen halkın restore edilen yapılarda Kula yaşamını sergilemesi, tanıtması
- Aidiyet duygusu kuvvetlenen Kula halkının yöreye özgü ürünleri ile Kula'ya çekim sağlayarak, kente sermaye çökeltmesi
- Tanımlı alanlara dönüşen kent meydanlarının, organik dokuya katılarak özgünlüğü koruyup tanıtılması

Hedef:

Karakteristik yapıları çevrenin, özgü sosyal yaşantıyla, günden güne, yenilmeden gelişim içinde bulunduğu sürecin hazırlanması.

Otoyolun saklı yüzünün bilindik bir çehreye dönüştürülmesinin sorumluluğu ile canlandırma çalışmaları baskı makinesinden son haliyle çıkarken, tarihi Kula'da dar sokaklarda düşler gerçekleşmeye başlamıştı.

Bir İLK'in damgasıyla şekillenen serüvenimiz Kula'nın gelişen kimliğinde hayat buldu. Kula'nın değişen kimliğinde başlayan kımıldayışımız kimbilir hangi projede can bulacak? ■

Nafi Çil, mimar

İzmir'de Yaşamak

İzmir, çocukluğumun geçtiği, düşüncelerimin derinleştiği, suyuyla havasıyla yaşamıma ortak ettiğim, yalnızlığım içinde yaşamımın bütünü olan bir şehirdir. Ben Kulalı Nafi Çil'im. İzmir'de büyümem, Kulalı olma gerçeğimi değiştirmez. Mimar olarak, ressam olarak, bütün çabalarım, mutlu mutsuz, acılarım ve sevinçlerim içinde, Kulalı Nafi Çil. Yaşadığım yer İzmir. Bu şehirde nice insanlar tanıdım. Niceleriyle mutlu, niceleriyle mutsuz oldum. Her koşulda ve her zaman yalnız bir insandım.

Çil Mimarlık bürosunda geçen uzun yıllar, Rönesans ustalarının atölyelerinde yaşanan bir sanatsal etkinlik içindedir. Bu sanatsal etkinlik, sanatın her alanında varolan, hem teorik hem de pratik boyutlarda büyük bir uğraşın ve çabanın, verilmesidir. Bir mimari büronun, sanatın her alanının uygulandığı bir atölye havası içindeki faaliyeti, kendini birçok alanda gerçekleştirmesinin nedenidir, kaynağıdır. Yetenekli ve tutkulu insanların büyük bir umutla geldikleri ve disiplin içinde kendilerini denedikleri uzun sürelerdeki çalışmalarıyla hem benim hem kendilerinin yaşadığı değişik duygular, özel ilgi alanları uğruna her şeyi göze alan çabaları, burayı bir okul yapmıştır. Tek hocası olan böyle bir okulda, bir akademide, ortak bir amaç herkesi bir araya getiriyor. Böyle geçen yılların, kırk yıllık bir süre olması, bu koşullar içinde varlığını sürdürmesi, bu mekanda yer alan, çalışan, gelip giden insanları çok özel yapıyor. Çünkü bu insanlar, burada kendilerini, değerler adına bir amaç uğruna adıyorlar. Hem de korkmadan ve kendilerine acımadan. Bu atölyede herkes, hem usta, hem de çırak. İnsanları usta veya çırak yapan, onlarda varolan yaratma yeteneklerini yaratma etkinliği içinde kullanıp kullanamamalarıdır. Bu insanlar özel insanlardır. Ayrıca bu ortamda hem bulunmak hem de çalışmak isteyen, sonra da kaçıp giden insanların sayısı da saymakla bitmez. Görsem bile tanımayacağım, isimlerini hatırlamadığım yüzlerce geldiler ve gittiler.

Burada yaşayanlar, birçok insanı buraya, bu atölyeye dost veya düşman yaptı. Nice güzel insanlar, güzel kızlar, kadınlar, erkekler tanıdım İzmir'de. Kimileri dost oldu, kimileri düşman. Kim

ve niye dost, kim ve niye düşman oldu, hala bilmem. Burası Çil Mimarlık bürosu. Benim kaygılarımın, sancılarımın ve acılarımın, değerler adına yaşandığı bir yer. Bu tutkularımın gerçeklik kazanması uğruna, mücadelenin ve savaşların göze alındığı yer. Varolma savaşının verildiği, savaşların yapıldığı ve yaşandığı yer. İdealler uğruna gerçeklerin bile yok gibi yaşandığı bir yer. Böyle bir yer, kimileri için gereksiz ve anlamsız bir yer. Bu, İzmir'de, ideallerin gerçekleşmesi adına, bu amaçla ve bu uğurda, yaratma alanında, değerlerin varlığında savaşın verildiği yegane yer. Umutların, hayallerin, rüyaların gerçekmiş gibi yaşandığı ve ancak yaratmalarda kendi gerçeğini kazandığı ve yok olmayan bir boyutta düşlerin eserlerde gerçekleştiği yer.

Böyle bir yer, bu idealler ve tutkular içinde yer almayanların küçümsediği, dudak büktüğü, hor gördüğü, ciddiyetten uzak ve gerçeklerden yoksun, hayalci bulduğu ve insanları gerçeklerden uzaklaştıran, baştan çıkaran ve baştan çıkmaya müsait insanların bulunduğu, birlikte olduğu yer diye yaşandı. Ve hatta "Ben senin dostunum, sen de benim tek dostumsun" diyen ressam ve mimar arkadaşlarımın bile bana bakışları çok ilginç. Ressam olanlar "O bir mimardır", mimar olanlar ise "O bir ressamdır" diyorlar ve beni göklere çıkaran övgülerine rağmen, kimse beni kendinden saymıyor. Bazılarının "Onda sanatçı ahlakı vardır, onun dışında yığınların gözünde o, namuslu ve şerefli bir insan olacak kadar alelade değildir" dedikleri Nafi Çil'in yaşadığı İzmir nasıl bir yerdir, nasıl bir şehirdir acaba.

Ben "Gavur İzmir" deyimini, güncel bir sözcük olarak düşündüm. Günümüze ait bir ifade biçimi sanırdım. Oysa İzmir'e 1344 tarihinden beri "Gavur İzmir" dendiğini yeni öğrendim.

Şehirde iki kale varmış. Birisi Kadifekale, diğeri Hisar Camii civarında San Pietro Kalesi'ymiş. İzmir Türklerin eline geçtiği halde, iç liman kıyısında, "Gavur İzmir" kalesinde yabancılar yaşıyorlarmış. Şehir Müslüman ve gavur olarak ikiye ayrılmış. Bu ticaret hayatını da etkilemiş. Rodos Şövalyeleri duruma hakim olmuş, XVIII yüzyılın başında İzmir, doğunun en büyük kenti haline gelmiş. Ta o yıllarda, ihracatı ve ithalatıyla büyük servet ka-

zanmaktaymış. 1740 yılında kapitülasyonların tekrar düzenlenmesi, yabancıların yaşadığı İzmir'e, birçok ülkeden ve dünyanın her yerinden açığöz, hırslı, büyük işadamlarının ve elçiliklerin ticaret amacıyla gelmesine ve yerleşmesine neden olmuş. Osmanlı İmparatorluğu yönetiminde ilk defa dokuma fabrikası ve birçok fabrikalar, demiryolları, özel gazeteler İzmir'de kurulmuş. İzmir Türkiye'nin hiçbir yerinde olmayan bir yabancı istilasına uğramış ve yaşantısıyla tam bir "Gavur İzmir" olmuş.

Bütün bunları niye anlatıyorum; bu insanların varlığı ve yaptıkları işler, İzmir'in kültürünü ve dünya görüşünü oluşturmuş. İzmirlinin diğer Türk insanlarına benzemeyen ve hiçbir Türk'te olmayan bir dünya görüşü vardır. Çünkü tarihin her döneminde yabancılarla birlikte yaşamışlardır. Ve bu yabancılar, etkili ve güçlü ticaret hayatının kişileri ve yaratıcıları olarak, çevreleriyle ilişkilerinde, dünya görüşlerine özenilen zengin kişilikleriyle, yeni bir insan tipinin oluşmasına, gelişmesine ve yerleşmesine neden olmuştur. Örnek oluşturdukları insan tipi, İzmir'de, İzmirli için, çıkarları için yaşayan ve araç değerler alanı içinde yer alan, ticari fonksiyonu olan bir kültür yaratmıştır.

Ve bu kültürün yarattığı insan tipi, gerçekten özgündür. Bu çıkar ilişkileri İzmirliyi sevimli ve çekici insanlar yapmıştır. Ne var ki yüksek değerlerden yoksun olmaları da bu insanlara güvenilmez olmalarının ve kaypak insanlar denmelerinin nedeni olmuştur. Hedefleri de günlük yaşamın koşulları içinde zenginliktir, güzel yaşamaktır. Yüksek değerler taşıyan amaçları yok denecek kadar azdır. Pratik hedefleri içinde ün, şöhret ve servet hırsları olan, modaya düşkün, zevkli insanlardır. Amaçları kazanmak, kazanmak, kazandırmaktır.

Kültürleri, entelektüel kapasite içinde değildir. Kültürlü olması gereken insanları bile bu düzeyde bir birikime sahip değildir. Evet ben İzmir'i anlatacaktım ama İzmirliyi anlattım. Yine kafam karıştı. Bu "Gavur İzmir" kafamı karıştırdı. Neyse, artık İzmir'i anlatayım.

Evet, İzmir şehrine baktığımızda yapılarının çok değişik bir mimari tarz içinde olduğunu hemen görürüz ve İzmir'de tek bir eski Türk evi bulmamız olası değildir. İzmir'in Türk mahalleleri olarak sözünü ettiğimiz semtlere ve oradaki evlere mimari açıdan baktığımızda çok farklı ev tipleriyle karşılaşırız ve bu tip evlere ne Anadolu'da ne de diğer büyük şehirlerimizde rastlamak olasılığı yoktur. Bunlar evrim geçirmiş veya başkalaşmış farklı ev tipleridir. Bunun dışında denizle ilişkili olan ve denizi boydan boya takip eden yerlerdeki ev tiplerine bakacak olursak, bunlar da tamamen Türk yaşantısına yabancı olan ve Türk mimarisine ilgisi olmayan, Rum evleri veya Yunan yapıları dediğimiz mimarinin özelliklerini taşırlar. Gerçekten İzmir her şeyiyle farklı bir kültür yapısı gösterir. Bugüne kadar İzmir evleri diye kitaplarda, dergilerde yer alan ve anlatılan evler hep Buca'da, Bornova'da yer alan ve Levantenlerin veya varlıklı İzmirli ailelerin evleridir. Bu ev tipleri de yine ulusal mimariyle ilgisi olmayan, yabancı ev tipleri özelliği taşırlar.

Eski İzmir, şehir yapısıyla ve mimari varlığıyla insanı mutlu eden bir özellik taşır ve İzmir şehri, insanları gibi sevimlidir.

Şehrin değişik etkili alanları vardır. Eski sinemaları, gazinoları ve Kordon Boyu gösterişli yaşam tarzı İzmir'i çok farklı yapmıştır. İnsanı mutlu eden ve insana yaşama sevinci veren bu yerler, tüm bu özellikleri nedeniyle yaşamımızın merkezi olmuştur. Günlük yaşamın yorgunluğundan bizi kurtaracak yerler, hepimizin hala fırsat bulup gitmek istediğimiz yerlerdir ve buralarda Osmanlı hanları, kervansarayları, eski camiler ve çarşılar vardır. Buraları bize geçmişin ihtişamını yaşatan tek yerlerdir.

Evet, eski İzmir'den, bugünkü apartmanlar ve iş merkezleri şehri İzmir'e baktığımızda gördüğümüz şudur: İzmirlinin özelliği olan, ticari hayatın koşulları içinden yaşama bakışı, şehrin yapısında ve gelişmesinde çok önemli hataların yapılmasına neden olmuştur. Örnek vermek yanlış yorumlara neden olsa da, bir örnek verelim; yol ve caddeler boyu uzayıp giden, kesintisiz devam eden apartmanlarıyla, iş yerleriyle şehir, Çin Seddi gibi kale duvarlarından oluşmuş görünür. Ayrıca, denizden gelen imbat rüzgarına ihtiyaç duyan İzmir'in, bundan yoksun olması, temelde imar planının veya sonradan yapılan imar planı tadilatlarının birçok yanlışlığından sadece bir tanesidir.

Çünkü, şehrin yapılanmasında amaç olması gereken değerler ve kararlar göz ardı edilmiş, İzmirlinin dünya görüşünden kaynaklanan, maddi ve ekonomik boyutta yarar ve çıkara dayalı olan talepleri, İzmir'i bu hale getirmiştir. Şehir, baştan sona yanlış bir imar planının uygulaması olmuştur. Şehrin kurgusu, yapılanması şehircilik ilkelerine aykırıdır. Bunların neler olduğunu anlatmak okuyanları üzeceği için, bu koşullar içinde yaşamayı bir kader gibi görmek hepimizi teselli edecektir. Şehircilik hatalarının dışında, 1960'lı yıllarda İzmir'de yapılan apartmanlar ve onların etkileri, Türkiye'nin hiçbir şehrinde bulamayacağımız bir mimari biçim ve yaşam zenginliğine sahipti, gerçekten zarif yapılarıdır. İzmir'de iyi mimarların iyi yapıları vardır. Bu yapılar, İzmirlinin kalitesinin ve zevkinin yüksek standartta olduğunu gösterir.

Ancak, son yıllarda İzmir'de mimari adına ortaya çıkan yapılar, her türlü mimari endişeden yoksundur. İşverenlerin isteklerine teslim olmuş, işvereni mutlu etmekle yetinen mimarların yapılarıdır. İşverenin dünyası, çıkarların ön planda olduğu, araç değerlerin yüksek değerlerden önce geldiği, kazancın esas olduğu, ün ve şöhret peşinde, gelip geçici modaların benimsendiği bir dünyadır. Bu dünyaya hizmet eden mimar, işvereni uyarma ve yönlendirme gereğini görmemiş, çıkar ilişkileri içindeki işverene yaranmanın, onun tarafından beğenilen ve takdir edilen insan olmanın gururunu duymuş! Mesleğine karşı olan sorumluluğunu unutmuştur.

Çünkü mimar olmayı, gerçek mimar olmayı, işverenin gözüne girerek çok iş almak ve iş çevrelerince takdir edilmek sanan kişiler, işvereni mutlu etmenin tek ve yeterli neden olduğunu düşünerek, kendilerini başarılı ve iyi bir mimar gibi yaşamaktadırlar. Bu kişiler, gerçek yaratıcı mimarların değerler uğruna yaşamalarını anlayamazlar, katlanamazlar ve gerçek ustaya duyulan kompleksi şöyle dile getirirler: "Senin yaptığın mimari bir eser oluyor da, benim yaptığım niye olmasın?" İşte bu sahte güven-

le, yaratıcı insanın sahip olduğu kaygıları, acıları, endişeleri ve hesaplaşmaları yok saymaları ve göz ardı etmeleri, gittikçe kötüleşen yapıları, mimariyi daha cesurca yapmalarının bağışlanmaz nedenidir.

Bu nedenlerle, İzmir'in her yerinde bu tür kötü yapılar durmadan çoğalmaktadır. Çünkü "Yaptım, oldu. Hem de pek güzel oldu" zihniyetine sahip sorumsuz mimarların sayısı gün geçtikçe artmaktadır. Değerler yok edilmiştir. Eski mimarların zarif yapılarında var olan, mimarinin değerlerini taşıyan soyluluk, o İzmir'e özgü güneşin, ışık ve gölgenin etkisi, yapılarda yaşadığımız o duyarlılık ve zeka artık yoktur. Tam tersi, her tür duyarlılıktan yoksun olan ruhsuz yapılar İzmir'i istila etmektedir. Bu İzmir için, mimari için kaygı ve endişe veren, çok önemli bir durumdur.

İzmir gittikçe mimari adına bozulurken, eski değerli yapılarını yok ederken, son zamanlarda İzmir'de şehir adına, şehir yaşamıyla ilgili büyük bir gelişme vardır ve önemli kararlar alınmıştır. Yaşam zenginliği ve yaşam kalitesinden bizi yoksun bırakan, bir koridor gibi olan eski Kordon'un yok edilmesi ve bugünkü zenginliğe kavuşması, bu olumlu kararlardan biridir. Ve bu, eski halinin korunması için savaş veren bunca insanlara ve kurumlara rağmen, cesur bir karardır.

İlk defa İzmir sadece bir liman şehri olmaktan çıkmış, gerçek bir deniz şehri olmuştur. Eskiden sadece görsel olarak yaşanan deniz, şimdi yaşamımızın içinde bir değer ve özellik olmuştur. İzmir'in aldığı en olumlu karar, hiç şüphe yok ki, bütün sahil boyunun ve Kordon'un bugünkü halidir. Bu aldığı kararla İzmirli, şehrin her yerinde denizle buluşmuştur. Kordon'un bu zengin fiziksel yapılanması bizleri, İzmirliyi ve beni, ruhumuzun zenginliğiyle buluşturmuştur. Yaşama sevincimiz ve yaşam kalitemiz olmuştur. Ne var ki İzmir'in yaşayan önemli bir meydanı olan Gündoğdu Meydanı'nı yok eden o garip, iğrenç şey asla bir heykel ya da anıt olamaz. İzmirliye hakaret gibi orada yapılan düzenleme, bunca güzel şeylere, şehirleşmedeki başarılı işlere gölge düşürmekten de ötedir.

Düşünüyorum da, değer dünyasının ve gelişmiş estetik değerlerin içinde yer alan ve bu değerlerin uğruna ve bu değerlerin varlığı adına yaşayan bir insan, bir Nafi Çil olarak, İzmir'i çirkinleştiren ve çirkinleştirmekten de öte İzmir'in utancı olan Gündoğdu Meydanı'ndaki o garip şeyin, her türlü estetik

değerden yoksun olması ve "Bu nedir?" diye ona bakan insanda soru sordurması, özellikle bende, insan olmanın o yüce değerlerinden beni yoksun bırakması bağışlanacak gibi değil.

Çünkü bir anıtın en büyük varlık nedeni, o kentte yaşayan insanları, şehirliyi ve o şehri tinselleştirmesidir, yüceltmesidir ve insan olmanın gururunu yaşatmasıdır. Oysa İzmir'deki bütün heykeller, İzmir'in birçok meydanlarında yer alan tüm heykeller ve Kordon Boyu'nun o zengin dünyasında insanların heykeltarihi Alexandre Calder'in heykellerinin bir taklidi diye bahsettiği ve ayrıca bulundu-

ğu çevreye de yabancı kalan o çelik heykel dahil, istisnasız söylüyorum, heykel adına yapılan bütün çalışmalar, insanı yücelteceklerine tam tersini yaşıyorlar. İnsanı utandırıyorlar. Böylesine değerlerden yoksun İzmir'in meydanlarını istila eden bu gariplikler için şunu söylemek ve düşünmek mümkün: İzmir niçin ve niye böyle bir cezalandırmayı hak ediyor?

Görevli uzman kişilerin siparişleri böyle yetersiz heykeltarihlere vermeleri ve ortaya çıkan bu şeyleri beğenmeleri, yöneticilerin bunları kabul etmelerinin nedenidir. Hatta bu heykellerin yapılmaları ve siparişlerin bu heykeltarihlere verilmeleri için nice telkinlerin, nice övgü dolu sözlerin dile gelmesi gerekmiştir. Bu danışmanların, her türlü estetik zevkten ve değerden yoksun olan bu uzman kişilerin varlığında, yöneticiler kullanılmış ve şehir ve şehirli heykel adına bu gördükleri ile heykelden soğumuş, heykelden nefret eder duruma gelmiştir. Tekrar bir yere, bir meydana heykel dikecekler diye endişe içindedir ve heykel adını duymaktan ürküntü yaşayan bir kentli yaratılmıştır.

Çünkü bir yaratma olan heykel, sanat yapıtları içinde insanı en çok yücelten değere sahiptir. İnsanlar sevdikleri bir şeyden bahsederken her zaman "heykel gibi" demeyi seçmişler ve bu sözcüğü kullanmaktan gurur duymuşlardır. Heykel böylesine soylu, güçlü ve insanın tinsel varlığını harekete geçiren, ölümsüz olan, ölüme karşı tinindeki ölümsüzlük duygusuyla ölüme direnen bir sanat eseridir. Bu gerçeği bilen İzmirli vardır ve bu gerçeğin İzmir'de gerçekleşmemiş olması, İzmirliyi heykelden nefret ettirmiştir. Bu heykellerin yapılmasından sorumlu olan yöneticiler ve yöneticilere kılavuzluk eden uzman kişiler, bu durumun tek sorumlularıdır.

Bu yazı bitince anladım, değerler uğruna yaşayan bir insan olarak, yaşananların ve yapılanların değersizliğinden söz etmem, sevilmeyen insan olmam için yetmez mi zaten. ■

Dilek Ağacı (Kordon sahil düzenlemesi, İzmir)

Gündoğdu Meydanı, İzmir

Gülşen YILMAZ, Şehir Yüksek Plancısı, Ar. Gör.

Z. Aslı GÜREL ÜÇER, Şehir Yüksek Plancısı, Ar. Gör.

Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Türkiyede Kentsel Koruma Sürecinde Kurumsal Yapı ve Sivil Toplum Kuruluşları Üzerine Bir Değerlendirme

Türkiye, tarihi ve kültürel mirası bakımından zengin bir potansiyele sahiptir. Bu mirasın korunmasında yasal olarak merkezi yönetime ve yerel yönetimlere sorumluluklar verilmiştir, sivil toplum kuruluşları ve halk da bu konuda sorumluluklar üstlenmektedir. Ancak, bu değerlerin korunmasında, yaşatılmasında ve geleceğe aktarılmasında harcanan çabalar yetersiz kalmaktadır. Tarihi ve kültürel mirasın korunarak, yirmibirinci yüzyılı kimlikli kentlerle yaşamak ve kültürel değerlerini yitirmemiş güçlü bir toplum olarak ayakta kalmak önem taşımaktadır.

Bu kapsamda, Türkiye'deki kentsel koruma sürecindeki kurumsal yapı eleştirel bir bakış açısı içinde ele alınacaktır. İlk olarak kentsel korumanın tanımı yapılacak, dünyadaki ve Türkiye'deki gelişimi genel olarak incelenecektir. Daha sonra mevcut kurumsal yapı ve bu yapının ortaya çıkardığı sorunlar değerlendirilecek ve sayıları hızla artan Sivil Toplum Kuruluşlarının kentsel korumadaki etkinlik düzeyleri ve korumaya katkıları örnekler üzerinden ortaya konulacaktır. Son olarak da, Türkiye'de kentsel korumanın gerçekleştirilebilmesi için mevcut kurumsal yapının ve sivil toplum kuruluşlarının nasıl bir örgütlenme içinde olması gerektiğine ilişkin öneriler geliştirilecektir.

Kuramsal Çerçeve

Kentsel Koruma

2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 3. maddesinde koruma; taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarında muhafaza, bakım, onarım, restorasyon, fonksiyon değiştirme işlemleri; taşınır kültür varlıklarında ise muhafaza, bakım, onarım ve restorasyon işleri olarak tanımlanmaktadır.

Kentsel Koruma ise; kentlerin belli kesimlerinde yeralan tarihsel ve mimari değerleri yüksek yapıtlarla anıtların ve doğal güzelliklerin, kentte bugün yaşayanlar kadar gelecek kuşaklarında yararlanmaları için her türlü yıkıcı, saldırgan ve zararlı eylemler karşısında güvence altına alınması, olarak tanımlanabilir (Keleş, 1998, s.93).

Korumada temel amaç, sosyal ve ekonomik alanda meydana gelen değişimlerin fiziki mekanda yapacakları etkileri kontrol edebilmektir. Bu kapsamda, korunması gerekli alanların günün koşulları çerçevesinde ve bütün olarak ele alınması gereklidir.

Kentsel Korumanın Dünyadaki Gelişimine Genel Bir Bakış

Koruma kavramının dünyada önem kazanması 19. yüzyıldan sonra gerçekleşmiştir.. Avrupa'da 19. yüzyıla gelene kadar örgütlü bir koruma gerçekleştirilmemişken; Fransız İhtilalinin kentlerde yarattığı yıkımlar kentlerin korunması düşüncesinin gelişerek yayılmasına neden olmuştur. Bu konuda ilk ciddi yaklaşım, Fransada yayınlanan -tarihi yapıların korunması gerekliliğini belirtmesi açısından Avrupanın en eski koruma yasası sayılabilecek- 1818 tarihli kararnamedir. 1800lü yılların sonlarında; üslupsal bütünleme akımının etkisinde gelişen restorasyon düşüncesine karşı çıkan Boito'nun, Beltrami'nin ve Giovanni'nin ortaya koyduğu restorasyon düşünceleri günümüzün restorasyon ölçütlerini belirlemiştir. 1931 yılında Atina'da yapılan Uluslararası Konferansda, temel restorasyon ilkeleri Atina Kartası adı altında belirlenmiştir (Kuban, 2000). Bu konferansta ilk defa; korumanın tek yapı ölçeğinden çok, kent ölçeğinde öneri ve çözüm getirmesi gerekliliği vurgulanmıştır (Erder, 1975).

I. Dünya Savaşından sonra tarihi, kentsel ve doğal çevreyi birlikte düşünülmesine yönelik çalışmalar hız kazanmıştır. Bu doğrultuda 1930larda Avrupa'da yapı gruplarının, sitelerin korunması yönünde kanunlar çıkartılmış, koruma işlerini yönetmekle sorumlu komisyonlar kurulmuştur. II. Dünya Savaşından sonra kentlerde meydana gelen yıkımların etkisiyle, tarihi çevre koruma anlayışında kapsam genişletilmiştir. Kendi başlarına anıt olmayan ancak birarada tarihi, geleneksel, görsel değerler taşıyan yerleşimlerin kendine özgü karakterini yaratan tüm öğelerin birarada korunması gereği önemini korumuştur (Akçura, 1973).

1964 yılında Venedik'te yapılan Tarihi Anıtların ve Yerleşimlerin Korunması Toplantısında; korumanın bir örgüt ve dayanışma işi olduğu, amacın anıt ve çevresinin sağlıklı korunması, bakımının sağlanması, kullanılması ve halkla bütünleştirilmesi olduğu üzerinde durulmuştur (Erder,1975). 1975 yılı Avrupa'da Mimari Miras Yılı olarak ilan edilmiş ve koruma ile ilgili yoğun faaliyetler gerçekleştirilmiş ve Amsterdam Bildirgesi yayınlanmıştır. Büyük bir kamuoyu yaratan bu uluslararası kampanya, özellikle tarihi sitlerin korunması çalışmaları açısından önemli bir çıkış noktası olmuştur (Kuban, 2000).

Günümüzde ise UNESCO (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu); ICOMOS (Milletlerarası Anıtlar ve Sitler Konseyi) ve Avrupa Konseyi gibi pek çok uluslararası kuruluş, koruma ilkeleri, geleneksel malzemenin korunması, tarihi yapı ve çevrelerin çağdaş yaşam içindeki yerleri, kültürel kimliğin tanımına katkıları gibi konularda toplantılar yapmakta ve günün koşullarına uygun kararların alınmasına yardımcı olmaktadır (Ahunbay, 1996).

Kentsel Korumanın Türkiye'deki Gelişimine Genel Bir Bakış

Anadolunun kültür mirasının bilinçli ve kurumsal olarak korunmasına ilişkin çalışmalar, Osmanlı İmparatorluğunda Tanzimat sonrası dönemde başlatılmıştır. 1869 yılında çıkarılan, 1974, 1884 ve 1906 yıllarında düzeltilen Asar-ı Atika Nizamnameleri ile koruma olgusu yasallaşmıştır. 1951 tarihli Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulunun Kuruluş Kanunu, 1973 tarihli 1710 Sayılı, 1983 tarihli 2863 Sayılı ve 1987 tarihli 3386 Sayılı Kanunlar koruma yaklaşımlarını tanımlamaya çalışmıştır. Buna göre, taşınmaz kültürel ve doğal varlıklar devlet malı niteliğindedir (Koruma Komisyonu, 1995). Günümüzde 1983 tarihli 2863 Sayılı 'Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu' ve 1987 tarihli 3386 Sayılı '2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bu Kanuna Bazı Maddeler Eklenmesi Hakkındaki Kanun' ile Türkiye'de koruma faaliyetlerinin yasal temelini oluşturmaktadır.

2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ve 3386 Sayılı '2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununda Bazı Değişiklikler ve Ekler İçeren Kanun'un uygulamadaki ihtiyaçları karşılayamaması nedeniyle yeni bir taslak hazırlama çalışmaları başlatılmış ancak bu taslak yasal hale henüz gelmemiştir.

Koruma anlayışı genel olarak değerlendirildiğinde, 1960lardan önce tarihi çevrenin, tüm olarak geliştirilmesine ilişkin örgütlü ve kuralları belirginleşmiş bir korumadan bahsetmek olası değildir (Madran,2001). Türkiye için kentsel koruma yeni bir olgudur ve korumanın sadece fiziki değil aynı zamanda sosyal ve ekonomik bir olgu olduğu saptamasının olumlu getirilerinin mekansal yansıması görülememektedir.

Kentsel Korumada Kurumsal Yapı ve Örgütlenmeye Eleştirel Bir Bakış

Türkiye'de kentsel koruma konusundaki yetki, görev ve sorumluluklar merkezi yönetim ve yerel yönetim arasında paylaşılmaktadır. 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ve 3386 Sayılı 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bu

Yasaya Bazı Maddeler Eklenmesi Hakkındaki Kanun ile Kültür ve Turizm Bakanlığı' na, 1580 Sayılı Belediye Kanunu¹ ve 3194 Sayılı İmar Kanunu ile de yerel yönetimlere, kentlerdeki tarihi ve doğal çevrenin korunması ve düzenlemesi konularında çeşitli yetki, görev ve sorumluluklar verilmiştir.

Bu temel yasal düzenlemeler ile tarihi çevre koruma konusunda sorumlulukları belirlenen Kültür ve Turizm Bakanlığı ile yerel yönetimlerin yanı sıra, çok sayıda kamu kurum ve kuruluşunun da tarihi çevre koruma konusunda kendi kuruluş yasalari ile belirlenen yetki, görev ve sorumlulukları bulunmaktadır. Örneğin, Çevre Bakanlığı, Milli Savunma Bakanlığı, Bayındırlık İşkan Bakanlığı, Karayolları Genel Müdürlüğü, Sanayi Bakanlığı, İller Bankası, Devlet Su İşleri, Toplu Konut İdaresi, TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı gibi pek çok merkezi kurum kendi bünyelerinde barındırdıkları kültürel değerlerin korunmasından sorumludur. Ancak, gerekli yasal düzenlemeler ile koruma konusunda yetkili çok sayıda merkezi ve yerel kurum ve kuruluş olmasına rağmen koruma politika ve uygulamalarında beklenen başarı düzeyine ulaşamamıştır. Başarısızlık nedenlerinin değerlendirilmesinde öncelikle aşağıda belirlenen üç temel konu üzerinde durulmalıdır:

Koruma politikalarının ve uygulamalarının başarısızlık nedenlerinden ilki; kültürel değerlerin korunmasından sorumlu çok sayıda kurum olmasının kurumlararası çatışma ve uyumsuzluğuna neden olması ve bu nedenle politika ve uygulamalarda etkinlik ve bütünlük sağlanamamasıdır. Örneğin tarihi çevre koruma alanlarının bir kısmı² aynı zamanda Özel Çevre Koruma Alanı ilan edilmekte ve bu alanlarda çok başlı bir planlama ve uygulama söz konusu olmaktadır.

Özel Çevre Koruma Alanlarında planlama yapma ve yaptırma yetkisi Çevre Bakanlığına bağlı Özel Çevre Koruma Kurumu'nda iken, aynı alanda yer alan arkeolojik ve kentsel sit alanlarında yapılacak uygulamaya ilişkin onama yetkisi Kültür Bakanlığı ile Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu ve Bölge Kurullarındadır. Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Çevre Bakanlığı arasındaki çatışmaya alandaki yerel yönetim birimleri de katılınca sorun büyümekte, karmaşa artmaktadır. Koruma amaçlı planın kimin tarafından yapılacağı, kimin tarafından onanacağı ve hangi etabın kim tarafından uygulanacağı hakkında uzun süren yazışmalar ve tartışmalar yapılmakta, bir kurumun yaptığını diğeri beğenmemektedir (http://www.yapi-world.com/cevre/tuncer_tarih_cevre.htm)

Koruma politikalarının ve uygulamalarının başarısızlık nedenlerinden ikincisi ise; kültürel değerlerin korunması konusunda temel sorumlu kurum olan Kültür ve Turizm Bakanlığının iç örgütlenme yapısından kaynaklanmaktadır. Bakanlığa bağlı Vakıflar Genel Müdürlüğü, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü arasında da yetki, görev ve sorumluluk konularında çatışma ve uyumsuzluklar yaşanmaktadır. Bakanlığa bağlı yerel örgütler (il müdürlükleri), Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu³ ve Koruma Kurulları⁴ tarihi çevrenin korunması için karar üreten kuruluşlardır. Ancak uygulama, denetim ve diğer yetkiler yerel yönetimlere verilmiştir; dolayısıyla kurullar tarihi çevrenin korunması için politikaların oluşturulması ve uygulamaların yönlendirilmesinde etkin olamamakta ve sorunları çözememektedir.

Koruma ile ilgili uygulamalarda büyük kentlerdeki koruma kurulları ile diğer bölge kurulları arasında; konuların çeşitliliği ve özelliği, bu konular karşısında kurulların yapısı ve uygulamanın kurullar tarafından takibi ve denetimi konularında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Ayrıca kurulların birlikte çalıştıkları yerel yönetimlerin ve merkezi yönetimin yerel örgütlerindeki teknik elemanların yetersizliği; kurulların görevlerini yerine getirmelerinde ve kararların uygulanmasında sorunlara neden olmaktadır. Koruma kurulları, farklı ekonomik, toplumsal ve kültürel yapılara sahip bölgelerde farklı kararlar ve ilkelerin benimsenmesinde çeşitli grupların ve politik yapıların baskısı altında kalabilmektedir (Dinçer, 1994).

Koruma politikalarının ve uygulamalarının başarısızlık nedenlerinden sonuncusu ise; tarihi çevrenin korunması için; plan yapılması, konu ile ilgili kararların uygulanması ve denetlenmesinden sorumlu olan yerel yönetimlerin bu sorumluluklarını gerçekleştirmekteki yetersizlikleridir. Yerel yönetimler 'halkın ortak ve yerel gereksinimlerini gideren kamu kuruluşları' olarak tanımlanmaktadır. Tarihi çevre sorunları da her yörede kendine özgü bir şekilde açığa çıkan yerel ve ortak sorunlardır. Bu durumda, tarihi çevrenin korunmasından öncelikle yerel yönetimler sorumlu olmalıdır. Ancak yerel yönetimler çeşitli nedenlerle yasalarla kendilerine verilen yetkileri doğru olarak kullanamamakta, görev ve sorumluluklarını ise tam olarak yerine getirememektedir.

Yerel yönetimlerin tarihi çevrenin korunması için gerekli uygulamaları gerçekleştirecek yeterli mali kaynakları ve teknik elemanları bulunmamaktadır. Tarihi çevreyi koruma konusunda bilinçli ve uzman eleman yetersizliği, tarihi çevrede planlama, uygulama ve denetimin yapılamamasının en önemli nedenlerinden biridir. Tarihi çevrenin korunması konusunda yerel yöneticilerin yeterince bilinçli olmamaları da bu konudaki başarısızlık nedenlerindendir. Buna karşılık daha çok yerel yöneticilerin kişisel gayretleri ve yerel inisiyatifi harekete geçirme güçleri ile orantılı olarak gerçekleşen başarılı örnekler de vardır. Örneğin Kastamonuda 1998 yılında Valinin önderliğinde başlatılan çalışmalar, kısa sürede halka ve sivil toplum kuruluşlarına yayılmış ve kentte tarihi çevrenin korunması konusunda çok önemli girişimlerde bulunulmuştur.

Görüldüğü üzere, tarihi çevrenin korunması ile ilgili plan yapma, plan onama, karar alma, uygulama ve denetleme yetkileri farklı kurumlar tarafından yerine getirilmektedir. Genel olarak kentsel korumaya ilişkin karar alma yetkisi, özerk koruma kurullarına verilirken, uygulama ve denetleme yetkisi kimi zaman merkezi yönetimin kendisine, kimi zaman merkezin yerel örgütlerine, kimi zaman da yerel yönetimlere verilmektedir. Bu çok başlı düzen içinde ilgili kuruluşlar yetki-görev-sorumluluk bütünlüğü içinde çalışamamakta, kurumlararası çatışma ve uyumsuzluk doğmakta, hizmette etkinlik ve bütünlük sağlanamamaktadır (Koruma Komisyonu, 1995).

Kentsel Korumada

Sivil Toplum Kuruluşlarının (STK) Rolü

Koruma uygulamalarının azlığı, kültür varlıklarının yok edilmesi, tarihi çevrelerin hızla erezyonu aydınların, meslek odalarının tepkisiyle karşılanmış gönüllü kuruluşlar da kentsel koruma konusuna eğilmişlerdir. Çeşitli dernek ve kuruluşlar kampanya-

lar açarak, halkı bilinçlendirmek, korumaya destek vermek amacıyla projeler geliştirmeye başlamışlardır. Kentsel koruma için kamuoyu desteğinin sağlanmasına yardımcı olan bu kuruluşların çalışmaları, ulusal değerlerimizin evrensel boyuta taşınmasında çok önemli role sahiptirler. Son zamanlarda giderek sayıları artan sivil toplum kuruluşları, uluslararası, ulusal, bölgesel, yerel ve mahalle ölçeğinde çalışmalar yapmaktadırlar.

Tarih Vakfı tarafından 1996 yılında çıkarılan Sivil Toplum Kuruluşları rehberine göre, Türkiye'de tarihi çevreyi korumaya yönelik toplam 50 kuruluş bulunmaktadır. Bu kuruluşlardan 10 (%20) tarihi ve kültürel değerleri korumaya yönelik, 29 adedi (%58) doğal çevreyi korumaya yönelik, 8 adedi (%16) hem doğal hem de tarihi ve kültürel çevreyi korumaya yönelik kuruluslardır. Ayrıca 4 kuruluşun (%0.8) misyonu yerel katılımı yönlendirmek olarak belirlenmiştir. Türkiye'de çevre duyarı kuruluşlarının sayısı, tarihi çevrelere duyarlı kuruluşlardan fazladır. Bunun nedeni hem merkezi yönetimin bu konu üzerinde üstten yönetimi benimsemiş olması hem de bu konunun belirli bir bilgi birikimi gerektiriyor olmasıdır. Fakat ülkemizde böyle bir bilgi birikiminin toplumun tüm kesimine yayılması henüz sağlanamamıştır.

Bu çalışma kapsamında, tarihi çevrelerin korunması konusunda etkinlik gösteren öncü kuruluşlar üzerinden bir değerlendirme yapılmaktadır. Anıtsal yapı, geleneksel tek yapı ve çevre ölçeklerinde etkin bir koruma sağlamayı amaç edinen STK'lardan "bilgi erişiminin kolaylığı ve koruma konusundaki etkinlik derecesi" kriterleri göz önüne alınarak, daha çok tek yapı ölçeğinde korumaya katkısı olan Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, hem anıt, hem tek hemde çevre ölçeğinde korumaya katkısı olan Türkiye Anıt- Çevre- Turizm Değerlerini Koruma Vakfı ve ağırlıklı olarak kent ve çevre ölçeğinde korumaya katkısı olan Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfının çalışmaları irdelenmiştir.

Koruma alanında çalışma yapan öncü kuruluşlardan biri Turing Otomobil Kurumu'dur. 1940larda kurulan Turing Otomobil Kurumu bir çok köşk ve benzeri külür varlığını turizme kazandırmış ve bu etkinliklerinin yanısıra yayınladığı kitaplarla da kent tarihine ve korumaya katkıda bulunmuştur (Madran,2001). "İstanbul'da Kariye Müzesi ve çevresinin iyileştirilmesi projesi Yeşil Konak ve Kabasakal Medresesi, Soğukçeşme Sarnıcı, Safranbolu'da Asmazlar Konağı onarımları ile korumanın olumlu yönleri, bakımlı bir tarihi çevrenin çekiciliği, kültür varlıklarının kentsel yaşama ve turizme olumlu katkıları somut örnekler üzerinden anlatılmıştır" (Ahunbay,1996, s:142).

Bu kuruluşun çabaları ile Osmanlı ve Bizans Saraylarını, Ayasofya'yı ve dünyanın en büyük Kapalı Çarşısı'nı içeren Sultanhahmet'i, "dünya turizminin gündemine getiren" ilk eser olan "Yeşil Ev" kentsel yaşama ve turizme kazandırılmıştır (Şekil 1) (<http://www.turing.org.tr/tr/tesisbilgi.asp?tid=25>). Yeşil Ev, bugün otel olarak kullanılmaktadır. Yeşil Ev Otel 19 odasında geç dönem Osmanlısının ve diğer odalarında batı etkisinde kalmış bir İstanbul konağının döşemelerini sergilemektedir.

Turing Otomobil Kurumu tarafından Safranbolu'da yanyana iki konak (Asmazlar Konağı- Havuzlu- ve Cevizli Konakları) onarılmış ve otel haline getirilmiştir (Şekil 2) (<http://www.turing.org.tr/tr/tesisbilgi.asp?tid=28#>). Tarihi kimliği ile öne çıkan Safranbolu yerleşiminde Turing'in koruma konusundaki çalış-

maları kentte sadece tarihi dokunun korunması için değil aynı zamanda turizm aktivitelerinin gelişimi içinde önemli bir yere sahiptir.

Ayrıca, Sultanahmette Ayasofyanın arkasındaki dar sokağın üzerinde yer alan pansiyonlar dizisinin ucundaki Soğukçeşme Sarnıcı (Ahunbay, 1996) yokuşun başında altı adet masif taş sütunun taşıdığı, tuğladan, yüksek kubbeleriyle, bin beş yüz yıllık zaman önce, bir su sarnıcı olarak yapılmıştır. Son durumunda ise, (1960lar ve 1970lerde) içindeki moloz yığınının üstünde, bir oto tamirhanesi olarak yer almaktaydı. Sokak üzerindeki evleri pansiyon haline getiren Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, zamanla toprakla dolmuş olan bu sarnıcı da boşaltmış, onarmış ve bir "Roma Tavernası" haline getirmiştir. Zemin 7 metre kazılarak, bugünkü düzeyine indirilmiştir. Altı adet büyük, masif ve tek parça taş sütunun, daha 3 metre derine indiği tespit edilmektedir. Tarihî hacim, olduğu gibi muhafaza edilmiştir. İlave edilen tek şey, antik üslûpta bir şöminedir. Soğukçeşme Sarnıcı restoran olarak kullanılmaktadır (Şekil 3) (<http://www.turing.org.tr/tr/tesisbilgi.asp?tid=28#>).

Koruma alanında çalışma yapan diğer bir önemli kuruluş Türkiye Anıt-Çevre-Turizm değerlerini Koruma Vakfı (TAÇ Vakfı)'dır. Bilim adamları üst düzey yöneticiler, uygulamacı mimarlar, ve T.C. Turizm Bankası tarafından 1976'da İstanbul'da kurulmuştur (<http://www.tacvakfi.org.tr/tr/mainfr.htm>). TAÇ Vakfı özellikle İstanbul ve Boğaz'daki yapıt ve çevreleri örnek çalışma programı içerisinde ele almaktadır, ancak Adana, Ankara, Bursa, Kütahya, İzmir, Balıkesir gibi kentlerde⁵ korumayla ilgili anıttek yapı, ölçeğinden çevre ölçeğine kadar pek çok proje ve uygulamalar yapmıştır. Çengelköy Sit Alanı Koruma Planı (Şekil 4) (1977), Adana Seyhan Caddesinde Sıra Evler (Şekil 5) (1987), Demre Noel Baba Anıtı (Şekil 6) (2000), gibi pek çok proje bu vakfın çalışmaları ile gerçekleştirilmiştir (<http://www.tacvakfi.org.tr/tr/mainfr.htm>).

Ayrıca TAÇ Vakfının yayınları, düzenlediği sergilerle de koruma konusunda halkın bilinçlendirilmesinde önemli bir role sahip olduğu görülmektedir.

Son yıllarda kentsel çevrenin korunmasına karşı duyarlılık giderek artmakta ve bu alanda bir araya gelen STK'ların çabaları da yoğunlaşmaktadır. Bu kapsamda çalışmalarını sürdüren Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı (ÇEKÜL) ulusal ve bölgesel ölçekte öne çıkan STK'lardan biridir. Çekül 7 Bölge 7 Kent Projesi (Şekiller 7-8), Kendini Koruyan Kentler Projesi, Sinana Saygı Projesi, Avrupa Birliği Fonundan destek alan GAP Bölgesinde Kültürel Mirasın Gelişimi Projesi gibi pek çok projenin gerçekleşmesi için çalışan bir kuruluştur (http://www.cekulvakfi.org.tr/projeler/01_01.asp).

Çekül, Bugünkü koşulların getirdiği kaynak oluşumunun değerlendirilmesinde, tarihi ve doğal mirasın korunmasını gündeme getirmek, "kentlin planlı gelişimini sağlarken, kentin kendini "doğru" öğelerle tanıtmayı sağlamak" amacındadır. Çekül'ün koruma-yaşatma çalışmalarının farklı boyutlarda sürdürüldüğü başlıca kentler şunlar: Adapazarı, Adıyaman, Ağırnas, Afyon, Akşehir, Alanya, Amasya, Antalya, Antakya, Aydın, Balıkesir, Bartın, Bayburt, Bergama, Beypazarı, Birecik, Bursa, Cizre, Mucur, Cumalıkızık vb.

Çekül'ün önce "Çevre ve Kültür Evi" olarak işlevlendirilecek bir tarihi yapı restorasyonu ile başlayan, sonra sokak, mahalle ve kente sıçrayan "koruma, değerlendirme ve yaşatma" eylemi, "7 Bölge 7 Kent" projesi ile "kentlerden havzaya, bölgeye ve ülke bütününe yayılacak" yeni bir hareketi başlatmıştır, ki bu da kentsel korumada ulaşılmak istenen bütüncül yaklaşımın oluşturulması gerekli temel olarak görülebilmektedir.

Özgün kent kimliği çevresinde sürdürülebilir kentler yaratmak için korumada aktif rol alan Çekül, Tarihi Kentler Birliği ve pek çok yerel kuruluş ile ortak çalışmalar yapmakta ve eğitim konusuna da öncelik tanıyarak "koruma bilincinin oluşturulması" için projeler üretmektedir.

Koruma konusunda aktif olan bu kuruluşların yanısıra mesleklerle ilgili olarak kurulan STK'lardan Arkeoloji ve Arkeologlar Derneği, Müzeciler Derneği ve Koruma Uzmanları Derneği vb pek çok kuruluş korumaya yönelik olarak etkinliklerini sürdürmektedirler (Madran, 2001). Sadece birkaç örneği verilen ve kültür varlıklarını korumayı ve değerlendirmeyi amaçlayan bu kuruluşların yanısıra bu çalışma kapsamı dışında, doğal çevrenin korunması ve geliştirilmesi alanında önemli hizmetler yapan pek çok vakıf, dernek ve meslek odaları bulunmaktadır.

Sonuç

Kültür ve Turizm Bakanlığı, yerel yönetimler ve tarihi çevre korumadan sorumlu diğer kuruluşların yetki, görev ve sorumlulukları yeniden değerlendirilmelidir. Yeni bir Koruma Yasası oluşturulmalı ve mevcut yasalarda ve kurumsal yapıda gözlenen çok başlılık ve yetki kargaşası mutlaka önlenmelidir. Yeni yapılacak düzenleme ile korumanın tek elden gerçekleştirilmesine yönelik düzenlemeler yapılmalı, ilgili kurum ve kuruluşların eşgüdüm içinde çalışmaları sağlanmalı; uzun vadeli, ülke gerçeklerine göre saptanan politikalar oluşturulup, temel ilkeler belirlenmeli ve uygulamaya konmalıdır.

Bu düzenlemeler içinde, yerel yönetimlere daha fazla yetki, görev ve sorumluluk verilmelidir. Yerel yönetimler korumanın sağlanmasında bilinçlendirilerek etkinleştirilmeli, ancak öncelikle teknik, personel ve ekonomik açılarından desteklenmelidir. Bu kapsamda yerel yönetimler, tarihi çevrenin korunması çalışmalarını yürütecek özerk, yetkili ve etkili birimler oluşturmalıdır⁶. İlgili uzmanlık dallarındaki kişilerden oluşacak bu birimler; tarihi çevre korumanın planlanması, uygulamanın yönlendirilmesi ve denetlenmesi konularında faaliyet göstermelidir.

Koruma konusunda merkezi yönetim kuruluşları yol gösteren, bilgilendiren ve eşgüdüm sağlayan bir nitelik taşımalıdır. Yerel yönetimler ile merkezi kuruluşlar arasında eşgüdümün sağlanması için sistemli ve etkili bir işbirliği anlayışı ve karar süreçlerine katılım geliştirilmelidir. Ayrıca Kültür Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Çevre Bakanlığı, Bayındırlık İskan Bakanlığı, Vakıflar Genel Müdürlüğü gibi merkezi kuruluşlar, yerel yönetimlerin tarihi çevrenin korunması amacıyla yürüttükleri çalışmalara kaynak aktarımı vb. şekillerde destek olmalı ve yerel yönetim personelinin konu ile ilgili olarak eğitilmesine yardımcı olmalıdır.

Politikaların geliştirilmesi ve başarılı uygulamaların yapılması, kısacası korumanın gerçekleşmesi açısından bilinç düzeyi çok

önemlidir. Bilinç yetersizliğinin sonucu olarak; yeterli kamuoyu oluşmamakta ve toplumun katılımı sağlanamamakta, ayrıca; belirli ve sabit bir koruma politikası oluşmamakta ve uygulama genellikle günlük kararlara ve baskı gruplarını 7n etkisine göre yapılmaktadır. Bu kapsamda duyarlı, ilgili ve bilgili bir kamuoyuna ve toplumun katılımına ihtiyaç vardır. Koruma bilincinin yeterince sağlanamamasının nedenleri arasında; tarihi ve kültürel değerlerin herkese ait ortak değerler olarak algılanmaması ve bireysel yararların kamu yararlarının önüne geçmesi sayılabilir. Korumanın karşı karşıya kaldığı sorunların çözümünde anahtar eleman toplumun koruma bilincinin; kültür, ortak değer ve kamu yararı bilinci temeli üstünde oluşturulmasıdır. Koruma bilincinin sağlanmasında ilgili tüm aktörlerin –kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler, STKlar, eğitim kurumları, medya, uzmanlar vb.- ortak çabası gereklidir.

Özellikle demokratik bir kentsel planlama ve koruma sürecininde önemli role sahip olan STK'ların bu gün kentsel koruma da önemli bir yere sahip olduğu bilinmektedir. Ancak, STK'ları kentsel korumadaki problemlere sadece noktasal çözümler

üretmektedirler. Tıpkı koruma konusunda faaliyet gösteren kamu kurumlarında olduğu gibi koruma alanında faaliyet gösteren STK lar arasında da işbirliği bulunmamaktadır. STK ları kendi doğruları çerçevesinde kararlar almaktadırlar. Bir bölge içinde tek yapıyı koruyup, bu yapıya dokudan bağımsız işlevler genellikle ticaret, turizm fonksiyonlarına yönelik işlevler yükleyebilmektedirler. Örneğin, Çekül konut dokusu içinde yer alan Ankara Valilik binasını restoran fonksiyonuyla yaşatmaktadır. Oysa STK lar korumada ilgili meslek adamlarıyla; kent plancısı, mimar, arkeolog ve yerel yönetimle işbirliği içinde, korumayı sosyal bir problem olarak ele alabilirlerse, uygulamada bu problemlerin hiçbiri yaşanmayacaktır.

Sonuç olarak, halkın bilinçlendirilmesi amacıyla; eğitim çağından başlayarak herkese, korunması gerekli kültür varlıkları konusunda eğitim ve iletişim araçları özellikle de yazılı ve görsel medya yoluyla da bilgi verilmeli ve böylelikle koruma konusuna ilgi arttırılmalıdır. Kentsel koruma sivil toplum kuruluşları, yerel yönetimler, merkezi yönetimin kurumları arasında işbirliği içerisinde gerçekleştirilmelidir. ■

Dipnotlar:

- 1- 1580 sayılı Belediye Kanunu' nun 15/35, 19, 115, 159 sayılı maddeleri
- 2- Patara, Xanthos, Pamukkale, Dalyan, Göcek vb. Özel Çevre Koruma Bölgeleri
- 3- 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'na göre; yurtiçinde bulunan ve bu Kanun kapsamına giren korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili hizmetlerin bilimsel esaslara göre yürütülmesini sağlamak üzere, Bakanlığa bağlı "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu" ile Bakanlıkça belirlenen bölgelerde "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulları" kurulmuştur. Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının korunması ve restorasyonu ile ilgili işlerde uygulanacak ilkeleri belirlemek, Koruma kurulları arasında gerekli koordinasyonu sağlamak, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulunun görev ve yetkileri arasındadır.
- 4- 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'na göre; Koruma kurulları, Koruma Yüksek Kurulunun ilke kararları çerçevesinde olmak kaydıyla; Bakanlıkça tespit edilen veya ettirilen korunması gerekli kültür ve tabiat varlıklarının tescilini yapmak, Korunması gerekli kültür varlıklarının gruplandırılmasını yapmak, Sit alanlarının tescilinden itibaren bir ay içinde geçiş dönemi yapı şartlarını belirlemek, Koruma amaçlı imar planları ile bunların her türlü değişikliklerini inceleyip onamak, Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının koruma alanlarının tespitini yapmak, Korunması gerekli taşınmaz kültür varlıklarından özelliklerini kaybetmiş olanların tescil kaydını kaldırmak, Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ve koruma alanları ile ilgili uygulamaya yönelik kararlar almak, konularında yetkili ve görevlidir.
- 5- <http://www.tacvakfi.org.tr/tr/mainfr.htm> adresinde TAÇ Vakfının projeleri ve projeler hakkındaki detaylı bilgilere ulaşılabilir.
- 6- Örneğin M. Tunçer'in önerdiği gibi belediyelerde doğrudan başkana ve imar müdürüne bağlı "Tarihsel Çevre Koruma Müdürlüğü" kurulabilir. (http://www.yapiworld.com/cevre/tuncer_bergama.htm)

Kaynaklar:

- Ahunbay, Z. (1996), Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon, Yem Yayın, Tunç Matbaacılık, İstanbul.
- Akçura, N. (1973), Yabancı Ülkelerde Eski Eserlerin Korunması, Mimarlık Dergisi, 73-7.
- Dinçer, Y. (1994), 'Ülkemizde Koruma İle İlgili Kararlara Kamu Kurum Ve Kuruluşlarının Yaklaşımı', Kentsel Koruma Ve Yenileme Uygulamalar Kolokiyumu : Koruma Planlaması Yöntemleri, Politikaları, Teknikleri Ve Uygulama Araçları, Mimar Sinan Üniversitesi, İstanbul
- Erder, C. (1975), Tarihi Çevre Bilinci, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Keleş, R. (1998), Kent Bilim Terimleri Sözlüğü, İmge Kitabevi, Ankara.
- Koruma Komisyonu, (1995), Türkiye'de Toplumsal Gelişme Sürecinde, Kentsel Koruma'nın İşlevinin Yeniden Tanımlanmasına Yönelik Öneriler, Planlama, 95 (2/1), TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını.
- Kuban, D. (2000), Tarihi Çevre Korumanın Mimarlık Boyutu: Kuram ve Uygulama, Yem Yayın, Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, Kasım, İstanbul.
- Madran, E. (2001), Türkiye Cumhuriyeti'nin 75. yılında Kültürel Varlıkların Korunması, Türkiye
- Milletlerarası Anıtlar ve Sitler Konseyi (ICOMOS) Türkiye Milli Komitesi Yönetmeliği, Resmi Gazete 18.05.1974, Kültür Bakanlığı, Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Mevzuatı.
- Sivil Toplum Kuruluşları Rehberi: Başlıca Kuruluşlar, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Sivil Toplum Kuruluşları Bilgi Merkezi, İstanbul, 1996.
- Tunçer, M. (2003), Türkiye'de Tarihsel ve Kültürel Çevreleri Koruma Olgusu, http://www.yapiworld.com/cevre/tuncer_tarih_cevre.htm
- Tunçer, M. (2003), Kültür Sanat ve Bilim Kenti Bergamayı Korumak, http://www.yapiworld.com/cevre/tuncer_bergama.htm
- 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, Resmi Gazete, tarih 23.07.1983
- 3386 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununda Bazı Değişiklikler ve Ekler İçeren Kanun, Resmi Gazete tarih 17.06.1987
- http://www.cekulvakfi.org.tr/projeler/01_01.asp, (26.12.2003) tarihinde ziyaret edilmiştir.
 - <http://www.tacvakfi.org.tr>, (10. 12.2003) tarihinde ziyaret edilmiştir.
 - <http://www.tacvakfi.org.tr/tr/mainfr.htm>, (12.12.2003) tarihinde ziyaret edilmiştir.
 - <http://www.turing.org.tr> (18.11.2003) tarihinde ziyaret edilmiştir.
 - <http://www.turing.org.tr/tr/tesisbilgi.asp?tid=25>, (10.12.2003) tarihinde ziyaret edilmiştir.

Nevzat Sayın:

Düşler, Düşünceler, İşler 1990 - 2004

Hazırlayan: Tansel Korkmaz

Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, Ağustos 2004, 16.5x24 cm., 319 s., ISBN 975-08-0828-2

Kitap, son dönemlerde yapıtlarıyla ve söylemiyle mimarlık gündeminde öne çıkan mimarlardan Nevzat Sayın üzerine, mimarlık tarihçisi Tansel Korkmaz'ın mimarla yapılmış uzun söyleşilerden yola çıkarak oluşturduğu metinler ve bu metinlere eşlik eden çizimler ve fotoğraflardan oluşuyor.

Tansel Korkmaz, kitabı "bir mesleki pratik atlası" olarak tanımlıyor. Kitabın "Pitoresk", "Süreç" ve "Dans" başlıklı ilk bölümlerinde yazar, Nevzat Sayın mimarlığının bütünü üzerine bir kavramsal çerçeve oluşturuyor. Tansel Korkmaz'ın mimarın 1990 yılından bugüne gerçekleştirdiği veya projelendirdiği yapılardan seçilen örnekler üzerinden yaptığı okumalar kitabın ana eksenini oluşturuyor. Bu işler arasında kimi ödül de alan Gön I ve II, Shell ve Doğuş Genel Müdürlükleri, Boşluktaki Beyaz Ev, Irmak Anaokulu ve Lisesi, Galeri Apel, İzmir Liman Bölgesi Kentsel Tasarım Uluslararası Fikir Yarışması, gibi yapıtları yer alıyor. Kitabın sonunda ise mimarın işlerinin detaylı bir dökümü ve "işler, yıllar, kişiler" başlıklı bir matris tablo yer alıyor.

Mimarlıkta Sıfır Noktasını Aramak?

Han Tümertekin'in Yapıları/Yaptıkları Üzerinden Mimarlık Okumaları

Bülent Tanju

Akın Nalça Kitapları, İstanbul, 2003, 16x20 cm., 93 s., ISBN 975-92059-0-4

"Her yeni tasarım kendi sıfır noktasını arar. Sıfır noktası mutlak hafıza kaybını gerektirir."

Sıfırda Başlamak ,1999

Mimarlık tarihçisi Bülent Tanju kitabında, mimar Han Tümertekin'in "yapıları/yaptıkları"na özel bir kavramlar dizini oluşturarak; mimarın işlerine ilişkin "akışkanlık, bağlam, farklılık/farklılaşma, öteki, yaşantı, zamansallık, ..." gibi kavramlar üzerinden bir okuma gerçekleştiriyor. Yazar, birbirini tamamlayan, grafik tasarıma da yansıyan ikili bir metin dokusu ile Han Tümertekin mimarlığı üzerine eleştirel bir kuramsal çerçeve oluşturuyor. Kitabın su dizgesi, mimarın yapıtları üzerine bir üst okuma ile birlikte kavramları da Han Tümertekin özelinde özgünbir yaklaşımla açıklıyor.

Bir Türk Mimarının Anıları, Yaşamı, Etkinlikleri

Orhan Alsaç

Üstün Alsaç

YEM Yayınları, İstanbul, Nisan 2003, 16,5 x 24 cm, 336 sayfa, ISBN 975-8599-32-1

Cumhuriyet mimarlık tarihimizin yaklaşık yarım yüzyıllık bir dönemine kamunun en yetkili meslek adamı olarak yön veren Orhan Alsaç'ın anıları, etkinlikleri ve kişiliği; oğlu, mimarlık tarihçisi Üstün Alsaç'ın katkılarıyla derlenerek günümüz mimarlarına aktarılıyor.

Üç bölümden oluşan kitabın birinci bölümü "Orhan Alsaç'ın Anıları"na, ikinci bölümü "Orhan Alsaç'ın Çalışmaları"na ayrılmış. Üçüncü bölümde ise yazıran Orhan Alsaç hakkında kısa bir "Değerlendirme"si yer alıyor. Kitabın sonunda Orhan Alsaç'ın metinlerinden, çizimlerinden, yazışmalarından, fotoğraflarından oluşan geniş bir kler/belgeler bölümü yer alıyor.

Orhan Alsaç'ın anılarının; genç mimar kuşakları için kamuda görev alan meslekdaşlarımız için kişiliklerini geliştirecek, davranış biçimleri için yol gösterecek bir belge olarak da önem kazanıyor.

